

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Министерство образования и науки Республики Казахстан

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина

**БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА «ТУҒАН ЖЕР» БАҒДАРЛАМАСЫ
АРҚЫЛЫ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ
ПАТРИОТИЗМІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
ПО ФОРМИРОВАНИЮ КАЗАХСТАНСКОГО ПАТРИОТИЗМА
ОБУЧАЮЩИХСЯ ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ
ЧЕРЕЗ ПРОГРАММУ «ТУҒАН ЖЕР»**

Нұр – Сұлтан
2019

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (2019 жылғы 17 қыркүйектегі № 8 хаттама)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 8 от 17 сентября 2019 года)

Білім беру ұйымдарында «Туған жер» бағдарламасы арқылы білім алушылардың қазақстандық патриотизмін қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Нұр - Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019. – 192 б.

Методические рекомендации по формированию казахстанского патриотизма обучающихся организаций образования через программу «Туған жер» – Нур - Султан: НАО имени И. Алтынсарина, 2019. – 192 с.

Бұл әдістемелік ұсынымда «Туған жер» бағдарламасы аясында қазақстандық патриотизмді қалыптастырудың ерекшеліктері мен өзектілігі айтылады. Оның ішінде негізгі міндеттері, әдіс-тәсілдері, мақсатқа жетудің түрі мен жолдары, халықаралық тәжірибелер көрсетіледі. Әсіресе, білім беру ұйымдарында өлкетанулық немесе туристік-өлкетану жұмыстар, балалар мен жасөспірімдер ұйымдары арқылы білім алушыларды патриотизмге тәрбиелеу жөніндегі ұсыныстар берілген.

Бұл басылым педагог қызметкерлерге, әдіскерлерге, қосымша білім беру орталықтарына, балалар қозғалысы жүйесінде белсенді жұмыс істейтін мамандарға арналған.

В методических рекомендациях раскрыты актуальность и особенности формирования казахстанского патриотизма учащихся в рамках программы «Туған жер», выделены основные задачи, методы, формы и средства для достижения цели, представлен международный опыт. Наибольший интерес представляют рекомендации воспитания патриотизма у учащихся в процессе краеведческой, туристско-краеведческой деятельности, детско-юношеских организаций, а также опыт организаций образования

Данное издание адресовано педагогическим работникам, методическим службам, центрам дополнительного образования, специалистам, которые активно работают в системе детского движения.

© Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2019
© Национальная академия
образования им. И. Алтынсарина, 2019

Кіріспе

«Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласында бәсекеге қабілеттілік, прагматизм, ұлттық бірегейлікті сақтау, білімнің салтанат құруы, еліміздің революциялық емес, эволюциялық дамуы, сананың ашықтығы сияқты қағидалар негізінде стратегиялық бағдарлар мен жаңа міндеттер анықталған. Мақала 2004 жылғы «Мәдени мұра» және 2013 жылғы «Халық тарих толқынында» атты ірі бағдарламаларымен үндеседі. Бұл жаһандану жағдайында қоғамдық сананы жаңғыртудың сатылы түрде дамитын ұзақ мерзімді стратегия екенін көрсетеді [1].

Бағдарламалық мақаланы жүзеге асыру үшін «Туған жер» арнайы бағдарламасы әзірленді. «Туған жер» бағдарламасының басты мақсаты – қазақстандықтардың бойында Отан алдындағы перзенттік парызын түйсінетін, өзінің өскен өлкесіне, ауылына, қаласына, оның тарихы мен мәдениетіне, салт-дәстүріне құрметпен қарауға үндейтін шынайы патриотизмді қалыптастыру.

«Туған жер» бағдарламасы айқындалған мақсатты жүзеге асыруға бағытталған 4 кіші бағдарламадан тұрады.

1) «Тәрбие және білім», бұл – қазақстандық патриотизм үлгісінде жан-жақты дамыған тұлғаны тәрбиелеу;

2) «Атамекен», бұл – қазақстандықтардың кіші Отаны алдындағы жауапкершілігін күшейте отырып, олардың азаматтық белсенділігін арттыру;

3) «Рухани Қазына», бұл – туған аймақтың тарихы мен мәдениетіне, салт-дәстүріне қызығушылықты ояту, құрметтеуге баулу;

4) «Ақпарат толқыны», бұл – Бағдарлама туралы халықты ақпараттандыру, азаматтардың жүзеге асырылып жатқан жобаларды қоғамдық бақылау жасауы үшін ақпараттық инфрақұрылым жасақтау;

2017 жылы қоғамдық сананы жаңғырту бойынша ұлттық комиссиясы құрылды. Комиссия «Тәрбие және білім» кішібағдарламасын (бұдан әрі – ТЖБ) қабылдады.

«Тәрбие және білім» кіші бағдарламасын жүзеге асыру Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігіне бекітілген.

Кіші бағдарламаның мақсаты:

Болашақ жетістігінің іргетасы білім саналатын бәсекеге қабілетті, прагматикалық, қуатты, жауапкершілігі жоғары, шығармашыл Бірыңғай Ұлт Тұлғасын қалыптастыру.

Ұлттық тәрбиелеу жүйесін дамыту, білім саласы, отбасы және өзге де институттардың күшін біріктіру жолы арқылы оқыту.

Мақсатты индикаторлар:

– туған жердің тарихы, соның ішінде тарихи-мәдени ескерткіштер, жергілікті деңгейдегі тарихи-мәдени тұлғалар туралы оқып-танысқандар үлесі 2022 жылы 100 пайыз;

– өлкетану қызметімен қамтылғандар, бұл бағытта оқытылғандар үлесі 2022 жылы 100 пайыз;

– өмір сапасына қанағаттанғандар үлесі, соның ішінде білім саласы жүйесі,

әлеуметтік санаты, мамандығы;

– жоғары деңгейдегі патриотизмге ие жастар мен балалардың үлесі.

Бұл әдістемелік ұсынымда Академия әзірлеген алдыңғы жұмыстар зерделеніп, сараланып қазақстандық патриотизмді қалыптастырудың тың жолдары айтылады.

ТЖБ мақсаты білім алушылардың үлесін 2022 жылға қарай 100%-ға жеткізу:

– жергілікті масштабтағы мәдени-тарихи ескерткіштер мен мәдени-тарихи тұлғалармен таныс білім алушылар;

– өлкетану жұмыстарымен айналысатын білім алушылар;

– қызмет көрсетуіне қанағаттану деңгейі жоғары білім алушылар;

– патриоттық деңгейі жоғары білім алушылар.

ТЖБ базалық жобалары:

1) «Өлкетану»;

2) «Отаным – тағдырым»;

3) «Саналы Азамат»

Академия базалық бағыттарды жүзеге асыру механизмі ретінде 2017-2019 жылдар ішінде бірнеше әдістемелік ұсынымдар әзірледі. Атап айтсақ, «ӨЛКЕТАНУ» базалық бағыты бойынша:

1. «Өлкетану»: мәдени–генетикалық кодтың негізі. (мәдени мекемелердегі өлкетану сабақтары) (5-7 сыныптар) пәнін жүргізу бойынша әдістемелік ұсыным әзірлеу. – Нұр - Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2018. – 17,7 б.т.
2. «Рухани жаңғыру» бағдарламасын жүзеге асыру аясында жалпы білім беретін ұйымдарда өлкетанулық жұмыстарды жетілдіру бойынша әдістемелік ұсыным. – Нұр - Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2017.– 4,3 б.т.
3. «Ұлттық қазына»: Музейлердегі «жанды» сабақтар әдістемелік ұсыным – Нұр - Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2018. – 12 б.т.
4. «Қазақстанның киелі орындары - Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы» жобасы бойынша тәрбие жұмысының құрылымдық жүйесін ұйымдастырудың әдістемелік ұсыным әзірлеу.– Нұр - Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019. – 16 б.т.

«САНАЛЫ АЗАМАТ» базалық бағыты бойынша:

1. «Саналы азамат»: Оқушының білім алуы мен кәсіби дамуының жеке бағыты әдістемелік ұсыным – Нұр - Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2018. – 16 б.т.
2. «Мектеп оқушысының кітап оқу іс - әрекеті» әдістемелік ұсыным. – Нұр - Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2017.– 20 б.т.
3. «Қазақстанның 100 жаңа есімі» жобасының қаһармандары – ұлттың «алтын» қоры» әдістемелік ұсыным – Нұр - Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019. – 8,3 б.т.
4. Орта білім беру ұйымдарында едәуір сұранысқа ие мамандықтар бойынша білім алушылардың кәсіптік бағдарын анықтау және диагностикасын

жүргізу механизмін әзірлеу. Әдістемелік ұсыным – Нұр - Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019. – 12 б.т.

5. «Айналаға қара» («Ауыл өмірі», «Қала өмірі»): «Әлеуметтік –тарихи тәжірибе» бағытын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыным – Нұр - Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2018. –14 б.т.
6. Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарында білім алушыларды кәсіптік бағдарлауды диагностикалау және анықтау бойынша әдістемелік ұсынымдар. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы «15» сәуірдегі № 150 бұйрығын қосымша.

«ОТАНЫМ ТАҒДЫРЫМ» базалық бағыты бойынша:

1. «Қазақстандағы балалар мен жасөспірімдер қозғалысы: тәжірибе, бастамалар, әлеуметтендіру» («Жас Ұлан», «Ұлы Дала скауттары», жас патриоттар Академиясы және т.б.) әдістемелік ұсыным. – Нұр - Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2018.– 12 б.т.
2. «Білім беру саласындағы волонтерлік пен қайырымдылық және олардың қазіргі жағдайда білім беру жүйесін жаңғыртудағы рөлі». - Әдістемелік ұсыным.– Нұр - Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019. – 3 б.т
3. «Тәрбиелік іс-шара»: *алға қойылған мақсатқа жету деңгейінің өлшеу критерийлері* (бәсекелік қабілет; прагматизм; ұлттық бірегейлікті сақтау; білімнің салтанат құруы; Қазақстанның революциялық емес эволюциялық дамуы; сананың ашықтығы») әдістемелік ұсыным Нұр - Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2018.– 16 б.т.
4. «Ұстаз – өзгертуші тұлға. Педагогтардың санасын жаңғырту» әдістемелік ұсыным. Нұр - Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2018.– 10 б.т.

Бұл әдістемелік құралдарда базалық жобалардың білім берудегі рөлі және оны жүзеге асырудың механизмдері ашып көрсетіледі. Орта мектепте қоғамдық сананы әр түрлі аспектілерде қалыптастыру, ұлттық кодты сақтауды күшейту жолдары қарастырылады. Академия ұжымы «Туған жер» бағдарламасы шеңберінде ғылыми-зерттеу, әдістемелік көмек көрсету жұмыстарына тұжырымдамалар әзірледі.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2018 жылы 1 қазандағы №525 бұйрығымен «Қазақстан Республикасында өлкетанудың дамытудың тұжырымдамалық негіздері» әдістемелік ұсынымдарын;

2019 жылы 15 сәуірдегі №145 бұйрығымен «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру жағдайындағы Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері бекітілді.

1 Мектеп жасындағы балалардың қазақстандық патриотизмін қалыптастырудағы «Туған жер» бағдарламасының рөлі

«Рухани жаңғыру» бағдарламасының әр бағыты қоғамдық сананы жаңғыртудың барлық негізгі бағыттарын ескере отырып жүзеге асырылады.

«Жаңа қазақстандық патриотизм мен азаматтыққа тәрбиелеу, құқықтық тәрбиелеу» орта білім беру ұйымдарында тәрбие берудің басым бағыттарының бірі. Оның бағалау критерийлеріне: Отанға, мемлекеттік жүйе, мемлекеттік саясат, мемлекеттік идеология, Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңдары, мемлекеттік рәміздері (елтаңба, ту, әнұраны), заң және тәртіпке; ұлтаралық және конфессияаралық келісім, елдегі достық; экономикалық және әлеуметтік-мәдени даму саласындағы өз елінің жетістіктері; басқа адамның құндылықтары, құқықтары мен бостандықтары; өздерінің аймағының (ауыл, қала, маңайдағы) табиғаты, мәдени және тарихи өмірі; құқықтық білім және сыбайлас жемқорлыққа қарсы әрекет; заңдардың, құқықтардың және міндеттердің талаптары; әлеуметтік құндылықтарға құрметпен қарау, мақтаныш пен жауапкершілік сезімін байыту жатады.

«Туған жер» бағдарламасы – жалпыұлттық патриотизмнің негізі. Білім беру – болашақта табыстың ең іргелі факторы. Бізге инженерлер мен дәрігерлер ғана емес, қазіргі заманды және болашақты терең түсіне алатын білімді адамдар да ауадай қажет. Тарих, саясаттану, әлеуметтану, философия, психология, мәдениеттану, филология ғылымдары бойынша толыққанды білім беруге қажетті барлық жағдайды жасауға тиіспіз. Білім беру саласында ауқымды өлкетану жұмыстарын жүргізу, экологияны жақсартуға және елді мекендерді абаттандыруға баса мән беру, жергілікті деңгейдегі тарихи ескерткіштер мен мәдени нысандарды қалпына келтіру қажет. Туған өлкеңнің тарихын білу және мақтан тұту – қажетті де, пайдалы іс.

«Туған жер» бағдарламасының білім алушыларға қазақстандық патриотизмді қалыптастыру ролі туралы айтылғанда алдымен қоғамдық сананы жаңғырту тарихына тоқталамыз.

Модернизация - артта қалған елдердің алдыңғы қатардағы елдердің деңгейіне жетуге бағытталған мемлекеттік саясаты. Жаңғырту негізгі жаңғырту және жабдықты жаңғырту болып бөлінеді.

Қазіргі қоғамға ұлттық бірегейліктің аса маңыздылығын, мәдени контекстің, өздігінен даму, өзін-өзі тәрбиелеу және жоғары кәсіпқойлық, құзыреттілік пен тәрбиелілік, отбасы әлеуетінің ролін арттыру негізінде табысты шығармашылық тұлға ретінде Қазақстан азаматтары мінез-құлқының жаңа әлеуметтік-психологиялық эталонын қажет етеді. Қазақстан Республикасы қоғамдық сананы жаңғырту ұстанымын алға қойған прогрессивті даму жолымен келеді.

Білім берудегі серпіліс. Халық арасында білім алуға салым жасау қажеттігі туралы түсінік қалыптасты, өйткені бұл шығындар инвестициялық сипатта. Ол салымдар өзін бірнеше есе толықтырып қайтарылады. Қарапайым мысал. Мектепке дейінгі мекемелер саны 1999 ж. 1,1 мыңнан 2012 ж. 7 222

мыңға дейін өсті. Оларда оқитын балалар саны 124 мыңнан 587 мыңға дейін өсті.

Халық спортқа бет бұрды. Оның нәтижесін біз 2012 жылғы Лондон олимпиадасындағы олимпиадашыларымыздан көреміз. Алғаш рет Қазақстан әлемнің 204 елінің ішінде 12 орынға ие болды. Біздің командалық есебімізде 7 алтын, 1 күміс және 5 қола медаль болды. Сонымен қатар резервтер бар болатын. Елімізде спортпен айналысатындар саны 15 жыл ішінде шамамен 2,5 есе көбейді. Әрбір бесінші адам дене шынықтырумен немесе спортпен айналысады.

Сонымен «Қазақстан-2030» Стратегиясының жүзеге асуының нәтижесі қоғамдық санадағы өзгеріс және оның белсенді бейімделу арнасына қарай бағыт алуында. Қоғам экономикасымен қатар саяси реформаларымен бірге өзгерді. Осы аталған үдерістердің барлығы дерлік бір мезетте жүріп жатты. Нәтижесінде стратегияның 15 жылдығында жалпы өтпелі кезеңнің аяқталғандығы жайлы айтуға болады. Кеңестік кезеңнен кейінгі транзит аяқталды. Қазақстан жаңа мақсаттары мен стратегиясы бар қалыптасқан мемлекет ретінде жаңа мәртебеге ие болды [2].

Ел алдындағы ендігі белес - ұлттық кодымызды, мәдениетіміз бен ұлттық бірегейлігімізді сақтау болып отыр. Бұл үшін елін сүйген, елі сүйген Елбасы алдымен халықтың қоныстануын реттеуді басты назарға алды. Жаһандану жағдайындағы егемен елімізді модернизациялау халықты аумақтық ұйымдастыруға да байланысты. Өңірлерде негізгі халықты біркелкі қоныстандырмайынша ұлттық сананы сіңіру жүргізу мүмкін емес. Қазақ халқы мемлекет құраушы негізгі халық болғандықтан өңірлерде олардың санын теңестіру уақыт талабы. Елбасы ұсынған «Серпін» мен «Нұрлы көш» бағдарламалары мен «Ауыл – ел бесігі» жобасы осындай ұзақ мерзімді мақсаттарды көздейді.

Сананы жаңғырту барысында Елбасы ең алдымен асыл мұраларымызды жүйелеп, оларды қалпына келтіру, сақтау, одан әрі дамыту мақсатында «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасын ұсынды. Бұл бағдарламаның арқасында жоғымызды түгендеп, асылымызды ардақтай білдік. Республикамыздағы тарихи және мәдени ескерткіштерге жаңғырту жұмысы жүргізілді.

Білім берудегі серпіліс. Халық арасында білім алуға салым жасау қажеттігі туралы түсінік қалыптасты, өйткені бұл шығындар инвестициялық сипатта. Ол салымдар өзін бірнеше есе толықтырып қайтарылады. Қарапайым мысал. Мектепке дейінгі мекемелер саны 1999 ж. 1,1 мыңнан 2012 ж. 7 222 мыңға дейін өсті. Оларда оқитын балалар саны 124 мыңнан 587 мыңға дейін өсті.

Халық спортқа бет бұрды. Оның нәтижесін біз 2012 жылғы Лондон олимпиадасындағы олимпиадашыларымыздан көреміз. Алғаш рет Қазақстан әлемнің 204 елінің ішінде 12 орынға ие болды. Біздің командалық есебімізде 7 алтын, 1 күміс және 5 қола медаль болды. Сонымен қатар резервтер бар бо-

латын. Елімізде спортпен айналысатындар саны 15 жыл ішінде шамамен 2,5 есе көбейді. Әрбір бесінші адам дене шынықтырумен немесе спортпен айналысады.

Сонымен «Қазақстан-2030» Стратегиясының жүзеге асуының нәтижесі қоғамдық санадағы өзгеріс және оның белсенді бейімделу арнасына қарай бағыт алуында. Қоғам экономикасымен қатар саяси реформаларымен бірге өзгерді. Осы аталған үдерістердің барлығы дерлік бір мезетте жүріп жатты. Нәтижесінде стратегияның 15 жылдығында жалпы өтпелі кезеңнің аяқталғандығы жайлы айтуға болады. Кеңестік кезеңнен кейінгі транзит аяқталды. Қазақстан жаңа мақсаттары мен стратегиясы бар қалыптасқан мемлекет ретінде жаңа мәртебеге ие болды [2].

Ел алдындағы ендігі белес - ұлттық кодымызды, мәдениетіміз бен ұлттық бірегейлігімізді сақтау болып отыр. Бұл үшін елін сүйген, елі сүйген Елбасы алдымен халықтың қоныстануын реттеуді басты назарға алды. Жаһандану жағдайындағы егемен елімізді модернизациялау халықты аумақтық ұйымдастыруға да байланысты. Өңірлерде негізгі халықты біркелкі қоныстандырмайынша ұлттық сананы сіңіру жүргізу мүмкін емес. Қазақ халқы мемлекет құраушы негізгі халық болғандықтан өңірлерде олардың санын теңестіру уақыт талабы. Елбасы ұсынған «Серпін» мен «Нұрлы көш» бағдарламалары мен «Ауыл – ел бесігі» жобасы осындай ұзақ мерзімді мақсаттарды көздейді.

Жүрекке қуаныш ұялатқан бұл игілікті іс «Туған жер» бағдарламасы арқылы жалғасын тауып келеді. Елбасының 2017 жылы жарияланған «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы – бұл рухы жетілген ұлттың бірлігін одан сайын нығайтып, оны материалды деректі түрінде іске асыра алу мақсатында зерттеу және ұйымдастырушылық тәжірибелік жұмыстарды бірдей бастауға мүмкіндік беретін қуатты ресурс болып табылады. Ұлттық құндылықтар мен адамгершілік бағдарлар және патриотизм өзара байланыса отырып, ұлттық идеяны қалыптастырады. Осыған байланысты патриотизм мемлекеттің ұлттық стратегиясының бөлігі ретінде қарастырылады және оның негіздері өзінің кіші отанына, атамекені – туған жеріне деген махаббатқа қаланады.

Қазақ «Туған жерге туыңды тік» деп бекер айтпаған. Патриотизм кіндік қаның тамған жеріңе, өскен ауылыңа, қалаң мен өңіріңе, яғни туған жеріңе деген сүйіспеншіліктен басталады. Сол себепті, мен «Туған жер» бағдарламасын қолға алуды ұсынамын. Оның ауқымы ізінше оп-оңай кеңейіп, «Туған елге» ұласады. Мәселен, «Ауылым - әнім» атты әнді айтқанда, «Туған жерін сүйе алмаған, сүйе алар ма туған елін» деп шырқайтын едік қой. Бажайлап қарасақ, бұл - мағынасы өте терең сөздер. Бағдарлама неге «Туған жер» деп аталады? Адам баласы - шексіз зерденің ғана емес, ғажайып сезімнің иесі. Туған жер - әркімнің шыр етіп жерге түскен, бауырында еңбектеп, қаз басқан қасиетті мекені, талай жанның өмір-бақи тұратын өлкесі. Оны қайда жүрсе де жүрегінің түбінде әлдилеп өтпейтін жан баласы болмайды. Туған жерге, оның мәдениеті мен салт-дәстүрлеріне айрықша іңкәрлікпен атсалысу - шынайы патриотизмнің маңызды көріністерінің бірі» [2].

Елбасы Н. Назарбаев «Туған жер» бағдарламасын жүзеге асырудың үш бағытын атап және оның көрсеткішін, мақсат - міндетін айқындап берді.

Бірінші бағыт, бұл білім беру саласында ауқымды өлкетану жұмыстарын жүргізуді, экологияны жақсартуға және елді мекендерді абаттандыруға баса мән беруді, жергілікті деңгейдегі тарихи ескерткіштер мен мәдени нысандарды қалпына келтіруді көздейді.

Екінші бағыт, басқа аймақтарға көшіп кетсе де туған жерлерін ұмытпай, оған қамқорлық жасағысы келген кәсіпкерлерді, шенеуніктерді, зиялы қауым өкілдері мен жастарды ұйымдастырып, қолдау керек. Бұл – қалыпты және шынайы патриоттық сезім, ол әркімде болуы мүмкін. Оған тыйым салмай, керісінше, ынталандыру керек.

Үшінші бағыт, жергілікті билік «Туған жер» бағдарламасын жинақылықпен және жүйелілікпен қолға алуға тиіс. Бұл жұмысты өз бетімен жіберуге болмайды, мұқият ойластырып, халыққа дұрыс түсіндіру қажет. Туған жеріне көмек жасаған жандарды қолдап-құрметтеудің түрлі жолдарын табу керек. Бұл жерде де көп жұмыс бар. Осы арқылы қалаларды көгалдандыруға, мектептерді компьютерлендіруге, жергілікті жоғары оқу орындарына демеушілік жасауға, музейлер мен галереялар қорын байыта түсуге болады. Қысқаша айтқанда, «Туған жер» бағдарламасы жалпыұлттық патриотизмнің нағыз өзегіне айналады» [2].

Бірінші бағыт бойынша ҚР білім және ғылым министрлігінің қатысуымен «Өлкетану» базалық жобасы әзірленді. Жобаны жүзеге асыру орта білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысының басты міндеттерінің бірі болып табылды. Өлкетанулық жұмыстар барысында оқушылар өлкенің табиғаты мен тарихын зерттеуге, киелі орындар мен ескерткіштерді қолмен ұстап, көзбен көріп қана қоймай оны абаттандыруға, қорғауға, бастапқы қалыпқа түсіруге, археологиялық қазба жұмыстарына қатысуға, туристік жорықтар мен экологиялық шараларға қатысуға мүмкіндік алды.

Білім алушылар арасында өлкетанулық білімді насихаттау мен тарату мәселелері Қазақстан Республикасында өлкетануды дамытудың Тұжырымдамалық негіздерінде көрініс тапқан.

Бүгінде өлкетану жұмысы жанаша мазмұнға ие. Тәрбие беру беру процесі өзара үндестіктегі бағыттарды жүзеге асырады:

– білім беру үрдісінде тәрбие компоненттерін «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласында анықталған қоғамдық сананы жаңғыртудың алты бағытына сәйкес келтіру;

– «Ұлы Даланың жеті қыры» тұжырымдамалық мақаласында белгіленген бағыттарды тәрбие жұмысында жүргізу;

Бабаларымыздың заманында өркениетке ұмтылысы, бүгінгі балалар мен жасөспірімдерден сабақтастық табады. Бұл өмірімізге заманауи технологиялар әкелген жаңалықты меңгеруге қызығушылығынан көрінеді.

Бүгінде білім алушылардың бойында патриотизмді қалыптастыру үшін бірқатар жұмыстар жүргізілуде:

– білім мазмұнының жаңартылған принциптерін ескере отырып, өлкетану жұмыстарының ғылыми-әдістемелік негіздерін және оқу-әдістемелік құралдарын әзірлеу;

– бастауыш, негізгі және жалпы орта білім берудің жалпы білім беретін пәндері бойынша үлгілік оқу жоспараларына өлкетану контентінің басым бөлігіне тиісті өзгерістер енгізу;

– оқу үдерісіне өлкетану бағыты бойынша оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдарын енгізу (оқу пәні бойынша өлкенің жалпы және өзіне тән ерекшеліктерін көрсететін жүйелі түрде таңдалған ғылыми, әдеби және көркемдік, географиялық, тарихи, этномәдени және басқа да материалдар немесе олардың көріністері, көрнекі-иллюстрациялық материалдары бар оқу-танымдық басылымдар [3].

Мұғалім материалдарды таңдауда креативті, бастамашыл болып, озық педагогикалық технологияларды қолдана білуі керек:

- ұжымдық шығармашылық жұмыс іс-әрекет технологиясы
- ұйымдастырушылық және белсенді ойындар (ODI)
- ақпарат және коммуникация (сайттар құру, идеялар, бейнелер, Интернет, медиа-кітапхана)
- дидактикалық ойын технологиясы
- экологиялық білім
- кейс технологиясы
- диалогтық технологиялар (пікірталастар, пікірталастар, пікірсайыстар).

Ұжымдық және шығармашылық іс-әрекет технологиясы - ересектер мен балалардан құралған команданың гуманизм қағидаттары бойынша қалыптасуы мен шығармашылық дамуын қамтамасыз ететін жағдайлардың, әдістердің және оқытудың ұйымдастырушылық формаларының жүйесі.

Әлеуметтік жобалау - бұл жобаның қатысушылары үшін практикалық маңызы бар нақты әлеуметтік «өнім» жасаудың ерекше түрі.

Ақпараттық коммуникативтік технологиясы. Егер білім алушылар мен компьютер арасында тығыз қарым-қатынас байқалса, бұндай оқытуды интерактивті деп атайды. Әдетте, мұндай қарым-қатынас оқушылар қандай да бір тапсырманың шешімін табуға тырысқан кезде байқалады. Интерактивті оқытудың басты мақсаты – оқушыларды өз бетінше тапсырманың жауабын табуға үйрету. Білім алушылар арасында өлкетану бойынша интерактивті жарысын өткізуді ұсынамыз. № 1 қосымшаны қараңыз.

Оқушыларға дайын жауаптарды берген кезде олардың ақыл-ой белсенділігі өспей қалады. Ал, әлдебір мәселені өздері шешіп үйренген кезде ақыл-ой белсенділігі артады. Интерактивтіліктің түрі анықталған, олар:

- *Реактивті интерактивтілік*: оқушылар бағдарлама ұсынған сұрақтарға жауап береді. Тапсырмалар реті белгілі бір ережеге сүйеніп, өте қатаң түрде анықталады (оқытудың сызықтық моделі);

- *Іс-әрекетті интерактивтілік:* оқушылар бағдарламаның жұмыс істеуін өздері басқарады. Олар тапсырмаларды ұсынылған ретпен орындауды не бағдарлама көлемінде өз бетінше іс-әрекет етуді өздері шешеді (оқытудың сызықтық емес моделі). Сызықтық емес модель қашықтан оқытуда тиімді болады;

- *Өзара интерактивтілік:* оқушы мен бағдарлама бір-біріне бейімделуге қабілетті («Басқарылатын ашықтық» модель). Бұл модель оқып-үйренушіге кездесетін әртүрлі кедергілерді жеңе отырып зерттеу жүргізуге, жеке есептерді шешуге мүмкіндік береді. Бұндай түрдегі бағдарламаларға жаттықтыратын және практикумдық оқыту бағдарламалары және т.б. мысал бола алады.

Кейс технологиясы (нақты жағдаяттар әдісі) - бұл білім беру процесінде арнайы модельденген немесе нақты өндірістік жағдайды талдау, проблемаларды анықтау, балама шешімдерді табу, мәселелерге оңтайлы шешімдер қабылдау мақсатында қолдануға негізделген технология.

Іс (жағдай) - белгілі бір кезеңді немесе оқиғаны сипаттайтын және талдау мен шешім қабылдауға рұқсатты талап ететін, өзара байланысты факторлар мен құбылыстардың, шындыққа сәйкес келетін кейіпкерлердің көрінісі мен іс-әрекеттерінің жиынтығы.

Білім алушыларға патриоттық тәрбие берудің формаларына, әдістеріне, құралдарына тоқталайық.

Патриоттық тәрбие беру жұмысы сыныпта, сыныптан тыс және мектептен тыс жұмыстар арқылы жүзеге асырылады:

- * *Жалпы білім беру циклы сабақтары арқылы;*

- * *Сыныптан тыс қызмет арқылы;*

- * *Мектептен тыс қызмет арқылы;*

Бұл жұмыстар жеке, топтық және бұқаралық түрде жүргізіледі.

Жеке формалар баланың жеке іс-әрекетін және, әрине, білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруді білдіреді. Жеке тұлға түрінде патриоттық тәрбиені ұйымдастыру баланың жеке басының қасиеттері ретінде алған моральдық құндылықтарды нығайтуға көмектеседі. Бала нормалар мен ережелерді түсінеді, нәтижесінде біртіндеп өзінің көзқарастары мен сенімдеріне айналады.

Мәселен, мектеп оқулығында берілген Димаш Құдайберген туралы тапсырмалардың патриоттық тәрбие беруде маңызы зор.

Сонымен қатар, жеке формаларға білім алушылардың отбасыларымен тығыз қарым-қатынасы жатады. Мәселен білім алушылар мектеп музейіне отбасылық жәдігерлер жинағанда өлке тарихын түсінетін болады. Сондықтан мұғалім балаларға патриоттық тәрбиелеу процесіне ата-аналарды тартуы керек.

Патриоттық тәрбиенің топтық түріне 5-7 оқушыдан 25 білім алушының бірлескен әрекетін білдіреді.

Патриоттық тәрбие берудің топтық түріне соғыс және еңбек ардагерлерімен кездесулер, әңгімелер, викториналар, ұжымдық

шығармашылық жұмыстар, көрмелер, экскурсиялар және туған өлкенің тарихи өткенін зерттеу мақсатындағы саяхаттар кіреді.

Патриоттық тәрбие берудің бұқаралық түріне көпшілілік білім алушылармен жұмыс жасау жатады. Патриоттық тәрбиенің бұқаралық түріне сынып сағаттары, үйірмелер мен секциялар, клубтар мен лагерьлер, шерулер, іздестіру шаралары, мейрамдар мен мерекелер, челленждер, акциялар, плаггингтер, митингілер мен жиындар, ойындар кіреді.

ҚР Білім және ғылым министрлігі жауапты «Тәрбие және білім» кіші бағдарламаның нәтижесіне қол жеткізу үшін келесі базалық жобалар жүзеге асырылады:

- 1) «Өлкетану»;
- 2) «Отаным – тағдырым»;
- 3) «Саналы Азамат».

«Туған жер» бағдарламасының бірінші бағытын «Өлкетану» базалық жобасы жүзеге асырады.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласындағы міндеттерді жүзеге асыру аясында «Туған жер» бағдарламасының «Алтын адам» кіші жобасын іске асыру бағытында 2017-2018 оқу жылынан бастап білім алушылар бойында өлкетанулық білім мазмұнының сапасын көтеру, білім алушылар туған өлке тарихын зерделеуге ынталандыру, өлкетанулық білімнің рөлі мен маңызын арттыру мақсатында Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының жалпы орта білім беретін ұйымдарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы әдістемелік нұсқау хатына сәйкес облыстағы жалпы білім беретін 450 мектебінде «Қазақстан тарихы», «Қазақ әдебиеті» (5-7 сыныптар), «Қазақ әдебиеті» (6 сынып), «Қазақ тілі мен әдебиеті» (5-7 сыныптар), «География» (6, 7-сыныптар) пәндері бойынша сабақтарды мұражайларда, мәдени ұйым салаларында, тарихи ғимараттарда (мектептен тыс жерлерде), барлығы оқу жылында 5 сағат бөлініп өткізіледі. Қажетті ғимараттардың болмауы себепті мұндай сабақтарды ұйымдастыра

Үкімет тапсырмасымен облыстарда «Өлкетану» курсы жүргізуге арналған оқулықтар дайындалды. Аталған оқулықтарды жергілікті өлкетанушы ғалым ұстаздар, этнографтар құрастырған. Жергілікті жердегі тамаша табиғат пен киелі орындар оқулықтың арқауы болып табылады. Бүгінде «Өлкетану» курсы бойынша оқулықтарға электрондық қосымша әзірленуде. Оқу құралына қосымша материалдар қосу мақсатында білім беру үдерісінің оқу құралы білім алушылардың танымдық қызығушылықтарын арттыруы мен нәтижелілігі электрондық өтінім және ақпараттық білім беру ресурстарымен бірге жүреді. Электрондық өтінімнің мазмұнына білімді бақылау функциясын жүзеге асыратын демонстрациялық материалдар (мультимедиялық кешендер, 3D демонстрациялар, аудио-видеоматериалдар, виртуалды лабораториялар мен экспедициялар практикумдар мен үлгілері) және тесттер кіреді. Электрондық

өтінімде ұсынылған материалдар оқу құралының негізгі материалдарын қайталамауы тиіс.

Өлкетанулық білім–білім алушыларды рухани байытып, тәжірибелік бағдарын үйлестіріп, оқулықтар, тәртіп, сабақтан тыс факультативтік және үйірме жұмыстары арқылы жүзеге асырылады.

Базалық жобаның негізгі мақсаттары:

- 1) Білім беру ұйымдарында өлкетанулық білім алуға жағдай жасау;
- 2) Өлкетанулық білім беру мен өлкетану бағытында өткізілетін іс-шаралардың сапасын арттыру;
- 3) Білім алушылар үшін өлкетану жұмыстарының кәсіби бағдар мүмкіндіктерін қолдану.

Нәтижелер көрсеткіштері:

1) музейлер базасында «Тарих», «География», «Әдебиет» пәндері бойынша жылына 2 сағат өлкетану сабақтарын ұйымдастыратын және тарихи нысандарды (мектеп аумағынан тыс) аралау жұмыстарын жүргізетін орта, кәсіптік және техникалық білім беру ұйымдарының жалпы саны;

2) білім беру ұйымдарындағы өлкетану үйірмелері мен клубтарының саны;

3) түрлі өлкетанулық жобаларға қатысушы білім алушылардың саны;

Базалық жобаны жүзеге асыру аясында төмендегі түйінді оқиғалар тізімі жоспарланған:

1) «Ұлттық қазына». Өлке тарихы туралы кітап дайындау және шығару;

2) «Алтын адам». Музейдегі жұмыстар

3) «Туған өлке тарихы». Білім беру ұйымдарында өлкенің тарихи-мәдени орындарына, музейлерге саяхатты қамтитын факультативтер, арнайы курстар, үйірмелерді енгізу;

4) «Өскен өңір». Туған өлке тарихын танып-білу мақсатында аймақтық интеллектуалды шаралар;

5) «Туған өлке соқпақтары». Туристік-өлкетану жарыстары;

6) «Мәдени-генетикалық код: тарих, салт-дәстүр» Тарихшылар съезі;

7) «Менің Отаным – Қазақстан». Жас өлкетанушылар, туристер мен экологтардың жыл сайынғы аймақтық, республикалық слеттері;

8) «Тарих мұрасы». Этнографиялық, археологиялық өзге де экспедицияларды ұйымдастыру үшін ғылыми-зерттеу гранттары;

9) Өлкетанудың маңыздылығы жөнінде әлеуметтік бейнероликтер шығару және орналастыру.

Жалпы білім беру циклы сабақтары арқылы патриоттық тәрбие беру.

ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына сәйкес «Өлкетану» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы бекітілді. Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-7-сыныптарына арналған «Өлкетану» сабақтарына 20 сағат бөлінген.

«Өлкетану» – «Қазақстан тарихы», «Қазақ әдебиеті» (қазақ тілді емес мектептерге «Қазақ тілі мен әдебиеті»), «География», «Музыка» жалпы білім

беретін оқу пәндерін толықтыратын кіріктірілген оқу курсы және туған өлкенің тарихын, табиғатын, мәдениетін оқуға ықпал етеді.

Курстың мақсаты – туған өлкенің қалыптасуы мен дамуын кешенді сипаттайтын географиялық, тарихи, мәдени, табиғи және басқа да факторлар туралы білім қалыптастыру; туған елге деген сүйіспеншілік сезімге, қоршаған табиғи ортаны аялауға тәрбиелеу болып табылады.

Оқу пәнінің міндеттері:

1) Қазақстан тарихы, география, қазақ әдебиеті және музыка пәндері сабақтарында алынған білімдері мен дағдыларын кеңейту, тереңдету;

2) ежелгі дәуірден бастап қазіргі уақытқа дейінгі туған жер аумағында болып жатқан тарихи процестердің негізгі кезеңдері мен ерекшеліктері туралы білім қалыптастыру;

3) туған өлкенің табиғи байлықтары, тарихи ескерткіштері және мәдени нысандары туралы білімдерін кеңейту;

4) туған өлкенің дәстүрлі қолөнері, мәдени және әдеби мұралары мен өңір мақтанышына айналған адамдар туралы білімдерін кеңейту;

5) туған өлкенің бірегей табиғаты, тарихы мен мәдениетіне деген құрмет сезімдеріне тәрбиелеу; оларды қорғауға жауапкершіліктерін арттыру.

Мақсаты: туған өлкенің қалыптасуы мен дамуын кешенді сипаттайтын географиялық, тарихи, мәдени, табиғи және басқа да факторлар туралы білім қалыптастыру; туған елге деген сүйіспеншілік сезімге, қоршаған табиғи ортаны аялауға тәрбиелеу болып табылады.

1.«Өлкетану» кіріктірілген оқу курсының материалдары.

5-7-сыныптардағы «Қазақстан тарихы», «Қазақ әдебиеті» (қазақ тілді емес мектептерге «Қазақ тілі мен әдебиеті»), «География», «Музыка» оқу пәндерінің аясында оқытылады.

6. «Өлкетану» курсының оқу жүктемесін сыныптар мен пәндерге бөлу:

1) 5-сыныпта:

«Қазақстан тарихы» – 4 сағат;

«Музыка» – 1 сағат;

2) 6-сыныпта:

«Қазақстан тарихы» – 4 сағат;

«Қазақ әдебиеті» (қазақ тілді емес мектептерге «Қазақ тілі және әдебиеті») – 2 сағат;

«Музыка» – 1 сағат;

3) 7-сыныпта:

«Қазақстан тарихы» – 4 сағат;

«Қазақ әдебиеті» (қазақ тілді емес мектептерге «Қазақ тілі мен әдебиеті») – 2 сағат;

«География» – 2 сағат.

7. «Өлкетану» курсының 5-сыныптағы базалық мазмұны:

1) «Туған өлкенің аңыз-ертегілері»;

2) «Біздің айналамыздағы тарихи ескерткіштер»;

3) «Өңірдің тарихи тұлғалары: билер, батырлар мен палуандар»;

4) «Жәдігерлер сыр шертеді (өлкетану музейна бару)»;

5) «Туған өлке симфониясы».

8. «Өлкетану» курсының 6-сыныптағы базалық мазмұны:

1) «Топонимдер – өткен заманның куәгерлері (өлке тарихы атауларында)»;

2) «Мәдени-тарихи дәстүрді сақтаушылар: өлкенің ұлттық қолөнері»;

3) «Бір ел – бір тағдыр (менің өлкемнің халықтары)»;

4) «Туған өлке тарихының тірі куәгерлері»;

5) «Менің туған өлкем өлеңдер мен прозада»;

6) «Өлкені сипаттау өнері»;

7) «Туған жердің таланттары».

9. «Өлкетану» курсының 7-сыныптағы базалық мазмұны:

1) «Туристік маршруттар»;

2) «Жомарт жүрек»;

3) «Туған өлкенің жылнамасы»;

4) «Менің мектебімнің тарихы»;

5) «Туған өлке публицистика беттерінде»;

6) «Менің туған өлкем» электрондық энциклопедиясы;

7) «Туған өлкенің флорасы мен фаунасы»;

8) «Менің өлкемнің визит карточкасы: өлкетанудың деректер базасын әзірлеу» [4].

Музей сабақтары. Жалпы білім беру циклы сабақтары арқылы патриоттық тәрбие берудің тағы бір жолына мектеп музейі жатады.

Музей – дәуіріміздің әр кезеңіндегі тарихи оқиғалар мен олар жайлы нақты деректерді жеткізуші, қымбат қазынаны сақтаушы.

Мектеп музейлерін құрудағы ең басты мақсат білім алушылардың туған өлкенің тарихы мен мәдениетіне қызығушылығын арттыру, шығармашылық бейімділіктеріне қолдау көрсету, аға ұрпақ бойындағы адамгершілік құндылықтарына құрметпен қарау, елін, жерін сүюге бағытталған ұлтжандылық пен отаншылдық сезімдерін қалыптастыру, рухани-мәдени құндылықтарды бойына сіңіру.

Музей тек мектептің ерекше түрдегі оқу кабинеті ғана болып қоймай, ашық білім беру кеңістігіндегі басты тәрбие орталығына айналу қажет. Мектеп музейінің негізгі мақсаты – жас буынның отбасы, ата-ана, мектеп, қоғам, отан алдындағы жауапкершілік сезімін қалыптастыру, туған өлкенің табиғи байлықтарын сақтап құрметтеуге үйрету, еліміздің өткені мен бүгініне құрметпен қарау, адамгершілік-эстетикалық мәдениеті жоғары, ой-өрісі биік азамат ретінде қалыптасуына ықпал ету. Музей жұмысы негізінде білім алушылардың дүниеге ғылыми көзқарасы қалыптастырылады, адамгершілікке, имандылыққа, ізгілікке тәрбиеленеді. Мектеп музейлері ашық білім беру кеңістігінің бір бөлігі ретінде мектеп пен мәдениет мекемелері, қоғамдық бірлестіктер арасындағы байланыстың дәнекері және білім беру мекемесінің азаматтық-патриоттық қызметінің үйлестірушісі қызметін атқарады [5].

Патриотизмге тәрбиелеудің негізгі көздеген мақсаты – өзінің бай тарихи

тәжірибесіне сүйене отырып, келер ұрпақты еңбекке, өнер-білім машықтарын меңгеруге, отбасын, туған өлкесін, отанын сүйуге, ар-намысын қорғауға, және т.б. ізгі адамгершілік қасиеттерге баулу. Әрине бұған білім алушылар мектеп музейлеріндегі сақталған құжаттар, түрлі жәдігерлер, фотосуреттер, құнды деректерді сөйлету арқылы және осы оқу ордаларында білім алған еңбек, өнер, мәдениет, денсаулық, білім, өндіріс, спорт және т.б. салаларда биік шыңдарға жеткен алдыңғы толқын аға-апаларымыздың үлгі тұтарлық өмір жолдарымен таныстыру арқылы қол жеткізуге болады. Бұған Абай атамыздың «Болмасаң да ұқсап бақ, бір ғалымды көрсеңіз» деген өлең шумақтары да дәлел болатын секілді. Жас ұрпаққа тәлім-тәрбие беруде бұрынғы өткен ата-бабаларымыздың, алдымыздағы аға-апаларымыздың ерліктерін, өнегелі істері, ел үшін жасаған жақсылықтары, еткен еңбектерін дәріптеу – қазіргі кездегі басты міндеттерінің бірі.

Мектеп музейлерінде білім алушылар туған өлке тарихы, мәдениеті, табиғаты, түрлі жәдігерлермен құжаттардың түпнұсқасын табумен және т.б. мәліметтер мен деректерді іздестіру-жинақтау жұмыстарымен, оларды сақтаумен, зерттеу істерімен айналысады.

«Жәдігер» – иран тілінде естелік дегенді білдіреді. Жәдігер – ұрпақтан ұрпаққа қалдырылатын зат. Әр түрлі тарихи ақпараттардың айтылуы бойынша –жәдігерлер - адамның сезімі, отбасылық оқиға немесе отбасылық құпия жайлы заттар.

Оқушылардың өлкетану музейіне экспонаттар жинауға тікелей қатысуы - жеке адамды зияткерлік және патриоттық жағынан тәрбиелеудің негізгі көзі болып табылады. Жалпы оқушылардың бойында патриоттық сезімді қалыптастырудағы музейлердің ролі зор. Қазіргі жаһандану үдерісінің даму кезеңінде білім ордаларының негізгі қызметі жас ұрпаққа оқу мен кәсіби білім ғана беріп қоймай, жан-жақты жетілген, эстетикалық талғамы биік, рухани-адамгершілік мәдениеті жоғары, әлемдік мәдениеттен хабары бар, ұлттық құндылықтарды қадірлей білетін, отаншылдық рухтағы тұлға етіп қалыптастыру. Осыған байланысты оқу-тәрбие үдерісінде жастарды отансүйгіштікке, ерлікке, адалдыққа, елін, жерін құрметтеуге үйрету, шыншылдыққа тәрбиелеу қазіргі қоғамның басты мәселелерінің бірі. Бұл бағытта өзінің зор мүмкіндігімен мектеп музейлерінің атқаратын ролі жоғары деуге болады.

Мектеп музейіндегі сабақтың басты мақсаты – білім. Білім алушыларға берілген тақырыптарды музейдегі бай қорды пайдалана отырып терең меңгертуді көздейді.

Мектеп музейінің өзіндік тақырыптық бағытына қарамастан білім алушылар жоғарыдағы жұмыстарды атқаруы арқылы тарих, әдебиет, археология, этнография, деректану, музейтанудың да негізгі түсініктері мен әдістерінен хабардар бола алады. Сонымен қатар ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізуге бейімделіп, зерттеу жұмысын таңдап оны негіздеуге, тарихи талдау жасауға, дерек көздерін тауып жинастыруға, сыни ойлауға, болжамдар, пікірлер, ұсыныстар, қорытынды жасауға машықтанады. Қазіргі таңда еліміз

бойынша 8 мыңнан аса мектеп жас ұрпақты білім нәрімен сусындатса, соның ішінде 1500-ге жуық мектепте музейлер ұйымдастырылған. Мектеп музейін дамыту мақсатындағы «Үздік мектеп музейі» республикалық және аймақтық байқауы тұрақты өткізіліп келеді [5].

Сыныптан тыс қызмет арқылы патриоттық тәрбие беру.

Өлкетану бұрыштарын мектептерден басқа ауыл кітапханасында, мәдениет үйінде, клубта ұйымдастыра аламыз. Мақсатқа жету жолында төмендегідей сабақ түрлерін ұсынамыз:

1. Кіріктірілген сабақ.
2. Ойын сабақ.
3. «Жанды» сабақ.
4. Әдеби-сайыс сабақ.
5. Саяхат сабақ.
6. Аралас сабақ т.б.

Музей – қандайда бір жас мөлшеріндегі балалар болсын ой-өрісін, ойлау, көру, есте сақтау танымын, қызығушылық өрісін кеңейтеді. Мұғалім тақырыпты ашуға тиімді музейді өзі таңдайды.

Мектептегі үйірмелер, әскери-патриоттық клубтар жүйелері, балалар мен жасөспірімдер қозғалысы, оның ішінде «Жасұлан», «Жас қыран» сонымен қатар экскурсия ұйымдастыру мен мектепкі демалыс кезеңдерінде білім алушылармен Қазақстанның киелі нысандарына бару сыныптан тыс қызметке жатады. Бұл білім алушыларды еліміздің әртүрлі өңірлерімен таныстырып, олардың зерттеушілік дағдыларын арттырады. Сонымен қатар, білім алушылардың өлкетану бойынша республикалық және аймақтық байқауларға қатысуы да патриоттық тәрбие берудің механизмдерінің бірі.

Жыл сайын өткізілетін байқаулар білім алушылардың өлкетану жұмыстарын ғылыми жағынан тереңдетуге, АКТ көмегімен сандық технологияға меңгеруге, өзара білім бәсекесіне түсуге жол ашып отыр.

Білім алушылардың патриоттық тәрбиесі Қазақстанның әйгілі, ұлы адамдарының өмірлік іс-әрекеттерін үлгі етуден басталуы тиіс. Өз өмірін қазақ жерінің тұтастығын сақтап қалу үшін құрбан еткен батырлардың ерлігі болашақ жастарға үлгі, сабақ болуы тиіс.

Мектеп музейінен басқа да мәдени мекемелерде өлкетану сабағын өткізе аламыз. Мұндай сабақтың түрі «жанды» сабақ деп аталады. «Жанды» сабақ дәстүрлі емес сабақ түрлеріне жатады. «Жанды» сабақтың негізгі мақсаттары мен міндеттері бар.

Мақсаты:

-өз Отанын сүйетін, оның тарихын, әдет-ғұрпын, тілін құрметтейтін тұлға тәрбиеленеді;

-оқушы бойында оқулықтан тыс материалдармен шығармашылық жұмыс істеу қажеттілігі пайда болады;

-оқушыларда қоршаған ортаны бақылай алу білігі қалыптасады, олардың күнделікті істерге қатысу қабілеті дамиды;

-туған жеріндегі ұлттардың салт-дәстүрін білу және құрметпен қабылдау;
-туған өлке тарихының тірі куәгерлерін саралау категорияларын білу:
Ұлы Отан соғысы ардагерлері, тыл ардагерлері, еңбек ардагерлері, еңбегі сіңген педагогтар мен дәрігерлер және т.б.;

-өлкенің өсімдік жамылғысын, жануарлар дүниесін білу;
-өлке туралы негізгі анықтамалық мәліметтерді қамтитын түрлі форматтағы ақпараттық материалдарды әзірлеу;
-Отанымыздың тарихына жаңа беттер қосылады.

Міндеті:

- тарихи және мәдени ескерткіштермен таныса отырып, тарихи дәуірлердің өзара байланысын, сол кезеңге және басқа мәдениетке байланысты түсінігін қалыптастыру;

- музей, ескерткіштермен тұрақты қарым-қатынас жасау қажеттілігі мен дағдыларын қалыптастыру;

- эстетикалық пайымдау және музей жәдігерлеріне ұқыптылықпен қарау қабілеттерін дамыту;

-басқа мәдениеттерге құрметпен қарауды, тарихи және мәдени құндылықтар жүйесін түсіну және қабылдай білу дағдыларын қалыптастыру;

Бүгінгі білім беру саласында сабақтың қалыптасқан дәстүрлі түрлерімен қатар, сан қырлы дәстүрлі емес түрлері де қолданылуда. Ол, әрине қоғамның жаңару, жетілдіру жағдайына білім беру саласын реформалаумен тығыз байланыста іске асуда. Оқыту жұмысын ұйымдастырудың мұндай дәстүрлі емес сабақ түрлері көбінесе оның жеке әдістеріне негізделіп құрылуда. Ондағы мақсат – әрбір сабақтың оқу-тәрбиелік мүмкіндіктерінің мол екенін көрсете отырып, оны жаңа сапалық сатыға көтеру.

Жалпы білім беретін мектептің 5-7-сыныптарындағы өлкетану сабағы аталған пәндердің күнтізбелік оқу жоспарына сәйкес болады. Білім алушылардың арасында туған өлкені таныту үшін мектеп қабырғасынан шығып өлкетану сабақтарын өткіземіз. Мұғалім оқу жоспарына сәйкес өлкетану сабақтарының тақырыбы мен мақсатына қарай мәдени мекемелерге апарарды. Мәдени мекемелердегі сабақ түрі «жанды» сабақ деп аталады.

«Жанды» сабақтар – мәдени мекемелер мен білім беру ұйымдары арасындағы жаңа серіктестік пен ынтымақтастық нышаны.

«Жанды» сабақты типтік жағынан ғылыми зерттеу, көпшілік – ағарту, зерттеу, академиялық – оқу болып жіктелетін мынадай музейлерде өткізуге болады.

1. Алтын және бағалы металдар музейі
2. Әдеби музей
3. Әскери-тарихи музей
4. Кешенді музей
5. Көркемөнер музейі
6. Табиғи-жаратылыстану музейі
7. Тұлғалар атындағы музей-үйі
8. Тарихи музей

9. Техникалық музей

«Жанды» сабақты музейде ғана өткіземіз десек қателесеміз. Кешенді музей мүлдем жоқ елді мекендер бар. Сондықтан сабақты музейден басқа мынадай нысандарды өткізуге болады:

1. ескерткіштер жанында
2. ЖОО зертханаларында
3. кәсіпорындарда
4. кітапханаларда
5. мәдени мекемелерде (кинотеатр, клуб т.б.)
6. тарихи орындарда, нысандарда

7. экспозиция мен нысандары ғимарат қабырғасынан тыс орналасатын аспан астындағы музейлер т.б.

Музейлердегі сабақ әртүрлі пәндерден біріктіріп, оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, оқушыларға көп нәрсе бере алатын пәнаралық қатынасты ұсынады. «Жанды» сабақтар музейлердің бірінде жеке сабақ немесе циклді сабақтардан тұрады.

«Жанды» сабақ тақырыптың мазмұнына байланысты әр түрлі мәдени мекемелерге, жергілікті деңгейдегі тарихи ескерткіштер, қорғауға алынған табиғат ескерткіштеріне танымдық сипатта экскурсия, экспедиция, туристік маршрут, жорық сабақ түрінде өтеді [4].

«Экскурсия» (excursio) латын тілінен аударғанда «серуендеу» деген мағынаны білдіреді. Экскурсия дегеніміз – табиғат, өнеркәсіп нысандарына, жергілікті жердің назар аударарлық жерлеріне ұжыммен ұйымдасқан саяхат жасау. Мақсаты туған өлке туралы қосымша деректер, материалдар жинақтау арқылы өлкені тереңірек оқу, зерттеу. Бағдарлама бойынша жоспарлы жүргізілген экскурсиялар оқылған материалды тәжірибемен бекіту мақсатын көздейді, ал бағдарламадан тысқары экскурсиялар зерттеушілік сипатқа ие болады. Экскурсияның бірнеше түрлері бар. Экскурсиялар тақырыптық және кешенді болып бөлінеді, нысанның орналасқан жеріне байланысты жақын және қашық болуы мүмкін. Экскурсия нысаны болып бір оқиғамен байланысты ғимараттар, түрлі құрылыстар, археологиялық ескерткіштер, өнер туындылары саналады. Экскурсия кезінде нысанды көрсету басты орын алады. Нысандарды келесі топтарға бөлуге болады:

1. Өлке өмірінде болған тарихи оқиғалармен, қоғаммен, мемлекеттің дамуымен байланысты орындар.

2. Ғимараттар мен құрылыстар, мемориалды ескерткіштер, белгілі адамдардың өмірі мен қызметіне байланысты орындар: архитектуралық ансамбльдер, қоғамдық-инженерлік құрылыстар, мәдени саланың ғимараттары және т.б.

3. Табиғи нысандар: ормандар, саябақтар, өзендер, көлдер, қорықтар мен қорықшалар.

4. Мемлекеттік және халық мұражайларының сурет экспозициясы, тұрақты және уақытша көрмелер.

5. Археология ескерткіштері: ежелгі тұрақтар, қоныстар, қорғандар, киелі орындар.

6. Өнер ескерткіштері: бейнелеу, қолөнерінің туындылары.

Саяхат – бұл адамдардың уақыт пен кеңістікте қозғалуы, ал өзінің мақсатына, қозғалыс құралына және уақыт аралығына тәуелсіз саяхатта жүретін адамды саяхатшы деп атайды.

Туризм – бұл адамдардың ляззат алу және демалу, емделу, қонақтық, танымдық немесе кәсіби-іскерлік мақсаттарымен өзінің тұрақты мекенінен басқа елге немесе өзінің елі шегіндегі орындарға уақытша қозғалысы.

Туризмнің түрлері мақсатына байланысты: медициналық, сауықтыру, рекреациялық, көңіл көтеру, спорттық, танымдық, діни және басқа түрлерге бөлінеді. Туризм жеке және ұжымдық жетілдіру құралы ретінде жоспарлануы мен тәжірибеде іске асырылуы тиіс демалыспен, бос уақытты өткізумен, спортпен, мәдениетпен және табиғатпен тікелей араласуға байланысты қызмет. Сонымен қатар жергілікті жердің аумағындағы табиғатқа бақылау жүргізу, нысандармен, ескерткіштермен танысу мақсатында жасалатын саяхатты да жергілікті туризмге жатқызуға болады [6].

Білім алушылар өлкетану жұмыстарына белсене қатысып, өлкеге танымдық жорық саяхаттар, экологиялық маршруттар, туристік сапарларға шығады. Олар туған жерге қатысты материалдар жинап, олардың елдік пен ерлік қатысты жағын анықтайды. Мұндай көне жәдігерлер әр түрлі болады. Бәлкім, ол батырдың бұйымтайы, қонысы, ерлік көрсеткен жері болуы мүмкін. Өлкетанушы оқушылар мектептегі өлкетану музейлерін осындай экспонаттармен жабдықтап олардың тарихы туралы танымдық бейнебаяндар әзірлеуге атсалысады. Өлкетану жұмыстары арқылы оқушылар өздерінің патриоттық сезімдерін жоғары деңгейде көрсете алады. Оны көрсете білу үшін оқушы тарихи сауатты болуымен қатар сандық технологияны, үштілді терең меңгерген полиглот болуға талпынады.

Білім алушыларды мәдени мекемелерге, киелі орындарға, табиғат аясына, кәсіпорындарға апарып қазақстандық патриоттық тәрбие бере аламыз.

Өлкетану сабақтарын өткізу мақсатында мектептер мен мәдени ұйымдар арасында бірлескен шығармашылық келісім-шарт жасалады. Келісім-шартта тараптардың міндеттері көрсетіледі және Қазақстан Республикасының білім беру мен мәдениет туралы заңдарына негізделеді. Құжат мәтіні екі немесе үш тілде тілде жазылады.

Келісім-шартқа сәйкес мектептер мен музейлерде сабақ кестесі сәйкестендіріледі. Яғни, мәдени мекеме қызметкерлері сабаққа қажетті ресурстарын, репертуарын, экспонаттарын дайындаса жетекші мұғалімдер тақырып бойынша түрлі тапсырмалар әзірлейді. Келісім-шартқа мекеме басшысы, басшының міндетін уақытша атқарушы тұлға немесе арнайы уәкілдік берілген адам ғана қол қойып бекітеді.

Музей материалдары мұғалімдер үшін тәрбие сағаттары, тарихи кештерді жүргізу, сабақ үрдісінде пайдалануда таптырмас құрал екені сөзсіз. Музейдің негізгі міндеттерінің бірі жастарға патриоттық тәрбие беру. Музей қызметкері

мұғаліммен бірге тақырыптық сабақтар жүргізе алады. №2 қосымшаны қараңыз.

Ғылыми-зерттеу жұмыстары мен мәдени-ағарту саласының тарихын, құнды жәдігерлер, мәдени мұраларды жинақтау, сақтау, насихаттау жұмыстарымен айналыса отырып музейлер рухани-мәдени және білімдік-тәрбиелік орасан зор әлеуетке ие. Осы ақпараттық әлеуетті тиімді пайдалану арқылы патриоттық рухы асқақ, азаматтық сана-сезімі биік, рухани-адамгершілік құндылықтары жоғары тұлға ретінде оқушы жастарға тәрбие беру мектеп музейлерінің басты міндеті [7].

Сыныптан тыс өлкетанулық жұмыс шеңберінде мынадай жобаларды жүзеге асыруға болады: «Менің Отаным – Қазақстан» балалар мен жасөспірімдер туризмі және өлкетануды дамыту, экспедиция, жорықтар, экскурсиялар ұйымдастыру, «Тарих мұрасы», «Өз жеріңді таны» (өлкетанулық білімін және мектеп туризмін, тарихи-археологиялық қозғалысты арттыру, туған өлкенің тарихын, мәдениетін және дәстүрлерін терең зерттеу) «Табиғат бесігі» (туған жерге жауапкершілікпен және аялап қарау).

Осындай жұмыс түрлерінен білім алушылар туған жердің табиғатына тамсанып, жер – су атауларының сырларына қанығып, бабалар рухымен сырласып қайтады. Таза ауа, самал жел, көрікті табиғат төсінде демалады. Таулар мен суларда жол жүру машықтарын үйренеді. Алған әсерлерін бейнебаян, фотоколлаж, эссе т.б. жанрларда әзірлеп интернет кеңістігіне жариялайды. Оқушы осылайша патриоттық сезімін шынай жеткізе алады.

Мектептен тыс қызмет арқылы тәрбие беру.

Білім алушыларға республикалық деңгейде түрлі шараларға қатысу арқылы патриоттық тәрбие бере аламыз.

Туған жерге патриоттық сезімін көрсететін мұндай байқауларға мектеп оқушыларының белсене қатысуы маңызды. Мұндай жұмыстарда туған жердің экологиясына назар аудару, флора мен фаунасын сақтау мен қорғауға басымдық беріледі.

Бүгінде білім алушыларға экологиялық тәрбие беру мақсатында білім беру ұйымдары аудан, қала территориясындағы жасыл алаңдарды көгалдандыру және абаттандыру бойынша түрлі шаралар, науқандар жүргізіліп келеді. Мектеп оқушылары «Жасыл ел» қозғалысы аясында жас көшеттер отырғызу; табиғат аясын қоқыстан тазарту сияқты волонтерлік қозғалысқа, акцияларға қатысуда.

- Отандық білім саласы туған жеріңе, қоршаған ортаңа, өз тарихына құрметпен қарауға тәрбиелеп, ұлттық құндылықтарды дәріптеуі тиіс. Кең ауқымда өтіп жатқан «Бірге таза Қазақстан» экологиялық акциясының дәл осындай бағыттары өте қажетті дұрыс бастама деп санаймын. Мұндай шараларға әрқашан қолдау көрсете береміз», - деді мемлекет басшысы Қ.Тоқаев.

Жалпы білім беру ұйымдарында экологиялық шаралар сипатын өзгертіп қызықты өтіп тұрады. Мұндай шаралар мектеп қабырғасынан тыс жарыс, саяхат түрінде өтеді. Оған эчочелендж, эчоқалқан, экодесант, эчоакции, экоселфи, эчо жүгіру, эчо жарыс, эчо сенбілік, эчо сағат, эчо көрме, эчосаяхат,

плоггинг т.б. жатады.

Мұндай шаралар зияткерлік, экологиялық, спорттық, туристік-өлкетанулық бағыттарда болады. Оқушылар өлкесін тазалап, қоқысын сұрыптаумен қатар абаттандыруға атсалысады. Экологияны жақсартуға және елді мекендерді абаттандыруға баса мән беретін шаралар патриоттық сезімін қалыптастырады.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев педагог қызметкерлерінің дәстүрлі тамыз конференциясында - Жинаған жер емес, қоқыс тастамайтын жер таза». Біздің баламызға экологиялық сана қалыптастыру, тұрмыстық тазалық пен гигиена мәдениетін әрдайым дамыту және табиғатты қорғаудың маңыздылығын түсінуге үйрету керек- деп экологиялық тәрбие екенін айтты.

«Туған жер» бағдарламасының екінші бағытын «Отаным – тағдырым» базалық жобасы жүзеге асырады.

«Отаным – тағдырым» базалық жобасы жастардың азаматтық белсенділігін арттыру, адами-рухани, әлеуметтік құндылықтарды өрістету, кәсіби маңызды сапасын арттыру, оларды қоғам дамуының әр саласында қолдана білуге үйретуге бағытталған.

Базалық жобаның негізгі міндеттері:

- 1) білім берудің барлық деңгейінде оқыту, тәрбиенің рөлін күшейту, тәрбие сабақтастығын үзбеу;
- 2) жастар арасында заманауи батырлардың жағымды бет-бейнесін, болмысын қалыптастыру;
- 3) мемлекеттік қызмет, мемлекеттік мереке, мемлекеттік рәміздерді кеңінен насихаттау.

Нәтижелер көрсеткіштері:

- 1) патриоттық бағыттағы іс-шаралар саны;
- 2) патриоттық бағыттағы іс-шараларға қамтылған жастар мен балалар саны;
- 3) патриоттық бағытта дайындалған бейнероликтер саны;
- 4) білім алушылар қатарынан жастар және балалар оркестрлері, ансамбльдері Шерулеріне қатысушылар саны.

Базалық жобаны жүзеге асыруға арналған төмендегі түйінді оқиғалар тізімі анықталған:

- 1) Білім алушыны тәрбиелеудің бағалау жүйесі әдіснамасын жасақтау, олармен социологиялық сауалнама жүргізу;
- 2) «Алау». Патриоттық бағытта іс-шаралар өткізу;
- 3) «Ұлы дала тұлғалары». Білім алушылардың өлкенің табысты тұлғаларымен кездесулері;
- 4) «Қамқоршы». Демеушілік қозғалыс;
- 5) «Жас ұлан». Жастар және балалар қозғалыстары;
- 6) «Мақтанышым – Астана». Олимпиада, байқау, жарыс жеңімпаздарының Астанаға сапарын ұйымдастыру;
- 7) «Туған жер. Туған ел. Туған глобал». Аймақтық, республикалық ғылыми-тәжірибелік конференциялар, симпозиумдар.

Жалпы білім беру циклы сабақтары арқылы;

Сабақ процесінде патриоттық тәрбие берудің бір үлгісі ғылым, бизнес, мәдениет, медицина және спорт саласында керемет жетістіктерге жеткен «Қазақстанның 100 жаңа есімі» жобасының жеңімпаздарының өнегелі өмірін үлгі ету. Сабақ мақсатына жеңімпаздар өмірі мен жетістігін жайлы материалдарды қолдану арқылы жетуге болады. Олардың Тәуелсіздік жылдарында ерен еңбегі білім алушылардың ар-намыс, қадір-қасиет, өзгелердің мүддесі үшін жанқиярлық туралы ойлауға, патриоттық сезімін қалыптастыруға ықпал етеді.

Кейде ауа райының қолайсыздығына, басқа да жағдайларға байланысты ақпараттық-коммуникативтік технологиялардың көмегімен сыныпта виртуалды саяхат сабақ түрінде өткізуге болады. Өлкетану бойынша виртуалды сабақтар көмегімен оқушылар еліміздің алыс аймақтарында орналасқан қасиетті орындар мен табиғи ескерткіштерге саяхат жасай алады. Бұл үшін өлкетанулық материалдар бірнеше тілде дайындалып DVD немесе CD дискілеріне 3D, 4D, 5D, 7D форматында жазылады. Бұл форматтар білім алушыларға өлкетану материалын неғұрлым әсерлі етіп жеткізуге мүмкіндік береді. Осылайша, мұғалімнің таңдауымен өлкетану сабақтарын сыныпта және сыныптан тыс нысандарда ұйымдастырылады.

Өлкетану сабақтарын ақпараттық-коммуникативтік технологиялардың көмегімен жүргізу.

Мәдени мекеменің қашықтығы, ауа-райының қолайсыздығы тағы басқа кедергілерден өлкетану сабақтары өз деңгейінде өткізілмей қалады. Шалғайдағы елді мекендерде мәдени мекемелердің жоқтығы да осыған себеп болады. Мұндайда, ақпараттық компьютерлік технология көмекке келеді. АКТ көмегімен мектеп қабырғасында мәдени мекемелерге виртуалды саяхат өткізе аламыз.

Мектептегі виртуалды саяхат сабақ. Тілі шықпаған баланың өзі ұялы телефонға жармасып, сондағы түрлі- түсті бейнені тамашалай отырып, оны тез меңгеріп алатындығын жиі байқаймыз. Бұл балалардың жаңа технологияға әуестігін көрсетеді. Кинотеатрлардағы 3D, 7D, 5D форматымен көрсетілетін мультфильмдер, кинолардан жаңа технологиялардың мүмкіндігімен бұрыннан таныс. Бұл технологиялар оқушыларға шынайы сезім сыйлайды [8].

Виртуалды сабақта (virtual learning environment, қысқаша VLE) – оқушылар өлкетану сабағында интернет желісін немесе электронды оқулықты қолданып тарихи-мәдени нысандар мен табиғат аясына виртуалды саяхат жасайды. Сабақ жаңа технологиялардың көмегімен сыныпта немесе мектептің виртуалды музейінде өткізіледі. Виртуалды музейде экспозиция мен экспонаттарды 3D, 5D, 7D форматтағы киноқондырғылар арқылы көрсетеміз.

Сонымен қатар, оқушылар заманауи технологиялар көмегімен электронды нұсқада дайындалған бейнебаяндарды, тарихи, танымдық, көркем, анимациялық және деректі фильмдерді тамашалай алады [9].

Сыныптан тыс қызмет арқылы;

Сыныптан тыс патриоттық тәрбие берудің бірнеше жолы бар. Мұғалімнің

міндеті жүрісі жылдам, өзгерістерге толы дәуірде болашақтың көшбасшыларын тәрбиелегенде өскелең ұрпақты нақты адамдардың өнегесімен бағыттау, жалпыұлттық және аймақтық жобалардың көрнекті тұлғаларын танымал ету. Міндетке жету үшін мұғалім жетекшілігімен оқушыларды «Қазақстанның 100 жаңа есімі» жобасының жеңімпаздарымен кездесу сабақтарына апарамыз. Мұндай сабақтар мәдени мекемеде, ғылыми зертханада, немесе өндіріс орындарында, киелі орындарда өтуі мүмкін. Бұл жұмыстардың мақсаты:

- білім алушыларды жоба қаһармандарының ерлік өнегесімен мемлекеттік мүдделерді қорғай алатын өз Отанының патриоты етіп тәрбиелеу;

- белсенді азаматтар пен патриоттардың образында қазіргі заманғы білім алушыларды ынталы және тартымды етіп қалыптастыру;

- білім алушылардың бойындағы өз еліне деген мақтаныш сезімін, оның тарих мен заманауи жетістіктерін, біздің замандастарымыздың даңқты ерліктерін құрметтеуді сақтау мен дамыту.

Екінші жолы, мектептегі балалар қоғамдық қозғалысы немесе бірлестігі арқылы патриоттық тәрбие бере аламыз.

Балалар бірлестігі – әр ұжым мүшесінің өз рөлдері бар, мазмұны топ ішінде өзара іс-қимылды қалыптастыратын еркін ұйымдық құрылыммен, «ересек – бала» демократиялық иерархиялармен әлеуметтік ұйымдастыру ретінде қызмет жасайтын шағын топтардың әртүрлілігі тұлғаралық қатынастарды жетілдіреді.

Балалардың қоғамдық қозғалысы– қоғамның әлеуметтік-саяси саласының және оның педагогикалық жүйелерінің қиылысында орналасқан әлеуметтік-педагогикалық құбылыс; қоғамның дамуының нақты кезеңінде әрекет ететін түрлі типтегі және әртүрлі балалар қоғамдық ұйымдарының (қозғалыстар, ұйымдар, ұжымдар) жиынтығы.

«Балалар қозғалысы» ұғымы «балалар бірлестігі» және «балалар ұйымы» ұғымдарынан кең. Балалар қозғалысы бірлестіктерді, ұйымдарды құрайды. Бірлестіктер құрамына, өз кезегінде, жеке атауы бар ұйымдардан тұратын ұйымдар кіре алады. Балалар ұйымдары Қазақстанда бар, олар скауттық ұйымнан, пионерлер ұйымынан және т.б. тұрады .

Мектептегі оқушылар ұйымына «Жас ұлан», «Ұлы дала скауттары», Жас патриоттар академиясы және тағы басқалар жатады.

Мектептен тыс қызмет арқылы;

Мектептен тыс жоспарланған іс-шараларға республикалық және аймақтық көлемдегі байқауларға қатысуды жатқызамыз.

Республикалық байқаулардан бөлек челлендж, плоггинг, флешмоб сияқты заманауи жарыс түрлері білім алушылардың отаншылдық сезімін жан-жақты танытуға септігін тигізеді.

Мектептен тыс қызмет арқылы қазақстандық патриотизмді дамытудың тағы бір жолы туған жеріне көмек жасаған кәсіпкерлерді, шенеуніктерді, зиялы қауым өкілдері мен жастарды қолдап-құрметтеуге тәрбиелеу. Басқа аймақтарға көшіп кетсе де туған жерлерін ұмытпай, қаржыларын елді мекендерді көгалдандыруға, мектептерді компьютерлендіруге, жергілікті жоғары оқу

орындарына демеушілік жасауға, музейлер мен галереялар қорын байытуға жұмсаған жандардан өнеге алуға тәрбиелеу.

Қазақ халқы – бауырмал халық. 100 ден аса ұлт өкілдері тату-тәтті өмір кешуде. Достық, қайырымдылық, ынтымақ, бірлікті насихаттайтын тамаша дәстүрлер бар. Оқушыларды осындай дәстүрлермен тәрбиелеуіміз керек.

«Асар» дәстүрін алайық. «Асар» – ұлттар бірегейлігін жақындата түсетін заман талабына сай жарасымды дәстүр. Асар – еріктілер тобы. Оған ешкімді мәжбүрлемейді. Және ұлтқа, дінге, тілге, руға бөлінбейді. Оқушыларға мектепкі демалыс кездерінде туған жеріндегі асарға қатысудың да тәрбиелік мәні зор. Археологиялық қазба жұмыстары немесе демеушілердің қайырымдылық шараларына қатысу оқушылардың туған жерге перзенттік парызды сезінуге ықпалы зор.

Тамаша үрдіс белең алып, барлық елді қамтыды. Тек қана табысты кәсіпкерлер ғана емес, өз саласында едәуір жетістікке жеткен танымал спортшылар, әншілер, өнер қайраткерлері тіпті қарапайым азаматтар да меценаттық үрдіске белсене араласып жатқаны шындық. Олар ауылындағы кембағал, тұрмысы төмен жандарға асарлатып баспана салып беруде. Өлкетанулық жұмыстар осындай патриоттарды мектеп қабырғасынан бастап қалыптастырады.

Бұл қазақстан халықтары бірегейлігінің жарқын үлгісі. Олар ұлтқа, дінге, тілге, нәсілге, руға, жершілдікке бөлінбей туған жеріне деген перзенттік парызын өтеуде. Біз – үлкен болайық, кіші болайық, бәріміз туған жердің перзентіміз. Тоқсан тарау арнамен келіп тоғысқан тағдырлармыз. Сондықтан да шетелдерде өткен байрақты бәсекелерде бізді ұлтқа бөлмей «Қазақстандық» деп таныстырады. Қазақстандық орыс, неміс, кәріс, татар, өзбек деген сөз тіркестерін ешқашан естімедік. Себебі біз ұлтқа бөлінбейтін унитарлы тәуелсіз мемлекетпіз. Біздің бір ғана туған жеріміз, Отанымыз бар. Ол ата-бабаларымыздың мандай тері тамшылаған – қасиетті Қазақстан [10].

Мектептен тыс жұмыстарды жазғы каникул кезінде оқушылар ұйымы ұйымдастырса болады.

«Саналы Азамат» базалық жобасы «Туған жер» бағдарламасының үшінші бағыты болып табылады.

Оның мақсаттары еліміздің даму перспективаларын түсінетін, еңбек нарығындағы жаңалықтармен жете таныс, жаңа технологиялар алып келген жаңалықтарды меңгерген, өзін-өзі кәсіби анықтай алатын және елдің дамуына өзіндік үлесін қосуға даяр, санасы ашық, тұлға тәрбиелеу.

Базалық жобаның негізгі міндеттері:

- 1) білім алушыларға болашақ мамандығын таңдауы үшін кәсіби бағдармен көмектесу;
- 2) еңбек нарығындағы сұранысты ескере отырып, кәсіпті өзі таңдауына жағдай жасау
- 3) еңбек нарығында сұранысқа ие мамандықтар тізбесін қалыптастыру, кәсіптік білім алу мүмкіндіктерін насихаттау;

4) білім алушының өзі таңдаған кәсіби мамандығына сай дайындығын анықтау.

Нәтижелер көрсеткіштері:

1) кәсіби бағдар жұмыстары аясында қамтылған оқушылар саны;

2) Мектептен тыс ұйымдар кешенінде, техникалық және кәсіптік оқу орындары, мәдениет және спорт, ауыл шаруашылығы, өндірістік өзге де нысандарда өткен сабақтар саны;

3) Мәдениет және спорт, білім беру жүйесінде қосымша біліммен қамтылғандар саны;

4) Оқушылар арасында кәсіби саланы насихаттау мақсатында дайындалған бейнероликтер саны.

Базалық жобаны жүзеге асыруға арналған төмендегі түйінді шаралар тізімі анықталған:

1) «Бір апта ауылда». Қалада тұратын білім алушыларға арналған жоба;

2) «Бір апта қалада». Ауылдық жерде тұратын білім алушыларға арналған жоба;

3) «Мерей». Өз кәсібінің табыстылары туралы бейнематериалдар;

4) «Алтын қазына». Аймақтық, республикалық сәндік-қолөнер шығармашылығы көрмелері.

Жалпы білім беру циклы сабақтары арқылы патриоттық тәрбие беру.

2019-2020 оқу жылында, 2019 жылдың 1 қыркүйегі – Білім күні және Қазақстан Республикасының Конституциясы сабағы «Саналы ұрпақ – жарқын болашақ» атауымен өтеді.

Сабақ процесінде патриоттық тәрбие берудің бір үлгісі ғылым, бизнес, мәдениет, медицина және спорт саласында керемет жетістіктерге жеткен «Қазақстанның 100 жаңа есімі» жобасының қаһармандарының өнегелі өмірін үлгі ету. Сабақ мақсатына қаһармандар өмірі мен жетістігі жайлы материалдарды қолдану арқылы жетуге болады. Олардың Тәуелсіздік жылдарында ерен еңбегі білім алушылардың патриоттық сезімін қалыптастыруға ықпал етеді. «Қазақстанның 100 жаңа есімі» ұлттық жобасының жеңімпаздары өз істерімен заманауи трендтерді бейнелейді, инновациялардың жасампаздығына ынталандырады.

Жаһандану жағдайындағы қазақстандықтарға заманауи трендтерді және жетістікке жету жолдарын түсіндіру сабақтың басты мақсаты болады:

1.«*Жарқын, сапалы білім*» тренді – қазақстандық қоғамның ұлттық жобасы. Білім – ең жоғары құндылық, жас ұрпақтың дүниетанымдық көзқарасының алғышарты, бұл әлеуметтің уәждемелі де, мәдени де құрамдас бөлігі, адами капиталы, қаржылық және рухани дағдарысты жеңудің жолы.

2.«*Жасампаз, икемді тұлға*» тренді – жаңа құзыретті идеяларды түрлендіруге және жүзеге асыруға қабілетті, әдеттен тыс шешімдер табатын және қабылдай алатын, адамның ішкі ресурстарын шығармашылықпен жүзеге асыру және оны өмірлік іс-әрекетте қолдану ықыласы бар креативті, бейімделгіш тұлғалар тәрбиелеу негізінде Қазақстанның табысты, серпінді, инновациялық экономикасы құрылады.

3.«*Бәсекеге қабілетті, кәсіби тұлға*» тренді – мемлекеттің стратегиялық міндеті. Бұл тренд табысқа жетуге бағытталған жаңа көзқарасты адамдар тәрбиелеуді болжайды. Нарықтық қарым-қатынас жағдайында – нақты саланың кәсіпқой маманы, бәсекелесу қабілеті жоғары, қызметінің мақсатын нақты анықтай алатын, нұсқаларды болжай алатын, неғұрлым тиімді және өнегелік орынды жолды тандай, кәсіби және өмірлік мансабының өсуін дамытуға әсер ете алатын тұлға.

4.«*Жоғары ақпараттық мәдениет*» тренді – ақпараттық жаңа технологияларды меңгерудің қазіргі кездегі деңгейі, ХХІ ғасырдың адамына қолжетімді күрделі ақпараттық базаны өңдеу, жүйелеу, талдау, оның деректерін моральдық-этикалық аспектіде тұлғалық және кәсіби өсу үшін қолдана білу білігі.

5.«*Өмірлік нақты стратегия*» тренді – жеке тұлғаның дүниетанымдық бағдарын құруға қажетті компоненттердің біртұтас және көпаспектілі құрылымы, оған: негізгі бағдарлардың өмірлік мақсаттары, адамның өмірлік нақты тұжырымдамаларын құруы, нақты құндылықты бағдардың болуы, өмірлік қиындықтар мен қайшылықтарды жеңуге дайындығы, уақытша сәтсіздіктерден сабақ алу тілегі, нәтижені дұрыс бағалау және т.б. білігі жатады.

6.«*Жоғары құзыреттілік*» тренді – бұл трендтің мазмұнында келесі аспектілер қамтылған: проблемалық-тәжірибелік – әр адамның жағдайды дұрыс түсінуі, нақты бір кәсіби салада мақсат, міндеттер, нормалар қоюы және оларды орындауы; мағынаның мазмұндылығы– тұлғаның өмірлік стратегияны мазмұнды жүзеге асыру қабілеті, тұлғалық өсуі үшін өзінің шексіз мүмкіндіктерін үздіксіз анықтап отыру ықыласы; аксиологиялық – тұлғаның өзінің көзқарасы және жалпы мәнді құндылықтар тұрғысынан өмірлік жағдаяттарды дұрыс бағалау қабілеті.

7.«*Тұлғалық өсу*» тренді – ішкі өзгерістер, өзін-өзі жетілдіру, дау-жанжалдарды (ішкі, сыртқы) жеңіп шығу, логикалық шегі жоқ өз әлеуетін анықтау, алға қойылған міндеттерді жүзеге асыру процесі [11].

Осылайша, «Қазақстанның 100 жаңа есімі» жобасы білім алушылардың тұлғалық дамуына, мектепте білім және тәрбие беруде ерекше маңыздылыққа ие болады. Жаратылыстану, гуманитарлық бағыттағы пәндерде жоба жеңімпаздары арқылы патриотизмге тәрбиелеу мұғалімнің жеке педагогикалық шеберлігіне байланысты. Төмендегі кестеде берілген «Қазақстанның 100 жаңа есімі» жобасының жеңімпаздарын оқыту процесінде пайдалануға болады.

№ 1 кесте. «Қазақстанның 100 жаңа есімі» жобасының жеңімпаздары.

Тренд	Жетістік тарихы
	<p>Ернұр Рысмағамбетов 1986 жылы Жезқазған қаласында дүниеге келген. Физик, жаттықтырушы, оқытушы, Халықаралық қаржы орталығы бюросының басшысы. Ернұр 11-сынып оқып жүрген кезінде Кембридж университетінде оқуға шақыру алды. Физика пәні бойынша халықаралық олимпиадалардың (IPhO) алтын және күміс</p>

	<p>медальдарының иегері - Бали, Индонезия, 2002 және Тайбэй, Тайвань 2003; 2000-2004 ж.ж. физика бойынша республикалық олимпиаданың төрт мәрте жеңімпазы және 2003 жылы республикалық мектеп олимпиадасының абсолютті чемпионы. 2007 жылы Калифорния Технологиялық Институтын «Бизнес, Экономика және Менеджмент» мамандығы бойынша аяқтады, Лондон Колледжі Университетінде студенттік алмасу бағдарламасы бойынша оқыды. 2006 жылдың жазында Нью-Йорк қаласындағы «JP Morgan Chase» Инвестициялық Банкінде тағылымдамадан өтті. 2007 жылдан бастап 2009 жылға дейін Wilshire Associates қаржы-талдау корпорациясының талдаушысы және құрылымдалған қаржы құралдары бөлімінің бастығы болды</p> <p>ҚР Ұлттық құрама командасының жаттықтырушы ретінде 5 жылдың ішінде Ернұрдың жетекшілігімен оқушылар 25 мүмкін медальдің ішінен 24 медальді жеңіп алды, оның ішінде 6 алтын, 15 күміс және 3 қола.</p>
	<p>Есенов Қуат - Қуат Павлодар қаласындағы дарынды балаларға арналған №8 мектеп-лицейдің түлегі. 2002 жылғы Халықаралық математикалық олимпиаданың күміс (Глазго қаласы, Шотландия) жүлдегері, 2003 жылғы (Токио қаласы, Жапония) және 2004 жылғы (Афины қаласы, Греция) жеңімпазы. АҚШ-тағы Массачусетс технологиялық университетінің түлегі. PhD докторы, Google компаниясының (АҚШ, Калифорния) қызметкері. Осының бәрі Есенов Қуат туралы.</p> <p>Қазақстан Президенті «Алтын бала» деп атаған және ғаламшардың ең лауазымды мектеп оқушысы ретінді Гиннестің рекордтар кітабына енген Қуат Есенов, математика бойынша халықаралық олимпиадаларда 9-сыныптан бастап 11-сыныпқа дейінгі аралықта алты алтын, бір күміс және бір қола медальға ие болды. Ұстазы Ганелиннің еңбегінің нәтижесінде Қазақстанның әнұраны салтанатты түрде әлемнің 11 елінде 30 рет шырқалды.</p> <p>Оның қабілеттері өте ерте байқала бастады, үш жасында оқып үйренді. Мектеп пәндерін меңгеру өте жеңіл болды, ал математикалық дарын оған тумысынан біткен дейді ұстазы Давид Ганелин.</p>
<p>2. <i>«Жасампаз, икемді тұлға»</i></p>	<p>Чернуцкий Максим – Павлодар облысынан. Отансүйгіш, қоғамдық-саяси қайраткер, меценат, кәсіпкер. 2011 жылдан бастап көмір өнеркәсібінің жұмысшысы.</p> <p>«Өзімнің жеке қаражатыма БЦП диагнозымен ауыратын мұқтаж жас жігітке мүгедек креслосын әпергенімді басты</p>

жетістігім деп санаймын. Ол жігіттің көзіндегі қуаныш – 2016 жылдан менің есімде қалаған ең жарқын естелік». Республикалық түрлі форумдер мен конференциялардың қатысушысы, көптеген грамоталардың, алғыс хаттардың иегері. 2014 жылдың желтоқсанында «Халық Таспасы - Народная Лента» халықтық-отансүйгіштік жобасын жүзеге асырды. Өз қаражатына Қазақстан Республикасының азаматтарына 25 000 халықтық таспа сыйлады. 2017 жылдың мамыры – көптілді білім беру ZhasProject жобасы аясында «TILKHAN ATA» жобасының авторы. Оның негізгі міндеті Қазақстан Республикасында «Тілдердің үштұғырлығы» идеясын дамыту және көпшілікке тарату болып табылады.

Санжар Мырзағалым – өнертапқыш.

2014 жылы Санжар Мырзағалым және оның курстастары EcoSocket технологиясы шеңберінде – электр қуатын үнемдеуге жағдай жасайтын розетка әзірлеу бойынша жұмыс істей бастады. Бұл стартап Орталық және Оңтүстік-Шығыс Азия өнертапқыштарына арналған Echelon Asia Summit 2015 – ірі технологиялық конференциясында ең үздік ондыққа кірді. Қазір Мырзағалым, өзінің балғын жасына қарамастан Microsoft Kazakhstanda ірі лауазымдардың біріне ие.

Әзірлемелер кез келген ауданды, оның шаршы метріне, түріне және салынған жылына қарамастан ақылды үй деп аталатын құрылысқа айналдыруға мүмкіндік береді. Тұрмыстық техника дүкенінен EcoSocket сатып алу жеткілікті. Жас жаңалық ашушылардың жобасы бойынша осындай құрылғылардың бірін техниканың бір бірлігіне қосуға болады, бірақ әзірлеушілер ең өнертапқыш қолданушылардың тәжірибесінде Экосокетті үшбөлімді розеткаға немесе ұзартқышқа қосу арқылы бірнеше аспапты қосқан жағдайлар болғанын және олардың бәрі смартфон арқылы басқарылғанын айтады.

Жүйенің әр қолданушысы аспаптардың электр қуатын қаншалықты тұтынатынын өзінің смартфоннан бақылай алады. Әзірleme сонымен қатар, жеке параметрлерді дәлдеуге мүмкіндік береді, яғни арнайы дәлдегішке өз тарифін енгізуге болады және бағдарлама осы сәтте сіздің қанша ақшаны тектен-текке жұмсайтыныңызды санап береді. Бұл Айти әзірлеменің талдау қабілеті қоршаған ортаны сақтауғы бағытталған Жасыл жобаға айналдырады.

Тастанбеков Диас Бахытжанович. «Болашақ» бағдарламасы бойынша магистратураны аяқтаған соң бір жылдан кейін Диас Назарбаев Университет – Nazarbayev University Research and Innovation System (NURIS) зерттеу орталығына кіші ғылыми қызметкер болып орналасты, бұнда күн қуатымен жүретін батареяға арналған полимердің медициналық табиғи жолмен ыдырайтын және жартылай өткізгіш деген екі түрімен айналысты.

4 жылдан соң ол NURIS-ден кетіп бір жылдан соң ҚБТУ-де «Альтернативтік полимер материалдары» жекеменшік зертханасының меңгерушісі болады, ҚБТУ мен ҚазҰТУ (Политех) біріктірілгеннен кейін зертхана жаңадан құрылған университет – ҚазҰЗТУ-ге көшеді, ол осы жерде бүгінге дейін жұмыс істейді. Кіші ғылыми қызметкер болып істеген кезінде Диас өз жобаларымен айналыса бастайды: сөйлейтін қоқыс жәшігі (жоба Армана Сулейменовтің I Startup School-да 1-орын алды), бейне-ашық хаттар, тапсырыс бойынша 3D-басып шығару, аэропоника (өсімдіктерді топырақсыз автоматтандырылған өсіру). Соңғы жобасымен Диас Startup Bolashak-ге (1-маусым) қатысып, жеңіледі. Бірақ 2016 жылы қайта (2-маусым) қатысып, 2-орын алады: жобаны жүзеге асыруға жеке инвесторлардан грант және инвестициялар алады. Қазір жоба Алматыда және Қарағандыда жүзеге асырылуда. Бүгінде Диас өзінің докторлық жұмысына арнауды жоспарлап отырған ең ірі жобасы – остеосинтез үшін табиғи ыдырағыш импланттарға тапсырыс дайындауда.

Абдысагин Рахат-Би Толегенулы – жас композитор, пианист, халықаралық конкурстардың лауреаты, 100-ден аса музыкалық шығармалардың авторы.

Шығармашылық жолды бастағаннан бастап, «ең жас» ұғымы Рахат-Бимен бірге келеді. Ол – «Дарын» мемлекеттік сыйлығының ең жас иегері. Тәуелсіз Қазақстан тарихындағы 17 жасында ТМД парламентаралық Ассамблеясының «Мәдениет пен өнерді дамытудағы ерен еңбегі үшін» құрмет белгісімен марапатталған ең жас және жалғыз мәдениет қайраткері. Ол – Бах, Моцарт, Гайднадан бастап, қазіргі классиктерге дейінгі әлемдік классикалық шедеврлерді жинайтын Оңтүстік Иллинойса университетінің (АҚШ) «Discography» оркестрімен фортепианоға арналған туындыларды орындайтын әлемдік қордың қоржынына туындылары енген Тәуелсіз Қазақстандағы ең жас әрі жалғыз композитор. Ол – заманауи музыкаларды орындаушылар мен

	<p>композиторлардың халықаралық академиясының ең жас қатысушысы: Impuls (Грац, 2013, 2015, 2017), ISA (Мюрццушлаг, 2015), KlangZeitMünster (Мюнстер, 2016), ең жас лектор ICTM 2015.</p> <p>Сонымен қатар ол – жан-жақты білімді интеллектуал, математиканы зерттеуге қызыққан математик-зерттеуші. 14 жасында «Математика және қазіргі заманғы музыка» (Алматы, 2013) және «Mathematics and Contemporary Music» (Almaty, 2013) ғылыми еңбектерін жариялады. «Гармонияның шеттері» атты шығармашылық жұмыстар жинағының авторы (Алматы, 2011).</p> <p>Бүгінде оны «Қазақтың Моцарты» деп атайды. Ол аса ұғымтал, 12 жасында музыка жаза бастады.</p> <p>Мәскеу қаласындағы аты аңызға айналған «Композитор» баспа үйінен Рахат-Би Абдысагинның «God’s dwelling» («Жилище Бога») мен «Over the vault of depth» («Над сводом глубины») атты симфониялық картиналарының партитуралары шықты. Дәл қазіргі уақытта Рахат-Би Абдысагин әр жыл сайын 24 елден 200-ге жуық әлемге әйгілі музыканттар мен педагогтар қамтылған П.И.Чайковский атындағы жасөспірімдер конкурсының әділқазылар мүшесі болып табылады.</p>
	<p>Тимур Рыспеков – Алматы қаласындағы М.Мәметова атындағы №28 мектеп-лицейінің білім алушысы.</p> <p>Тимур жас өнертапқыш, физика, информатика, математика саласындағы 28-ден астам патент пен авторлық құқықтың иесі.</p> <p>Ол 2014-2016 оқу жылдарында информатикадан аудандық және қалалық олимпиадалардың жүлдегері. «Инновациялар» номинациясында Рыспеков Тимур Гран-приді және 100000 теңге көлеміндегі сертификатты жеңіп алды. Тимур 2015 жылы «Microsoft DreamSpark» бағдарламасының, 2016 жылы «Skolkovo Startup Tur» байқауының еуразиялық кезеңінің жеңімпазы атанған.</p> <p>2016 жылдың маусымында Мәскеу қаласында өткен Шығыс Еуропаның Startup Village ірі инновациялық конференциясына қатысты. Оның соңғы әзірлемелерінің бірі қоршаған ортаның талдамасын жасауға арналған робот, әлемде оған ұқсас туынды жоқ. Бұл робот метеостанцияларды, экологияның талдамасын жасауға арналған станцияларды, аномалияларды зерттеуге арналған жабдықтарды және т.б. алмастыра алады, сонымен қатар ол күзет жүйесінің функцияларын атқара, виртуалды шындық форматындағы видеоағымдарды көрсете алады. Тимурдың</p>

	<p>қоршаған ортаның талдамасын жасау бойынша жобасын Microsoft корпорациясының, Қазақстан Республикасы Кіші Ғылым Академиясының және Қазақстан робототехника федерациясының, AlmatyTechGarden сарапшылары ең жақсы жүйе деп таныды.</p>
	<p>Нұржан Жолдыбалинов – IT маман, кітапханашы, ақпараттық жүйелер бойынша маркетинг, «Кітапхана саласының үздігі» төсбелгісінің иегері.</p> <p>Сонау ертедегі 1995 жылы №63 Шар мектебіне 8 разрядты «Корвет» дербес компьютерін әкелген еді, осы компьютерде жұмыс істеуге алғаш отырғандардың бірі және сабақ арасында ұрлана кіріп мұнда шұғылдануға келетіндердің бірі тоғыз жасар Нұржан Жолдыбалинов болатын. Балалық қызығушылық оның мамандығын ақпараттық технологиямен байланысты айқындап бергендей. Таңдаған мамандығының барлық жолынан өткен: 2001 жылы Семей электротехникалық колледжіне «Станция бойынша кезекші» мамандығы бойынша оқуға түсті. 2004 жылы осы колледжде «есептеу техникалары мен автоматтандырылған жүйелерді бағдарламалық қамтамасыз ету» мамандығы бойынша оқуын жалғастырады. 2010 жылы Шәкәрім атындағы Семей мемлекеттік университетін «Есептеу техникасы және бағдарламалық қамтамасыз ету» мамандығымен бітіреді.</p> <p>Еңбек жолын Қазақстанның бас кітапханасы – Нұр - Сұлтан қаласындағы Қазақстан Республикасы Ұлттық кітапханасында бастайды. Өткен жылдан бері Ақпараттық ресурстар бойынша жетекшінің орынбасары болып қызмет істейді. Қазіргі таңда Нұрлан Нұржанұлы Қазақстандық ұлттық электронды кітапханасы бірыңғай технологиялық форматында Қазақстан кітапханаларының біртұтас каталогін «ҚазҰЭЖ бірыңғай автоматтандырылған кітапханалық ақпараттық жүйесі» жұмыс үстелін құрумен айналысуда. Мұның нәтижесі Бірыңғай онлайн-каталог, Бірыңғай электронды толықмәтінді мәліметтер базасы, құжаттарды электронды жеткізу, корпоративті виртуалды анықтама қызметі және басқалардың жасалуы болып табылады.</p>
	<p>Сағымбаев Мағжан Талапович – велосипедпен Қазақстанның туын көтеріп, 22 елді аралаған алғашқы Қазақстандық азамат, атақты саяхатшы, революционер Жангелдин Әліби Тонжанұлының ұрпағы.</p> <p>Бірінші рет 1991 жылы Геленджик шатқалындағы Қара теңізге саяхат жасайды. 1998 жылы Ыстықкөлге төрткүндік</p>

	<p>сапар шегеді. Осыдан кейін саяхат, тау, спортқа деген құштарлығы тіптен арта түседі. 2013 жылы бірінші үлкен саяхатқа аттанады. Жаяу, автокөлікпен 8 елді (Қазақстан, Өзбекстан, Ресей, Грузия, Армения, Түркия, Украина, Молдова) аралады. 2014 жылдың 1-мамырында Мағжан Алматы қаласының орталығынан старт алып, 380 күннен кейін тура сол нүктеге қайтып оралды. Ол осы аралықта 28 мың километр қашықтықты жүріп өтті және 22 – Қазақстан, Өзбекстан, Түрікменстан, Иран, Азербайджан, Грузия, Түркия, Болгария, Сербия, Венгрия, Австрия, Германия, Швейцария, Франция, Испания, Колумбия, Эквадор, Австралия, Таиланд, Камбоджа, Лаос, Қытай елдерін аралады.</p> <p>2016 жылдың ақпанында Максұт Жұмаевпен бірге Қазақ Географиялық қоғамының экспедициясы барысында Оңтүстік Американың биік нүктесі Аконкагуа шыңына (6962 м) шықты.</p> <p>2016 жылдың маусымында актриса Айсұлу Әзімбаевамен бірге Еуропаның биік нүктелерінің бірі Эльбрус шыңына (5642 м) көтерілді. Сол жылдың желтоқсанында Қазақстанның туы Антарктиданың Винсон (4892 м) шыңына ілді.</p>
	<p>Гүлмира Абдрашева - «Клуб Добряков» еріктілер қозғалысының негізін қалаушы.</p> <p>Ол екі жыл бұрын Instagram әлеуметтік платформасының жоғары тиімділігін пайдаланып, көмекке мұқтаж жандардың базасы орналастырылған ашық топ құрады. Қайырымдылар клубының ұраны: «Қайда болсаң да, пайдаң тисін!».</p> <p>«Клуб добряков» атты қайырымдылық қозғалысын өз қалаларында көргісі келетін тұрғындардың сұрауы бойынша сол қалада клуб ашылады. Басқа 4 клуб солай пайда болды.</p> <p>Клубтың арқасында 30-дан астам адам жұмысқа орналастырылды. Отбасында бір немесе одан да көп мүгедек баласы барлар, көп балалы отбасылар, жалғызбасты зейнеткерлер, жетімдер клубтың тұрақты қамқорында. Сонымен қатар, өмірдің қиын жағдайына ұшыраған адамдарға да көмек көрсетеді.</p> <p>Гүлмира әлеуметтік жағдайы төмен адамдарға, мұқтаж жандар мен үйі жоқ жануарларға тегін көмек көрсетеді. Қайырымдылық шаралары Гүлмираға ешқандай қаржылық пайда әкелмейді. Гүлмира Абдрашева қоғамға нағыз ақпейіл жанның қандай болатынын үлгі етіп жүр.</p>

7. «Тұлғалық өсу»

Алексей Лодочников - қазақстандық жас домбырашы-әнші. Алексей өзінің іс-әрекетімен сенім арқылы алдына қойған мақсаттарына жету керектігін дәлелдеп жүр. Алексей қазақ тілінде жетік сөйлеп қана қоймайды, домбырада керемет ойнайды және де өзінің жастығына карамастан кітап жазады.

1999 жылы Ақсу қаласында дүниеге келген. Қашыр балалар үйінің тәрбиеленушісі. Соңғы 14 жыл бойы Алексей балалар үйінде тәрбиеленді. «Дарынды балаларға арналған музыкалық мектеп-интернат – музыкалық колледж» кешені» ММ «Домбырамен халық әндерін орындау» бөліміне түседі.

2014 жылы Алексей Екібастұз қаласында бірінші рет Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың алдында өнер көрсетеді. Бұл өнер көрсету оқушының өміріне үлкен ынта берді. Көп кешікпей ол республикалық және облыстық музыкалық конкурстарға қатысып, жүлделі орындар алады.

Дереккөз: <http://100esim.ruh.kz/kz> сайтынан алынды.

«Қазақстанның 100 жаңа есімі» жобасының жеңімпаздары арқылы сыныптан тыс жұмыстарда патриоттық тәрбие беруге болады.

Сыныптан тыс қызмет арқылы патриоттық тәрбие беру;

Білім алушыларды кітап оқу белсенділігін қалыптастыру жұмыстары да патриотизмге тәрбиелеудің тиімді жолы. Мектеп кітапханасында түрлі іс – шаралар өткізе аламыз. Атап айтсақ;

Сабақтар: ерлік сабағы, ақпараттық сағат, ақпараттық-танымдық сағат, ақпараттық насихаттау сағаты, экспресс сағат, насихат сағаты, әдеби танымды сағат, шығарманы талдау т.б.

Шолулар: өмірбаяндық шолу, диалог –шолу, библиографиялық шолу, әдеби калейдоскоп, флешбук, ауызша журнал.

Байқаулар: онлайн-конкурс эссе, викториналық ойын, ойталқы, оқырман бенефисі, пікіралмасу, поэзия байқаулар, өлеңдер шеруі, әдеби-лото, блиц-турнир, әдеби делижанс, PR – акция, ай-стоппер

Зияткерлік отырыстар: дөңгелек үстел, жаңа бағыттағы оқырмандар конференциясы, оқырмандар конференциясы [6].

Ақпараттық-коммуникативтік технологиялардың көмегімен өтетін оқулар ерекше сұранысқа ие.

Бүгінде ұлы Абайдың 175 жылдығына орай ақын өлеңдерін жатқа оқудан челлендж республика көлемінде жүріп жатыр. Ынталы адамдар әлеуметтік желілерде (ютуб, фейсбук, твиттер, уатсап т.б.) ақын өлеңін жатқа оқып, эстафетаны қалаған адамына жолдайды. Челленджге қатысу жас талғамайды. Оқушылар, ата-аналар, жастар бәрі де қатысады. Өлеңді музыкамен әрлеп, мәнерлеп оқыса әсері арта түседі. Челлендж, флешмоб сияқты заманауи шаралар адамдарды бірлікке, достыққа шақырады. Ол ұлтқа, нәсілге бөлінбейді. Абай өлеңдерінен челленджге шетелдіктердің қатысуы осының дәлелі. Кез-келген әдебиет өкілінің шығармасынан челлендж өткізуге болады.

Мектептен тыс қызмет арқылы патриоттық тәрбие беру.

Білім алушылар патриоттық бағыттағы түрлі деңгейдегі байқауларға белсене қатысады. Байқаудан басқа жобалар арқылы туған жердің тұрмыс – тіршілігімен етене таныса алады.

«Айналаға қара» жобасы арқылы ауыл баласы мен қала баласының арасындағы білім – білік теңсіздігін жоюға арналған.

Жобаны жүзеге асыру үшін логистика және қауіпсіздік мәселесі алдыңғы орында тұрады. «Айналаға қара» ұғымына қандай аумақты кіргізу керектігін алдын-ала шешіп алған жөн. Айнала деп үздіксіз және нақты бақылау жүргізетін мектептің, ауылдың, қаланың маңайын айтады. Ал кейбір жағдайларда бұл ұғымды ауданның немесе облыстың әкімшілік аумағына дейін кеңейтеді. Сол себепті «Айналаға қара» жобасы бұл екі көзқарасты да қамтуы тиіс.

«Бір апта қалада» атты ерекше жоба бойынша ауыл балалары қалаға барып өндіріс орындарына экскурсия жасайды. Әртүрлі кәсіптік бағдар алады. Цифрлық технологияның қала өміріне әкелген жаңалықтарымен таныс болады.

«Бір апта ауылда» бағдарламасымен қала балалары ауылға барып ауыл – шаруашылығымен танысады. Оның ішінде мал, құс, егін шаруашылығының қыр-сырымен танысады. Ауылға заманауи технологиялардың әкелген жаңалықтарын түсінеді. Ауылдың болашағын оның инфроқұрылымын дамытудың алғышарттарын зерделейді.

«Айналаға қара» жобасы арқылы білім алушылар егемен еліміздің даму бағытын аңғарады. Едәуір сұранысқа ие мамандықтардан хабардар болады.

Мектепке жақын орналасқан мекемелерге балаларды жаяу апарамыз. Сондықтан жауапты мұғалімдер жаяу жүргіншілер үшін жол ережесін білуі керек. Сонымен қатар, бағдаршамнан өткенде белгі беретін жалаушалар, таяқшалар, т.б. құралдары болуы тиіс. Қашықтау мәдени мекемеге оқушыны тасымалдаудың ең қолайлысы автобус болғандықтан Қазақстан Республикасының «Автомобиль көлігімен жолаушылар мен багажды тасымалдау қағидаларын бекіту туралы» Заңын сақтау керек. Сонымен қатар, көліктің түріне қарай теміржол, әуе жолы, су жолы, жер асты жолы және автомобиль жолдары туралы заңдарға сүйенеміз.

Мектеп жобаға дайындық алдында денсаулық, төтенше жағдай қызметі, жол-көлік инспекцияларына қатынас қағаздар жіберіледі. Іс-шараны құжат алмасу арқылы тиісті мекемелермен бірлесіп өткізеді.

Бүгінде «Ауыл – ел бесігі» жобасы шеңберінде шалғайдағы елді мекендердегі балаларға ағылшын тілін үйрету мақсатында «Жас отан» жастар қанаты мен «Болашақ» қауымдастығы бірлескен жоба жүзеге асыруда.

Жоба «English for Jastar» деп аталады. Жоба барысында ауыл балаларына ағылшын тілін үйрету үшін ауылдарға еріктілерді жіберді. Олар ағылшын тілін жетік меңгерген болашақ мұғалімдер. Еріктілер ағылшын тіліндегі әдістемелік оқу-құралдары мен аудиожазбалармен қамтылған. Еріктілер екі ай бойы ауылдағы оқушыларға шет тілін үйретеді.

Болашақта ауыл мен қала балалары арасындағы теңсіздік балансын жою

жұмыстары жалғаса береді [12].

Білім алушылардың бойында патриотизм мен азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру мен дамытуда сандық технологияны меңгерту арқылы көрінеді. Білім алушылардың қатысуымен:

–өлкетану туралы ақпарат беру мақсатында қолданыстағы оператор байланыстары үшін көпқызметті қосымшалар құру;

–Қазақстанның әдет-ғұрып және киелі орындары бойынша электронды форматта ақпараттық-анықтамалық материалдар әзірлеу;

–ақпараттық-анықтамалық материалдарды қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде әзірлеп бұқаралық ақпарат құралдарында тарату;

–туристік және экскурсия бағыттарының, экологиялық соқпақтардың жолнұсқаулығын әзірлеу;

«Саналы азаматтың» басты мақсаты компьютерлік сауатты, бірнеше тіл білетін, бәсекеге қабілетті толерантты тұлға тәрбиелеу. Дамыған 30 елдің қатарына қосылу үшін білікті маман даярлау.

Жамбыл облыстық білім беру ұйымдарында өлкетануды сандық технологияны пайдалану арқылы насихаттау кең өріс алған. Мектеп оқушылары өлкетанулық материалдарын асқан қызығушылықпен дайындап көпшілік назарына ұсынудың заманауи жолын тапқан. Облыстық білім басқармасы сайтында «Туған жер» айдары ашылған. Сайт өз туындысын орнатамын деген оқушылар үшін қолжетімді. Әрбір білім алушы өлке мақтанышын сайт арқылы таныстыра алады.

«Туған жер» айдарының басты мақсаты оқушыларда нағыз патриоттық сезім тәрбиелеу болып табылады, бұл сезім өз ауылына, қаласына, өңіріне, оның тарихына, мәдениетіне, дәстүрі мен тұрмысына, Отан алдындағы борышына деген сүйіспеншілігімен, мақтанышымен және адалдығымен түсіндіріледі.

«Туған жер» бағдарламасында жазғы демалыста ауылда болмаған қала балалары үшін көптеген қызықты іс-шаралар өткізуге болады. Жобаны іске асыру шеңберінде өткізілетін «Бір апта ауылда» іс-шараның өткізілуінің Ережесі бекітілуі керек. Ережеде жауапты мекемелердің міндеттері көрсетіледі. № 3 қосымшаны қараңыз.

Ережеде ең алдымен балалардың жататын орнын анықтау керек. Ауылда өтетін жеті күнді табиғат аясына саяхатпен де ұштастыруға болады, яғни балалар осы күндері шатырда өмір сүріп, тамақты өздері пісіруге машықтанады.

Қазіргі қоғам өмірінің ажырамас бөлшегіне айналған көптеген бұйымдар кезінде біздің өлкемізде ойлап табылған. Ұлы даланы мекен еткен ежелгі адамдар талай техникалық жаңалықтар ойлап тауып, бұрын-соңды қолданылмаған жаңа құралдар жасаған. Бұларды адамзат баласы жер жүзінің әр түкпірінде әлі күнге дейін пайдаланып келеді. Көне жылнамалар бүгінгі қазақтардың арғы бабалары ұланғайыр Еуразия құрлығындағы саяси және

экономикалық тарихтың беталысын талай рет түбегейлі өзгерткені туралы сыр шертеді.

"Ұлы даланың жеті қыры» жалпақ әлемге еліміздің ежелден озық мәдениеті, өркениеті болғанын паш ететін тұжырымдамалық мақала [13]. Ғалымдар ұзақ зерттеулер мен сараптаулар нәтижесінде ел аймағында өркениеттің ерте замандарда бастау алғанын ғылыми дәлелдеді. Өте ежелгі дәуірде қазақ даласында озық технология үлгілері – металдан жасалған бұйымдар, қару-жарақ, сауыт-сайман дайындалғанын, сонымен қатар жылқыны қолға үйрету, атқа міну мәдениеті пайда болғанын айтып, дәлел келтіреміз. Біздің бабаларымыз ғасырлар бойы ұшқан құстың қанаты талып, жүгірген аңның тұяғы тозатын ұлан-ғайыр аумақты ғана қорғаған жоқ. Олар ұлттың болашағын, келер ұрпағын, бізді қорғады. 1-суретте «Ұлы даланың жеті қыры» дереккөз: <http://27-semey.mektebi.kz/elbasy-zholdaulary>

Солтүстік Қазақстан облысы Ботай қонысынан табылған кірпіштер (2-суретте) мен Түркістан облысы Шойтөбе қалашығынан табылған құбырлар (3-суретте) көне дәуірде сәулет-құрылыс өнерінің деңгейін көрсетеді. Ботай қонысында көлемі үлкен кірпіштердің беріктігі үшін жануалардың сүйектерін қосқан. Бұл қазіргі құрылыстағы темір арматураның қызметін атқарған. Шойтөбе қалашығында үй астынан жүргізілген құбырлар санитарлық қызмет атқарған.

Бұл жаңалықтарды Ұлы даланың 8 – қырына жатқызуға болады.

2-сурет

3 - сурет

Дереккөз: <https://24.kz/kz/ajyrtau-audanynda-botaj-m-denietine--konferentsiya-tti>

Қазақстанның қасиетті жерлерінің мәдени-географиялық белдеуі - неше

ғасыр өтсе де бізді кез келген рухани жұтандықтан сақтап, аман алып шығатын символдық қалқанымыз әрі ұлттық мақтанышымыздың қайнар бұлағы. Қасиетті нысандар арқылы «Ұлы даланың жеті қырын» түсіндіреміз.

«Туған жер»

бағдарламасы 3 базалық бағытқа жіктелген. Осы бағыттар бойынша № 2 кестеде көрсетілген іс-шараларды ұйымдастырамыз.

№ 2 кесте «Туған жер» бағдарламасы бойынша іс-шаралар тізімі.

№ р/с	Іс-шаралар атауы
«Тәрбие және білім» кішібағдарламасы	
<i>«Өлкетану» базалық жобасы</i>	
1.	«Жасыл ел» республикалық қозғалысы
2.	«Жас өлкетанушылардың, экологтардың және натуралистердің республикалық форумы».
3.	«Шеберлер қаласы: ата-бабамыздың мұрасын сақтаймыз, молайтамыз» атты өлкетанушылық өнер және қолөнершілер республикалық көрмесі
4.	«Үздік мектеп музейі» республикалық және аймақтық байқауы
5.	«Менің туған өлкем» туристік- өлкетану сайтының жұмысы
6.	«Біз таза Қазақстан үшін», «Біз таза қала үшін», «Біз таза ауыл үшін» экологиялық акциялары.
7.	«Туристік карта және компас» аула клубтарының қалалық сайысы
8.	«Туған жер» қалалық дебат турнирі
9.	«Туған өлкенің жанды және жансыз табиғатымен танысу кезінде бастауыш мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қабілеттерін дамыту» кіші топ тәрбиешілерінің әдістемелік бірлестігінің жұмысын ұйымдастыру.
10.	«Қазақстан натуралистері» желілік жобасы
11.	Мектеп директорларының тәрбие ісі жөніндегі орынбасарларына арналған дөңгелек үстел «Туризм - оқушылардың белсенді жазғы демалысы, патриоттық, эстетикалық және дене тәрбиесінің құралы»
12.	5-7 сынып оқушылары арасында география, тарих және өлкетану пәндерінен «Ашылу маусымы» интеллектуалды-танымдық қалалық ойыны
13.	«Атамекен» республикалық туристік-өлкетанулық экспедициясы.
14.	6-10 сынып оқушыларына арналған «Ақылды жаз -2019» жобасы

15.	«Менің Отаным – Қазақстан» Республикалық оқушылар мен жастар туристік экспедициясы
16.	«Менің сүйікті қалам» мектеп жасына дейінгі балалардың сурет көрмесі
17.	Балабақша тәрбиеленушілері үшін «Менің жерім - біздің балалық шақтың бесігі» өлкетану шараларының сериясы
<i>«Отаным-тағдырым» базалық жобасы</i>	
18.	«Менің кіші Отаным» республикалық зияткерлік сайысы
19.	«Қайырымдылық жасампаз күш» эссе жазу
20.	«Қоғамға қызмет» волонтерлық балалар қозғалысы әлеуметтік жобасы
21.	«Адамдарға қуаныш сыйла» акциясы
22.	«Мектепке жиналуға көмектес» акция
23.	«Менің Отаным-Қазақстан» туристік экспедициялық жасақтарының республикалық слеті
24.	Мектеп оқушылары арасындағы республикалық көркем шығарма оқуларына қатысу.
25.	«Жас Ұлан», «Алау» әскери-спорттық ойындары
26.	«Қарттарға қамқорлық» акция
27.	«Менің бастамам-менің Отаныма» республикалық шығармашылық жобалар сайысы
28.	Халықаралық ескерткіштерді қорғау күніне арналған «Туған өлкенің тарихи және әдеби ескерткіші» мектеп конференцияларын өткізу
29.	«Үздік мектеп музейі» республикалық және аймақтық байқаулары
30.	«Менің Қазақстаным» орта мектеп оқушыларының суреттер байқауы
31.	«Менің Қазақстаным» балалар музыка мектебінің жас музыканттарының байқауы
32.	«Алаш Орда» партиясының латын графикасындағы еңбектері: тарихтағы рөлі» дөңгелек үстелін ұйымдастыру
33.	«Тәуелсіздік жылдарында Қазақстанның дамуына елеулі үлес қосқан қазіргі заманғы батырлар» дөңгелек үстелі
34.	«Жас таланттар» балалар ғылыми жобаларының байқауы
35.	Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздерінің тарихын және геральдикалық белгілерді білу бойынша қалалық қашықтық олимпиада.
36.	«Туған жер» бағдарламасы аясында білім беру компонентін күшейту » мұғалімдер мектебі.
37.	«Мен патриотпын» мектеп оқушыларына патриоттық тәрбие беру бойынша ең жақсы әдістемелік әзірлемеге арналған сырттай конкурс
38.	Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздері туралы эссе мен эссе қалалық байқауы.

39.	Тәрбиешілерге арналған «Қазақстан - менің Отаным» атты үздік педагогикалық жоба байқауы
40.	«Тәуелсіз Қазақстан» көркемсурет мектебі оқушыларының жұмыстарының байқау-көрмесі
41.	Қазақстан Республикасының Тәуелсіздік күніне арналған «Өнерім саған - Тәуелсіздік Қазақстан» мерекелік концерті
42.	«Менің Отаным - Қазақстан», «Толеранттық - бейбітшілікке бастар жол»
43.	«Сөз - тілдің көркі» (Білім алушыларға классиктердің және қазіргі заман ақындарының, қазақ ойшылдарының шығармаларын, тілдік фестивальдер, конкурстар, көркемөнерпаздар байқауын, айтыстар, пікірталастар және т.б ұйымдастыру)
<i>«Саналы Азамат» базалық жобасы</i>	
44.	«Өмір және мансапты жоспарлау», «Кәсіби тесттер» бағытындағы кәсіби бағдар беру жобаларын іске асыру
45.	«Жас Ұлан» белсенділерінің конференциясы: «Болашақ - біздікі»
46.	Оқушыларды «Жас Ұлан», «Жас Қыран», «Адал Ұрпақ» қатарына қабылдау
47.	«Болашақ инженерлері» қалалық робототехникалық байқауы
48.	«Буккроссинг». Кітаптармен алмасу бойынша арнайы орындар ұйымдастыру
49.	«Ғылыми-техникалық модельдеу - Қазақстанның болашағы» жобасы аясында техникалық шығармашылық мектеп оқушыларының шығармашылық жұмыстарының көрмесі
50.	Ғылыми-техникалық модельдеу бойынша қалалық конкурстар,
51.	«Қадірлі сыйлық». Кітапханаларға кітаптарды ерікті түрде тапсыру бойынша қайырымдылық акциясын ұйымдастыру;
52.	Қазақстандағы Еңбек күніне арналған кәсіби шеберлік сабақтары
53.	«Мамандық таңдау - болашақты таңдау» іскери ойыны
54.	«Мамандықтар әлемін ашу» республикалық форумына қатысу.
55.	«WorldSkills Қазақстан» ұлттық чемпионатына қатысу.
56.	«Ұлы өнертабысқа алғашқы қадам» атты инновациялық идеялардың республикалық конкурсына қатысу.
57.	Республикалық техникалық шығармашылық және өнертапқыштардың (әуе, зымыран, көлік және кеме құрастыру) жарысына қатысу.
58.	«Кітап. Ел. Рух». «Оқырман ұлт» жаппай қоғамдық қозғалысы;
59.	Кітап көрмелері: «Қазақстан - бейбітшілік пен өркендеу елі»,
60.	«Әке, мама, мен оқитын отбасымын» конкурсы
61.	Тілдер күніне арналған қала мектептерінің кітапханаларында көрме стендтерін дайындау

62.	«Кітапхана - білім ордасы». Кітапханашымен бірігіп әдеби кештер ұйымдастыру.
63.	Бастауыш сынып оқушыларына «Дала халқы туралы ертегілер мен аңыздар» кітапханалық сабақтарын ұйымдастыру
64.	Тұңғыш Президентке арналған қала мектептерінің кітапханаларында көрме стендтерін дайындау
65.	1986 жылғы желтоқсан оқиғаларына арналған қала мектептерінің кітапханаларында көрме стендтерін дайындау

Мемлекет басшысы Қ. Тоқаев педагогтардың тамыз кеңесінде қоғамдық сананы жаңғырту жұмыстары жалғасын табатыны туралы: Бұл қалай жасалады, мысалы, Солтүстік Еуропа елдерінде. Осы көзқарастардың бәрі Елбасының «Рухани жаңғыру» және «Ұлы даланың жеті қыры» атты бағдарламалық мақалаларында көрініс тапқан. Мұғалімдер білім берудің барлық деңгейлерінде, соның ішінде жеке оқу орындарында да осы құндылықтарды насихаттауы керек-деді. Білім алушыларға «Ұлы Даланың жеті қырын» түсіндіру тәрбиенің басым бағыттардың бірі болып қала бермек.

«Рухани жаңғыру» жалпыұлттық бағдарламасының жаңа компоненттері ата-бабаларымыздың көп ғасырлық мұрасының цифрлық өркениет жағдайында түсінікті әрі сұранысқа ие болуын қамтамасыз ете отырып, оны жаңғыртуға мүмкіндік береді.

Төл тарихын білетін, бағалайтын және мақтан ететін халықтың болашағы зор болады деп сенемін. Өткенін мақтан тұтып, бүгінін нақты бағалай білу және болашаққа оң көзқарас таныту – еліміздің табысты болуының кепілі дегеніміз осы.

Қазақстан Республикасының Заңдарына сәйкес білім берудің зайырлы, гуманистік және даму сипаты, азаматтық және ұлттық құндылықтардың басымдығы, адамның өмірі мен денсаулығы, жеке адамның еркін дамуы, адамның құқықтары мен бостандықтарын құрметтеу, тұлғаны білімділікке ынталандыру және дарындылықты жетілдіру, білім берудің бірлігі, тәрбиелеу және дамыту білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі қағидалары болып табылады. «Туған жер» Бағдарламасы шеңберінде оқушыларда қазақстандық патриотизмді қалыптастыру жұмыстары төменде көрсетілген нормативтік құқықтық құжаттарға сүйеніп жүргізіледі.

Нормативтік құқықтық қамтамасыз ету

«Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі №319-III Қазақстан Республикасының Заңы (04.07.2018 ж. өзгерістермен және толықтырулармен);

- «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» № 345-II Қазақстан Республикасының Заңы (24.05.2018 ж. өзгерістермен және толықтырулармен);

- «Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2019 жылғы 15 сәуірдегі № 145 бұйрығымен бекітілген «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру жағдайындағы тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері»

- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 1 қазандағы № 525 бұйрығымен бекітілген, Қазақстан Республикасында өлкетануды дамытудың Тұжырымдамалық негіздері.

- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы 15 сәуірдегі № 145 бұйрығымен бекітілген, 2019-2024 жылдарға арналған «Рухани жаңғыру» бағдарламасын жүзеге асыру аясында тәрбиенің Тұжырымдамалық негіздерін іске асырудың іс-шаралар жоспары;

- «Тарихи-мәдени мұра объектілерін қорғау және пайдалану туралы»; Қазақстан Республикасының 1992 жылғы 2 шілдедегі № 1488-XII Заңы;

- «Тарих және мәдениет ескерткіштерін анықтау, есепке алу, мәртебе беру және мәртебесінен айыру қағидаларын бекіту туралы» ҚР Мәдениет және спорт министрінің 2015 жылғы 30 наурыздағы № 118 бұйрығы

- Мемлекет басшысы Қ. Тоқаевтың дәстүрлі тамыз конференциясында сөйлеген сөзі. (Нұр - Сұлтан қаласы 16 тамыз 2019 ж.);

- Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 24 шілдедегі № 460 қаулысымен бекітілген «Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамыту. 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы Нұр - Сұлтан, 2016 жыл»;

- Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 30 мамырдағы № 577 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының 2013-2020 жылдарға арналған «жасыл экономикаға» көшу жөніндегі тұжырымдамасы;

- Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 27 ақпандағы № 191 қаулысымен мақұлданған. «Қазақстан 2020: болашаққа жол» Қазақстан Республикасы мемлекеттік жастар саясатының 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасы;

- Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы № 827 қаулысымен бекітілген. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы

- «Волонтерлік қызмет туралы» 2016 жылғы 30 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Заңы;

2 «Туған жер» бағдарламасы аясында мектеп жасындағы балалардың қазақстандық патриотизмін қалыптастырудың әдістері, түрлері және құралдары

Заман талабына сай өлкетану жұмыстары әдістемелік жағынан кеңінен қамтамасыз етуді қажет етеді. Бұл бағыттағы ұсынымдамалардың мақсаттары мынадай ортақ міндеттерді қамтуы керек:

- Жолдаулардан туындайтын болашақ саяси көзқарасы қалыптасқан, өз елінің ұлтжанды, нағыз патриоттары болатын Қазақстан азаматтарын тәрбиелеу;

- білім алушыларға өз өлкелерінің табиғаты, климаты, экономикалық және мәдени дамуы мен тарихы туралы жан-жақты білім бере отырып, кәсіптік бағдар беру;

- орта мектепте өлкетану жұмыстарын жоспарлаудың және ұйымдастырудың ерекшеліктерін айқындау;

- пәнаралық, өлкетану тақырыптарын оқытудың үлгілерін ұсыну;

- өлкетану бойынша сабақта және сабақтан тыс жұмыстарды өткізудің үлгілерін жасау;

- білім алушыларға сапалы да терең білім беру арқылы оқу-тәрбие үрдісінде ішкі туризмді насихаттау;

- дарынды балалармен жаңа заман талабына сай шығармашылықта инновациялық бағытта жұмыс жасау;

- АКТ қолдану арқылы білім алушының пәнге қызығушылығын арттыру.

Мұғалім өлкетану жұмысын жандандыру мақсатында білім берудің тиімді заманауи әдістерін: проблемалық оқыту, жобалау әдістерін, рөлдік ойындар, ақпараттық, ізденушілік, зерттеушілік технологияларды қолдана алады, сонымен қатар оқушының бойында өзін-өзі бағалай алу қабілетін қалыптастыруға жағдай жасауы және мұғалім әрқашан ізденісте болуы керек.

Жалпы білім беру циклы сабақтары арқылы патриоттық тәрбие беру.

2.1. Оқу кабинеттерінде өлкетану сабақтары арқылы патриоттық тәрбиелеу

Өлкетану жұмыстарын мынадай оқу пәндеріне енгізуге болады.

1. Жаратылыстану-математика пәндері.

2. Қоғамдық-гуманитарлық пәндер.

Өлкетану сабақтары – мектеп оқушыларын туған ауылында өмір сүріп, еңбек етуге дайын болуға, әлеуметтік-экономикалық және мәдени жаңғыруға атсалысуда әлеуметтік бейімдеу проблемаларын шешуге ықпал етеді. Бұл біздің заманымыздың өзекті әлеуметтік-педагогикалық міндеттерінің бірі.

Өлкетану материалдарын сабақта қолдану, білім беру үрдісіне қойылатын жалпы дидактикалық қағидалармен негізделеді. Ол қағидалардың түрлері:

* *пәнаралық байланыс қағидасы*, бұл – мектеп бағдарламасындағы пәндердің мазмұнында өлкетану материалдарын қолдану арқылы басқа пәндермен байланысты жүзеге асыруды болжайды;

* *жүйелілік-құрылымдылық қағидасы*, өлкетану материалдарын білім берудің әртүрлі кезеңдерінде нақты мақсат қоя отырып, жоспарлы түрде қолдануды және аумақты географиялық негізді құрайтын нақты сипаты бар нысан ретінде зерттеуді көздейді;

* *тақырыптық қағидасы*, оқулықтың әр тақырыбына сәйкес келетін материалды әзірлеуді қарастырады;

* *толеранттылық қағидасы*, оқушылардың бойында өзге ұлт мәдениетін түсіну және қабылдау қабілетін дамытуды қарастырады;

* *когнитивтік қағидасы*, оқушылардың білім алу үрдісі барысында өлкетану материалдарының көмегімен жаңа ақпаратты, жаңа білімді түсінуін қарастырады;

* *кешенділік қағидасы*, өлкенің қоршаған ортасында болатын барлық жағдайларды, өзгерістерді кіріктіріп оқытуды көздейді;

* *ізгілендіру қағидасы*, өлкені тұлғаның дамуындағы өмірлік-мәнді құндылықтар жүйесінде оқудың мағынасын түсінуді қамтамасыз етеді;

* *табиғи және мәдени түсінік қағидасы*, табиғатты қорғау және экологиялық білім мазмұнын кіргізуді қарастырады;

* *іс-әрекеттік қағидасы*, білім беруді практикалық, коммуникативтік, жобалық-шығармашылық тапсырмалар жүйесі арқылы жүзеге асырады;

* *тарихилық қағидасы*, әлеуметтік-табиғи ортадағы өзгерістерді, аумақтың даму болашағын қарастыру арқылы орындалады;

* *проблемалық қағидасы*, нақты проблемалық тапсырмаларды шешу көздейді [6].

Аталған қағидаларды жүзеге асыру арқылы, оқушылардың өздігінен білім алу, сыни тұрғыдан ойлау, шешім қабылдау, практикалық іс-әрекеттерді орындау қабілеттерін дамыту мүмкіндігі туындайды. Анықталған қағидаларды ой елегінен өткізіп түсіну және өмір сүру ортасындағы мінез-құлық ережелерін сақтау, өз іс-әрекетінің мәні мен жауапкершілігін түсіну, өзінің кіші отанына деген сүйіспеншілік әр адамның мәдениетінің ажырамас бөлігі болуы тиіс.

Сонымен қатар, өлкетанудың тәрбиелік міндеттерін ескеру қажет:

– өзінің «кіші Отанына», туған елі Қазақстанға деген патриоттық сезімін, сүйіспеншілігін тәрбиелеу;

– төзімділікті, өлкенің көпұлттылық және көпмәдениеттілік жағдайында төзімді мінез-құлық қалыптастыру;

– отбасылық қарым-қатынасты нығайту, пәннің мазмұнымен тек оқушыны ғана емес, оның ата-анасын да қызықтыру, отбасылық мұрағаттар, аталар мен әжелердің басқа да туыстардың әңгімелері арқылы өлкенің тарихы жайлы білімді тереңдету;

– отбасы мүшелерімен бірге өлке туралы әдебиет оқу, фильмдер, бейнефильмдер тамашалау;

– өлкенің табиғатын, тарихи және мәдени ескерткіштерін сақтау және қалпына келтіру жұмыстарына оқушылармен қатар ата-аналарды да қатыстыру;

– жергілікті халықтың алдында тұрған проблемаларды шешуге ата-аналармен бірге оқушыларды да қатыстыру.

Дамытушылық міндеттері:

– туған өлке туралы неғұрлым көп білуге деген ұмтылысты, танымдық қызығушылықты, интеллектуалдық және шығармашылық қабілетті дамыту;

– тақырыптық акцияларға және жобаларға, мәдени орталықтардың іс-шараларына, сайыстарға, олимпиадаларға қатысу арқылы туған өлке жайлы білімді тереңдетуге деген ұмтылысқа ынталандыру;

– болашақта білімді жалғастыру, мамандық және жұмыс орнын таңдау сұрақтарын шешуге бағыттау;

– күнделікті өмірде өлкетанушылық білім мен біліктілікті қолдана алу, жергілікті жердегі туындайтын проблемаларды шешуде өзінің орнын білу дағдысын қалыптастыру;

– туған өлкесінің өмірін жетілдіруге үлес қосуға деген ұмтылысты дамыту .

Пәндердің мазмұнындағы өлкетанулық компонентті сипаттайтын ерекшеліктер:

– тарихи және ұлттық-мәдени өлкетану (ата-бабалар тарихы, шығу тегі, тарихи ескерткіштер, ежелгі қоныс-мекендер, салт-дәстүр, әдет-ғұрып, өнеге, өмір сүру салтының ерекшеліктері және құндылықтары);

– табиғи-географиялық өлкетану (жергілікті жердің климаты, жер бедері, топырағы, өзен-көлдері, пайдалы қазбалары, экологиясы, экологиялық проблемалары);

– биологиялық өлкетану (өсімдік түрлері, жануарлар әлемі);

– химиялық өлкетану (ауыз суының сапасы, ауаның ластануы, жергілікті жердегі тау-кен өнеркәсіптері т.б.);

– әлеуметтік-географиялық өлкетану (халықтың тығыздығы, елді мекендердің орналасу сипаты, ұлттық қолөнер түрлері, басқа елді мекендерден, аймақтардан алшақтығы, байланыс құралдары);

– әлеуметтік-демографиялық (ұлттық құрамы, жастық-жыныстық құрамы, көші-қон үдерісі, халықтың ұдайы өсуінің сипаты);

– әлеуметтік-экономикалық (халықтың өмір сүру деңгейі, еңбек ресурсы, кәсіби-мамандық құрамы, экономикалық даму келешегі);

– аймақтың экономикалық салалары (ауылшаруашылық, құрылыс, тау-кен, химиялық т.б.), шығаратын өнімдері;

– әкімшілік-саяси (өлкенің шекарасы мен аумағы, инфрақұрылымының түрлері, басқару органдарының қызметі және жұмысты ұйымдастыруы),

– әдеби өлкетану (жергілікті ұлттардың әдеби мұралары және ауыз әдебиеті, жергілікті ақын, жазушылардың шығармалары);

– мәдени өлкетану (жергілікті ұлттардың ұлттық әндері мен билері, жергілікті сазгерлердің музыкалық шығармалары т.б.);

– саяси (саяси факторлардың өлкенің өміріндегі рөлі, аймақтармен, елдермен қарым-қатынасы).

Өлкетанудың түрлерін математикалық, физикалық, технологиялық деп жалғастыра беруге болады.

Мұғалім өлкетану жұмысын жандандыру мақсатында білім берудің тиімді заманауи әдістерін: проблемалық оқыту, жобалау әдістерін, рөлдік ойындар, ақпараттық, ізденушілік, зерттеушілік технологияларды қолдана алады. Сонымен қатар оқушының бойында өзін-өзі бағалай алу қабілетін қалыптастыруға жағдай жасауы үшін мұғалім әрқашан ізденісте болуы керек.

5-сыныпта «Қазақстан тарихы» оқу пәнінің «Өңірдің тарихи тұлғалары: билер, батырлар мен палуандар» тақырыбын оқытуда өлкенің белгілі адамдары туралы мағлұмат беру барысында мұғалімнің және оқушылардың алдында тұрған міндеттер келесідей болуы мүмкін:

* өлкеге танымал адамның (жазушының, ақынның, суретшінің т.б.) өмір жолының оның шығармашылығына тигізген әсері туралы сұрақты айқындайтын арнайы әдебиеттерді оқу;

* жерлес ақын-жазушылар, суретшілер туралы нақты материалдар жинақтап, арнайы альбом әзірлеу, музейдің танымал жерлестерге арналған бөлімін толықтыру;

* халық ауыз әдебиеті және жерлес ақын-жазушылардың әдеби шығармалары арқылы оқушылардың туған өлке туралы білімдерін кеңейту;

* туған өлкені және әдебиетті олардың тарихи дамуының өзара байланысында көруге көмектесу;

* өлкетануға қоғамның дамуында ерекше рөл атқаратын жалпы адамзат мәдениеті ретінде қарау [14].

6-сыныпта «Қазақстан тарихы» оқу пәнінен «Топонимдер – өткен заманның куәгерлері (өлке тарихы атауларында)» тақырыбын оқу барысында қолдануға болатын жер-су атауларының шығу тарихы мен қызықты деректерді ұсынамыз. Жергілікті жердің жер-су атауларын жинау, олардың шығу, пайда болу себебін анықтау, әрбір атаудың мән-мағынасын ашу, әсіресе, жастардың туған өлкеге деген ыстық ынта, патриоттық сезімін күшейтпек.

«Отандық тарихтың көзі тірі куәгерлері» (6-сынып) тақырыбы бойынша білім алушылар аймақтың тарихы мен гүлденуіне және «Жомарт жүрек» (7-сынып) тақырыбы бойынша ерлік пен еңбекке деген құлшыныстарына - және олардың кішігірім Отанын қолдау үшін не істеуге болатын оқып білетін болады.

«Туған жердің шежіресі» тақырыбы (7-сынып) білім алушыларға тарихи оқиғалардың хронологиясын құруға, аймақтың дамуының негізгі тарихи кезеңдерін анықтауға көмектеседі және жас ұрпақтың ой-санасына байланысты шежіре білімі арқылы ұрпақтардың байланысын қалпына келтіруге ықпал етеді. Мұның бәрі жастардың бойында өз халқына, олардың аталары мен әкелері үшін мақтаныш сезімін тәрбиелеу керек.

Туған өлке тарихын оқып үйрену бойынша зерттеу жұмыстары білім алушыларға жеке қызығушылығын іске асыруға көмектеседі: зерттеу, ойлау, қарым-қатынас дағдыларын дамыту, өз азаматтық ұстанымдарын анықтау, сондай-ақ туған жерлердің жылнамаларында жаңа беттер ашылады. Осы мақсатта, Қазақстан тарихы бағдарламасының әр тақырып бойынша білім алушы болжам жасай білуге, зерттеу жүргізу үшін сұрақтар құруға, әр түрлі дерек көздерден ақпарат жинауға (интернет, музей және кітапхана мұрағаттарынан және т.б) тарихи оқиғаларды сыни талдауға және ұлттық тарих бойынша олардың әсер тұрғысынан тарихи қайраткерлердің оқиғалар мен іс-шараларды, тарихи фактілерді талдауға дәйекті дәлелдеуге, пікірлер мен қорытындылар тұжырымдауға баулу негізінде зерттеу сұрақтары қосылған.

Мұғалім білім беру процесінде оқушыға азаматтық, патриоттық тәрбие беруге басымдық береді. № 3 кестеде назарларыңызға оқу кабинетіндегі өлкетану сабақтарының үлгісін ұсынып отырмыз.

№ 3 кесте. Дереккөз: Жамбыл облысының білім басқармасы сайтынан алынды.

Күні:	Сыныбы: 7	
Курс атауы: Өлкетану	Пән мұғалімі	
Сабақтың тақырыбы	Менің туған өлкем өлеңдер мен прозада	
Оқу мақсаттары	Оқушылар кіндік қаны тамған жеріне сүйіспеншілігін білдіру, өзінің тарихына, мәдениетіне, салт-дәстүріне терең бойлай білу	
Сабақ мақсаттары	- Туған ел, туған жердің адам өміріндегі маңыздылығын түсіндіру. - Туған жерге қамқорлық жасай білу іскерліктерін дамыту. - Туған жерін сүйуге, қадірлеуге, әдемілікке тәрбиелеу.	
Жетістік критерийлері	Ақпараттарды іріктейді, ішінара ізденушілік жұмыстарын жүргізеді	
Ілдік мақсат	Негізгі сөздер мен тіркестер: туған жер, Сыныптағы диалог/ жазылым үшін пайдалы тілдік бірліктер: менің ойымша, жолдастарымның пайымдауынша, бұл пікірмен келісемін/ келіспеймін.	
Пәнаралық байланыс	Тіл, әдебиет, география,	
Алдыңғы оқу		
Жоспарланған Уақыт	Жоспарланған жаттығулар	Ресурстар

<p>Сабақтың басы 7 минут</p> <p>Қызығушылықты ояту. Ойтүрткі.</p>	<p>Сәлемдесу. Оқушыларды түгендеу. Сабаққа психологиялық дайындық. Тренинг «Жүректен-жүрекке» Жүректен жүрекке шеңбері. Жақсылыққа құмармыз, Жақсы адам боп шығамыз. Таза сәби жүректен, Қабылдаңыз мың алғыс! Бізді жақтап отырған Сіздерге де мың алғыс! 1.«Туған жер», «туған ел» дегенде ойларыңа не түседі? Туған жер – адамзаттың, кең дүниені есігін ашып, өмірге келген, бізге дейін сан толқын ұрпақтың кіндік қаны мен мандай тері тамған киелім екен. Туған ел – «Туған жердей жер болмас, туған елдей ел болмас» – дегендей әркімнің өзінің туған жері, елі, атамекені 2. Туған жерге, елге деген сүйіспеншіліктің түп тамыры не деп ойлайсындар?</p>	<p>Иллюстрациялық суреттер</p> <p>Екі топқа бөлу I топ – «Атамекен» II топ – «Отан» III топ – «Туған жер» Оқушылар өз ойларын жеткізеді</p>
<p>Сабақтың ортасы 20 минут</p>	<p>Кіріспе сөз. Балалар, біздің бүгінгі сабағымыздың тақырыбы: «Туған жер - туған ел» деп аталады. Бүгін сабақта біз Отынымыз, туған жеріміз жайлы әңгімелесеміз. Туған жеріне әр адам қалай қамқорлық жасауы керек екені жайлы ой қозғаймыз. Табиғаттың әдемілігіне тағы да бір назар аударамыз. Қарақыстақ – Қарақыстақ - сөзінің бірінші буыны қара сөзінің синонимі қарсыз немесе қары көп жатпайтын жылы жер деген мағынаны білдіреді. Қарақыстақ–қысы жеңіл,жылы қоныс деген атауды білдіреді. Табиғатының қыстың күні қолайлы ,төрт жағынан таумен қоршалған, ортасында өзені бар қойнау. Солтүстігіндегі Қырғыз Алатауының күнгейі малға қолайлы жайылым.Биіктігі теңіз деңгейінен 2-3 шақырым биіктікте орналасқан, жақпар тастары күнге қызып қойнау арасының қыста жылы болуына, жаз айларында түс ауа күн сайын жауын жаудырады. Аңғар іші шөбі шүйгін , құтты мал жайылымы. Қасиеттеріне қарап халық Қарақыстақты «қасиетті қоныс» деп атаған. Шырын Мамасерікова - 1945 жылы 1 қаңтарда <u>Жамбыл облысы</u>, Т.Рысқұлов ауданының Қарақыстақ мекені, «Жалпақсаз» ауылында туған. 1963 жылы Жамбыл педучилищесін, 1967 жылы Қазақтың Абай атындағы мемлекеттік пединститутының</p>	

	филология факультетін бітірген. Еңбек жолын Меркі ауданындағы Гранитогор мектеп-интернатында мұғалім болып бастаған. Кейін аудандық халық ағарту бөлімінде методист , Меркі аудандық тарихи өлкетану мұражайының директоры қызметтерін атқарған.	
Сабақтың соңы 10 минут	1. Туған елдің тезегі де ..... 2. Туған елің болмаса, Тумай-ақ қойсын 3. Туған жерге 4. Туған жердей жер болмас, 5. Туған жердің жері де көрікті, 6. Туған жердің күні де ыстық, 7. Туған жердің күні де ыстық, 8. Туған жердің жусаны 9. Туған жер 10. Әркімнің өз жері —	дәрі. күн мен ай. туың тік. Туған елдей ел болмас. елі де сүйікті. күлі де ыстық. түні де ыстық жұпар алтын бесік жұмақ.
Қорытынды	Қымбатты оқушылар! Туған жер – адам өмірінде киелі орын алады. Нақты осы жер оны елімен, өткенмен және болашақпен байланыстырады. Туған жер – әркімнің шыр етіп жерге түскен, бауырында еңбектеп, қаз басқан қасиетті мекені, талай жанның өмірбақи тұратын өлкесі. Осы орайда Алаш қайраткері Жүсіпбек Аймауытовтың: «Туған жердің қымбатын ғылым іздеп, кітап қарап сарылып, көзінің майын тауысқан, көшенің шаңын көп жұтқан шәкірт білмесе, кім біледі? Ыстық қой, шіркін туған жер!» деген сөзімен тәрбие сабағымызды қортындылаймын.	
Рефлексия 3 минут	«Кері байланыс» -Нені білдім -Не үйрендім Үйге тапсырма: «Менің туған өлкем» тақырыбында эссе жазу	

Сабақта оқушылардың өлкенің экологиялық мәселесіне назарын аудару үшін түрлі жазба жұмысын жүргіземіз. Олардың бірнешеуін ұсынамыз.

1. Табиғаттың «Шағым кітабы».

Білім алушылар «Шағым кітабына» туған өлкесінің аумағында өсетін өсімдіктер мен тіршілік ететін жануарлардан келіп түсетін шағымдарды жазады.

Жобаның бірінші кезеңі – қоршаған ортаның (жануарлар, өсімдіктер) жағдайын бақылау мақсатында экскурсия жасау, қосымша ғылыми әдебиеттерді зерделеу.

Жобаның екінші кезеңі – өсімдіктер мен жануарлар атынан шағымдарды сипаттау әңгімесін жазу. Түскен шағымдарды талқылау және оларға жауап беруден тұрады.

Үшінші кезең – материалдарды безендіру, балалардың шығармашылық жұмыстары мен суреттері орналастырылған кітап жасау.

2. «Орман тыңшылары» ойыны

Балалар орманда болған төтенше оқиғаларды, табиғаттағы кез келген өзгерісті (ағаштардың кесілуі, сүйікті алаңындағы көп гүлдердің жұлынуы, бұлақтың ластануы) зерттеп, тексеру жүргізеді.

3. «Мен өзенді қорғаймын» экологиялық міндеті

Төменгі жағын үнемі су шайып жататын жарды немесе жағалауды қалай бекітуге болатыны туралы ұсыныстарыңызды айтып көріңіз.

4. «Жасыл досқа» хат

Мұғалім білім алушыларды белгілі бір жағдаятпен таныстырады. Балаларға хат жазуды, мысалы, ағашқа хат жазуды ұсынады. Жұмыс шағын шығарма түрінде (ойын элементтерінің болғаны жақсы) жүргізілуі мүмкін: конвертке хат салынып, суреттермен толтырылады, мекенжайы толтырылады.

5. «Экологиялық мамандық» коллажы

Жобаның бірінші кезеңі – экологиялық мамандықтар деп санауға болатын мамандық түрлері (орман шаруашылығының, қорықтардың қызметкерлері, экологиялық қызмет, көгалдандыру қызметкерлері, хайуанаттар бағының қызметкерлері, дәрігер, жүргізуші, ғарышкер, аула тазалаушы, бағбан, зертханашы және т. б.) туралы білу.

Балалар осы мамандықтар туралы материал жинайды. Жобаның екінші кезеңі мамандықты қорғау болып табылады. Бұл кезде білім алушылар осы мамандықтар туралы әңгімелейді, фактілер келтіреді, суреттер, плакаттар, фотосуреттер көрсетеді, сюжеттерді ойнап көрсетеді.

2.2. Пәндік сабақтарда «Қазақстанның 100 жаңа есімі» жобасы жеңімпаздары арқылы патриоттық тәрбие беру.

«Қазақстанның 100 жаңа есімі» жобасы жеңімпаздары арқылы тәрбие беру жұмыстарын пән мұғалімдерінен басқа кітапханашы, әлеуметтік-педагог, психолог, тәлімгер тағы басқа мамандар жүргізе алады. Жоба жеңімпазының саласына қарай тәрбие жұмыстары әртүрлі бағытта өрбиді. Атап айтқанда:

1. Оқу пәндері бойынша.
2. Қосымша білім беру сабақтарында.
3. Мектеп кітапханасында.
4. Мектеп сайттарында.
5. Сынып сағаттарында.
6. Оқушылар ұйымында.
7. Кәсіптік бағдар беру жұмыстарында.
8. Ата-аналармен жұмыс барысында.

Өлкетану жұмыстарының ерекшелігі – «Қазақстанның 100 жаңа есімі» жеңімпазын белгілі бір пәндерге кіріктіріп оқытуда. Қазақстан тарихы, география, қазақ әдебиеті, музыка пәндері өлкетанудың ажырамас компоненттері болып табылады. Сонымен қатар, өлкенің табиғаты мен

нысанның ерекшелігіне орай биология, физика, химия, көркем еңбек сияқты пәндерге де кіріктіріп оқытуға болады.

Оқу жылы басында пәндер бойынша «Қазақстанның 100 жаңа есімі» жеңімпазын кіріктіруге ыңғайлы тақырыптар таңдалады.

№4 кесте Пәндер бойынша таңдалған бөлімдер мен тақырыптар:

Сынып	Пән бойынша тақырыптары	«Қазақстанның 100 жаңа есімі»
Жаратылыстану		
5	Адам. Жер. Ғалам	Рыспеков Тимур Олегович
	Қазақстан Республикасының Қызыл кітабы	
	Табиғи ресурстарды игерумен байланысты проблемалар	Хон Юрий
6	Энергия және қозғалыс	Сағымбаев Мағжан Талапұлы
	Экология және тұрақты даму	
	Аймақтың ерекше қорғалатын аумақтары	
География		
7	Зерттеу және зерттеушілер	Сағымбаев Мағжан Талапұлы
	Табиғи ресурстарды игерумен байланысты проблемалар	Подольских Александр Мырзагалым Санжар
	Литосфера. Атмосфера. Гидросфера. Биосфера.	
8	Зерттеу және зерттеушілер	Сағымбаев Мағжан Талапұлы
	Литосфера. Атмосфера. Гидросфера. Биосфера.	Рыспеков Тимур Олегович
	Табиғи ресурстарды игерумен байланысты проблемалар	Хон Юрий
9	Табиғи ресурстар	Подольских Александр Николаевич
	Қазақстан Республикасының Қызыл кітабы	
	Табиғи ресурстарды игерумен байланысты проблемалар	
Өлкетану		
5-7	Қазақстан тарихы	Тосқанбаев Арман
	Музыка	Бекарыс Ақсақалұлы Шойбеков
	Қазақ әдебиеті	
	География	Хон Юрий
Физика		
7	Қысым	Сағымбаев Мағжан Талапұлы
	Жұмыс және қуат	
	Жер және Ғарыш	Ернұр Рысмағамбетов
8	Тұрақты электр тогы	Жилкашинова Альмира Михайловна
	Электр және магнетизм	
	Жарық құбылыстары	Нұрхат Қуандықұлы Жәкиев
9	Кинематика негіздері	Сергей Николаевич Лукашенко
	Астрономия негіздері	Мырзагалым Санжар
	Динамика негіздері	Серик Нуркенов.

	Әлемнің қазіргі физикалық бейнесі	Тимур Рыспеков
	Экологиялық мәдениет	Хон Юрий
Биология		
7	Экожүйелер	Алмаз Ибрагимов
	Қазақстан Республикасының Қызыл кітабы	Рафикова Хадичахан Сабиржановна
	Микробиология және биотехнология	Мыңжылқы Бердіходжаев
8	Жасушалық биология	Алмаз Ибрагимов
	Молекулалық биология	
	Биосфера, экожүйе, популяция	Хон Юрий
	Адам қызметінің қоршаған ортаға әсері	Подольских Александр
9	Табиғи ресурстарды игерумен байланысты проблемалар	Подольских Александр Николаевич
	Молекулалық биология	Болат Сұлтанқұлов
	Көбею	Салтанат Байқошқарова
	Өсу және даму	
Математика		
5	5-сыныптағы математика курсы қайталау	Маулен Бектурганов
6	6-сыныптағы математика курсы қайталау	Олег Пименов
Алгебра		
7	7-сыныптағы алгебра курсы қайталау	Олег Пименов
8	8-сыныптағы алгебра курсы қайталау	Татьяна Кучер
9	9-сыныптағы алгебра курсы қайталау	Мәулен Бектұрғанов
Химия		
7	Химиялық элементтердің периодтық кестесі	Серік Нұрқенов
	Адам ағзасындағы химиялық элементтер	Махамбаев Ғабит Джандильдинович
	Геологиялық химиялық қосылыстар	
8	Бейорганикалық қосылыстардың негізгі кластары.	Рафикова Хадичахан Сабиржанқызы
	Генетикалық байланыс	Серик Нурқенов
	Су	Тосқанбаев Арман Айдосович
9	Органикалық химияға кіріспе	
	Көмірсутектер. Отын	
	Оттекті және азотты органикалық қосылыстар	Мырзағалым Санжар
Информатика		
5	Интернеттегі қауіпсіздік	Қуат Есенов
6	Компьютерлік ойындарды құру	Қуат Есенов
7	Шешімдерді программалау	Арман Ерғалиұлы Сүлейменов
8	Программалар жасаудың кіріктірілген орталары	Ғалым Нұрланов Иван Крепак
9	Ақпаратпен жұмыс	

Көркем еңбек		
5-7	Визуалды өнер	Исламбек Салжанов
	Сәндік-қолданбалы өнер	Әлібек Ибраев
	Дизайн және технология	Мая Жұманбекова
	Жұмысты қорғау.	Айдос Мирамбекұлы Есмағамбетов
Құқық негіздері		
9	Еңбек құқығы түсінігі	Айдос Есмағамбетов
	Еңбекті қорғау	Әмір Қуат
	Еңбек шарты	Исламбек Салжанов
«Қазақстан тарихы»		
5	Ежелгі көшпелілер өмірі	Тұрсынов Алматы
	Өлкетану	
	Ежелгі Қазақстан тарихына шолу	
6	Өлкетану	Тұрсынов Алматы
	Қазақ халқының қалыптасуы	
	Біртұтас қазақ мемлекетінің құрылуы	
7	Қазақ-жоңғар соғыстары	Тұрсынов Алматы
	XIX ғасыр -XX ғасырдың басындағы Қазақстанның мәдениеті	
8	XX ғасырдың басындағы Қазақстан	Айдарбеков Айдие Уланбекулы
	Қазақстанда кеңестік биліктің орнығуы	
	Кеңестік Қазақстанның мәдениеті: білім мен ғылым	Жудебаев Арман Адилханович
	Қазақстан Ұлы Отан соғысы жылдарында	
9	Қазақстан қайта құру кезеңінде (1986-1991 жылдар)	Акулов Владимир Иосифович
	Қазақстан мемлекеттілігінің қайта жаңғыруы (1991 – 1996 жылдар)	Евдаев Рашбиль Ильхананович
	Қазақстан Республикасының дамуы (1997 жылдан бастап бүгінгі күнге дейін)	Газдиева Белла Асланбековна
	Қазіргі заманғы Қазақстан мәдениеті (1991 жылдан бүгінгі күнге дейін)	Анвара Садықова
Қазақ әдебиеті		
5	Таза, мінсіз асыл сөз	Ержан Жұмабек Қуаныш Жұмабек Бекарыс Ақсақалұлы Шойбеков
6	Туған жерім-аялы алтын бесігім	
7	Толғауы тоқсан қызыл тіл	
8	Дананың сөзі – ақылдың көзі	
9	Атадан қалған асыл сөз	
Қазақ тілі мен әдебиеті		
5	Отбасындағы дәстүр мен мерекелер	Александр Пупенко Елена Дмитриенко
	Ежелгі көшпелілер мәдениеті	
	Менің Тәуелсіз Қазақстаным	

6	Отан отбасынан басталады	Назгүл Кенжетай Ақжүрек Таңатаров
	Менің туған өлкем өлеңдер мен прозада	
	Олимпиада жеңімпаздары – Қазақстан мақтанышы	
7	Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі - қазақ тілін оқып-үйренеміз. Үштілді білу – үлкен өнер	Иван Крепак Сымбат Әбдірахманова
	Музыка. Қазақтың киелі домбырасы	Әлібек Әлмәдиев
	Ғылым мен техниканың соңғы жаңалықтары	Арман Жолдыбалинов
8	Кәсіп – бақыттың шырағы, Еңбек – ырыстың бұлағы	Әмір Қуат
	Қазақтың айтыс өнері мен сөз мәдениеті	Бекарыс Ақсақалұлы Шойбеков
9	Қазақ жазуының даму жолы	Евгений Чуриков
	Биотехнология жаңалықтары	Мырзағалым Санжар
	Болашақ энергия көздері.	
Дене шынықтыру		
5	Өзгертілген командалық ойын	Никита Амоскин Тамила Муридова
	Гимнастика арқылы денсаулықты нығайту	
	Қазақтың ұлттық және зияткерлік ойындары	
6	Командалық спорттық ойындар	Әсел Дәлиева Есматов Серик
	Қазақтың ұлттық және зияткерлік ойындары	
7	Жеңіл атлетика арқылы белсенді өмір салты	Ержан Сәлімгереев
8	Ойын арқылы мәселелерді шешу дағдылары	Бейсенов Алмас Серикович
9	Команда құру ойындары	Кузин Денис Валерьевич
	Қозғалыс белсенділігі арқылы денсаулық және фитнес	
Өзін-өзі тану		
5-9	Таным қуанышы	Ердос Төлегенов
	Адам болам десеңіз...	Мақпал Тәжмағамбетова
	Адам және әлем	Дементьева Наталья
	Адамзаттың рухани тәжірибесі	Бахтияр Базарбеков
Музыка		
5	Музыка тыңдау және талдау	Жүдебаев Арман Әділханұлы
	Музыкалық сауаттылық	
	Шығармашылық жұмыстарды таныстыру және бағалау	
6	Классикалық музыканың үздік туындылары	Абдысагин Рахат-Би Төлегенұлы
	Орган музыкасы	
	Музыка шығару және импровизация	Калыкова Саида Тұрарбекқызы
	Шығармашылық жұмыстарды таныстыру және бағалау	

Мұғалім оқыту процесінде сабақтың тақырыбына, мақсатына және жеке педагогикалық шеберлігіне қарай сабақ түрін таңдай алады. «Қазақстанның 100

жана есімі» қаһарманы арқылы тәрбие беру сабақтары онлайн, виртуальды саяхат, кездесу сабақ түрінде болуы мүмкін.

Кіріктірілген сабақтарда пән мұғалімі жеке педагогикалық шеберліктеріне қарай түрлі әдіс-тәсілдерді қолдана алады. Оның ішінде мына әдістер тиімділігі зор деп есептейміз:

презентациялар;
зерттеу сабағы;
пікірталастар;
блиц-сұрақтар әдісі;
іскерлік ойындар;
рөлдік ойындар;
топпен жұмыс т.б.

Ендігі кезекте кестеде көрсетілген сабақ тақырыптары бойынша үлгі сабақ түрін көрсетеміз.

Мектептегі музыка сабақтарының «Қазақ халқының музыкалық мұрасы», «Қазақ халқының дәстүрлі тұрмыс-салт әндері және заманауи музыкасы», «Әлем халықтарының музыкалық дәстүрі» және басқа да тақырыптарында жас композитор, пианист, халықаралық конкурстардың лауреаты, 100-ден аса музыкалық шығармалардың авторы – Абдысагин Рахат-Би Төлегенұлының, ерекше талант иесі, музыка академигі, Қазақстан Республикасы мәдениетінің дамуына қосқан үлесі үшін «Жан шуақ» сыйлық ақысының иегері, Астана қаласы Мемлекеттік Академиялық филармониясының солисі – Қалықова Саида Тұрарбековнаның, Ш.Қажығалиев атындағы 1-ші Республикалық дирижерлар конкурсының лауреаты, Астана қаласындағы Академиялық филармония симфониялық оркестрінің бас дирижері және көркемдік жетекшісі – Ерлан Бақтыгерейдің өмірімен және шығармашылығымен таныстыра отырып қазақ халқының және әлем халықтары музыкалық дәстүрлерінің ерекшеліктерін анықтауды, олардың жұмыстарының негізінде өзінің жұмысын жақсарту үшін ұсыныстар енгізу мақсаттарын жүзеге асыруға болады [1].

Музыка пәні бойынша кездесу сабақтары.

Пән: музыка. Сынып: 5

Бөлім «Классикалық музыканың үздік туындылары»

Тақырып: Симфониялық музыка

Оқу мақсаты: Тыңдаған музыкалық шығарманы талдау және өнердің түрлері, стилі және жанрларын, сонымен қатар, өнердің өзге түрлерімен байланысын анықтау *Бағалау критерийі* Білім алушы

• Музыкалық шығармадағы аспаптың, өнердің түрлерін, стилін, жанрын және үндестік ерекшеліктерін анықтайды

Сабақтың түрі: Шеберлік сабағы

Кездесу қонағы: Абдысагин Рахат-Би Төлегенұлы

Мұғалімнің кіріспе сөзі: «Қазақстанның 100 жаңа есімі» жобасына еліміздің түкпір-түкпірінен білімі мен қоғамға сіңірген еңбегі және ерекше қасиеттерімен дараланған азаматтар таңдалған. Соның бірі – жас композитор, пианист, халықаралық конкурстардың лауреаты Абдысагин Рахат-Би Төлегенұлы.

Ойлау дағдыларының деңгейі. Қолдану

Кездесу қонағы туралы слайд-шоу көрсетіледі. Сөз беріледі.

- Музыка әлемінің кереметі. Өнер туралы не білеміз?
- Оркестрмен орындалатын танымал классикалық шығармалар.
- Оркестр мен эстраданың қоғамға тигізер әсері қандай?

Осы сұрақтар төңірегінде маманның пікірі тыңдалынады, ол күйсандықта ойнап музыкалық шеберлігімен бөліседі. Вена классиктерінің музыкалық шығармаларындағы жанрды, стилді түсіндіріп, ерекшеліктерін көрсетеді.

Тапсырма: Берілген шығарма бойынша жанрды, стилді түсіндір.

Дескриптор Білім алушы:

- Вена классиктерін анықтайды;
- шығармалардың ұқсастығы мен айырмашылығын ажыратады;
- музыкалық жанрын, стилін анықтайды.

Сабақ қорытынды бөлімі сұрақ-жауап түрінде өтеді.

Оқушылар музыкантпен естелік суретке түседі.

2-жоба. Пән: музыка. Сынып: 6

Бөлім «Классикалық музыканың үздік туындылары».

Тақырып: Симфониялық музыка

Сабақтың түрі: Шеберлік сабағы

Оқу мақсаты:

Оркестрлер түрлеріндегі музыкалық аспаптардың дыбысталуын ажырату, оларды топтар бойынша жіктеу

Бағалау критерийі. Білім алушы оркестр түрлерін анықтап, музыкалық аспаптардың дыбысталуына қарай ажыратады, жіктейді

Кездесу қонағы: Шамқон Қажығалиев атындағы 1-ші Республикалық дирижёрлар конкурсының лауреаты – Ерлан Бақтыгерей.

Сабақтың барысы:

Мұғалімнің кіріспе сөзі: «Қазақстанның 100 жаңа есімі» жобасына еліміздің түкпір-түкпірінен білімі мен қоғамға сіңірген еңбегі және ерекше қасиеттерімен дараланған азаматтар таңдалған. Соның бірі – Ерлан Бақтыгерей.

Ерлан Бақтыгерейдің үздіктердің қатарына ілінуі бекер емес. Себебі, сахна киелі жер. Мұнда таланты таудай, еңбегі ерен адамдардың ғана өнері өрге

жүзіп, биік шыңдардан көрінеді. Гастрольде әлемдік жұлдыздармен бірге өнер көрсетіп, талайды таң-тамаша еткізген. Енді кеш қонағына сөз кезегін беремін.

- Ұлттық өнерімізді неліктен ұмытып бара жатырмыз?
  - Оркестр сахнада қалай ойнайды?
  - Оркестр түрлері қандай?
  - Симфониялық оркестрде аспаптар қалай жіктеледі?
  - Оркестрде қандай ұлттық аспаптар ойналады?
  - Ұлттық өнерді көрсету мен ұлттық әнді шырқаудың ерекшелігі не?
  - Концерт вариантында қалай шығу? Қалай отыру керек?
  - Оркестрдегі дирижёрдің қызметі қандай? т.б.
- Ойлау дағдыларының деңгейі: Қолдану.

Сұхбат барысында мектептегі жас домбырашылар үйірмесіне дирижерлік шеберлік көрсетеді. Оқушылар орындаған шығармаларға баға беріп, жіберген бірқатар кемшіліктерін көрсетеді. Жеке шеберлігін көрсетеді.

Тапсырма:

1. Симфониялық оркестр орындауындағы аспаптарды жіктелуіне қарай топтастырып, постер қорғаңыз.

2. Бос орынға оркестр түрлерін жазыңыз.

Дескриптор: Білім алушы

— симфониялық оркестр аспаптарын жіктейді;

— топтастырып, постер түрінде қорғайды;

— оркестр түрлерін анықтайды.

Қорытынды бөлімінде:

Оқушылардың сұрақтарына жауап беріп, естелік суретке түседі [14].

2.3. Мектеп музейі арқылы оқушыларға патриоттық тәрбие беру.

Мұғалім тәрбие немесе сынып сағаттарында отбасылық жәдігерлер көмегімен өлкетану сабақтарын жүргізе алады. Жәдігерлердің тарихын баяндау үшін ата-аналарды да сабаққа құрметті қонақ ретінде шақыруға болады. Осылайша өлкенің халықтарына, тарихи тұлғаларына, тұрмыс тіршілігіне, әлеуметтік-мәдени өміріне шолу жасай алады.

Мектептегі өлкетану музейінде мынадай тақырыптарды өткіземіз:

«Туған жердің аңыздары мен әңгімелері»;

«Аймақтың тарихи тұлғалары»;

«Біздің айналамыздағы тарих ескерткіштері»;

«Көрменің өзі сөйледі».

Музейдегі сабақ оқушыларға туған жер тарихын біліп, түсінуге көмектеседі.

Мектеп музейлерінің тағы бір түрі мемориалдық музей деп аталады. Мемориалдық музейлер деп – белгілі тұлғалардың өмірі мен қызметіне арналған музейлерді айтамыз. Көрнекті әдеби, саяси, тарихи және т.б тұлғалар

атында музейлер әрбір аймақта бар. Оқулықта берілген тарихи тұлғалар туралы тақырыпты өткенде мемориалдық музейге апарудың тиімділігі зор. Себебі музейде кейіпкердің өмірі мен шығармасы хронологиялық кесте түрінде жүйелі беріледі. Шығармасы бойынша экспонаттардан «музей қоржыны» әзірленеді. Бұл тақырыпты терең түсінуге, терең білім алуға ықпалы зор болады.

Әдістемелік жағынан алғанда музейде қорытынды, пысықтау, қайталау, шолу сабақ түрлерін өткізген тиімді. Төменде Ы.Алтынсарин атындағы мемориалдық музейіне әзірленген «Ы. Алтынсарин балалар әдебиетінің негізін салушы» тақырыбында сабақ үлгісін ұсынып отырмыз. Музейде Ұлы ағартушының өмірі мен қызметі 4 экспозицияға бөліп берілген.

I Өмірнама

1. Өмірнама жазбалары.
2. Өрен-жарандары.
3. Балалық шағы.

II Ағартушылық және педагогикалық қызметі

1. Ы.Алтынсариннің педагогикалық көзқарасы.
2. Ы.Алтынсарин – қазақ мектептерінің негізін салушы.
3. Ы.Алтынсарин – оқулықтардың, оқу құралдарының авторы.
4. Ы.Алтынсарин шәкірттері мен ізбасарлары.

III Ы. Алтынсаринді мәңгілік есте қалдыру

1. Ы. Алтынсарин атымен аталатын оқу орындары (жоғары оқу орындары, колледждер, мектептер)
2. Ы. Алтынсаринге арналған музейлер мен мүйістер.

IV Әдебиеттер

1. Өмірі мен еңбегі туралы әдебиеттер.
2. Газет, журнал, мақалалар.
3. Диссертациялар.

Ұлы ағартушы туралы бірнеше сабақты мектепте түсіндірген соң, мұғалімнің қорытынды, нәтиже, қайталау сабақты музейде өткізгені тиімді. Оқушылар мұғалімнің көмегімен музей экспозицияларымен таныса отырып, алдыңғы сабақта меңгерген білімдерін бекітеді, пысықтайды, қорытындылайды.

Мәселен, мұғалім сабақ барысында Ы. Алтынсарин өлеңдерін пайдалану арқылы оқу-білімнің тек ізденіспен табылатынын дәлелдейді. Ол үшін ыждаһат, сабырлылық қажет екенін ескертеді. Сондай сарыла ізденудің арқасында қол жеткізген оқудың озбас, тозбас өнерге айналатынын айтады. Ал бұған қарсы тұратын надандықты ақын:

Ақ-қараны танымас

Жөн білмеген наданға

Қыдыр ата дарымас –деп бейнелейді. Осы жерде кідіріс жасап Қыдыр ата туралы айтып өтуге болады. Содан ары балаға ата-ананың арманын жеткізіп:

Ата-енен қартайса,

Тіреу болар бұл оқу - деп, перзенттік борышын ұқтыра сөйлейді.

Ы. Алтынсарин жастарға тек парасатты тәлім-тәрбие ғана емес еңбек, білім, өнерді игеруге, оны игерген халық туралы:

Өнер-білім бар жұрттар

Тастан сарай салғызды - деп сол замандағы технологиялық төңкеріс жетістігін тізбектей келе оның бәрі де оқу-білімнің арқасында болатынын түсіндіреді. Оның табиғат лирикалары оқушыларға туған өлкесінің табиғатын аялауға, Отанына деген сүйіспеншілігінің артуына әсер етпей қоймайды. Мысалы:

Таулардан өзен ағар сарқыраған.

Айнадай сәуле беріп жарқыраған

Жел соқса, ыстық түссе бір қалыпта

Аралап таумен тасты арқыраған.

Осындай өлеңдерге талдау жасау арқылы атаулы экспонаттардың мәнін ашып көрсетіп, мәдени-білім бере аламыз.

Мұғалім сабаққа дайындық барысында оқушылармен бірге автор шығармаларынан көріністер әзірлейді. Мәнерлеп жатқа оқуға машықтанады. Оқушылар сабақ үстінде сұрақ-жауап, баяндау, хронологиялық кесте, семантикалық карта, венн диаграммасы тағы басқа тиімді әдіс-тәсілдермен білімін бекітеді. «Таза бұлақ», «Асыл шөп», «Жаман жолдас», «Әдеп», «Бақша ағаштары», «Шеше мен бала» әңгімелерінің желісі бойынша шағын көріністер сахналайды.

Үй тапсырмасына тұлға туралы эссе жазып келуді тапсыру оқушының өз әсерімен бөлісіп, еркін шығармашылық қабілетін аша түсуге көмектеседі.

Музейдегі сабақтан соң мұғалімдер мектеп журналына өз пәні бойынша тиісті тақырыпты жазады. Параллель сыныптарда ұқсас тақырыптар болмаса, 5 пен 6, 6 мен 7-сыныптардың ұқсас тақырыптарын кіріктіріп алуға болады.

Сыныптан тыс қызмет арқылы патриоттық тәрбие беру

Мектеп қабырғасында дәстүрлі мерекелер мен мейрамдардың патриоттық тәрбие беруде зор роль атқарады. Білім алушылардың белсене қатысуымен сыныпаралық жарыстар өткізіледі. Бұл жарыстар «Көпұлтты Қазақстан», «Конституция күні», «Нұр - Сұлтан - біздің Отанымыздың жүрегі», «Даңқың биік болсын, жеңімпаз әскер!», «Бұл күндердің даңқы өшпес!» т.б. тақырыптармен фестиваль, КТК, көркем оқу, әскери ойын, спорттық ойын, көркемөнерпаздар байқауы түрінде өткізіледі. Оқу жылында аталып өтетін мерекелер мыналар;

1 мамыр Қазақстан Республикасы халықтарының бірлігі күні

7 мамыр Отан қорғаушылар күні

9 мамыр Жеңіс күні
 22 наурыз Наурыз мейрамы
 16 желтоқсан Тәуелсіздік күні т.б.

Бұл мерекелік шараларға барлық оқушылар белсене қатысып, оның тарихын мағынасын, саяси салмағын сезінуі тиіс. Қазақтың қатпарлы тарихында ұрпаққа өнеге болған ерлік істерін мақтан тұтып, достық, батырлық, азаттық сияқты ұлттық құндылықтарды қастерлеп, сақтауды үйретеміз.

Мәдени мекемелердегі өлкетану сабақтары дәстүрлі емес сабақ түрлеріне жатады.

Мәдени мекеме деп – қызметінің бағыты мен мақсатына сәйкес құрылған ұйымдық құрылымды айтамыз. Музейлер, музей-қорықтар, табиғи музей-қорықтар, театрлар, кітапханалар, мәдени-тарихи орталықтар, мәдениет саласындағы қызметті жүзеге асыратын басқа да мәдениет ұйымдары /сәулет өнері/ мәдениет ұйымдарына жатады.

«Жанды сабақтар» – мәдениет ұйымдары мен білім беру ұйымдары арасындағы жаңа серіктестік және ынтымақтастық. «Жанды сабақтар» жалпы білім беру проблемасын шешуге мәдениет ұйымдары мен білім беру ұйымдарының арасындағы тең құқылы серіктестік байланыс қалыптастыруда маңызды орын алады.

Алдымен оқу жылының басында жоспарлы механизмдер құрамыз. Жоспарлау механизмдері дегеніміз – бұл жоспарлы шешімдер қабылданатын және олардың жүзеге асырылуы қамтамасыз етілетін құралдардың, әдістердің, амалдардың жиынтығы.

Мәдени нысанның ерекшелігіне, мақсатына, мазмұнына қарай бірнеше пәндер ортақ тақырыпта біріктіріледі. Бұл пәндер: *тіл мен әдебиет, тарих, география, музыка, биология, химия, көркем еңбек т.б.* Өлкетану сабақтарында кіріктірілген сабақ әдістері кеңінен қолданылады.

5-кесте – Музейдегі сабақтар өткізуге болатын пәндер мен тақырыптар.

Сынып	Пән және сабақ тақырыбы	Музей
	География	
7	Туған өлкенің флорасы мен фаунасы	өлкетану жаратылыстану-ғылыми
7	Туған өлкемнің визит карточкасы: өлкетанудың деректер базасын әзірлеу	ботаникалық зоологиялық геологиялық минералдар палентологиялық антропологиялық экологиялық музей-қорық
	Қазақстан тарихы	
5	Туған өлкенің аңыз-ертегілері	антропологиялық
5	Жәдігерлер сыр шертеді	тарихи

5	Біздің айналамыздағы тарихи ескерткіштер	жаратылыстану-ғылыми
5	Өңірдің тарихи тұлғалары: билер, батырлар мен палуандар	археологиялық этнографиялық
6	Топонимдер – өткен заманның куәгерлері (өлке тарихы атауларында)	әскери-тарихи көркем
6	Мәдени-тарихи дәстүрді сақтаушылар: өлкенің ұлттық қолөнері	музейі бейнелеу өнері (ұлттық және шетелдік)
6	Бір ел – бір тағдыр (менің өлкемнің халықтары)	өнер және қолөнер
6	Туған өлке тарихының тірі куәгерлері	музейлеры
7	Туристік маршруттар	ұлттық өнер
7	Жомарт жүрек	музейі
7	Туған өлкенің жылнамасы	Саяси тарих және дін
7	Менің мектебімнің тарихы	тарихы музейі
	Қазақ тілі және әдебиеті	
6	Менің туған өлкем өлеңдер мен прозада	тарихи
6	Өлкені сипаттау өнері	этнографиялық
7	Туған өлке публицистика беттерінде	әскери-тарихи музей
7	«Менің туған өлкем» электрондық энциклопедиясы	Саяси тарих және дін тарихы музейі өлкетанулық мемориалды музейлер
	Музыка	
6	Туған өлке симфониясы	Өлкетанулық
6	Туған жердің таланттары	Музыкалық аспаптар музейі

Музейдегі «жанды» сабақта бірнеше сыныппен кіріктіре оқытудың үлкен қиындығы бар. Экспозициялар мен көрме алаңдарында, «музей қоржындарында» сабақ барысында білім алушыларды бастап алып жүру қиын. Залдың тарлығынан кептеліс туындап, жәдігерді көруге талпынған оқушылар кимелеп, экспонатқа зақым келтірмеудің алдын алу мәселесі өздігінен пайда болады. Осының салдарынан сабақ мақсатына жетпей қалуы да мүмкін. Сондықтан музей-үйде, комплексті музейлерде сыныпты бірнеше топқа (10-12 оқушыға) бөлу арқылы келеңсіздіктің алдын аламыз. Сабақ жоспарында тапсырмалар екі бағытта жасалады.

Бірінші топ музейдің дәріс залында тақырып бойынша мұғалімнің лекция тындап, сұрақ-жауап алмасады.

1. тұлға туралы деректі фильмдер көріп,
2. мұғалімнің әңгімесін тыңдайды.
3. тақырып бойынша жұмыс парағын алады.

Екінші топ тақырып бойынша музей қызметкерлері дайындаған «қоржындарды» тамашалап жұмыс парақтарында берілген төмендегідей тапсырмаларды орындайды [5].

Семантикалық карта
Венн диаграммасы

Хронологиялық кесте
Инсерт таблицасы
Контурлық карта т.б.

Топтар орын ауыстыру арқылы музейдегі уақытты ұтымды пайдалана алады.

2.4. Ойын сабақтар арқылы патриоттық тәрбие беру.

Өлкетану сабақтарын квест-ойын түрінде өткізуге болады. Ойынды мәдени мекемелері көп ірі қалаларда өткізген қызықты, әрі күрделі болмақ. Іздеу сипатындағы мұндай танымдық ойын өлкені тануға зор мүмкіндік береді. Ол үшін мұғалім мәдени нысандарды іздеуге, олардың ерекшеліктерін байқауға негізделген тапсырмалар картасын жасайды. Тапсырмалар конвертке салынып құпия сақталады. Жарысқа түсуші сыныптар конвертте сақталған тапсырмаларды орындайды. Тапсырмада мәдени мекеменің ерекшелігін көрсететін суретімен бірге, ол туралы қызықты мәлімет конвертке салынып беріледі. Мысалы, Нұр–Сұлтан-1 теміржол вокзалының ескі ғимаратының фотосуреті. Қосымша мәлімет «Бұл жерден 1941 жылы 310-дивизия Ұлы Отан соғысына аттанған». Білім алушылар осы мәліметтер бойынша нысанды табу керек. Тұтастай алғанда, ойын оқушыны нысанды толық таныстыруды және оған бере алатын ақпараттың ең көп мөлшерін қамтиды. Мұғалім сұрақтарды тақырыптық қарым-қатынастармен салыстыруға мүмкіндік береді. Олар тым қарапайым болмауы керек. Іздестіруге жұмсалған уақыт шамамен қырық минуттан аспауы керек. Ойын уақыты – шамамен бір күн. Бұл ойында сынып оқушылары мынадай сұрақтарға жауап алады.

Туған өлке деп – саяхаттар мен экскурсиялар кезінде тікелей байқау және зерттеу жұмыстарын жүргізетін, өлкетану әдебиеттері мен картографиялық материалдар арқылы танысатын өзінің әкімшілік облысының территориясын айтады.

Сіздердің назарларыңызға Нұр – Сұлтан қаласындағы тарих және мәдениет ескерткіштері туралы мәлімет беріп отырмыз (6-кесте).

6-кесте – Нұр – Сұлтан қаласындағы тарих және мәдениет ескерткіштерінің мемлекеттік тізімі.

Р/с №	Ескерткіштің атауы	Ескерткіштің түрі	Ескерткіштің орналасқан жері
Республикалық маңызы бар			
1	Қ.Қуанышбаев атындағы қазақ музыкалық-драма театрының қойылымдық цехының ғимараты (бұрынғы мұсылман мектебі) XIX ғ.	қала құрылысы және сәулет	Отырар к-сі, 31
2	Конгресс-холл (бұрынғы Тың игерушілер сарайы) 1963 ж.	қала құрылысы және сәулет	Бейбітшілік к-сі, 1

Жергілікті маңызы бар			
1	Көпес И.С. Силиннің үйі (Қызыл гвардияның 2-ротасы, Қазақстан Республикасы Президенті Іс басқармасының медицина орталығы, Қазақстан Республикасының Нұр – Сұлтан қаласын көшіру жөніндегі комиссия штабы, Беларусь Республикасының Елшілігі) ХІХ-ХХ ғ.басы, 1918 ж., 1997-98 жж.	қала құрылысы және сәулет	Кенесары к-сі, 35
2	Ерекше міндет бөлім отрядтары құрылған үй (Қазақстан Компартиясының облыстық комитеті, 1-ші қалалық аурухана, облыстық ауыл шаруашылығы басқармасы, Қазақстан Республикасының Жоғарғы Соты, Қалалық сот және Соттар әкімшілігі) 1914 ж., 1921 ж.	қала құрылысы және сәулет	Ж. Омаров к-сі, 57
3	Теміржолшылар сарайы (К. Бәйсейітова атындағы опера және балет театрының ғимараты) 1954 ж.	қала құрылысы және сәулет	Ақжайық к-сі, 10
4	1954 жылы алғашқы тың игерушілер келген вокзал және вокзал алаңы 05.03.1954 ж.	қала құрылысы және сәулет	310-дивизия атындағы вокзал маңындағы алаң
5	Константин және Елена шіркеуі 1854-1900 жж.	қала құрылысы және сәулет	Республика д-лы, 12
6	Қалалық басқарма ғимараты (М. Горький атындағы Орыс драма театрының әкімшілік ғимараты) ХІХ ғ. соңы	қала құрылысы және сәулет	Желтоқсан к-сі, 17
7	Гимназия (қазір М. Горький атындағы Орыс драма театрының ғимараты) ХІХ ғ. соңы	қала құрылысы және сәулет	Т. Бигелдинов к-сі, 72
8	Көпес Д.В. Егоровтың үйі (Әскери комиссариат, Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрлігінің ғимараты) ХІХ-ХХ ғ. басы	қала құрылысы және сәулет	М. Әуезов к-сі, 5а
9	Көпес үйі («Зорька» балалар бақшасы, С. Сейфуллин музейі) 1846 ж.	қала құрылысы және сәулет	М. Әуезов к-сі, 20
10	Дәрігер Ф.И. Благовещенскийдің үйі (Орталық облыстық бухгалтерлік мектеп, С. Сейфуллин музейінің әкімшілік ғимараты), ХХ ғ. басы	қала құрылысы және сәулет	М. Әуезов к-сі, 20а
11	Жасыл мешіттің дуалы 1895 ж.	қала құрылысы және сәулет	Абай даңғылы, 83
12	Көпес С.А. Кубриннің ауруханасы (онкодиспансер, «Ғарыштық байланыс және радиоэлектрондық құралдардың электр магниттік үйлесімділігі республикалық орталығы» АҚ) 1880	қала құрылысы және сәулет	Ә. Жангелдин к-сі, 40

	ж.		
13	Көпес В.М. Кубриннің үйі және жапсаржайы (Жұмысшы-шаруалар клубы және кітапхана, уездік атқару комитеті, революциялық «үштік» штабы, алғашқы «Советтер үйі», қалалық, уездік және аудандық милиция, білім басқармасы мекемелері, Пионерлер үйі, облыстық тарихи-өлкетану музейі, Украина Елшілігінің ғимараты) 1910-1912 жж., 1920-21 жж.	қала құрылысы және сәулет	Кенесары к-сі, 41
14	Көпес М.К. Кубриннің сауда үйі (Орталық қалалық кітапхана, Орталық баспа, уездік экономикалық бөлім, маталар дүкені, азық-түлік және кітап дүкені, «Радуга» дүкені, қазір - «Нұр - Сұлтан» сауда үйі) 1905-1907 жж.	қала құрылысы және сәулет	Кенесары к-сі, 37
15	П.Г. Моисеевтің үйі (гимназия, уездік кеңес, уездік комитеті, 3-қалалық аурухана) 1914-17 жж. 1918 ж., 1921ж.	қала құрылысы және сәулет	Ә. Бөкейхан к-сі, 40
16	«Октябрь» кинотеатрының ғимараты («Ақ сұңқар» мейрамхана-қонақ үй кешені) ХХғ. басы.	қала құрылысы және сәулет	Абай даңғылы, 29
17	Пионерлер үйі (Қазақстан Республикасы Президенті Іс басқармасының мемлекеттік резиденциялар дирекциясы) РМК, Қазақстан Республикасы Президенті Іс Басқармасының «Алатау» қонақ үйі АҚ) ХХ ғ. 60 жж.	қала құрылысы және сәулет	Бейбітшілік к-сі, 6
18	«Есіл» қонақ үйінің ғимараты («Гранд парк Есіл» қонақ үйі) 1958-60 жж.	қала құрылысы және сәулет	Бейбітшілік к-сі, 8
19	Нұр - Сұлтан қаласы әкімдігінің ғимараты (Қазақстан Республикасы Экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес агенттігі (қаржы полициясы) 1958 ж., 1999-2005 жж.	қала құрылысы және сәулет	Ж. Омаров к-сі, 60
20	Мемлекеттік Қауіпсіздік Комитетінің ғимараты (Ұлттық Қауіпсіздік Комитетінің Нұр - Сұлтан қалалық департаменті) ХХ ғ. 50 жж.	қала құрылысы және сәулет	Т. Бигелдинов к-сі, 74/1
21	«Жастар» сарайы 1974 ж.	қала құрылысы және сәулет	Республика д-лы, 34
22	Мұсылман жастарына арналған Б. Қосшығұловтың мектебі («Казкоммерцбанк» ғимараты) ХІХ-ХХ ғ. басы	қала құрылысы және сәулет	Абай даңғылы, 24
23	«Астана-Бәйтерек» монументалдық құрылысы, 2002 ж.	қала құрылысы және сәулет	Есіл өзенінің сол жақ жағалауы 1
24	Метеостанция ғимараты 1914-1916 жж.	қала құрылысы және сәулет	Жамбыл к-сі, 11

Дереккөз: Нұр — Сұлтан қаласы мәдениет басқармасынан

Басқа аймақтарда мәдени нысандардың тізімі бойынша ойын сабақ өткізуге болады. Сынып жетекшісі, ұйымдастырушы-педагог, мектептің Ұланбасы ойынға жетекші ретінде қатысады. Тапсырмаларды дайындау барысында балалардың жас ерекшеліктерін ескерген дұрыс [6].

2.6. Мектеп әкімшілігі арқылы патриоттық тәрбие беру

Мектеп әкімшілігі білім алушыларға патриоттық тәрбие беруді кешенді түрде жүргізуі тиіс. Балалардың отаншылдық сезіміне күнделікті қозғау салатын дәстүр мектеп қабырғасында қалыптасуын қалаймыз. Тарыдай болып кіретін, таудай болып шығатын балалар оқушылық өмірінде отаншылдық сезімінің шуағына мейлінше шомылғаны дұрыс. Осы мақсатта бірнеше шараларды қабылдауды ұсынамыз.

«Өлке мақтанышы» атты портреттер галериясын орнату. Мектеп әкімшілігі қолға алатын жұмыстардың бірі «Өлке мақтанышы» атты портреттер галериясын орнату. Мектептің ауласына, дәлізіне немесе оқу кабинеттеріне еңбегімен белгілі жерлестерінің портреттер галериясын орнатудың маңызы зор. Портреттердің астына қысқаша өмірбаяны жазылса нұр үстіне нұр болмақ. Бұл жазбалардан тест тапсырмалары, сауалнамалар, хронологиялық кесте т.б. бақылау түрлері әзірленіп, тоқсан сайын мектепшілік байқау жүргізгені дұрыс. Осындай жұмыстар арқылы оқушылар жерлес патриоттарының жетістігін біліп, ұқсап бағуға тырысады.

Мектепте өлкетану музейін ұйымдастыру.

Егер де елді мекенде музей болмаған жағдайда жергілікті халықтың көмегімен мектепте өлкетану бұрышын ашуға болады. Өлкетану бұрышына жәдігерлер жинау жұмысына ата-аналарды да тартуға болады. Егер отбасы мүшелері отбасылық жәдігерлердің тарихына қызығушылық танытып, қадірлеп сақтай білсе, жас буынның рухани-адамгершілік дамуында отбасылық жәдігерлер мен құндылықтар ұрпақтар сабақтастығын сақтап қалуда зор үлес атқарады.

Отбасылық жәдігер дегеніміз – екі немесе одан да көп ұрпақта қолданыста болған нәрсе. Яғни, кез келген отбасы өмірінің куәгері, жақындары мен туыстарынан қалған естелік. Әр отбасыда ұрпақтан ұрпаққа қалдырылған жәдігер бар екені де мәлім. Кейбір отбасылар ескі фотосуреттер, зергерлік бұйымдар, көне ыдыстар, кітаптар және т.б. хаттарды жәдігерге жатқызады. Солармен қатар, естелік үшін жазылған күнделіктер немесе мемуарлар, кейде отбасыларға байланысты қызықты оқиғаларда жатады.

Мектеп – ата-ана – білім алушылар бірлестігі арқасында музейде өлкетанулық қоржындар жасауға болады. Бұл мақсатты мектепшілік «Отбасылық жәдігер» жинау акциясын жүргізу арқылы орындай аламыз. Акцияның мақсаты өлкеге қатысты тарихи маңызы бар экспонаттарды ата-аналар мен білім алушылардың мектеп музейіне тапсыруды ұйымдастыру.

Оқушылардың атсалысуымен отбасылық жәдігерлерді жинап, мектеп музейінен «Менің туған ауылымның тарихы» атты бұрыш ашу үшін кезең-кезеңмен кешенді жұмыс атқаруды қажет етеді.

1. Тақырып бойынша мектепшілік сауалнама жүргізу;

- Еске түсіріңіз, сіздің отбасыңызда қасиетті зат бар шығар?
- Отбасыларында қандай құндылықтар, естеліктер бар?
- Ол отбасыда неліктен құнды жәдігер саналады?
- Отбасылық жәдігерді мектеп музейіне тапсыруға дайынсың ба?

2. Тапсырмалар беру.

- Отбасылық жәдігер туралы мәліметтер дайындап әкелу.
- «Отбасылық жәдігерлер альбомын» жасау.
- Жәдігерге этикет және аннотация жасау.

3. Жинақталған жәдігерлерді, деректерді жүйелеу өлкетану бұрышын жасау.

– Барлық табылған заттар туралы мәліметтерді жинақтап, отбасылық жәдігерлер альбомын құрастыру.

Жиналған экспонаттарды музейдегі өлкетану сабақтарында сабақта қолданамыз. Осы экспонатты тапсырған оқушының ата-анасына немесе оқушының өзіне тарихын әңгімелеп айтып беруді ұсына аламыз.

Мектеп сайтынан «Туған жер» айдарын ашу.

АКТ мен интернет желісін сауатты меңгерген оқушылар үшін «Туған жер» айдары қызықты әрі маңызды роль атқарады. Білім алушылар туристік маршруттар, жаяу, сумен, шаңғымен өлкеге саяхаттау жұмыстарынан алған әсерін бұқарамен бөлісе алады. Білім алушылар тарихи ескерткіштер мен табиғатқа, экологиялық шаралар туралы үш тілде бейнебаяндар, презентациялар немесе челленджерді мектептің сайтына салып сезімін бөлісе алады. Бұл білім алушылар арасында туған жер тақырыбында пікірталастыруға, зияткерлік дүниетаным білдіруге жағдай жасайды. Білім алушылар «Туған жер» айдарына эсселер, өлеңдер, анимациялық туындылар сала алады.

Мектеп қоңырауын патриоттық шығармаларға ауыстыру.

Мектептің қоңырауы – оның бойтұмары десек те болады. Алғашқы қоңырау немесе соңғы қоңырау сыңғыры символикаға айналды. Бүгінгі заманауи технологияның көмегімен мектептегі мағынасыз қоңырау шылдырын патриоттық әндерге, әсем күйлерге ауыстырдық. Білім алушыларға «Атамекен», «Елім менің» тіпті кеңестік кезеңдегі патриоттық әндердің мәтінін өзгертіп тыңдатудың тәрбиелік мәні зор. Үлгі ретінде кеңестік ән нұсқасымен марш мәтінін назарға ұсынып отырмыз.

Бейбітшілік қолы берік қолда	Жастар маршы
Жер шарын мекендеген бүкіл халық Біздің ел дәстүрінен қуат алып Советтер Одағы боп сүйенері Достығын Отанымның отыр танып Барлық халық, бақыт үшін Тартқан алға, алға! Біздің ту - Совет туы, берік қолда Партия қайда болса Партия қайда болса - жеңіс сонда!	Береке, бірлігіңмен даңқын асқан Қуатты Қазақстан – байтақ Отан Ғарыштан қол бұлғайды болашақта Жасампаз жасұланы самғап ұшқан. Барлық жастар, Отан үшін, Тартқан алға, алға. Біздің ту, достық туы, берік қолда. Ерлік қайда болса, Елдік қайда болса - жастар сонда!

Білім алушылар үлкен қоңырауда 3-4 минут сапқа тұрып осындай әндерді

хормен орындау немесе «қара жорға» биін билеуді дәстүрге айналдырса мектептің патриоттық деңгейі жоғары болады деп сенеміз.

Мектеп қабырғасына электронды кітапхана орнату.

Мектеп қабырғасына электронды кітапхана орнатудың пайдасы зор. Мектеп әкімшілігі жасөспірімдерді елжандылыққа тәрбиелейтін көркем әдебиеттерді іріктеп электронды кітапхана әзірлегені дұрыс. Бұл кітапхананы оқушыларға ыңғайлы мектептің дәлізіне орнатуды ұсынамыз. Оқушылар өздеріне қажетті әдебиетті жүктеп алып оқитын болады. Электронды кітапхана уақытты үнемдейді, әрі барша оқырманға қол жетімді болады.

Ұлттық мазмұнда спорттық алаңқай орнату. Күбі, келсап, диірмен т.б.

Оқушылардың бос уақытын, қоңырауын тиімді өткізуге арналған спорттық алаңқайларға ұлттық сипат бере аламыз. Бұл үшін жаттығу снарядтарын күбі, диірмен, келсап түрінде жасауды ұсынамыз. Оқушылар күбі, келсап, диірмен механизмдері бойынша жасалған снарядтарда салауатты өмір салтын қалыптастырып қана қоймай, ұлттық дастархан мәзірінің қаншалықты күшпен жасалатынын айтпасақ та түсінеді. Оқушыларды қызықтыру, ынталандыру мақсатында мектептегі «Денсаулық күні» мерекесінде диірменді айналдыру, күбіні пісу, келсапты түйю сияқты спорт түрінен жарыстар өткізуді ұсынамыз.

Оқу жылында белсенділік көрсеткен оқушыларды марапаттау.

Оқу жылының соңында «Туған жер» бағытындағы іс-шараларға белсенді қатысқан оқушыларды, ата-аналарды, мұғалімдерді мақтау қағазы, алғыс хат, естелік сыйлықтармен марапаттауды ұсынамыз. Бұл шара өлкетану жұмыстарының бұқаралық сипат алуына зор ықпалын тигізеді деп ойлаймыз.

2.7. Қосымша білім беру арқылы патриоттық тәрбие беру

Білім алушыларды әр түрлі мәдени мекемелерге, жергілікті деңгейдегі тарихи ескерткіштер, қорғауға алынған табиғат ескерткіштеріне апарып өлкетанулық жұмыстар жүргіземіз. Бұл жұмыстар экскурсия, экспедиция, маршрут, туристік саяхат, жаяу саяхат, жорық сабақ түрінде өтеді. Яғни, қосымша білім беру ұйымдары арқылы жүзеге асады. Оқушылар ұйымы, клубтар, үйірмелер, станциялар, секциялар қосымша білім беру ұйымдарына жатады. Мұғалім алдымен «Туған өлке» ұғымына қандай аумақты кіргізу керектігін алдын-ала шешіп алған жөн. Кейбір жағдайларда өлке деп үздіксіз және нақты бақылау жүргізетін мектептің маңайын айтады. Ал кейбір жағдайларда бұл ұғымды ауданның немесе облыстың әкімшілік аумағына дейін кеңейтеді. Көпшілік жағдайда мектеп орналасқан маңайда зерттеу немесе бақылау жүргізу үшін облыс көлеміндегі мағлұматтарды білу қажет болып шығады. Сол себепті мектептегі өлкетану жұмысы бұл екі көзқарасты да қамтуы тиіс. Мектепті қоршаған ең жақын орта бақылаулар жүргізу және білім беру процесінде қолдану үшін қолайлы, сондықтан өлкетану жұмысын мектеп орналасқан жерді терең оқудан бастаған дұрыс. Ал мектептен қашықтағы аудан немесе облыс аумағымен танысу, туған өлкемен танысудың бірізді жалғасы болуы керек. Өлкетанулық жұмыстар бірнеше бағытта болады:

- туристік-өлкетанулық;

- экологиялық-биологиялық;
- көркем–эстетикалық;
- пәндер бойынша.
- әскери-патриоттық;

Академия ұжымы алдыңғы жылдары әзірлеген ұсынымдарда туристік-өлкетанулық, экологиялық-биологиялық, көркем–эстетикалық және пәндер бойынша өлкетанулық жұмыстарды жүргізу механизмдерін көрсеткен.

Туристік-өлкетанулық бағыт негізгі бағытқа жатады. Өлкенің тарихы және табиғатымен таныстыру мақсатында туристік саяхатқа шығуды ұсынамыз.

Өлкетану курсының мазмұнды бөлімдерін меңгеру үшін өлкенің бай әлеуетін пайдалану қажет. Олар бір-бірін толықтырып отыратын жұмыс түрлері (тарихи, географиялық, мәдени, техникалық сипатта) болуы мүмкін, мысалы:

- 1) арнайы тақырыптағы туристік саяхат;
- 2) мұғалім дайындаған тапсырмаларды оқушылар өз күштерімен орындауы арқылы, мұғалімнің басқаруымен өткізілетін – экскурсия;
- 3) жергілікті жердің аумағын таныстыру саяхаты;
- 4) зерттеу жұмыстарын жүргізу экспедициясы (мұғалімнің басқаруымен немесе жоғары оқу орындарының ғылыми экспедициясының құрамында). Жұмыстың бұл түрлері жергілікті материалдарды меңгеру үшін ұсынылады.

Өлкетану мақсатында өткізілетін экскурсиялар барысында негізінен топографиялық карталар қолданылады, олардың географиялық картадан айырмашылығы – масштабында. Оларға: 1:25 000 – 1:100 000 масштабына дейінгі карталар жатады.

Топографиялық картада жергілікті жер шартты белгілермен белгіленеді. Топографиялық картаның шартты белгілері – бұл графикалық, әріптік және сандық белгілеудің жүйесі. Олардың көмегімен картада жергілікті жер нысандарының орналасқан орны көрсетіледі және олардың сапалық, сандық сипаттамалары беріледі. Ауданның немесе облыстың картасын (ауылдық жердің планын) қолдана отырып келесі жұмыс түрлерін өткізуге болады:

– картадан өз елді мекенін (жуықтап болсын), ал егер план болса өз көшесін, мектебін табу;

– картадан және планнан қажетті нүктелерді табу: біздің елді мекеннен оңтүстік-шығысқа қарай 18 км жердегі елді мекенді көрсет, елді мекенді ата. Бұл елді мекен несімен әйгілі?

– (атауы) ауылында біздің танымал жерлесіміз дүниеге келген және өмір сүрген. Бұл ауыл бізден қай бағытта және қандай қашықтықта орналасқан?

Жергілікті жерде бағдарлау дегеніміз – көкжиек тұстарын және қоршаған жергілікті заттар мен жер бедерімен салыстырғанда, өзі тұрған жерді анықтау, қажетті қозғалу бағытын таңдау және сол жолмен адаспай жүру. Жергілікті жерге шолу жасағанда көзге анық көрінетін жергілікті жердегі кез-келген зат бағдар ретінде қызмет етуі мүмкін. Мысалы: елді мекен, көпір, тау жотасы, өзен тағы басқа нысандар. Жергілікті жерді топографиялық картамен және картасыз бағдарлауға болады. Картасыз бағдар жүргізген кезде көкжиек тұстарын анықтап алу керек. Көкжиек тұстарын компас бойынша, аспан денелері және

жергілікті жердегі заттардың кейбір белгілері арқылы анықтауға болады. Көкжиек тұстарына қарап бағытты анықтау үшін солтүстік бағытын білу жеткілікті, егер ол анықталса, онда оң жақта шығыс, сол жақта батыс, ал солтүстік бағытқа қарсы жақта оңтүстік болады.

Түнгі уақытта көкжиек тұстарын Темірқазық жұлдызы арқылы анықтауға болады. Ол әрдайым солтүстікте болады, ал оны Жетіқарақшы жұлдыздар шоғыры арқылы тауып алуға болады. Жетіқарақшының екі шеткі жұлдыздарының (альфа және бета) арасындағы кесіндіні ойша бес рет қосамыз. Анықталған нүкте Ақбозат-Көкбозат жұлдыздар шоғырына жататын Темірқазықты көрсетеді.

Оқушылар демалысының қызықты түрінің бірі – жаяу саяхат, ол мектеп оқушысын халықтың ұлттық мәдени өмірімен, туған өлкенің табиғатының байлықтарымен, тарихи және табиғи ескерткіштермен таныстырады. Саяхаттың бұл түрі туған өлкеге деген сүйіспеншілік сезімін тәрбиелейді, төзімділікке, ұжым құрамында өзін ұстай білуге үйретеді. Сондықтан саяхаттардың білім беру-тәрбиелік мәні зор. Өлке аумағына жаяу саяхат жасау уақыты мен қашықтығына қарай бір күндік немесе бірнеше күндік болады. Бір күндік саяхаттар негізінен жексенбі күндері, нақты бір тақырыпта өткізіледі. Таңдап алынған тақырыпқа байланысты бұл саяхаттар оқушылардың географиялық немесе тарихи, әдеби білімдерін тереңдетуге көмектеседі. Бірнеше күндік саяхаттар негізінен каникул уақытында ұйымдастырылады. Оған өте жақсы дайындалу қажет. Бұндай саяхаттың танымдық, қоғамдық пайдалы, денсаулықты жақсарту сияқты мақсаттары болуы мүмкін.

Қоғамдық пайдалы – өлкетану материалдарын жинау немесе басқа ұйымдардың тапсырмаларын орындау. Денсаулықты жақсартудың мақсаты каникул кезінде оқушылар демалып, жаңа күшпен оқуға кірісуді көздейді.

Бірнеше күндік саяхат барысында жүргізілетін жазба жұмысы келесі 7-кестеде көрсетілген. 7-кесте – Маршрут бойынша жүрудің кестесі.

Күні	Маршруттың бағыты, бір күнде өткен жолдың бөлігі, жолдағы нысандар	Өлкетану және қоғамдық пайдалы жұмыстар (жүргізілген зерттеулер, материал жинау)	Топтың жүрген жолы туралы мектепті хабардар ету	Түнеу орны

Туристік маршрутты құруға жорықтың мақсаты (сауықтыру демалысы, танымдық) негіз болады. Ірі және орта масштабты топографиялық карталардан оның ұзындығы мен ұзақтығын, қонатын, тынығатын орындарды анықтайды. Дайын маршрут артық күшті, қаржыны жұмсамай, мақсатқа жетуге мүмкіндік береді. «Ежелгі Тараз ескерткіштері» тарихи-мәдени қорық-музейіне саяхат сабағына экскурсиялық маршруттың желісі. 8-кестеде туристік маршрут желісі.

Атқарылатын жұмыстар	Уақыты	Жауапты
1-күн		
Мектепте жиналу, тіркелу	08.00 - 09.00	
Тараз қаласына келу.	12.00	

Тараз қонақ үйіне орналасу.	12.00-13.00	
Түскі ас	13.00 – 14.00	
Тараз қаласының көрікті жерлерін тамашалау.	14.30 – 17.00	
Облыстық тарихи-өлкетану музейімен танысу.	17.00 – 18.00	
Кешкі ас	19.00 – 19.30	
Демалыс уақыты: 1. Тұңғыш президент саябағында серуендеу. 2. Экскурсия күнделігі 3. Экскурсияның маршруттық картасы бойынша ертеңгі күнді жоспарлау.	20.00 – 22.00	
Ұйқыға жату	22.00	
2-күн		
Таңғы ұйқыдан ояну	07.30	
Жуыну	07.30 – 08.00	
Таңғы ас	08.00 - 08.30	
Көне Тараз қаласының орнымен (Шахристан) танысу,	09.00 – 09.30	
Көне Тараз қаласының орнындағы Цитадельмен танысу,	10.00 – 11.00	
Көне Тараз қаласының орнындағы музейімен танысу	11.00 - 12.00	
Көне Тараз әлеміндегі мұнараға шығып қаланы биіктен тамашалау,	12.00 - 12.30	
Түскі ас	13.00 – 14.00	
Қазақ хандығына 550 жылдығына арналған аллеяда серуендеу.	14.00 – 14.30	
Айша бибі, Бабаджа хатун кесенелерінде зиярат жасау	15.00 – 15.30	
Шымкент қаласына жолға шығу.	16.00	
Мектепте ата-аналардың күтіп алуы және шығарып салуы	18.00	

Дереккөз: Түркістан облысы білім басқармасының облыстық жас туристер станциясы

Бірнеше күндік саяхат барысында, түнде ұйықтауға арналған шатыр болуы шарт. Шатырды орналастыруға арналған жерді таңдау ережелерін білуі керек.

Экскурсия кезіндегі жалпы және қауіпсіздік ережелері.

1. Белгіленген бағдардан шықпауға тырысу және топтан бөлініп кетпеу.

2. Қоршаған ортаны қажетсіз қатты дауыстармен, музыкамен мазаламау. Өйткені мазасы кеткен аңлар мен құстар өздерінің үйреншікті орындарын тастап кетеді.

3. Аңдардың індерін, құстардың ұяларын, құмырсқалардың илеуін бұзбандар. Ұядағы жұмыртқалар мен балапандарға тиіспеңдер, бұл олардың қаза болуына себепкер болуы мүмкін. Құмырсқалар – орманның санитарлары. Олар бір күнде 70 – 100 мың орман зиянкестерін жояды.

4. Жылан кездесе қалса оған тиіспе. Сонда ол сендерге тиіспейді. Жыландар өздері бірінші болып шабуыл жасамайды. Жыландар кесілген ағаштың ескі түбірінде, бұзылған үйлердің үйінділерінде, құздардың шығыңқы жерлерінде күннің көзіне қыздырынып жатқанды жақсы көреді, сондай жерлерден байқап, аяқтарыңның астына қарап жүріңдер. Жорғалап келе жатқан жыланды көрсендер жол беріңдер.

5. Қоршаған ортаға әрқашан қамқорлық жасауға, флора мен фаунаға зиян келтірмеуге тырыс.

6. Тамақ қалдықтарын ағаш түбіне жинап қою, олар орман аңдары мен құстарға азық болады. Қоқысты (қажетсіз заттарды) қалдырмай алып кету немесе жерге көму. Есте сақтандар! Толық шірігенге дейін қағаз қалдығы 2 жыл, қаңылтыр банка – 90 жылдан астам, полиэтилен пакет – 200 жылдан астам, шыны – 1000 жылдан астам уақыт жатады.

7. Жуынуға, ыдыс жууға арналған құралдарды су қоймасынан 100 метрден кем емес қашықтықта қолдану. Су қоймасына ешқандай затты төкпеу және тастамау.

8. Шыны ыдыстарды сындырмау, адамдар не орман жануарлары жарақаттануы мүмкін және шыны қалдықтары жазда өрттің шығуына себепші болады.

9. Тамақ пісіруге арналған отты ағаштан, орманнан 1,5 - 3 м қашықтықта жағу. Егер оттың бұрынғы орны болса, жаңа орын бастамау. От жағатын алаңқайды кепкен бұтақтардан, жапырақтардан тазарту керек және шөп өспейтін тақыр жерді таңдаған дұрыс. Отты аз уақытқа болса да қараусыз қалдыруға болмайды. Үйге кетердің алдында оттың орнына су құю. Тамақ пісіруге арналып жағылған оттан өрт шығу қаупі шыққан жағдайда оттың үстіне үлкен зат (мысалы көрпе) жаба салу керек, содан кейін үстінен су құю керек. Оттан шыққан қара түтінмен демалмауға тырыс. Қою түтін шыққан жағдайда мұрынды және ауызды ылғалды шүберекпен орап алған дұрыс. Отты шетінен бастап ортаға қарай сөндіру керек.

10. Әдемілігіне қызығып өсімдіктерді жұлмау, оларды балтамен, үшкір заттармен шауып-жарақаттамау. Жарақат алған үлкен қайың ағашынан бір маусым ішінде 200 л шырын ағып кетуі мүмкін. Ағаштардың жарақат алған діңіне ауру тудыратын организмдер кіреді.

11. Елді мекендерден тыс жерлерде жаяу жүргіншілер көлік жүретін бөлігімен қозғалған кезде көлік құралдарының қозғалысына қарсы бағытта жүруі тиіс.

Өлкенің табиғат жағдайлары (жер бедері, пайдалы қазбалары, климаты, өзендері, көлдері, батпақтары, топырақ және өсімдік жамылғысы, жануарлар дүниесі) – зерттеудің маңызды бөлігі. Бұл зерттеу жұмыстары бақылау жүргізетін арнайы стансаларда немесе жергілікті жердің метеорологиялық стансасында, мектептің географиялық алаңында, арнайы экскурсия, саяхаттарда жүргізілуі тиіс. Бақылау жүргізілетін стансалар табиғатты бақылауға және сабақтар өткізуге қолайлы сәйкес құралдар-жабдықтармен жабдықталуы, сонымен қатар сынып оқушылары толық сиятын алаң, қауіпсіздік ережелері қарастырылуы тиіс.

Саяхат сабақтарда жаңа технологияларды белсенді қолдануға болады. Ресурстар ретінде ұлттық әдебиет, кинематография, публицистика, поэзия, өмірлік ұстанымдары туралы өздерінің эсселерін пайдалану ұсынылады. Фотосуретке және кинофильмге түсіру – өлкетану зерттеу жұмыстарын жүргізудегі маңызды құралдардың бірі.

Мұғалімге өлкетану туралы бейне материалды іріктеу өте маңызды болып саналады. Өйткені оқушының өз өлкесі туралы әңгімелеу қабілеті қызығушылық пен әңгімелеуге негіз болатын жағдай жасалғанда ғана жетіледі.

Сондықтан өлкетану материалын іріктеу барысында келесі себептерді ескерген жөн:

- берілген материалдың патриоттық маңызын;
- оқушылар үшін материалдың шынайылығын, яғни оқушылар әңгіменің не туралы екендігін нақты елестете алулары керек;
- ұсынылған материалдың оқушылар үшін қызықты болуы (осы ақпаратты білгім келіп еді деген талаптың болуы);
- ұсынылған материал туралы ақпараттың толық болмауын (оқушыларды ізденушілікке ынталандыру мақсатында);
- берілген материалдың бағдарламалық тақырыпқа сәйкестігін;
- тапсырмаларды орындау барысында оқушылардың ата-аналарымен тығыз байланыстың орнауын.

Мұғалім өлкетану материалының бағдарламаға сәйкестігіне көп көңіл бөліп, патриоттық тәрбиеге қатысты жағын іріктеп алуы қажет. Сонымен бірге өз өлкесін білуге деген құштарлықты ояту, оқушының жалпы мәдени деңгейін көтеруге жағымды ықпал жасайды.

«Жас орманшы», «Жас эколог», «Жас натуралист», «Жасыл патруль» үйірмелерінің жұмысы, сондай-ақ мектеп оқушыларын табиғат аясына саяхатқа шығару экскурсиялары да осы міндетті орындауға бағытталған.

Оқушыларды география, тарих, әдебиет, биология, музыка басқа да пәндерден алған білімдерін кез-келген сабақта, өмірлік тәжірибеде тиімді пайдалана білуге үйрету керек. Сондықтан, мұғалімнен барлық пәндерден 9-кестеде көрсетілген сұрақтар дайындап, әрқашан ізденісте болуы қажет.

9-кесте. Пәндер бойынша өлкетануға қатысты сұрақтар үлгісі.

Ұйымдастыру кезеңі	<p>Экскурсияға дейін оқушылар мынадай практикалық дағдыларды білуі тиіс:</p> <p>Экскурсия кезіндегі жалпы және қауіпсіздік ережелерін білу;</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Топографиялық картаның шартты белгілерін білу; ✓ Маршрут бойынша жүрудің ережесін білу; ✓ Шатырды орналастыруға арналған жерді таңдау ережелерін білу;
Мақсат, міндеті	<p>а) Халықтың ұлттық мәдени өмірімен, туған өлкенің табиғатының байлықтарымен, тарихи және табиғи ескерткіштермен танысу. Объектілерді және болмыс құбылыстарын бақылау және зерттеу, табиғи құбылыстарды түсіндіру.</p> <p>Өлкетану материалдарын жинау.</p> <p>ә) Туған өлкеге деген сүйіспеншілік сезімін тәрбиелеу, төзімділікке, ұжым құрамында өзін ұстай білуге үйрету.</p> <p>б) Экскурсия әсемдікті түсінуге, танымға қуануға, қоғамға пайдалы болуға ұмтылуға тәрбиелеу. Әсерін заманауи технологияларды қолдана отырып қорғау.</p>

	в) салауатты өмір салтын насихаттау, денсаулықты шыңдау.
Бекіту	Кіріктіру әдістері қолданылады. Нысанның ерекшеліктеріне орай пән мұғалімдері сұрақтар дайындап, зерттеуге тапсырма береді.
Тарих пәні бойынша	«Қорық атауы қашан пайда болды?», «Бұл жердің негізін кімдер, қандай жағдайда қалады?», «Қорық өз дәуірінде қандай оқиғаларды басынан кешірді?», Олардың даму тарихы қандай болды?», «Қорыққа қатысты қандай атақты адамдар бар? деген сұрақтарға бірге жауап іздеулері керек.
География пәні бойынша	«Қорықта қандай таулар, өзен-көлдер бар?», «Олар қалай пайда болған?», «Олар қанша жаста?», «Қорықтағы ерекше атаулар қалай пайда болған?», «Қорықтағы өзен сулар бастауын қайдан алып, қайда құяды?» деген сұрақтарға жауап іздейді.
Биология пәні бойынша	«Қорықта қандай өсімдіктер өседі?», «Тек осы қорықта ғана өсетін өсімдіктер бар ма?», «Дәрілік шөптер кездеседі ме?», «Қорықта жалпы саны қанша түрлі өсімдік бар?» деген сұрақтарға оқушылармен бірге жауап іздейді.
Химия пәні бойынша	«Жезді», «Теміртау», «Хромтау», «Сары өзен», «Ақсу» атаулары нені білдіреді, топырақ пен судың құрамында не бар? деген сұрақтарға оқушылармен бірге жауап іздейді.
Әдебиет пәні бойынша	«Қорық атаулары кімнің, ненің құрметіне қойылған?», «Топонимикалық атаулар туралы қандай аңыз-әңгімелерді білесіңдер?» деген сияқты сауалдарға бірге жауап іздейді.
Бейнелеу өнері пәні бойынша	Оқушылар мәдени-тарихи орталықтар мен музей-қорықтарға саяхат кезінде жинақтаған материалдарын альбомда безендірген кезде, жүрген жолдың планын сызған кезде бейнелеу өнері мұғалімінің көмегі қажет. Ол альбомды әдемі безендіруге қажетті пайдалы кеңестер бере алады.
Қорыту.	Экскурсия арқылы бала әртүрлі курстарда оқылып жатқан құбылыс, зандардың байланысын көреді, оларды қолдануға үйренеді. Мысалы, жерде жұмыс істегенде өлшеу үшін геометрия зандарын қолданып, қарапайым құралдармен жұмыс істеп, сурет салады, көргендерін жазады, картамен жұмыс істейді.
Үйге тапсырма	Өздерінің әсерлерін бейнебаян, слайд-презентация, сурет салу, гербарийлер жасау арқылы білдіру.

Қосымша білім берудің бір бағыты әскери патриоттық клубтар. Елбасының бастамасымен еліміздегі білім беру ұйымдарында «Жас сарбаз», «Жас жауынгер» әскери-патриоттық клубтары білім алушыларға патриоттық тәрбие беру және оларды әскери қызметке даярлау мақсатында құрылған. Клубтардың маршы, жарғысы, анты болады.

Сарбаздар маршы.

Қырандай түлеп ұшқан арманымыз
Біз бүгін өркен елдің сарбазымыз.
Ант алып ар алдында сапқа тұрып,
Қорғаймыз туған жердің ар-намысын.
Алға бас, қарышта, жас ұлан,

Қанаты талмайтын, жас қыран.
Жастықтың жігері бойында,
Өзендей күші бар тасыған.

Көк байрақ арайлаған нұр таңымыз,
Жігіттің сынға түскен сұлтанымыз.
Дұшпанға қатал болған, досқа берік,
Жаужүрек Бауыржанның ұрпағымыз.

Алға бас, қарышта, жас ұлан,
Қанаты талмайтын, жас қыран.
Жастықтың жігері бойында,
Өзендей күші бар тасыған.

Қара жер қаны сіңген бабалардың
Қорғауға шақырады балаларын.
Сапқа тұр, сарбаздары туған елдің,
Қиынға қайыспайтын қара нарым.

Алға бас, қарышта, жас ұлан,
Қанаты талмайтын, жас қыран.
Жастықтың жігері бойында.

Клуб мүшелері мектептегі салтанатты сап түзеу шарасында клуб маршын орындайды. Мектептегі қосымша білім беру үйірмелері арқылы патриоттық тәрбиені түрлендіріп, қызықты етіп ұйымдастыруға болады.

Тұңғыш Президентіміздің бастамасымен құрылған еліміздің оқушыларын біріктіретін «Жас Ұлан» балалар мен жасөспірімдер ұйымы да ел болашағына бүгіннен өз үлесін қосуға дайын.

Мектептегі «Жас ұлан» республикалық балалар мен жасөспірімдер ұйымы қатарына қабылдану рәсімі де оқушыға патриоттық рух сыйлайды. Ұйымның маршы егемен ел жетістігін мақтан ететін асқақ рух пен жігерге толы жыр.

Сонымен қатар, әрбір сыныпқа атау мен бір шумақтан тұратын ұрансөз беру де оң нәтиже береді. Әрбір оқушы сыныпқа есімі берілген қазақстандық қаһарманның ерлік ісін мақтан етіп, жырға қосып шырқайды. Бұл Отанға адал қызмет етуге, ерлік пен достыққа шақыруы тиіс. Мәселен,

Сынып аты	Отан
Ұраны:	Кең жазық Отан мекенім, Сен де өсіп көктедім Сені қорғау парызым, Мұны біліп өтемін.
Сынып аты	Қазақстан
Ұраны:	Отаным менің Қазақстан. Атыңнан сенің айналам Бас иіп саған өтемін Жасай бер жаса Қазақстан!...

Балалар ұйымы арқылы патриоттық тәрбиені түрлендіріп, қызықты етіп ұйымдастыруға болады.

- ҰОС ардагерлеріне арналған концерттер;
- музейге экскурсиялар;

- өлкетану конференциялары;
- өлкетану бойынша материалдарды жинақтау;
- әскери-спорттық жиындарға қатысу;
- акцияларға қатысу;
- әшекейленген гүл тізбегін (гирляндарды) даңқ мемориалдарына қою.

Бұл шараларға ұйымды белсене қатыстырып Отанды қорғау, рәміздерді құрметтеу, құндылықтарды қастерлеуге тәрбиелейміз.

Мектептегі «Жас ұлан» оқушылар ұйымы арқылы өлкетану жұмыстарын кең масташта жүргізуге болады. Құрамы ұйым жетекшісі, мектеп ұланбасы, топ ұланбасы, сынып ұланбасы деген мектеп белсенділерінен жасақталған. Ұйымның еңбек, білім, тәрбие, денсаулық, ақпарат министрі деп аталатын белсенділері әрбір сыныптан еріктілер жинайды. Осылайша оқушылар ұйымы мектептегі барлық оқушыларды қамтиды. Ұйымның, бекітілген өзіндік міндеттеріне, жарғысына өлкетанулық жұмыстар қайшылық тудырмайды. Керісінше өлкетанулық жұмыстар оқушылар ұйымының «Экоәлем», «Руханият», «Отан», «Еңбек», «Салауат» бағыттарымен үндеседі. Бұдан ары өлкетану жұмыстарын жоспарлау міндеті шығады.

10-кесте. Бағыттар бойынша тапсырмаларына назар аударыңыз.

<i>Бағыты</i>	<i>критерийі</i>
«Отан»	Кластарға өлке мақтаныштарының есімін беру және ұранын жаттату.
«Руханият»	«Қара жорға» ұлттық биін қоңырауда мектепшілік билеуді.
«Экоәлем»	Өртүрлі экологиялық іс-шараларға қатысады. Туған өлкесінің табиғат кешенін, табиғат нысандары мен құбылыстарын, ресурстарын, олардың қазіргі жағдайын және оларды тиімді пайдалану жолдарын зерттеу жобасын қорғайды.
«Салауат»	Ардагерлер, зейнеткерлер, кемтар жандарға көмектесу
«Еңбек»	Абаттандыру, жаңғырту, асар жұмыстарына қатысуы.

Бұл бағыттар бойынша әрбір сынып командалық бірлікте жұмыс жасайды. Кестеде сынып бойынша өлкетану жұмыстарының мақсаттары берілген. Жас ерекшеліктеріне сай тапсырмаларды орындау барысында түрлі іс шаралар өткізеді [11].

Әрбір сыныпта экспедициялық отряд құрылып, демалыс күндері өлкетанулық саяхатқа шығады. Жинаған материалдарымен мектептегі өлкетану музейін қалыптастырады. Өңірлік меценаттардың «кіші Отанын» көркейту жұмыстарына сынып болып атсалысады. Дәстүрді, парызды, достықты түсінеді.

Оқушылар ұйымы атқарған жұмыстарын мектеп сайтына, журналдарына жариялап отырады. Мектеп әкімшілігі тоқсан аяғында көңілді кеш өткізіп үздік шыққан сыныптарды марапаттайды.

2.7.«Асар» мектептегі волонтерлік қозғалыс арқылы патриоттық тәрбие беру.

«Туған жер» бағдарламасы бойынша елімізде меценаттық қозғалыс қарқынды жүрді. Кәсіпкерлер, зиялылар, жастар туған жерін абаттандыруға миллиондаған қаржы жинаған. Олар мыңдаған сауапты істер атқарды. Өлкедегі осындай меценаттық қозғалысқа оқушылардың қатысуын ұйымдастыру керек.

Оқушылар мектепкі демалыс күндері атсалысқаны дұрыс. Жоғары сынып оқушылары меценаттардың туған өлкені түлетуге бағытталған асарға қатысуы арқылы патриоттық сезімін көрсете алады. «Асардың» мағынасын түсінеді.

Буккроссинг, «Құнды сыйлық» акцияларына қатысуы.

«Құнды сыйлық» акциясы. Оқушылар мектеп кітапханасына үйінде оқыған кітаптарын сыйлайды. Кітап қорын молайтуға үлес қосады. Мақсаты қайырымдылыққа, ізгілікке, қоғамға қызмет етуге тәрбиелеу.

«Буккроссинг». Кітаптармен алмасу бойынша арнайы орындар ұйымдастыру. Орынды мектеп кітапханасынан немесе мектеп дәлізінен ұйымдастыруға болады. Мақсаты білім алушыларды қайырымдылыққа, достыққа, ізгілікке, кітап оқу белсенділігін арттыруға шақыру.

Еліміздегі маңызды шараларды ұйымдастыру жұмыстарына асарлықтардың қатысуы патриотизмнің шынайы үлгісі болады.

Елімізде халықаралық деңгейдегі шаралар жиі өтіп тұрады. Елдігіміз сын болатын осындай шараларды ұйымдастыруға оқушылар ерікті түрде қатысады. Әсіресе елді мекенді, тарихи орынды, ескерткішті жақсы білетін оқушылар қоғамға көп пайдасын тигізе алады. Олар шет тілін еркін меңгерген болса шетелдік қонақтарға көмекші болады. Осылайша сауатты жастар еліміздің имиджін көтеруге септігін тигізе алады.

Археологиялық қазба жұмысына қатысуы

Елді мекенге жақын жерде археологиялық қазба жұмыстары жүргізілсе жоғары сынып оқушылары ата-ана қолдауымен қатыса алады. Олар туған елдің тарихымен танысады және кәсіптік бағдар алады.

Мектеп музейіне отбасылық экспонат жинау, муляж жасау.

Жоғары сынып оқушылары археологиялық қазба жұмыстарына қатыса жүріп мектептегі өлкетану музейіне экспонаттар жинай алады. Муляждар жасайды. Мәселен ежелгі Ботайлықтардың кірпіш құю әдісін таныстыру үшін арасына жануарлардың сүйектерін қосып кірпіш құюға болады. Сондай-ақ балауыздан жасалған мүсіншелерде әсерлі экспонаттарға жатады. Сонымен қатар, мектепте «отбасылық жәдігер» акциясы арқылы музейді жабдықтайды.

Ардагерлер, зейнеткерлер, ерекше қамқорлықты қажет ететін балаларға көмектесу.

Белсенді оқушылардан құрылған еріктілер тобына мұқтаж жандарға жан-жақты қызмет көрсетуді ұсынамыз. Еріктілер тобы білім алушының сабақ үлгеріміне, қарт адамдардың ауласын қыста қардан, көктемде мұздан арылтуға көмектесу арқылы патриот екенін көрсете алады.

Қағаздар мен тұрмыстық техникалар жинау, «Гүлді калейдоскоп», «Ең жасыл кабинет», «Жасыл» алтын» байқаулары «Тал күні» жобасы, плоггинг және т.б. тәрізді волонтерлік қозғалысқа оқушылар белсене қатысқаны дұрыс. Экологиялық тәрбие аясында білім алушылар елді мекен территориясындағы жасыл алаңдарды көгалдандыру және абаттандыру бойынша сенбіліктерге, жас көшеттер отырғызу, табиғат аясын қоқыстан тазарту сияқты қоғамға пайдалы еңбекке араласады.

Білім алушының патриоттық сезімін қалыптастыруда педагог-

ұйымдастырушының қызметі зор. Ол оқу жылында қызықты шараларды ұйымдастырып оқушының ұлтжандылығын оятуы тиіс. Ол үшін іс-шаралар заманауи сипатта болғанын басты назарда ұстаймыз. Мұндай шараларға мерекелік концерт, флешмоб, шеру, республикалық форум, слет, фестиваль, сайыс, байқау және бұқаралық челлендж, экологиялық шараларға қатысуды жатқызамыз.

«Экочеллендж» ағылшын тілінен енген сөз. «Шақыру» деген мағынаны білдіреді. Әлеуметтік желілердегі табиғатты тазалауға шақырған челленджер әлемнің кез-келген түкпіріндегі интернет қолданушыны жаһандық қозғалысқа араласуға үндейді. Оның қарапайым шарты екі суреттен тұрады. Бірінші суретте қоқысқа толы нысан, екіншісі қоқыстан арылған нысан болуы керек. Әлемнің түкпір-түкпірінен адамдар әлеуметтік желілерге фотодерек салуда. Олар өзен-сулардың, жағажайларды, бұлақтарды, тау бөктерін, көшелер, ескерткіштер мен тарихи жерлерді қоқыстан арылтып нәтижесін әлеуметтік желілерде жариялауды жалғастыруда. Қазақстандықтар да жаңа челленджден қалыс қалмады.

«Экосельфи» байқауын өткізу. Жастар арасында республикалық байқаудың мақсаты - қоқыс жинау, Instagram әлеуметтік желісінде «бұрын» және «кейін» фотосуреттерін жариялау арқылы қоғамның назарын экологиялық мәселелерге аудару. Ең шығармашылық жұмыстар ай сайын сыйлықтармен марапатталады, ал ерекше жұмыстар эко-сыйлықтармен көтермеленеді.

«Экоқалқан». 1997 жылы ресейдің Санкт-Петербург қаласы сыртындағы «Зеркальный» балалардың шығармашылық сарайында пайда болған. Бастамашылар мектеп мұғалімдері, мектептегі үйірме жетекшілері, қосымша білім беру ұйымдарының педагогтары, еріктілер қозғалыстары болды. «Экоқалқан» мақсаты су аймақтарын ластанудан қорғау. Оқушылар мен олардың ата-аналарының қоршаған ортаға саналы және жауапкершілікпен қарауын экологиялық акциялар арқылы тәрбиелеу. Белсенді азаматтықты қалыптастыру, табиғатты қорғау іс-әрекеті дағдылары, құрдастарымен және ересектермен сындарлы қарым-қатынас тәсілдерін қолдану. Әрі қарай тәжірибе таратуға қабілетті белсенді жасөспірімдер мен жастардың командасын қалыптастыру болып табылады.

«Плоггинг». Жүгіріп қоқыс жинау. Ол бір мезетте екі істі жасауға бағытталған. Біріншіден, бұл – физикалық белсенділік, екіншіден, қоршаған ортаны қорғау. Мұндай қозғалыс бүкіл әлемде танымалдылыққа ие және әрі пайдалы. Іс-шараға кез-келген азамат қатыса алады.

Ескерту, «Плоггингті» діни және кесенелерде орындарда өткізуге болмайды. Оның себебі ұлттық таным мен тәрбиеде «молаға қарай жүгірме» деген тиым сөз бар.

«EcoLife» сайысын өткізу. Әлеуметтік желілердегі жобаның ресми беттеріне 21 күн ішінде тапсырмалар жарияланады. Күн сайын қатысушылар тапсырмаларды орындап, өз парақшаларында хэштегтермен жариялап отыруы керек. Үздік қатысушылар эко-сыйлықтармен марапатталады.

Қасиетті нысандарға қатысты мектеп өмірінде еңбекке тәрбиелеудің бірнеше түрлерін атауға болады:

- Ерекше бағаланатын табиғи мұра ескерткіштерде сенбілік өткізу. Экологиялық жағдайын жақсарту, тазалықты сақтау, табиғатты күту және қорғау;

- Археологиялық ескерткіштер және орта ғасырлық қалалық орталықтарда көшелерді, тротуарларды жөндеуге, қазба жұмыстарына қатысу;

- Діни және ғұрыптық орындарда сенбілік өткізу, көгалдандыру, гүлзарларды күтіп-баптау, мәдени-ағарту жұмысын жүргізу.

Бұл шаралардың мақсаты білім алушыларды Отан мен ерлік; әлеуметтік, қайырымдылық жобаларына, туған жерді абаттандыру, көгалдандыру, мәдениеті мен рәміздеріне құрметпен қарау, әлеуметтік жобаларға белсене қатысу жұмыстарын жүргізу.

Бүгінде білім беру ұйымдарында осындай шаралар тұрақты өткізіліп келеді. Олардың қатарына жалпымектепішілік шығарма жазу немесе мынадай шара ұйымдастыруды жатқызамыз:

Бұл шаралар арқылы білім алушылар қарттар мен мұқтаж жандарға, балаларға әрқашан көмек қолын созуға үйренеді. Рухани – адамгершілік бағытта тәрбиеленеді. Отан тағдырына бей-жай қарамайтын нағыз патриот тәрбиеленеді.

2.8. Мектептен тыс байқаулар, жарыстарға қатысу арқылы патриоттық тәрбие беру.

Білім алушының жаңа демократиялық қоғамда өмір сүруге қабілеттілігін, интеллектуалды мүмкіндіктерін, көшбасшылық қабілеті мен дарындылығын, сондай-ақ патриоттылығын көрсетуге мотивациясын оятатын кеңістік қалыптастыру.

Білім алушылар зияткерлік іс-шаралар; ойындар, конкурстар, тренингтер, викториналар, олимпиадалар, фестивальдер, ғылыми-практикалық конференциялар, дарынды мамандармен және құрдастарымен кездесулер, бұқаралық ақпарат құралдары, сайттар ашу, оқушылар арасында робототехника бойынша кешенді іс-шараларға қатысу арқылы жетістікке жетеміз.

Өлкетану жұмыстарында экологиялық шаралар арқылы патриоттық тәрбие бере аламыз. Көрікті табиғат аясында демалушылар мен киелі орындарда зиярат етушілер үнемі тазалық ережесін сақтамайды. Салдарынан ортаға экологиялық зиян келіп туристік индустрияны дағдарысқа әкеп соқтырады. Осындай мәселелердің алдын-алу үшін республикалық деңгейде экологиялық шаралар ұйымдастырылып келеді. Мұндай шаралар қатарына «Біз таза Қазақстан үшін», «Біз таза қала үшін», «Біз таза ауыл үшін» экологиялық акцияларды жатқызамыз.

Экологиялық шаралармен қатар зияткерлік, танымдық, туристік байқаулар да білім алушылардың патриоттық сезімін көрсетуге үлесі зор болды. Олардың бірқатарына тоқталайық:

1.«Менің кіші Отаным» атты жас тарихшылардың республикалық зияткерлік сайысы.

Сайыс мақсаты талантты оқушыларды анықтау, өз туған жер тарихына деген қызығушылықты арттыру, шығармашылық қабілеттері мен қоғамдық белсенділіктерін қалыптастыру, жас ұрпақтың патриоттық және азаматтық сезімін дамыту, сонымен қатар өлкетану мен Қазақстан тарихынан білімдерін дамыту, ұлттық өзін-өзі анықтау және туған жері үшін мақтанышын жетілдіру.

2. *«Табиғатты аяла» жас өлкетанушылардың, экологтардың және натуралистердің республикалық форумы.*

Форумның мақсаты – мектеп оқушыларын экологиялық білімге және табиғатты қорғау шараларына тарту, экологиялық мәдениетті және туған өлке табиғатына экологиялық бағдарланған қатынасты тәрбиелеу.

3. *«Үздік мектеп музей» республикалық және аймақтық байқаулар.*
Мақсаты-мектеп музейлерін дамыту. Білім алушылардың «Кіші Отанға» құрметін арттыру.

4. *«Менің Отаным-Қазақстан» туристік экспедициялық жасақтарының республикалық слеті.*

Слеттің мақсаты: балалар мен жастарда азаматтылық пен отаншылдық сезімдерін тәрбиелеу, экспедициялық жасақтардың туристік қызметін жандандыру жолымен салауатты өмір салтын насихаттау.

5. *«Еуропа-Азия» республикалық туристік фестивалі.*
Мақсаты жасөспірімдер арасында туризмді насихаттау, кәсіптік бағдар беру.

6. *5-10 сынып оқушылары арасында «Әулиеата жәдігерлері мен ұлттық құндылықтары» интерактивті жарысы.*

Аталған шаралар республика көлемінде оқушылардың қатысуымен өткізіледі. Оқушылар белсенді қатысып өлкетанулық білімін көрсетеді.

Әртүрлі деңгейдегі осындай байқаулар білім алушылардың өлкетануға деген қызығушылығын оятып, оны насихаттауға белсенділігін қалыптастырады. Заманауи технологияны, шет тілін жетік меңгерген оқушылар білім беру ұйымдарында өлкетанулық білімін көрсетуге мүмкіндік жасау керек. Оқушының өлкені насихаттауға, компьютерлік сауаттылығын көрсетуге ынтасын арттырады. Бүгінгі қоғамда едәуір сұранысқа ие мамандықтарды меңгеруге септігін тигізеді. Туризм саласын дамытуға алғашқы қадамдарын жасайды. Өңірлерде саналы ұрпақ қалыптастыратын осындай жұмыстар жүргізілуде.

Мектеп сайтынан «Туған жер» айдарын ашу арқылы білім алушылардың патриоттық шығармаларын баршаға қолжетімді жасаймыз. Туған өлкесі мен қасиетті нысандар туралы танымдық еңбектерін бірнеше тілде әзірлеп мектеп сайтына орнату арқылы ортақ шығармашылық алаң қалыптасады. Білім алушылар өз еңбектерін сайтқа жариялау арқылы оқырман тарапынан әділ бағасын алады. Кері байланыс нәтижесінде шеберлігін шыңдайтыны анық. Осы мақсатта мектеп сайтына мынадай инновациялық жобалар ашуға кеңес береміз.

1. Bestvideo Туған Өлке туған өлкенің тарихи, мәдени құндылықтарын ақпараттық-коммуникациялық технологиялар арқылы оқу-тәрбие үрдісіне енгізуге бағытталған «BestvideoТуған Өлке» жобасы облыстың мектептері іске

асырылуда. Жобаға қатысушылар таңдаған бағыты бойынша бейнероликтер түсіріп интернет ресурстарына орналастырады (zh-bilim.kz сайтында, Youtube, Facebook.com/bilimzhambyl парақшасында).

Жобаны іске асыру барысында өлкенің тарихы, мәдениеті туралы мәліметтер қоры әзірленеді, туристік маршруттар мен экскурсиялардың ақпараттық дайджесттері жарияланады және «Менің туған өлкем» электронды энциклопедиясына фото, бейне материалдар жинақталады. Білім алушылар материалды үш тілде дайындайды. Көптілділік, көпмәдениеттілік, толеранттылық, отанды сүю насихатталады.

2.«BILIM анимация» жобасы. Жобаның мақсаты оқушылар мен студенттердің шығармашылық іс-әрекеттер дағдысын қалыптастыру, мультимедиялық компьютерлік бағдарламалармен жұмыс жасау қабілеттерін арттыру, 3 тілді (қазақ, орыс, ағылшын) меңгеруге ықпал ету.

Мектеп оқушылары ұсынылған бағыттар бойынша (*Туған өлке, мектеп өмірі, болашақтағы мен, ертегілер әлемі*) тақырып таңдап анимациялық фильм (*қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде*) әзірлейді. Анимациялық фильм басқарманың zh-bilim.kz сайтында, Youtube каналында, Facebook парақшасында жарияланады. Көрермендер электронды дауыс беру арқылы анимациялық фильмді бағалайды. Дауыс беру қорытындысы бойынша жеңімпаз анықталады.

3.«BILIM FM мектеп радиосы» оқушылар мен мектеп ұжымын түрлі жаңалықтармен, соңғы хабарландырулармен қамтамасыз ету мақсатында білім мекемелері арасында өткізіледі. Онда бірнеше *айдарлар* қарастырылған. Оның ішінде тарихи жерлер туралы анықтамалық ақпараттарға арналған «*Туған өлке*» айдары аптасына 2 рет тыңдармандармен қауышады.

Бұл жобалар сандық технологияны меңгерген оқушыларға полиглоттық және өлкетанулық білімін көрсетуге зор мүмкіндіктер береді. Берілген пікірлер саны нәтижесінде анықталған ең шығармашылық жұмыстарды марапаттауды ескерген орынды.

Болашақта ел мен жерді сүйетін, патриот ұрпақты тәрбиелейді және Елбасының «Рухани жаңғыру» мақаласын жүзеге асыруда осындай инновацияның берері мол.

Нәтижеге бағытталған патриоттық тәрбие жұмысының көрсеткіштері:

Оқушының жазба жұмыстары мен бейнебаяндары әр түрлі деңгейдегі байқауларға қатысуы;

Сараптамалық пікірлер (ата-аналар, мұғалімдер);

Адамның құндылық саласын талдауға (бағаламауға) арналған сауалнамалар;

Жас ерекшеліктерін ескере отырып жасалған әртүрлі тест құралдары;

Балалардың өзін-өзі бағалауы болып табылады.

Тестілеу (тест әдісі) - оқушының арнайы әзірленген бірнеше тапсырмаларды орындау нәтижелері мен тәсілдерін талдау арқылы оқушылардың білім алуы мен әлеуметтенуінің жоспарланған және нақты қол жеткізілген нәтижелерінің сәйкестігін анықтауға мүмкіндік беретін зерттеу әдісі. Мектеп сайтындағы «Туған жер» сайтына өлкетанулық білімдерін бағалау үшін өтілген тақырыптардан тест әзірлеп салуға болады. Бұл оқушылар үшін өз

білімін бағалауға мүмкіндік береді. Тест үлгісі;

1. Жамбыл облысында қанша аудан, қала бар?

А) 10 аудан, 4 қала Б) 7 аудан, 5 қала С) 4 аудан, 2 қала Д) 9 аудан, 5 қала

2. Қарахан кесенесі қай ғасырда салынған сәулет ескерткіші болып табылады?

А) IX Б) X С) XI Д) XII

3. 5 күндік шайқас өткен жер?

А) Баласағұн Б) Бектөбе С) Саудакент Д) Атлах

4. Қай жылдары Тараз қаласы Мирзоян деп аталды?

А) 1932-1937жж Б) 1936-1937жж С) 1940-1942жж Д) 1938-1939жж

5. Жуалы ауданындағы Бауыржан Момышұлының туып өскен ауылын тап?

А) Орақ-балға Б) Мақпал С) Қарасаз Д) Дихан

6. Қай жылы Жуалы ауданы Жамбыл облысының құрамына берілді?

А) 1960 жылы Б) 1949 жылы С) 1951 жылы Д) 1961 жылы

7. Жамбыл ауданының әкімшілік орталығы:

А) Тарғап Б) Аса С) Көкбетгі Б) Қызыларық

8. Жамбыл ауданында орналасқан сәулет ескерткіштері:

А) Қарахан, Дәуітбек Б) Тектұртмас, Мәмбет батыр С) Ақыртас, Баласағұн
Д) Айша-бибі, Бабаджа хатун

9. Жамбыл ауданының Президент Жарлығымен жоғары марапаттарға лайық деп танылған «Құрмет» орденінің иегерлері:

А) Ә. Кемпіреков, А. Жұмақанов Б) Ш. Мұртаза, Ғ. Баймаханов С)
Т. Әшімбаев, С. Хасенов

Д) Б. Тойжігіт, Б. Мирзабаев

10. Меркі ауданында орналасқан Батыс Түрік қағанатының ғибадатханасы:

А) Ақыртас Б) Меркі-Жайсаң С) Джувикат Д) Адыраспантөбе

11. Шерхан Мұртазаның «Мылтықсыз майданы» романына арқау болған өңір:

А) Қордай асуы Б) Мойынқұм өңірі С) Бетпақдала жазығы Д) Шоңқара сайы

12. «Қырғызбаев» деген фамилиямен Меркедегі нағашыларының қолына келіп, орыс түземдік мектебінде оқыған қоғам қайраткері:

А) Ә. Бөкейханов Б) М. Жұмабаев С) Т. Рысқұлов Д) Ж. Досмұхаммедұлы

13. Жәнібек пен Керей қазақ хандығының туын тіккен, Шу аданындағы тау:

А) Қозыбасы Б) Жайсаң С) Теркеті Д) Қызылсай

14. Шу ауданындағы Ұлы Отан соғысының ардагері, ғылым қайраткері Түймебай Әшімбаев атындағы метеп орналасқан ауыл:

А) Төле би Б) Алға С) Далақайнар Д) Шөкпар

15. Қарабалта өзенінің Шуға құяр сағасында орналасқан ежелгі қала:

А) Бектөбе Б) Ақтөбе С) Құлан Д) Түймекент

16. Қазақтың әйгілі халық ақыны, композитор.Қазақстанның еңбек сіңірген өнер қайраткері Кенен Әзірбаев қай өлкенің тумасы:

А) Қордай Б) Жуалы С) Сарысу Д) Байзақ

17. Дүлдүл ақын Кенен Әзірбаев әнге қосып жырлаған батыр:

А) Райымбек Б) Шохан С) Ақша Д) Қордай

18. Екі мәрте социалистік еңбек ері атағын алған шопан:

А) Ж.Оспанбеков Б) Ж.Қуанышбаев С) М.Қойбақов Д) Қ.Қуандық

19. 1966 жылы 13 наурызда Мойынқұм ауданы Бірлік ауылында дүниеге келген,1986 жылғы Желтоқсан көтерілісінің қаһарманы:

А) Е.Сыпатаев Б) Л.Асанова С) Қ.Рысқұлбеков Д) С.Мұхаммеджанова

20. Қытайлықтар оны Цзюлан қаласы деп атаған:

А) Құлан Б) Меркі С) Талас Д) Баласағұн

21. Луговой ауданына қай жылы Тұрар Рысқұлов атауы берілді:

А) 1992 жыл 11 мамыр Б) 1998 жыл 19 қыркүйек С) 1993 жыл, 11 наурыз
Д) 1999 жыл 11 наурыз

22. Тараз қаласының ең үлкен көшелерінің біріне есімі берілген Сарысу ауданынан шыққан, Кеңес одағының батыры атақты мерген,батыр:

А) Б.Момышұлы Б) Ы.Сүлейменов С) С.Шәкіров Д) А.Суханбаев

23. XX ғасырдың басында соғылған «Ноғай-ишан» мешіті қай өзеннің жағасында орналасқан:

А) Шу Б) Аса С) Талас Д) Теріс

24. Қазақстанның оңтүстік өңірінде Қоқан хандығына және Ресей империясына қарсы ұлт-азаттық күресті ұйымдастырушы, Талас өзеннің жағасындағы Сарыкемер ауылының маңына жерленген батыр:

А) Байзақ батыр Б) Мәмбет батыр С) Сеңкібай батыр Д) Шойбек батыр

25. Ақыртыс қаласы туралы алғашқы жазбаларды қалдырған, XIII ғасырдың басында осы өңірге келген қытай саяхатшысы:

А) У-Ди Б) Сюа-Цянь С) Сыма-Цянь Д) Чань-Чунь

Тест жауаптары:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
А	С	Д	Б	С	А	Б	Д	А	Б	Д	С	А	С	Б	А	Д	Б	С	А	Д	Б	С	А	Д

Сауалнама - оқушының ауызша хабарламаларында қамтылған ақпаратты алу. Сауалнама түрлері:

- Сауалнама - оқушылардың сауалнаманың арнайы дайындалған сұрақтарына берген жауаптарына негізделген ақпарат алудың эмпирикалық әлеуметтік-психологиялық әдісі;

- сұхбат - оқушылардың білім беру және әлеуметтену процесін зерделеу мақсаттарына сәйкес алдын-ала жасалған жоспарға сәйкес зерттеуші мен оқушылар арасындағы сұхбатты қамтитын ауызша-коммуникативті әдіс;

- әңгімелесу - білім беру процесінің және оқушылардың әлеуметтенуінің ерекшеліктері туралы ақпарат алу үшін зерттеуші мен оқушылар арасында тақырыптық бағытталған диалог жүргізуден тұратын нақты зерттеу әдісі.

Мониторинг деректері әлеуметтену мен отансүйгіштік деңгейі, құндылық бағдарлары, ұлттық дәстүрлердің негізін құрайтын адамгершілік мұраттар, олардың қазіргі қоғам өміріндегі маңыздылығын түсіну, сондай-ақ олардың қатысуы сияқты нәтижелерді бақылауға көмектеседі.

Төртінші өнеркәсіптік революция дәуірінде өмір сүруге қабілетті көптілді, көпмәдениетті, сандық технологияны жетік меңгерген заманауи жастарды даярлау басты мақсатымыз. Мектептен тыс жұмыстар арқылы оқушылар заманауи технологияларды меңгеру дағдысын арттыра түседі. Бұл жобалар мектептегі өлкетану сабақтары арқылы берілген патриоттық тәрбиенің нәтижесі деп айта аламыз.

Қорытынды

Қазақстандық қоғамның дамуы заманауи жастардың тәрбие алуына тікелей байланысты. Жастар таяу жылдары қоғамның ғылыми, экономикалық және саяси элитасының тірегіне айналады. Бұл процесстегі басты рөл олардың рухани жағын қалыптастыру болып табылады. Яғни, Отан алдындағы жауапкершілік сезімін қалыптастыру, туған өлкенің табиғи байлықтарын сақтап құрметтеуге үйрету, еліміздің өткені мен бүгінгіне құрметпен қарау, адамгершілік-эстетикалық мәдениеті жоғары, ой-өрісі биік азамат ретінде қалыптасуына ықпал ету.

Патриоттық тәрбие рухани-адамгершілік тәрбиенің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады.

Елбасы Н.А. Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласында қоғамдық сананы жаңғыртудың басты шарттарының бірі патриотизмнің негізі болып табылатын өзіндік ұлттық мәдени-генетикалық кодты сақтау болып табылатындығын атап өтті.

Осыған байланысты жастар тәрбиесінде рухани – адамгершілік пен патриотизмге басымдық беріп отырмыз.

Мәселен, патриотизмнің ең жақсы үлгісі орта мектептерде туған жердің тарихын танытудан басталады. Қоғамның басты рөлін тәрбиенің үздіксіздігі мен сабақтастығын қамтамасыз ету, тәрбие мен оқыту және білім беру жүйесінің барлық деңгейлерінде түсінуге көмектеседі.

Сондықтан білім беру, экология және абаттандыру, өлке тарихын зерттеу, мәдени-тарихи ескерткіштер мен жергілікті масштабтағы мәдени нысандарды қалпына келтіру саласында тарихи-өлкетану жұмыстарын байыпты ұйымдастыру қажет. Балалар мен жастардың патриоттық және жалпы рухани-адамгершілік тәрбиесі ғана азаматтардың бірлігінің негізін қалайды және мемлекетте біртұтас әлеуметтік-мәдени кеңістіктің сақталуын қамтамасыз етеді.

Тамыры терең Қазақстан тарихында патриотизм мәселесі ерекше назарда болды. Мыңжылдықтар ширегінде қазақ халқының бойында патриотизмді тәрбиелеу процесі сатылап дамып келді. Біз ұлтқа, патриотизмге, руханиятқа, ынтымаққа және дәстүрді құрметтеуге негізделген мәдениетті қалыптастырдық. «Туған жер» бағдарламасы бүкілхалықтық патриотизмнің нақты негіздерінің біріне айналды. Патриотизм туған үй мен туып-өскен өңірден басталады. Біз кіші Отанымыз арқылы бүкіл Қазақстанды сүйеміз.

«Туған жер» бағдарламасы Отанға деген ұтымды және эмоционалды қатынасты үйлестіруге арналған. Туған жерге, оның мәдениетіне, салт-дәстүріне деген сүйіспеншілікпен берілген патриотизм мәдени-генетикалық кодтың негізі болып табылады. Бәсекеге қабілетті ұлт болу үшін қоғамдық сананы жаңартып, мәдениетімізді, ұлттық код пен патриотизмді сақтауымыз керек. Мұның бәрі жерді және кіші Отаны сүйуден басталады.

«Туған жер» бағдарламасы ұлттық патриотизмнің сарқылмас қайнар көзіне айналуы керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласын ақпараттық –түсіндіру жұмысы бойынша әдістемелік құрал. - Астана - 2017. 4 -бет.
2. Назарбаев Н.Н. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласы. 12 сәуір, 2017. <http://www.akorda.kz/ru>.
3. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 1 қазандағы № 525 бұйрығымен бекітілген, Қазақстан Республикасында өлкетануды дамытудың Тұжырымдамалық негіздері.
4. Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-7-сыныптарына арналған «Өлкетану» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы. ҚР БҒМ-нің 2017 жылғы «25» қазандағы № 45 бұйрығы.
5. «Ұлттық қазына»: Музейлердегі «жанды» сабақтар әдістемелік ұсыным – Нұр - Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2018. – 12 б.т.
6. «Өлкетану»: мәдени–генетикалық кодтың негізі. (мәдени мекемелердегі өлкетану сабақтары) (5-7 сыныптар) пәнін жүргізу бойынша әдістемелік ұсыным әзірлеу. – Нұр - Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2018. – 17,7 б.т.
7. Г. Ш. Балыкбаева «Мұражай педагогикасының ЖОО білім беру жүйесіндегі орны» . Қостанай қ. http://emirsaba.org/pars_docs/refs/3/2923/2923.
8. А.Р. Алгазиева «Мұражай–өткен мен болашақты жалғастырушы» <http://tarbie.org/>
9. «Мектеп мұражайын жасаймыз» № 7-2010 «Білім беру мекемесі басшыларының анықтамалығы» журналы. <https://edu.mcfk.kz/article/1942-qqq-10-m7-01-07-2010-mektep-mrajaun-jasaumyz>
10. «Рухани жаңғыру» бағдарламасын жүзеге асыру аясында жалпы білім беретін ұйымдарда өлкетанулық жұмыстарды жетілдіру бойынша әдістемелік ұсыным. – Нұр - Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2017.– 4,3 б.т.
11. «Қазақстанның 100 жаңа есімі» жобасының қаһармандары – ұлттың «алтын» қоры» әдістемелік ұсыным – Нұр - Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019. – 8,3 б.т.
12. «Айналаға қара» («Ауыл өмірі», «Қала өмірі»): «Әлеуметтік –тарихи тәжірибе» бағытын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыным – Нұр - Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2018. –14 б.т.
13. Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Ұлы даланың жеті қыры» мақаласы (Астана қаласы 21 қараша 2018 ж.);
14. Орта мектепте «Өлкетану» курсының оқытудың әдістемелік негіздері. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 43 б.

5-10 сынып оқушылары арасында облыстық «Әулиеата жәдігерлері мен ұлттық құндылықтары» интерактивті жарысын өткізу ЕРЕЖЕСІ

I. Жалпы ережелер

Берілген Ереже 5-10 сынып оқушылары арасында «ӘУЛИЕАТА ЖӘДІГЕРЛЕРІ мен ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ» интерактивті жарысын (бұдан әрі - Жарыс) мақсаттарын, міндеттерін, өткізу тәртібін анықтайды.

1. Жамбыл облысы әкімдігі білім басқармасы ұйымдастырушы болып табылады.

2. «ӘУЛИЕАТА ЖӘДІГЕРЛЕРІ мен ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ» интерактивті жарысы ғылым саласында дарынды балаларды анықтау және қолдаудың формаларының бірі ретінде дарынды оқушылардың зияткерлік жарысы болып табылады.

II. Жарыстың мақсаты мен міндеттері

Оқушылардың туған өлке тарихына деген қызығушылығын арттыру, өз бетінше жұмыс жасау дағдылары мен іскерліктерін қалыптастыру, туған жеріне, Отанына сүйіспеншілігін қалыптастыру.

Міндеттері:

- оқушылардың өлкенің тарихына, мәдени, табиғи мұрасына қызығушылығын арттыру;
- зерттеушілік, өлкетану бағытындағы ізденушілік қабілеттерін дамыту;
- оқушылардың облыстағы тарихи-мәдени ескерткіштер туралы танымдық қабілеттерін арттыру;
- ақпараттық мәдениетін дамыту.

III. Жарыстың қатысушылары

Жарысқа жалпы білім беретін мектептердің, лицейлердің, гимназиялардың, облыстың дарынды балаларға арналған мамандырылған білім ұйымдарының 5-10 сынып оқушылары қатысады.

IV. Жарысты өткізу мерзімі және тәртібі

Жарысты ұйымдастырушылармен белгіленген 10 күннің ішінде, берілген өтінімдердің санына және ұйымдастырушылармен құрылған кестеге сәйкес өткізіледі.

Жарыс екі кезең бойынша өткізіледі:

I (қашықтық) кезең – 2018 жылғы 14-16 мамыр күндері сағат 10:00-17:00 аралығында www.zh-bilim.kz сайтында онлайн түрде өткізіледі. Тапсырмаларды орындауға – 60 минут уақыт беріледі (30 сұрақ беріледі. Әр дұрыс жауап 2 ұпаймен бағаланады). I кезеңнің қорытындысы бойынша 55-60 ұпай жинаған жеңімпаздар 21-23 мамыр күндері жарыстың II (қорытынды) кезеңіне қатысады.

Екінші кезеңде бірнеше дұрыс жауаптары бар өлке тарихына қатысты тест, сәйкестендіру бағытындағы, бірнеше дұрыс жауаптары бар тапсырмаларға 50 минут уақыт беріледі (25 сұрақ, әр сұрақ 3 ұпаймен

бағаланады). 70-75 ұпай жинаған оқушылардың I кезеңдегі ұпай сандарының қосындысының негізінде жеңімпаздар анықталады.

V. Жарысқа қатысу шарттары

Жарысқа қатысу үшін www.zh-bilim.kz сайтының ең жоғарғы панелінде орналасқан «қашықтық жарыстар» порталындағы ұлттық құндылықтары» атты тақырыпқа басу арқылы:

1. Қатысушы тіркелуден өтуі керек;

2. «КІРУ» батырмасын басу арқылы жарыс тапсырмаларын орындайды.

Тестілеуді бастау үшін оқушы жарыстың үйлестірушісінен алған логин мен парольді енгізуі керек. Логин мен парольді енгізгеннен кейін «Тақырып» тарауында керекті сыныпты және оқу тілін таңдау керек. Жарыстың басталуынан кейін тапсырмаларды орындау үшін автоматтық түрде уақытты қайта санау таймері қосылады.

Тестілеуден өту үшін сілтеме: <http://dtest.aulieatazhadigerleri.kz>.

Жарыстың ережесіне сәйкес – апелляция қарастырылмайды.

Назар аудару керек:

Оқушы өзінің логині мен паролін дұрыс енгізуі керек!

1. Беттің кездейсоқ жабылуында немесе компьютердің сөніп қалуында, логин мен парольды қайта енгізіп, жарыстың тапсырмаларын қайта орындау керек.

2. Барлық сұрақтарға жауап бергеннен кейін ғана, «Аяқтау» кнопкасын басу қажет.

3. Жарысты өткізуге берілген уақыт аяқталғаннан кейін, қатысушының барлық жауаптары автоматтық түрде серверге жіберіледі.

Жарыстың нәтижелері «Аяқтау» кнопкасын басқаннан кейін, сол сәтте белгілі болады.

Тестілеу бетінің сипаттамасы:

Беттің жоғарғы жағында жарыстың уақыты көрсетіледі. Төменгі жағында сұрақтардың арасында орын қалдырылған, «Аяқтау» кнопкасы бар.

Сұрақты таңдағаннан кейін беттің ортасында жауаптың варианттары бар сұрақ көрсетіледі.

Жарысқа қатысушыларға тыйым салынады:

Қандай да бір электрондық ақпаратты қолдануға, жеке компьютерлерді, немесе калькуляторларды, мобильді және ғаламтор байланыс құралдарын;

- сөйлесуге;
- орнынан тұруға;
- бір орнынан басқа орынға отыруға;
- материалдар мен және құралдармен алмасуға;
- анықтама материалдарын қолдануға.

VI. Қорытындылау және марапаттау

Тексерудің қорытындылары негізінде әр сынып бойынша жарыстың I, II, III жүлделі орындары анықталады.

Музейлер модульдік жүйемен мектеппен бірігіп жоба да жасайды. Соның бірі ретінде «Есік» мемлекеттік тарихи-мәдени қорық-музейінде жүргізілетін бағдарламалық сабақтар ұсынамыз.

Сабақтың жалпы тақырыбы: Өткен өмір – бүгінгі ұрпаққа тарих.

Мақсаты.

–Оқушылардың Отанға, еліне, жеріне деген сүйіспеншіліктерін қалыптастыру, ата-бабаларымыздан жеткен мұраларды дәріптеу және насихаттау, мәнін ұғындыру.

–Оқушыларға музейді толықтай таныстырып, музей қызметкерлерінің атқаратын жұмыстары, олардың алдына қойылған міндеттері мен мақсатын айтып түсіндіру және ісжүзінде көрсету.

–Музей аумағындағы қорғандардың қорғалуы, тарихи-мәдени ескерткіштерді сақтау, қорғау, дәріптеу жұмыстары жайлы түсінік беру.

Міндеттері:

–оқушылардың тарих пәнінен оқығандарын көзбен көрсетіп, қолмен ұстату, тарихи фактілер мен құбылыстарды талдапқорыту, тарихи оқиғалардың мақсаты мен мәнін анықтай білу, оның маңызын бағалай білу дағдыларын қалыптастыру;

–оқушыларды тарихи оқиғалар мен мәдениеттің ерекшеліктері мен салаларын, сондайақ тарихи оқиғаларға салыстырмалы талдау жасауға дағдыландыру, мәдени мұраларға деген қызығушылықтарын қалыптастыру;

–оқушылардың жас ерекшелігін ескере отырып, түрлі дереккөздерінен қажетті ақпараттарды іздестіру арқылы өзіндік жұмыспен айналысуына мүмкіндік беру.

Экскурсияның негізгі бағыттары:

–сақ, үйсін тайпаларының тарихы, мәдениеті және өмір сүрген жері,

салт – дәстүр, нанымсенімдерімен таныстыру;

–сол ғасырдан жеткен құнды мұралар туралы мәлімет беру;

–«Алтын адам» жайлы нақты деректер мен зерттеулержөнінде мәліметтер беру;

–Қазақстан археологиясы жайлы құнды деректер айту арқылы бізге жеткен тарихымызды болашақ ұрпақтарға жеткізу болып табылады.

Қолданылатын әдістәсілдер: экскурсия және дәріс өткізу, интерактивті ойын ұйымдастыру, қорғандарға бару және т.б.

Төмендегі кестеде музейде өткізілетін сабақтың тақырыптары ұсынылған
11-кесте – Музейде өткізілетін сабақтардың тақырыптары

№	Тақырыптың атауы	Қатысушы саны	Өткізілетін орны	Уақыты	Өткізетін маман
1	Сақ үйсін мәдениетіне саяхат	1020 оқушы	1 зал	қыркүйек	
2	«Алтын адам» тарихы	1020 оқушы	2 зал	қазан	
3	«Абыз ата»	1020 оқушы	Б.Нұрмұханбетовтың мемориалды кабинеті	қараша	
4	Музей «Есікті» ашады	1020 оқушы	3 зал	желтоқсан	
5	Экскурсовод мамандығының қыры мен сыры	1020 оқушы	4 зал	қаңтар	
6	Жас археологтар	1020 оқушы	фойе	ақпан	
7	Қорғандар сыр шертеді	1020 оқушы	3 зал және қорғандар	наурыз	
8	«Петроглифтер»	1020 оқушы	қазақ үйі	сәуір	
9	Музей мен мектеп Қорытынды сабақ	1020 оқушы	музейде	мамыр	

1-сабақ. Тақырыбы: Сақ-үйсін мәдениетіне саяхат

Мақсаты:

- мектеп бағдарламасы бойынша Қазақстан тарихында өткен сақ, үйсін тайпалары туралы алған білімдерін музейде толықтыру, қосымша мәліметтер мен ақпарат беру. Сақ-үйсіндер туралы деректер, мекен еткен жерлері, табылған жерлері және олардан жеткен құнды бұйымдары, олардың тұрмыс тіршілігімен таныстыру. Тарих қойнауына кеткен рухани және заттай мәдениетіміздің негізінде білім беру;

- сақ-үйсіндер туралы толық мәлімет беріп, тарихтың қаншалықты керек екенін түсіндіру;

- оқушылардың патриоттық сезімдерін ояту, тарихи ескерткіштер мен құнды мұраларды қорғау, сақтау, зерттеу болып табылады.

Қолданылатын әдіс-тәсілдер: экскурсия, сұрақ-жауаптар, ойын, түсіндіру, әңгімелеу және т.б.

Қолданылатын ақпараттық құралдар: электронды карта, сенсорлық ақпараттық киоск, виртуалды музей, археологиялық карта және т.б.

Қош келдіңіздер! Балалар біздің музейдің құрылу тарихи 1969-1970 жылдардағы «Алтын адамның» табылу тарихымен тікелей байланысты. Қазақстан аумағында ерте темір дәуірінде өмір сүрген, аты әлемге әйгілі елдің бірі – сақтар болған. Археологиялық зерттеулер мен жазба деректерге қарағанда б.з.б. VII–IV ғғ. сақ тайпалары Орта Азия және Қазақстан жерлерін мекендеген. Парсы жазба деректері бойынша, Орта Азия мен Қазақстан территориясында мекендейтін көшпелі тайпаларды жалпы «Сақтар» деп атаса, ал гректің атақты тарихшысы Геродот сақтарды «Азиялық скифтер» деп атаған. Дегенмен, сақтар өздерін қалай атағанынан бейхабармыз. Парсы жазба деректері бойынша сақ негізгі 3 топқа бөлінген:

1. Тиграхауда сақтары – шошақ бөрік кигендер.
2. Хаомаварга сақтары – хаома сусынын дайындаушылар.
3. Парадарайя сақтары – теңіздің аржағын мекендеушілер

Ал Геродот өзінің «Тарих» кітабында 2 негізгі топтарын жазады: Сақортокарибант және сақамюргилер деп атады. Археолог Кемал Ақышевтың болжамы бойынша Тиграхауда сақтары Ташкент, Солтүстік Қырғызстан, Оңтүстік Қазақстан, яғни Жетісу аймақтарын мекен еткен дейді.

Археологиялық электронды картаны түсіндіру. Сақ-үйсін тайпаларына толықтай тоқталу.

Сақ-үйсін мәдениетіне саяхат, экскурсия соңында қойылатын сұрақтар:

1. Сақ дегеніміз кім?
2. Біздің заманымызға дейінгі өмір сүрген кезеңдері?
3. Ғалымдар сақтарды неше топқа бөлді?
4. Сақтар қандай шаруашылықпен айналысты?
5. Қандай егіншілік құралдарын пайдаланды?
6. Сақтар қандай бас киім киген?

2-сабақ. Тақырыбы: «Алтын адамның» ашылу тарихы және оның Тәуелсіздік символына айналуы.

Жоспары. «Алтын адам» жайлы толық ақпарат беру. 1969-1970 жылдары «Есік» қаласында жүргізілген арнайы археологиялық экспедициясының нәтижесінде табылған сақ ханзадасы «Алтын адам». Ханзада толық киіндіріліп, қаружарак таққан күйінде жерленген. «Алтын адамның» басына биік былғарыдан жасалған тәж кигізілген. Бас киім 150-ге жуық әшекей заттармен безендірілген. Биік, шошақтау, ұзындығы 70 см. шамасындағы бас киімі тоғалардың орналасуына байланысты үш бөліктен тұрады: көк әлемі, жер әлемі, жер асты әлемі. Арқардың алтын мүсіншесі бас киімнің ең ұшында орналасқан. Ол таудың мәңгілік қармұз басқан шыңқұздарын мекендеуші жануар, тәңірге бір табан жақын, кіршіксіз деп есептелген. Әсемдікті көрсетіп тұрған жанжағындағы төрт жебе, әлемнің төрт жағын бейнелейді. Олар сабы жіңішке алтын лентамен спираль сияқтандырып оралған және жоғары жағы жапырақ тәрізденіп, ортасы қуыс болып келген. Сақ тайпаларының мифологиялық бейнелерінің бірі – жылқы болып есептелген. Бас киімде бірбіріне қараған екі жылқы бейнесі кездеседі. Ол кәдімгі мініс жануары, екі дүниені жалғастырушы жылқы деп санаған.

Бірінші залдағы «Алтын адамды» толықтай сипаттап, екінші залдағы жәдігерлермен таныстыру.

«Алтын адам» дәрісінің соңында қойылатын тестік сұрақтар:

1.«Алтын адамның» бас киімінің ұзындығы?

•90 см; •50 см; •65 см.

2.«Алтын адамның» қасында тағы қандай заттар жерленген?

•Жылқылар; •Ыдыс-аяқтар; •Кітаптар.

3.Күміс тостағанның бетінде неше жазу болған?

•32;•12; •26.

4.«Алтын адамның» неше жаңғыртпасы бар?

•4; •5, •3.

5.Киімінде қанша алтын тоғалар болған?

•8500; •4000, •3200.

3-сабақ.

Сабақ тақырыбы: «Абыз ата».

Өтетін орны: Б.Нұрмұханбетовтің мемориалдық кабинеті.

Жоспары: «Есік» мемлекеттік тарихи-мәдени қорық-музейінің білікті маманы, археолог «Алтын адамды» алғаш ашушылардың бірі, сақ бабаларымыздың мәдени мұрасының шырақшысы Б.Нұрмұханбетовтің (Бекен ата) бейнесін жадымыздан өшірмей, ата туралы ел арасындағы естеліктер мен әңгімелер туралы, оның өмір жолы мен еңбегін, тарихтағы алар орнын насихаттау мақсатында «Абыз ата» атты шағын өлкетану сабағын ұйымдастыру.

Мақсаты: Бекен атаның өмірі туралы толық мәлімет бере отырып, жас ұрпақтарға ата өмірінен үлгі алу, адамгершілік пен ізгіліктің мәнін ұғындыру.

Міндеттері:

•Археолог Бекмұхамбет Нұрмұхамбетовтың өмір жолы, Тәуелсіз елдің мақтанышы болған «Алтын адамды» дәріптей отырып, жас ұрпақты отан сүйгіштікке баулу, өз тарихына деген қызығушылығын арттыру.

•Археолог Бекмұхамбет Нұрмұхамбетовтың жайсаң мінезі мен адами қасиеттерін насихаттау арқылы өскелең ұрпақтар бойына ұлы тұлғаның бойындағы адамгершілігімен пен көркем мінез сіңіру.

•Бекен атаның фотосуреттерінен слайд жасау арқылы өнегелі өмірін көрсету арқылы тұлғаның бейнесін мәңгі жадында қалдыруға ықпал ету.

Әдістері: сұрақ-жауаптар, слайд шоу, музейдің архив құжаттарына талдау жасау, белсенді парақшаларын толтыру.

Сұрақтар:

1. «Алтын адамды» алғаш рет қабірден ашып, қазып алған кім?

2. Сіз Бекен ата туралы не білесіз?

3. Бекен атаны алғаш көргенде алған әсерің қалай болды?

Үйге тапсырма: Бекен ата туралы эссе жазу.

4-сабақ. Тақырыбы: Музей ЕСІКті ашады

Мақсаты:

1) қорық-музейге саяхат жасай отырып, жасөспірімдерге өзінің тұрып жатқан өлкесінің тарихымен таныстыру, өз еліне деген құрметтің арттыру, отан сүйгіштікке баулу;

2) өз өлкеміз – «Есік» қаласының тарихымен, мәдениетімен таныстыру. Осы қалада мекен еткен ежелгі Сақ тайпаларының мәдениеті мен тарихы жайлы ақпарат беру;

3) «Есік» сөзінің мағынасына, шығу тарихына үңілу.

Әдіс-тәсілдері: дәріс жүргізу, интерактивті ойындар өткізу, шығарма жазу.

«Музей ЕСІКті ашады» тақырыбы жөнінде мәлімет беру.

Әрбір жанға өзінің отбасы, туғантуыстары, жолдастары ыстық болса, Отан да адам баласына солай ыстық. «Отан» десе адамның жүрегі езіліп, жүрекке жылу беріліп тұрады. Өз отаныңды сүю, өзінің тұрып жатқан мекенінді құрметтеп, оның тарихын білу біз үшін міндет екенін ұмытпайық. Біздің мақсатымыз әр адам өз мекені жайлы біліп таныса, өз мекенінде тұрып жатқан орны мен адамдарына деген құрмет көрсете алса, бұлда бір жетістік емес пе! «Есік» сөзінің мағынасы өте кең.

1-тапсырма. Астындағы «Есік» сөзі құрамдас мақалмәтелді аяқтаңыздар!

1. Есік ашса – ..... көрінер.

2. .... көргенді алма, бесік көргенді ал.

3. .... кіріп төр менікі деме.

4. Еріншекке .... те асу көрінер.

5. .... баққанша, нәсіп бақ

6. Көңілмен ашқан есікті ..... жаппа.

7. Әкесіз бала панасыз,

Құлыпсыз ..... панасыз.

2-тапсырма.

Сурет салу тапсырмасы. Түрлі-түсті қарындаштардың көмегімен әрқайсысымыз өз үйіміздегі есіктің суретін саламыз.

5-сабақ. Тақырыбы: Экскурсовод мамандығының қыры мен сыры.

Қазіргі таңда музей саласы адам құндылықтарын дамытушы орын ретінде қарастырылады. Музей – өткен уақытпен жүздесе отырып, бүгінгі өмірге тарих парасатымен қарайтын орын, уақытша немесе науқандық дүние емес, ол ғасырларға есептеліп салынатын мәдени орталық. Музей бұл – терең біліктілікке жол аша отырып, ұрпақ бойына ауқымды білім беретін, жасына қарамай адам болмысын оның патриоттық сезімін, адамның рухани және мәдени құндылықтарын өткен тарихпен, шығармашылық өнермен байланыстыртын бірден-бір мәдени орын. Ендеше, музей экскурсоводтарына адамзаттың ешқашан өшпейтін, өлмейтін асыл қазынасын – материалдық және рухани құндылықтарын сақтау, қорғау және көпшілікке таныстыру қызметі жүктелген. Сондықтан да, музей қызметкерлерінің басты негізгі міндеттерін атқаруда және халық аманатын өтеуде ар-намысына, әдебіне қойылатын талаптар да зор екендігін айта кеткен жөн. Ал, сіздер, балалар, болашақта мықты бір маман иесі боласыздар, сондықтан да қазірден бастап, сол таңдаған мамандыққа деген қызығушылығы мен пен бағытбағдарын қалыптастыру беру

керек, музей экскурсоводы деген ол музейдің айнасы, музейге келген қонақты бірінші қарсы алушы, яғни алғаш көргеннен бастап адамға әсер қалдыратын қызметкер, болғандықтан экскурсовод жанжақты дайындалған, білімі терең, сыпайы, жақсы қарымқатынас жасай білетін білікті де білімді маман болуы қажет. Мына сұрақтар негізінде жеке пікірлерін жаздырту:

1.Экскурсовод деген кім?

2.Сен болашақта кім болғың келеді? Неге?

3.Музейде тағы қандай мамандықтар қызмет атқарады?

4.Экскурсовод болу үшін тағы қандай қасиеттері болуы керек деп ойлайсың?

6-сабақ.Тақырыбы: Жас археологтар.

Археология ғылымының ежелгі дәуір мен орта ғасырдағы адамзат қоғамы дамуының заңдылықтары мен негізгі кезеңдерін зерттейтін саласы. Археолог болу сабырлық пен шыдамдылықты, ұқыптылық пен зеректікті талап ететін мамандық. Дегенмен қызығы мол, тарих қатпарларының сырын ашатын, құнды деректерді табатын, атабабамыздан қалған бағалы жәдігерлерді паш ететін ғажап мамандық екенін өскелең ұрпақтың санасына сіңіріп, қызығушылықтарын оятуды мақсат тұтып, сабақты тәжірибе жүзінде өткізу.

7-сабақ. Тақырыбы: Қорғандар сыр шертеді.

Жоспары. «Есік» қорық-музейі жүргізген қазба жұмысының нәтижесіне арналады. 2015 жылы жүргізілген археологиялық қазба жұмыстарының нәтижесінде Өрнек ауылының маңынан малтастардан қаланған қорғандар табылды. Бұл қорғандар ерте темір дәуірі, шамамен біздің заманымыздан бұрынғы V–IVғғ мерзімделеді. Өрнек қорғандарының ашылу тарихына келер болсақ: 2015 жылы Өрнек ауылының тұрғынының мәлімдеуінше, өздеріне жақын жердегі қорғанда қыш бұйымдардың сынықтары жер бетіне шығып қалған. Айтылған нысанға музей қызметкері археолог Т.Тулегенов келіп қорғанның таяу уақытта тоналғанын анықтайды. Себебі табылған қыш ыдыстар қаптың ішіне салынған екен. Ең өкініштісі автожол дәл қорғандардың үстінен жүргізілген. Қазба жұмыстары кезіндегі табылған құнды жәдігерлерді оқушыларға баяндай отырып, сол қазба жұмыстары жүргізілген қорғандарға оқушыларды апарып өз көздерімен таныстыру.

8-сабақ. Тақырыбы: Петроглиф дегеніміз не?

Петроглиф – латынның «петро» – тас және гректің «глиф» – жазуы деген сөзінен құралған термин. Яғни, жартастағы жазулар немесе жартас суреттері деген ұғым.

Петроглифтер – адамзат тарихынан мол мағлұмат беретін дерек көздерінің бірі. Қазақ даласы Евразия континентіндегі жартас суреттері жиынтық орындарының көптігі жөнінен алдыңғы орындардың бірінде болса, Жетісу өңірі петроглифтердің негізгі шоғырланған аймағы.

Жетісу жеріндегі петроглифтерді алғашқылардың бірі болып XIX ғасырдың екінші жартысында Ш.Уәлиханов, Н.Н. Пантусов сынды ғалымдар өз еңбектерінде көрсетті. Содан кейінгі кезеңдерде зерттеу объектісіне айналған петроглифтерге Құлжабасы, Қарақыр, Баянжүрек, Ешкіөлмес және т.б. жатады.

Әрине, бүгінде әлі де болса зерттеліп, ғылыми айналымға енбеген петроглифтер саны аз емес.

Бұл сабақ оқушылардың мектеп бағдарламасы бойынша тасқа салынған таңбалар жайында алған мағлұматтарын пысықтауға және тереңдетуге бағытталған. Музей сабағы көрнекі материалдар, электронды таныстырылымдар, бейнефильмдерді пайдалану арқылы жүргізіледі. Сонымен қатар, «Есік» қорық-музейінің 2017 жыл «Жетісу сақтарының мифологиясы мен идеологиясы» – ғылымиқолданбалы жобасының аясында жаңа ашылған петроглифтерге тоқталып, барлаузерттеу жұмыстарының қалай жүзеге асуы жайында сөз қозғалып, жас буынға әдістәсілдері көрсетілді (фотофиксация, GPSкоординат, эстампж).

Петроглифтер мифологиямен тығыз байланысты. Мифологиялық және идеологиялық көзқарастардықайта қалпына келтіру үшін жартас суреттерін дерекөз ретінде зерттеу, олардың мәнін талдау және түсіндіру арқылы ашу, ежелгі тұрғындардың рухани дүниетанымдық құндылықтар жүйесінің жалпы даму заңдылықтарын анықтау маңызды болып табылады. Әр дәуірдің петроглифтерінде өзіндік ерекшеліктері бар. Сонымен қатар, сабақ барысында тасқа салынған таңбалардың Қазақстан территориясының қай аймақтарында таралғаны, мәнмағынасы түсіндіріліп, дүниетаным мен идеология және мифологиямен байланысын және тас бетіндегі суреттер көркем өнердің алғашқы таңғажайып нұсқалары ретінде қарастыру.

Петроглифтермен интерактивті ойындар өткізу. Петроглифтердегі сюжеттер бойынша әңгіме, ертегілер құрастыру.

9-сабақ. Тақырыбы: Музей мен мектеп.

Қорытынды сабақ. Музей мен мектеп арасындағы байланыс, топқа бөліп оқушыларды сұрақ-жауап ретінде өткізу.

Мектеп оқушыларының музейден алған білімдерін нәтижесін тексеру, яғни топқа бөліп сұрақ-жауап қою арқылы жарыстырып өткізу.

«Рухани жаңғыру» бағдарламаның «Тәрбие және білім» қосымша бағдармасының «Мамандар әлемі» қосымша жобасын іске асыру шеңберінде өткізілетін «Бір апта ауылда» іс-шараның өткізілуінің

ЕРЕЖЕСІ

1. Мақсаттар мен міндеттер

Ақмола облысының ауылдық секторын әлеуметтік және экономикалық, өнеркәсіптік, білім беру және демалыс саласының жүйесінде дамуын оқушыларға ұсынуы «Бір апта ауылда» іс-шараның мақсаты болып табылады.

Міндеттер:

- рухани-адамгершілік, патриоттық, эстетикалық тәрбиені дамыту, қоршаған ортаға, мәдени мұра объектілеріне ұқыпты қатынас қалыптастыру;
- ауыл тұрғындарының өмір сүру жағдайлары және өмір салтымен танысу, Ақмола облысының мәдени және тарихи мұра объектілерімен (мұражай, көрме залдары) танысу;
- қала мен ауыл арасындағы байланысты орнату.

2. Ұйымдастырушылар

Ақмола облысы білім басқармасы жанындағы «Облыстық балалар мен жасөспірімдер туризмі, өлкетану және экология орталығы» МКҚК

3. Өткізу уақыты мен орны

«Бір апта ауылда» әлеуметтік бастамалары 25.06.2018 ж. бастап 30.06.2018 ж. дейін Бурабай ауданында өткізіледі.

4. Жобаға қатысушылар

Ақмола облысы қалаларының 9-11 сынып оқушылары.

5. Әлеуметтік серіктестер мен стейкхолдерлер

«Қымызын-ай» ШҚ, «Круиз» ЖШС, «Бурабай» МҰТП, Бурабай ауданының мұражайлары.

6. Қаржыландыру

Жобаны іске асыру үшін, қатысушылардың тамақтандыруы, орналастыруы шығындары «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыруға арналған бюджет қаражатынан жүргізіледі.

7. Өтініш беру мерзімі мен тәртібі.

АЖТ, туған күнін, сыныптың, мектептің белгілеуімен жіберетін ұйымның мөрімен расталған, жобаға қатысуға іс-сапарға жіберілгені туралы бұйрықтың үзінді көшірмесі бар өтініш Облыстық балалар мен жасөспірімдер туризмі, өлкетану және экология орталығына 21 маусымға дейін келесі мекенжайға жіберіледі: Көкшетау қ., Елемесов көшесі, 45, тел./факс: 8 (716 2) 25 67 23.

E-mail: astyr2005@mail.ru тел номері.

Делегация өкілінде келесі құжаттар болуы қажет: сенімхат, туу туралы куәлігінің немесе жеке куәлігінің көшірмелері, денсаулығы туралы медициналық анықтама, инфекциялық ауруларының болмауы туралы анықтамалыры керек.

Мазмұны

Кіріспе	3
1 Мектеп жасындағы балалардың қазақстандық патриотизмін қалыптастырудағы «Туған жер» бағдарламасының рөлі	6
2 «Туған жер» бағдарламасы аясында мектеп жасындағы балалардың қазақстандық патриотизмін қалыптастырудың әдістері, түрлері және құралдары	44
Қорытынды	84
Пайдаланған әдебиеттер тізімі	85
Қосымша	86

Введение

Сегодня в мировом сообществе происходят процессы глобализации, ситуация в мире динамично меняется. В своей статье Нурсултан Абишевич Назарбаев «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» возлагает большие надежды на молодое поколение, которому строить новое будущее страны. А для этого нам как молодежи в первую очередь надо перестраивать свое мировоззрение, свое представление о жизненных и духовных ценностях, уметь взять из прошлого все ценное и уникальное, не утратив своей национальной самобытности и идентичности.

С приобретением независимости в Казахстане в условиях демократизаций в обществе одним из факторов, определяющих характер и содержания национального самосознания, является патриотизм казахстанцев. Национальная идея, лежащая в основе гражданских, нравственных ценностей, способствует духовному развитию, обеспечивая вместе с тем и духовное родство каждого человека со своей нацией и культурой. Одно из главных направлений образовательной деятельности это формирование культуры целостной жизнедеятельности личности, требующее оказания помощи обучающимся в национально-культурной идентификации. Осознание собственной национально-культурной идентичности – основа полноценной духовной жизни человека.

Программа «Рухани жанғыру» определяет патриотическое направление, выраженное в любви к родной земле, ее культуре, обычаям и традициям казахского народа.

Составной элемент программы модернизации общественного сознания «Рухани жанғыру» Программа «Туған жер» призвана соединить рациональное и эмоциональное отношение к Родине. В основу программы заложено воспитание у казахстанцев чувства истинного патриотизма, который выражается в любви, гордости и преданности своему краю и его истории, культуре, традициям и быту, нравственном долге перед Родиной.

Патриотизм – явление особенное, поскольку речь идет об отношении многонационального народа республики к одной, общей для всех народов, ее населяющих, родине. Поэтому сегодня, как никогда, актуальным становится вопрос о том, как и в каких формах следует осуществлять патриотическое воспитание, что должно стать его методологическим ориентиром. Воспитание у подростков и молодежи чувств истинного патриотизма, духовных и нравственных качеств мы должны начинать со школьной скамьи.

В программе «Туған жер» обосновывается понятие патриотизма как одной из наиболее важных ценностей государства, выделены основные задачи для достижения цели, которые занимают важную роль в формировании казахстанского патриотизма.

1 Роль Программы «Туған жер» в формировании казахстанского патриотизма школьников.

С древнейших времен идея идентичности развития независимого государства через воспитание патриотического воспитания молодого поколения воспринималась как основа существования общества, дающая образцы для социального воспитания человека, как память народа, формирующая его этническое сознание непохожее на других. В настоящее время очевидно, что не только на основе изучения мирового опыта, но и обращения к своим корням возможно овладеть всем опытом развития цивилизации, всеми ценностями общечеловеческой культуры и одновременно ощутить самобытность своей Родины. Патриотическое воспитание подрастающего поколения — одна из главных задач нашего современного общества, а молодость — самая благодатная почва для формирования и развития чувства любви к Родине.

Патриотизм в казахском обществе начинался формироваться в семье, роду, племени и на примерах старшего поколения. Например, на сказаниях о батырах и биях, внесших свой вклад за защиту независимости родного края. На таких примерах в сознании подрастающего поколения закладывался образ Родины и личностное отношение к ней, воспитывалось ответственное отношение к своей стране, населяющим ее людям, ее интересам. В настоящее время, в мире, где все стремительно меняется, жизнь движется со стремительной скоростью, проблемы воспитания патриотизма среди подрастающего поколения особенно актуальны, так как нередко молодому человеку нелегко определить, где истина, а где ложь, когда он слышит слово патриотизм, как ему отличить любовь к родине от национализма. В связи с чем, идея патриотизма как никогда актуальна и занимает особое место в развитии современного общества.

Елбасы Н.Назарбаев в статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» подчеркнул, что одним из главных условий модернизации общественного сознания является сохранение собственного национального культурно-генетического кода, фундаментальная основа которого – патриотизм [1].

«Патриотизм начинается с любви к своей земле, к своему аулу, городу, региону, с любви к малой родине. «Туған жерін сүйе алмаған сүйе алар ма туған елін?» или «С чего начинается Родина?» В этих произведениях есть большой смысл. Почему малая родина? Человек - существо не только рациональное, но и эмоциональное. Малая родина - это место, где ты родился и вырос, а порой и прожил всю жизнь. Там горы, реки, рассказы и мифы об их возникновении, имена людей, оставшихся в памяти народа. Можно продолжить перечисление. Все это важно. Особое отношение к родной земле, ее культуре, обычаям, традициям - это важнейшая черта патриотизма. Это основа того культурно-генетического кода, который любую нацию делает нацией, а не собранием индивидов», - пишет Нурсултан Назарбаев в своей статье.

Соединяясь с ценностями и нравственными ориентирами, патриотизм приобретает национальную идею. В этой связи патриотизм рассматривается как часть национальной стратегии государства, и одна из его основ закладывается в любви к своей малой родине, родной земле – Туған жер.

Программа «Рухани Жаңғыру» располагает богатым социально-воспитательным потенциалом и позволяет осуществлять организованную познавательную, культурно-досуговую, творческую деятельность, создает благоприятные условия для осуществления патриотического, нравственного, эстетического воспитания подрастающего поколения.

В программной статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» предложены четкие ориентиры того, в каком направлении должна развиваться нация, чтобы не раствориться в бурном потоке глобализации и не растерять свою самобытность и свободу. В основу же ее составного элемента, как программа «Туған жер», заложено воспитание у казахстанцев чувства истинного патриотизма, который выражается в любви, гордости и преданности своему краю и его истории, культуре, традициям и быту, нравственном долге перед Родиной.

Одним из мощных локомотивов модернизации, по мнению Нурсултана Назарбаева, должна стать программа «Туған жер», преследующая сразу несколько целей.

Во-первых, это воспитание подлинного патриотизма – через познание родного края и конкретную помощь малой родине.

Во-вторых, развитие в стране культуры благотворительности и ее поддержка государством через ответные социальные действия.

И, в-третьих, научная, образовательная и инфраструктурная поддержка – исследование истории, географии, объектов родного края, а также его благоустройство.

Фундаментом национальной идентичности всегда являлась родная земля, формировавшая традиции и культуру этносов, проживающих на ней. Поэтому проект «Туған жер» следует рассматривать как часть национальной стратегии государства, а его реализацию – как наш нравственный долг перед малой родиной [2].

Программа «Туған жер» состоит из четырех Подпрограмм, каждая из которых направлена на достижение указанной цели:

5) «Тәрбие және білім» – воспитание всесторонне и гармонично развитой личности в духе казахстанского патриотизма;

6) «Атамекен» – укрепление у казахстанцев гражданской активности и чувства ответственности за судьбу малой родины;

7) «Рухани Қазына» – возрождение интереса и уважения к традициям, истории и культуре родного края;

8) «Ақпарат толқыны» – информирование населения о ходе реализации Программы, создание информационной инфраструктуры для участия граждан в общественном мониторинге реализуемых проектов.

Подпрограмма «Тәрбие және білім»

Развитие политической, социальной и экономической сфер жизни сопровождается опережающим преобразованием общественного сознания.

Преобразование общественного сознания требует реализации проектов, позволяющих ответить на глобальные вызовы без утраты традиций и обычаев народа Казахстана.

Одно из главных условий – сохранение своей культуры и собственного национального культурно-генетического кода. Национальный код народа формируется через особое отношение к родной земле, ее культуре, обычаям, традициям.

Патриотизм начинается именно с любви к своей земле, малой родине. От малой родины начинается любовь к большой родине – своей родной стране.

Цель подпрограммы:

Конкурентоспособная, прагматичная, сильная, ответственная, творческая Личность Единой нации, фундаментом успеха будущего которой является культ знаний.

Развитие национальной системы воспитания и обучения путём консолидации усилий организаций образования, семьи и других институтов.

Базовые проекты:

Для достижения конечных результатов Подпрограммы будут реализованы следующие Базовые проекты:

- 4) «Өлкетану»;
- 5) «Отаным – тағдырым»;
- 6) «Саналы Азамат».

1. Базовый проект «Өлкетану».

Краеведческое образование способствует духовно-ценностной и практической ориентации обучающихся и реализуется через учебные предметы, дисциплины, также различные внеурочные факультативные занятия и кружковую работу.

Основные задачи Базового проекта:

- 4) создание условий для краеведческого образования в организациях образования;
- 5) повышение качества содержания краеведческого образования и проводимых краеведческих мероприятий;
- 6) использование профориентационных возможностей краеведческой работы с обучающимися.

В рамках реализации Базового проекта планируется проведение ряда *ключевых событий:*

- 10) «Ұлттық қазына». Разработка и издание книг об истории края;
- 11) «Алтын адам». Занятия в музеях;
- 12) «Туған өлке тарихы». Введение в организациях образования факультативов, спецкурсов, кружков с экскурсиями по музеям, культурно-историческим местам края;

- 13) «Өскен өңір». Региональные интеллектуальные мероприятия на знание истории родного края;
- 14) «Туған өлке соқпақтары». Туристско-краеведческие соревнования;
- 15) «Культурно-генетический код: история, традиции и обычаи». Съезд историков;
- 16) «Менің Отаным – Қазақстан». Ежегодные региональные, республиканские слеты и форумы юных краеведов, туристов и экологов;
- 17) «Тарих мұрасы». Научно-исследовательские гранты для организации этнографических, археологических и других экспедиций;
- 18) производство и размещение социальных имиджевых видеороликов о роли краеведения.

2. Базовый проект «Отаным – тағдырым».

Базовый проект «Отаным – тағдырым» способствует развитию у молодежи гражданской ответственности, патриотизма как важнейших духовно-нравственных и социальных ценностей, формирование профессионально значимых качеств и умений к их активному проявлению в различных сферах жизни общества.

Основные задачи Базового проекта:

- 4) усиление роли воспитания, обеспечение непрерывности и преемственности воспитания и обучения на всех уровнях системы образования;
- 5) формирование позитивных моделей поведения и образа героя современности среди молодежи;
- 6) популяризация государственных символов страны, государственной службы, государственных праздников.

В рамках реализации Базового проекта планируется проведение ряда *ключевых событий*:

- 8) разработка методики оценки уровня воспитанности обучающихся, социологический опрос и нулевой срез среди обучающихся;
- 9) «Алау». Проведение мероприятий патриотического направления;
- 10) «Ұлы дала тұлғалары». Региональные встречи обучающихся с успешными людьми края;
- 11) «Қамқоршы». Спонсорское движение;
- 12) «Жас ұлан». Детские и молодежные движения;
- 13) «Мақтанышым – Астанам». Организация поездок победителей олимпиад, конкурсов, соревнований в Астану;
- 14) «Туған жер. Туған ел. Туған глобал». Региональные, республиканские научно-практические конференции, симпозиумы.

3. Базовый проект «Саналы Азамат».

Базовый проект «Саналы Азамат» направлен на профориентационную поддержку, выработку у школьников профессионального самоопределения в условиях свободы выбора сферы деятельности, в соответствии с их

возможностями, способностями и с учетом требований и перспектив развития рынка труда.

Основные задачи Базового проекта:

5) оказание профориентационной поддержки обучающимся в процессе выбора будущей профессии;

6) создание условий для профессионального самоопределения с учетом требований рынка труда;

7) информирование о востребованности профессий и специальностей на рынке труда и возможностях получения профессионального образования;

8) определение профессиональной пригодности обучающихся по выбранной ими профессии.

В рамках реализации Базового проекта планируется проведение ряда *ключевых событий:*

5) «Бір апта ауылда». Проект для обучающихся, проживающих в городах;

6) «Бір апта қалада». Проект для обучающихся, проживающих в сельской местности;

7) «Мерей». Видеоматериалы об успешных в профессии гражданах;

8) «Шеберлер қалашығы». Республиканский, региональные фестивали мастеров ремесленного дела;

9) «Алтын қазына». Республиканские, региональные выставки декоративно-прикладного творчества.

Подпрограмма «Атамекен»

Реализация подпрограммы «Атамекен» обусловлена необходимостью выстраивания системы комплексных мер для повышения гражданской активности населения регионов. Подпрограмма направлена на модернизацию общества областей, районов, сел путем укрепления у населения чувства ответственности за судьбу малой родины.

Цель подпрограммы: создание условий для укрепления у населения чувства ответственности за судьбу родного края, страны, народа путем стимулирования граждан к активной социальной, благотворительной и волонтерской деятельности, направленной на решение актуальных вопросов общества.

Базовые проекты:

Для достижения конечных результатов Подпрограммы будут реализованы следующие Базовые проекты:

1. «Азаматтық бастамалар картасы»;

2. «Азаматтық бақылау»;

3. «Жомарт жүрек».

1. *Базовый проект «Азаматтық бастамалар картасы».*

Базовый проект «Азаматтық бастамалар картасы» направлен на выявление актуальных потребностей регионов и стимулирование гражданских инициатив, привлечение государства, представителей бизнес-структур, НПО, волонтеров и населения на реализацию и поддержку региональных проектов.

Основные задачи Базового проекта:

- 1) развитие гражданских инициатив, направленных на решение актуальных социальных вопросов регионального уровня;
- 2) создание открытой базы данных социальных проектов регионального уровня, требующих участия меценатов, государственных органов, НПО, волонтеров и граждан;
- 3) привлечение меценатов, государственных органов, НПО, волонтеров и граждан к реализации социальных проектов;
- 4) стимулирование новых форм гражданских инициатив.

Карта инициированных проектов граждан и НПО будет создана на платформе Единого интернет-портала программы «Туған жер».

2. Базовый проект «Азаматтық бақылау».

Базовый проект «Азаматтық бақылау» направлен на оперативное решение наиболее острых социально значимых вопросов, а также создание механизма оценки гражданами эффективности деятельности государственных органов.

Основные задачи Базового проекта:

1. выявление и мониторинг проблем населенных пунктов;
2. создание и обеспечение деятельности интерактивного раздела «Азаматтық бақылау» на платформе Единого интернет-портала программы «Туған жер»;
3. создание условий для оперативного размещения самими гражданами информации о проблемах местности в разделе «Азаматтық бақылау»;
4. повышение уровня гражданской ответственности через участие граждан в развитии своей малой родины.

3. Базовый проект «Жомарт жүрек».

Базовый проект «Жомарт жүрек» направлен на стимулирование, поощрение и мотивацию населения, представителей бизнес-структур, НПО и волонтеров к участию в развитии малой родины.

Основные задачи Базового проекта:

- 1) организация системы стимулирования активных граждан, представителей бизнес-структур, НПО и волонтеров;
- 2) тиражирование лучшего опыта реализации социальных проектов с участием граждан, НПО, волонтеров, меценатов.

В рамках реализации Базового проекта планируется проведение ряда *ключевых событий*:

- 1) торжественная церемония награждения в регионах по номинациям «Лучший меценат года», «Лучший волонтер года», «Лучшее НПО года» и др.;
- 2) выпуск информационно-имиджевой продукции «История (района, области) в лицах»;
- 3) широкое медиа-сопровождение данного проекта в СМИ;
- 4) проведение МИО совместно с НПО ежегодного слета уроженцев регионов. На таких слетах предлагается презентация и освещение реализованных проектов, организация благотворительных акций и аукционов;
- 5) чествование номинантов на республиканском уровне по итогам года.

Подпрограмма «Рухани қазына»

Связывая историческое прошлое с современными реалиями, мы строим гармоничное будущее. Сегодня патриотизм рассматривается не просто как нравственная ценность и показатель высокого морального духа общества, а как крепкий фундамент, который связывает воедино историческую память, культурное наследие своей земли, обычаи и традиции своего народа. Соединяясь воедино, культурная самобытность народа превращается в мощную преобразующую и созидательную силу, способную обеспечить эффективное развитие общества.

В настоящее время требуется современный подход к пониманию роли региональной истории и культуры, обуславливающий необходимость формирования новой социокультурной среды, основанной на базовых принципах и ценностях патриотизма. Необходимо создавать и развивать личный имидж малой Родины, пропагандировать любовь к своему краю.

Цель подпрограммы: возрождение интереса и уважения населения к традициям, истории и культуре своей земли с опорой на нравственные идеалы.

Базовые проекты:

Для достижения конечных результатов Подпрограммы будут реализованы следующие Базовые проекты:

1. «Өнегелік құндылықтар»;
2. «Туған өлке мәдениеті»;
3. «Тарихи-мәдени мұра»;
4. «Жергілікті туризм».

1. Базовый проект «Өнегелік құндылықтар».

Как отметил Елбасы: «Без опоры на национально-культурные корни модернизация повиснет в воздухе».

Сегодня возникла необходимость формирования в обществе ценностных ориентиров и нравственных идеалов, как основы культурно-генетического кода нации.

Основной задачей Базового проекта станет формирование высокой нравственности через духовное обогащение, сохранение и популяризацию богатых традиций народа, бережного отношения к природе и окружающему миру.

Нужны четкие, понятные действия по изменению модели поведения человека. Необходимо выстроить процесс формирования системы взглядов общества, направленных на достижение гармонии человека с обществом, природой и собственным «Я».

Ключевые события проекта (в рамках бюджета МИО):

- проект «Диалог поколений», реализуемый через развитие социально-ориентированных моделей добровольческой деятельности, пропагандирующий уважение и помощь старшему поколению, пожилым людям;

- благотворительные, спонсорские акции по всем регионам страны, включающие добровольную передачу ценных книг, картин, исторических документов, предметов материальной культуры краеведческим музеям,

картинным галереям, библиотекам;

- организация по всем регионам страны строительства и ремонта социальных объектов: спортивных, культурно-досуговых организаций, физкультурно-оздоровительных комплексов (ФОКов) за счет спонсорских средств, в том числе с привлечением к проекту соотечественников, добившихся успеха за рубежом;

- выпуск в регионах страны «Книги памяти» с воспоминаниями, историями известных людей, аксакалов, деятелей, внесших вклад в развитие своего региона;

- реализация комплексного проекта «Продолжатели богатых традиций» по организации фестивалей традиционной культуры, национальных обрядов и обычаев;

- организация акций «Таза көше», «Таза ауыл»;

- организация проекта «Тал күні» по озеленению территории;

- организация экологических субботников по очистке рекреационных объектов, природных заповедников, водоемов, русел рек;

- создание региональных общедоступных баз данных информационных, фото- и видеоматериалов о рекреационных объектах, природных ландшафтах, памятниках природы.

2. Базовый проект «Туган өлке мәдениеті».

Сегодня развитие культуры и культурного потенциала относится к числу ключевых приоритетов развития государства. Одним из важнейших критериев успеха выступают уровень развития культуры, наличие эффективно работающей инфраструктуры культурных институтов и механизмов, обеспечивающих сохранение и обогащение общенационального и мирового культурного наследия.

Основной задачей Базового проекта является развитие единого культурного пространства страны на основе синтеза культурных особенностей регионов.

Ключевые события проекта (в рамках бюджета МИО):

- выделение грантов для ВУЗов, исследовательских организаций, музеев-заповедников и др. для проведения исследовательских работ и экспедиции по изучению ономастики, топонимики, фольклора, обычаев, традиции, памятников края, проведение археологических раскопок, геоинформационному картографированию;

- организация научно-исследовательскими институтами с привлечением потенциала ВУЗов специальных этнографических экспедиций по сбору нематериального культурного наследия по регионам;

- организация Республиканского музейного фестиваля «История страны Великой степи» с выставкой, фотовыставкой, мастер-классами;

- организация встреч обучающихся с работниками музеев в рамках проекта «Один день в музее», где обучающиеся сами выступают в качестве экскурсоводов по музею;

- организация гастролей республиканских театров и концертных

организаций по регионам с акцией «Музыка Великой степи» с участием знаменитостей, выходцев из того региона, где будут проходить гастроли;

- реставрация музейных предметов, имеющих культурную ценность, с созданием 3D-моделей. Расширение сети виртуальных музеев по регионам страны;

- публикация информации, сборников архивных данных об имеющихся и выявленных впервые документальных источниках по истории Казахстана и регионов, в том числе перевод в цифровой формат архивных документов и размещение их на специально выделенных электронных интернет ресурсах, а также в СМИ различной формой в рамках проекта «Архивы говорят»;

- проведение республиканского фестиваля мастеров ремесленного дела «Шеберлер ауылы» с проведением на постоянной основе мастер-классов по ремесленничеству (гончарное, ювелирное, ткацкое, кузнечное дело и др.) с площадками для продажи готовых изделий при республиканских и региональных организациях культуры.

3. Базовый проект «Тарихи-мәдени мұра».

Казахстан является обладателем уникальных культурных ценностей, вошедших в сокровищницу мировой цивилизации. В этой связи стоит задача по комплексному изучению и широкой популяризации культурного наследия, с учетом современных мультимедийных средств, в том числе и на региональном уровне.

Основная задача Базового проекта: изучение, сохранение и популяризация историко-культурного наследия регионов.

Ключевые события проекта (в рамках бюджета МИО):

- полная инвентаризация памятников истории и культуры местного и республиканского значения с изучением технического состояния и фотоматериалов с последующим изданием по отдельным районам области научного издания «Свод памятников истории и культуры»;

- разработка и создание интернет-портала по археологии Казахстана (archaeology.kz), с размещением всех данных по данному направлению;

- создание геоинформационной базы данных по историко-культурному наследию Казахстана, по аварийным памятникам истории и культуры, с ежегодным выделением дополнительных финансовых средств на аварийно-спасательные работы, реставрацию и консервацию памятников местного и республиканского значения, с размещением на интернет-портале;

- создание цикла научно-популярных фильмов о наиболее знаковых памятниках историко-культурного наследия в разрезе по каждому региону;

- проведение семинар-тренингов с участием представителей международных организаций, в том числе ЮНЕСКО для представителей МИО по повышению уровня правовой грамотности в области сохранения и использования памятников истории и культуры;

- организация комплексных мер по популяризации памятников родного края у старшеклассников;

- разработка регламентов размещения QR-кодов на памятниках истории

и культуры;

- создание музея под открытым небом на базе памятников «Ботай», «Бозок», «Бегазы», «Шиликты» и др.

4. Базовый проект «Жергілікті туризм».

Изучение родного края и туризм тесно связаны между собой. Без достоверной и разнообразной краеведческой информации невозможно выполнение экскурсионных разработок и туристских маршрутов. Поэтому объединяя духовную, культурную, этнографическую, экономическую и образовательную составляющие региональный туризм должен стать одним из важнейших направлений программы.

Основной задачей Базового проекта является системное развитие внутреннего туризма.

Ключевые события проекта (в рамках бюджета МИО):

- создание туристических карт, буклетов, путеводителей с указанием достопримечательностей, конкретных мест для посещения, режима работы и прейскуранта с распространением их по регионам страны;

- организация культурных и туристских экскурсий для обучающихся по историко-культурным достопримечательностям, археологическим раскопкам в регионах, памятникам природы, в том числе с выездом обучающихся из регионов в столицу и наоборот;

- создание локальных туристических маршрутов по памятникам истории и культуры, в том числе маршрутов для семейных, кемпинговых, караванных путешествий, с размещением их на сайтах МИО;

Подпрограмма «Ақпарат толқыны»

Успешная реализация Программы напрямую зависит от информационной работы по донесению основных положений Программы до общественности. В связи с этим приоритетным является привлечение необходимых ресурсов по освещению основных положений статьи Главы государства, в том числе и программы «Туған жер». Помимо освещения основных проектов, целесообразным является постоянное распространение основных тезисов и сообщений для более продуктивного вовлечения общественности. Также планируется активное вовлечение СМИ к информационному сопровождению программы «Туған жер», в том числе с массовым освещением проектов программы.

Цель подпрограммы:

Воздействие на гражданское общество с целью формирования нового сознания и модели мышления, адаптированного к постоянно меняющимся условиям современного мира посредством специальных технологий воздействия на широкие массы.

Информирование населения о ходе реализации Программы, налаживание обратной связи через медиа-ресурсы.

Базовые направления/механизмы освещения:

1. Республиканские и региональные телерадиоканалы;
2. Печатные СМИ;

3. Интернет-ресурсы и социальные сети

1. На республиканских и региональных телерадиоканалах.

1) на телеканале «Хабар» запуск программы под рабочим названием «Туған жер», в которой популярные казахстанские деятели культуры и политики будут делиться историями и мыслями о своей «малой родине»;

2) на телеканале «Kazakh TV» выпуск на трех языках (русский, казахский, английский) передачи «Қош келдіңіз» о сакральных местах Казахстана, обычаях и традициях казахстанских семей во всех регионах страны;

3) запуск нового сериала под рабочим названием «Туған жер» на телеканале «Қазақстан», автором которого выступит известный сценарист, продюсер А.Увальжанова. Телепроект будет основываться на сюжетной линии, рассказывающей о жизни казахской, русской и корейской семей, являющихся соседями в одном ауле. Через взаимоотношения героев сериала раскрывается тема любви к Родине, к родному селу, привязанности человека к родной земле. Премьера планируется в ноябре текущего года.

4) создание 14-ти серийного цикла документальных фильмов о проекте «Туған жер»;

5) запуск на республиканском телеканале специального проекта «Қазақстан деп соғады жүрегім!» о соотечественниках, живущих за рубежом и ностальгирующих о Казахстане. Гражданах, которые желают вернуться в Казахстан, но не могут по тем или иным причинам.

6) организация научно-познавательных пресс-туров по священным местам Казахстана с участием СМИ;

7) создание развлекательно-познавательной радиопрограммы, направленной на обсуждение с радиослушателями основных идей программы «Туған жер».

2. В печатных СМИ.

1) в республиканских газетах запуск новых рубрик «Туған жер», «Қазақстан қорықтары», «Атажұрт: аңызға айналған атаулар», «Көне тарихтың көмбесі», освещающих географию сакральных мест РК;

2) в рамках рубрик «Туған жерін түлеткендер», «Письмо с родины», «Алтын тамыр» «Ұлттық жад», «Код Нации» освещение проектов, инициированных гражданами для поддержки своей малой родины;

3) открытие рубрики «Почтовый ящик: письма с Родины». Рубрика будет включать в себя лиричные заметки известных людей: какую роль сыграла малая родина в их личностном и профессиональном становлении, что заставляет их, жителей больших городов, возвращаться туда вновь и вновь. Интересные истории с черно-белыми снимками из детства. Как любовь к малой родине перерастает в любовь к большой родине;

4) открытие рубрики «Звуки большой Страны», в которой будет рассказано о национальных музыкальных инструментах – особенности их изготовления в разных регионах, в чем отличия в исполнительской технике и звучании инструмента (В стране проживают представители более сотни

этносов – рассказывать об их музыкальных инструментах и традициях. О популяризации национальных инструментов в глобальном масштабе – многие наши музыканты исполняют на домбре или кобызе мировые шлягеры за границей, вызывая тем самым большой интерес к нашей культуре в целом).

3. На интернет-ресурсах и социальных сетях.

1) организация онлайн-конкурсов, конкурсов эссе и рисования с выделением призов и поощрительных подарков для детей и школьников посвященным вопросам родного края;

2) организация интервью с участием известных личностей в поддержку программы «Туған жер»;

3) открытие специальных рубрик по освещению реализации программы «Туған жер»;

4) создание и продвижение вирусных роликов, вайнов флеш-игр;

5) создание и продвижение сетевых сообществ в социальных сетях фейсбук, vk.com;

6) составление рейтингов «ТОП-25 самых знаменитых и посещаемых исторических памятников»;

7) информирование граждан через СМИ и социальные сети о биографиях известных личностей, чьими именами названы улицы городов и населенные пункты;

8) дублирование всех новостных, видео-фотоматериалов, репортажей и передач на едином интернет-портале и в социальных сетях;

В рамках реализации Базовых проектов планируется проведение ряда *ключевых событий*:

1) освещение в СМИ заседания рабочей группы по реализации программы «Туған Жер»;

2) организация брифингов, пресс-конференций на площадке «Службы центральных коммуникаций» по разъяснению основных положений и хода реализации программы и ее специальных проектов;

3) публикации интервью и комментариев членов рабочей группы программы «Туған жер» в СМИ.

4) разработка новых технологий воздействия на широкие массы;

5) создание информационного штаба журналистов, редакторов, социологов, а также других экспертов с целью коррекции направления освещения в СМИ основных положений Программы.

6) в функциональные обязанности штаба будет входить также проведение различных исследований с целью изучения и использования современных технологий воздействия на широкие массы .

Ключевые месседжи для продвижения:

1) Любовь к родине – первое достоинство цивилизованного человека.

2) Родной край – основа всех наших начинаний.

3) Любовь к родине начинается с любви к родному краю.

- 4) Дань и уважение к культуре и традициям народа – залог успешности нации.
- 5) Знание истории и традиции своего народа – основополагающая черта истинного патриотизма.
- 6) Культурно-географический пояс святынь Казахстана – один из элементов каркаса национальной идентичности.
- 7) Особое отношение к родной земле, ее культуре и традициям – основа культурно-генетического кода нации.
- 8) Егілмеген жер жетім, Елінен айырылған ер жетім.
- 9) Достижения благоприятного уровня жизни возможно посредством адаптации к меняющимся условиям современного мира [2].

На современном этапе позитивные изменения в стране нашли свое отражение в системе воспитательной деятельности организаций образования, сейчас идет процесс осмысления политической и нравственной сути казахстанского патриотизма, гражданственности, духовности, нравственности.

Сегодня мы стали свидетелями изменений в результатах образования казахстанских школьников, в основе которого лежат национальные и общечеловеческие нравственно-духовные ценности: любовь к родине, доброта, уважение, труд и творчество, сотрудничество, открытость и обучение в течение всей жизни. А реализовать такое образование способен учитель, хорошо владеющий современными подходами духовно-нравственного воспитания ученика, обеспечивающими нравственно-духовное здоровье нации и стабильное процветание Казахстана. В этом и состоит суть программы модернизации общественного сознания «Рухани жаңғыру».

В контексте реализации программы “Туған жер” важное значение имеет профессиональное развитие педагога. Современный учитель должен быть олицетворением мира, толерантности, любви, ненасилия, должен уважительно относиться к детям, видеть в каждом ребенке личность, которая может раскрыться тогда, когда учитель создаст для этого условия. В связи с этим направления, включающие системные действия по модернизации подготовки педагогических кадров, дальнейшую информатизацию образовательного процесса, усиление государственной поддержки и стимулирования учительского труда, активную пропаганду высокой миссии учителя, опыта и достижений лучших педагогов-наставников, учет лучших образцов международной практики подготовки педагогов позволяют говорить о созвучии перечисленного с требованиями к педагогу, выдвинутыми в статье нашего Президента [3].

Очень важно, чтобы учитель сам понимал суть новых изменений, смысл новых требований и качественных образовательных результатов, вследствие чего в Национальном центре повышения квалификации «Өрлеу», успешно функционирующем с 2012 года, реализуется непрерывная модель профессионального развития педагогов.

Экономическая модернизация неизбежно затронет гуманитарную сферу жизни общества. И мы должны адаптироваться к этим изменениям, быть

готовыми к масштабным внутренним реформам. Это требует определенных изменений в сознании и, прежде всего, в сознании учителей страны. В этом контексте одним из главных приоритетов в деятельности Национального центра являются сохранение собственной культуры, исторического опыта, традиций и духовно-нравственное воспитание подрастающего поколения. Данная миссия возложена на педагогическое сообщество, призванное осуществлять проактивную деятельность, направленную на духовную модернизацию на основе казахстанского патриотизма и общечеловеческих ценностей. В этой связи АО НЦПК «Өрлеу» разработал план мероприятий по реализации республиканского проекта «Туған жер. Туған ел. Туған глобал» на 2018 – 2022 гг. В образовательных программах курсов повышения квалификации по реализации программы «Рухани жаңғыру» педагогами всех уровней образования предусмотрено изучение следующих тем:

- *«Концептуальные аспекты духовной модернизации в свете реализации программы «Рухани жаңғыру»;*
- *«Организационно-методические основы патриотического воспитания в контексте программы «Рухани жаңғыру»;*
- *«Формирование любви к малой Родине как основа воспитания нравственной личности»;*
- *«Формирование национального сознания и духовная модернизация»;*
- *«Культурное и духовное развитие малой Родины»;*
- *«Туристско-краеведческая деятельность в школе»;*
- *«Латын тіліне көшу – бұл ұлттық бірегейлік пен әлемдік қозғамдастыққа біртабан жақын болу»;*
- *«Формирование духовно-нравственного воспитания, любви и уважения к истории своей Родины в рамках программы «Духовные святыни Казахстана» и др.*

Вместе с тем запланировано проведение педагогических чтений, круглых столов, дискуссионных площадок, научно-практических конференций, методических семинаров, конкурсов профессионального мастерства, выставок и т.д. Педагоги смогут поделиться своими разработками, опытом и лучшими идеями по реализации основных задач программы «Рухани жаңғыру». Тематика мероприятий разнообразна:

- III Республиканские Педагогические чтения «Туған жер. Туған ел. Туған глобал: ориентиры национальной системы воспитания» для педагогов всех уровней образования;
- Республиканская научно-практическая конференция «Модернизация общественного сознания: состояние и перспективы»;
- Республиканский видео-мост «Сакральные места (объекты) Казахстана, включая входящие в список Всемирного культурного наследия ЮНЕСКО»;
- Круглый стол для учителей-предметников «Трехязычие – формирование национального сознания и духовная модернизация»;

- Информационный час для педагогов организаций образования «Кітап. Ел. Рух»;
- Региональная выставка творческих работ педагогов дошкольных организаций образования «Біз – сенің болашағың, Қазақстан!»;
- Республиканский вебинар «Сохранение национального сознания в условиях модернизации»;
- Республиканский заочный интернет-конкурс для классных руководителей «Я воспеваю Родину свою!»;
- Региональный семинар-практикум для педагогов организаций образования «Личность и история» в рамках реализации проекта «100 новых лиц Казахстана»;
- Региональный конкурс воспитательных мероприятий и классных часов для классных руководителей и педагогов дополнительного образования «Горизонты прошлого, настоящего и будущего народа Казахстана»;
- Республиканский конкурс рисунков и разработок уроков для учителей НВП и ИЗО «Қазақстан – бейтiтшiлiк мекенi»;
- «Тәуелсіз Қазақстан – кеше, бүгін және ертең». Дискуссионная площадка для учителей-предметников и др.

Развитие патриотического воспитания в современном мире – многосторонний процесс, масштабы и результаты которого весьма значительны. И важнейшей тенденцией можно считать прогресс школьного патриотического воспитания и образования, которые остаются опорой духовности, очагом приобретения национальных и общечеловеческих культурных ценностей [4].

Рассмотрим *опыт* патриотического воспитания, формирования и развития национальной идеи *в странах ближнего зарубежья*.

В России в системе образования важное значение приобретают вопросы воспитания у подрастающего поколения как чувства уважения к другим народам, так и чувства любви к Родине. Необходимо отметить, что молодое поколение россиян, контактируя с новыми социальными реалиями, уже не приемлет прежних устоев и ценностей прежней общественной системы. Появился новый социальный тип личности. В этих условиях важным является становление обновленной системы патриотического воспитания, формулировка новых задач и повышение эффективности его форм и методов [5].

Патриотический потенциал интеграции России в мировое сообщество включает: культурно-исторические духовные ценности; достаточную разумность личных потребностей и их соответствие коллективным, общественным и государственным; преобладание духовного начала над материальным; способность воспроизводить духовно-нравственный потенциал, хозяйственно-бытовую и культурную среду жизнедеятельности и др. В настоящее время Россия возрождает духовность, воспитание населения, особенно молодежи, в духе патриотизма, любви к Отечеству, прекращение пропаганды насилия, жестокости.

В реализации патриотического воспитания разрабатываются новые концептуальные подходы, где восстанавливается чувство более тесной преемственности с дореволюционной Россией; происходят процессы, связанные со стремлением сформировать Российскую Федерацию как самостоятельное и самодостаточное Отечество.

Интересен также опыт патриотического воспитания *Беларуси*. Надежным партнером государства в реализации государственной молодежной политики является молодежное общественное объединение «Белорусский союз молодежи». Деятельность ОО «Белорусский союз молодежи» направлена на создание условий для всестороннего развития молодежи, раскрытие ее творческого потенциала, подготовку молодежи к решению актуальных общественно значимых задач, стоящих перед страной. Позиционируя себя как опору патриотического движения в стране, ОО «БСМ» является организатором традиционных акций «Квітней Беларусь!», «Мы – граждане Беларуси!», «Я – гражданин Беларуси», цель которых – пробуждение гордости за принадлежность к белорусскому народу и государству.

Воспитание гражданственности и патриотизма в Беларуси, как и в других странах, предполагает формирование активной гражданской позиции личности, гражданское самоопределение, осознание внутренней свободы и ответственности за собственный политический и моральный выбор. Все это требует наличия специфических морально-психологических качеств, терпимости и уважения к другому мнению. Эти качества развиваются не только в ходе внеурочных мероприятий, но и в предметной деятельности. Широкие возможности воспитания патриотических чувств, формирования политической и моральной ответственности открывают *гуманитарные науки*. На предметах естественно-математического цикла делается акцент на достижениях белорусской науки и техники, биографиях белорусских ученых, внесших вклад в их развитие.

В организации системы воспитательной работы, предполагающей формирование активной гражданской позиции, патриотизма, информационно-правовой культуры обучающегося, немалую роль играют имеющиеся в учреждениях образования уголки Государственной символики Республики Беларусь, изучение Конституции. Классные руководители особое внимание уделяют проведению информационных часов, тематических классных часов гражданско-патриотической тематики, конкурсов и фестивалей, посвященных юбилейным датам и государственным праздникам. Формат проведения мероприятий может быть различным, но очень важно, какие методы при этом используются. Высокореzультативны активные методы, так как они считаются наиболее продуктивными, поскольку для достижения поставленной цели педагог и воспитанник активно участвуют в образовательном процессе. Весьма эффективны интерактивные методы, когда ожидаемые результаты достигаются в ходе совместной деятельности педагога, обучающихся и взаимодействия между всеми субъектами образования. Здесь обучающиеся оказываются наиболее вовлеченными в процесс познания, что позволяет больше

заинтересовать их изучаемой темой. При организации работы в режиме интерактива каждый вносит индивидуальный вклад, идет обмен знаниями, идеями, а в практических упражнениях происходит овладение необходимыми умениями. Интерактивные методы наиболее соответствуют личностно-ориентированному подходу, обладают высоким формирующим потенциалом.

Национальной идее независимости придается большое значение в *Узбекистане*. В патриотическом воспитании заложены основы учения об идее национальной независимости, соответствующей стремлениям народа. В 2000 году была издана книга «Идея национальной независимости: основные понятия и принципы», содержание которой было изучено и внедрено в систему образования страны.

Основной целью науки является внедрение в сознание молодого поколения основных понятий и принципов идеи национальной независимости. Каждое поколение вносит свой вклад в общественный прогресс, вписывает свою страницу в книгу великой истории узбекского народа. Это деятельный процесс, в ходе которого идеология национальной независимости обогащается и совершенствуется по мере реализации благородных целей и задач, поставленных перед обществом, накопления им опыта в процессе поступательного развития.

В Республике *Таджикистан* для формирования патриотического воспитания используются различные конкретные меры. Органы исполнительной власти Республики Таджикистан взаимодействуют с другими органами исполнительной власти в целях обеспечения выполнения положений Концепции, государственных программ и планов патриотического воспитания; вносят в государственные органы исполнительной власти предложения по совершенствованию системы патриотического воспитания; разрабатывают долгосрочные региональные программы (планы) патриотического воспитания и осуществляют их реализацию; совместно с органами местного самоуправления проводят мероприятия по привлечению общественных и религиозных объединений и организаций к решению задач патриотического воспитания [6].

Для управления системой патриотического воспитания и реализации общей стратегии в этой сфере деятельности министерства и ведомства, общественные и религиозные организации и движения создали межведомственные структуры. Их состав и полномочия определяются соответствующими правовыми актами. Правительственная комиссия объединяет усилия и обеспечивает постоянную координацию деятельности органов исполнительной власти Таджикистана, общественных организаций и объединений по реализации задач государственной программы патриотического воспитания граждан Таджикистана на определенный период. Организует разработку очередных государственных программ патриотического воспитания граждан, определяет главных исполнителей программы. Решением правительственной комиссии создается рабочий орган, функции и полномочия которого определяются этой комиссией: выполнение государственной программы «Патриотическое воспитание граждан Таджикистана» и разработка

государственной программы патриотического воспитания граждан на последующие периоды, соответствующих программ государственными органами исполнительной власти органами, исполнительной власти субъектов Таджикистана, организация и их выполнение.

Рассмотрим патриотическое воспитание в *США*. То, что мы понимаем под «патриотическим воспитанием», педагоги США чаще всего обозначают такими категориями, как «политическое образование», «формирование морального духа» и др.

Система патриотического воспитания школьников США представляет собой:

1. Диалектическое единство следующих ее структурных элементов: а) главной цели воспитания; б) ее субъекта; в) объекта воспитания; г) основных направлений воспитания школьников; д) форм воспитательной работы; е) методов; ж) средств воспитания.

2. Ведущим системообразующим фактором является главная цель воспитания. По существу, она пронизывает все элементы этой системы, придавая ей целостность и автономность. Представляется, что главная цель воспитания заключается в том, чтобы сформировать и развить личность американского школьника как гражданина-патриота США, постоянно стремящегося к самосовершенствованию.

3. В патриотическом воспитании школьника организовывается взаимодействие семьи, учебных заведений, общественных организаций и всего общества в целом.

4. Одним из ведущих направлений воспитательной работы в американских учебных заведениях является морально-этическое воспитание, которое носит ярко выраженную религиозную направленность. Морально-этическое воспитание осуществляется на всеобщих принципах религии.

Образование и патриотическое воспитание в *Швейцарии* достаточно авторитарно. Швейцарцы воспитывают детей в традиции, напоминающей английское воспитание в викторианскую эпоху, когда руководствовались принципом: «Дети должны быть на виду, но их не должно быть слышно». Авторитарность проявляется и в том, что детям не позволено оспаривать то, что им внушается или преподается. Естественной реакцией молодежи на такое отношение, дополненное чрезмерной родительской увлеченностью работой, является ее радикализм. Уровень его едва ли не самый высокий в Европе.

Индия является в большей степени «законодательницей» в отношении воспитания, в частности патриотического. Система воспитания в современной Индии вобрала в себя лучшее, что мог дать сплав индуистской, буддийской и мусульманской педагогических традиций. Воспитатели и педагоги много внимания уделяют развитию духовности и творческих навыков, саморазвитию (нравственному и физическому). Занятия проходят в форме дискуссий, которые стимулируют детей думать. «Уроки патриотизма», «Уроки памяти», «Уроки медитации», «Уроки улыбки» — обычная практика в индийских школах. Общепринят индивидуальный подход к детям без поощрения

соревновательности между ними. Важно не то, каких успехов достиг ребенок по сравнению с другими учениками, а насколько он улучшил собственные результаты. Лучших учеников награждают «карточками успеха». О неудачах не говорят, а родителям принято сообщать только хорошие оценки, чтобы не расстраивать их.

Интересным и важным представляется опыт патриотического воспитания в Японии, имеющей богатую традицию морального воспитания. Японская школа совершенно уникальна, хотя при ее построении использовались некоторые американские и французские образцы. В целом система образования и воспитания в Японии опирается на синтез исконно японских, классических восточных и соответствующих западных мировоззренческих и поведенческих установок. Японская школа культивирует национальный дух, формирует соответствующие моральные качества, развивает традиционные черты национального характера, используя в качестве опорных основ идеи влиятельных философских, религиозно-мировоззренческих, этических учений: синто, бусидо, буддизма, конфуцианства. Идеями национализма, воспитания в духе «традиционных моральных ценностей» проникнуто преподавание и таких дисциплин как рисование и пение, формирование представлений об эстетическом идеале. Действенность японской системы образования, ее необыкновенная результативность объясняются не только традиционным трудолюбием японцев и их дисциплинированностью, но и историческими и культурными традициями, единством языка и культуры, обеспечивающим монолитность нации (в японском обществе практически не существует проблемы этнических различий как оформленной в общественном сознании).

В Японии была принята «Программа формирования человека» (Хитодзукури), содержание которой составляет утверждение необходимости гармонического образования личности: интеллектуального и физического развития, нравственного воспитания, культурно-художественного совершенствования. В качестве главной цели при этом рассматривалось «формирование у молодежи добродетелей и патриотизма, лояльности и оборонного сознания», «повышение производительности труда для собственного счастья и счастья других людей». Программа имела в основе конфуцианскую систему обучения и воспитания, направленную на выработку традиционно почитаемых этических норм, а также идеи интенсивного обучения; девизом школы должно было стать правило: «работать на пределе своих возможностей». Был опубликован проект «Программы формирования желательного образа человека», в котором были сформулированы черты идеального японца, члена семьи и общества. Программа подчеркивала «надклассовый характер моральных качеств идеального японца» и должна была служить теоретической базой идеологического воспитания молодого поколения. Сама красота у прагматичных японцев тесно связана с пользой, которая может пониматься и достаточно эгоистично. Так, бережное отношение к природе, являющееся в Японии этической и эстетической нормой, имеет свои

четкие пределы. Например, у себя дома японцы добились неприкосновенности священных рощ, окружающих синтоистские храмы [6].

Мировая педагогическая мысль разрабатывает общую стратегию поликультурного воспитания. Изменения патриотического воспитания и образования в духе поликультурности в современном мире уже происходят: обозначились новые тенденции, признающие ценность культурного многообразия; разрабатываются специальные программы поликультурного образования, обучения иммигрантов, этнических и расовых меньшинств. На смену эпизодическим педагогическим проектам с информацией о малых этносах и их культуре приходят концептуальные программы образования, направленные против расизма и иных национальных предрассудков. В них делаются попытки учитывать мировосприятие инокультур, предлагается учебный материал по истории, культуре, литературе доминирующей культуры. Во многих странах мира установки поликультурализма входят в программы педагогического образования. Страны, где предусмотрена политика поликультурного воспитания как основы патриотического, можно разделить на:

а) с исторически давними и глубокими национальными и культурными различиями (*Россия, Испания*);

б) ставшими поликультурными вследствие своего прошлого как колониальных метрополий (*Великобритания, Франция, Голландия*);

в) ставшие поликультурными в результате массовой добровольной иммиграции (*США, Канада, Австралия*).

Основные направления, по которым развивается поликультурное воспитание как основа патриотического в ведущих странах мира:

— педагогическая поддержка представителей этнических меньшинств;

— билингвальное обучение;

— многокультурное воспитание, сопровождающееся мерами против этноцентризма.

Все эти направления отражаются в учебных программах. В ведущих странах мира патриотическому воспитанию уделяется значительное внимание на официальном уровне. Активизировались усилия по поликультурному воспитанию и образованию в *Австралии, Испании, Канаде, России, США* и др. [5,6].

В Казахстане Программа «Туған жер» стала одной из настоящих оснований нашего общенационального патриотизма, *основополагающей установкой для достижения максимально значимых результатов в сфере социального, духовного, культурного развития родного аула, села, города.*

От малой родины начинается любовь к большой родине - своей родной стране. Одним из главных ее условий является сохранение собственного национального культурно-генетического кода, фундаментальная основа которого – патриотизм, как части национальной стратегии государства.

Вместе с тем не надо забывать, что «Туған жер» по своей сути является еще и очередной ступенью для последующего скачка в решении

задач, поставленных уже в более масштабном проекте «Туған ел». То есть в дальнейшем уже пойдет речь о благоустройстве всего Казахстана. Эта работа будет венчать комплекс предыдущих усилий, направленных на решение основной стратегической задачи, направленной на благоустройство определенной местности, конкретного населенного пункта.

Общеизвестно, что понятия «большая Родина» и «малая Родина» имеют одинаковый смысл, более того, проистекают одно из другого. В то же время каждое из них стоит особняком в мироощущении любого человека, наделенного хоть немного способностью жить заботами среды своего обитания. Сыновнюю любовь и привязанность к родным местам — рекам, озерам, знакомому с детства ландшафту, природным особенностям, памятникам старины и древности — испытываем мы все, оно и понятно, поскольку эти чувства приобретены нами с молоком матери. А каково наше отношение к большой Родине — собственно, ко всему Казахстану? Наверное, ничуть не меньшее по значимости, поскольку у каждого из нас это понятие ассоциируется уже с более возвышенной, переходящей в настоящий патриотизм, категорией [7].

Насколько быстро и эффективно будет формироваться это чувство у подрастающего поколения? Ответ прост — все зависит от степени участия взрослых в их воспитании. Особо важным в этой работе является неустанное напоминание о том, что наши предки ценой больших усилий, пота, крови сохранили для потомков огромные территории, куда, кстати, входят и земли, приходящиеся каждому из нас малой родиной.

Необходимо также всегда подчеркивать, что эти земли постоянно нуждаются в заботе, проведении мероприятий, способствующих приумножению природных богатств, гарантированной безопасности их от экологических и стихийных бедствий. Опыт показывает, что только под воздействием таких вот уроков, преподносимых предыдущими поколениями, во все времена у нас пробуждалась большая ответственность за судьбу родного края. Иными словами — давал о себе знать феномен ощущения себя хозяином собственной судьбы.

Подобные «университеты» окажутся особо эффективными, если молодежь с самого начала своей сознательной жизни будет активно привлекаться к краеведческой работе. Полезность таких мероприятий трудно переоценить — в ходе этих процессов молодое поколение будет проинформировано о своих великих земляках, прославивших село, район, область, а в итоге и весь Казахстан, что явится предметом особой гордости за них, за их великие дела. Но главное — в душах подрастающего поколения зародится стремление быть похожими на них.

Доказано, что в народе особенно чтят труд выдающихся педагогов, учителей, тружеников образования. И это не удивительно — что может быть благороднее и значительнее, чем «учить, строить и лечить»? Обратите внимание — «учить» стоит на первом месте. Иными словами —

наши дети сами должны быть заинтересованы в получении качественного образования. Ведь хорошие знания — это основа нашего хорошего благосостояния в будущем. И закладываться эти знания должны еще на «малой родине», то есть в условиях средних школ родного аула, села, города. Только там начинают коваться настоящие патриоты нашей родины, только там впервые познаются роли Курмангазы, Абая, Ахмета Байтурсынова, Ибрая Алтынсарина, Махамбета Утемисова и других выдающихся личностей, посеявших в сердцах потомков непреходящие идеи свободолюбия, мудрости и красоты человеческих взаимоотношений. Да и значительна их роль в дальнейшем развитии культурного взаимодействия между людьми разных национальностей, сохранении мира и стабильности в общем многоликом доме, каковым является Казахстан.

Сейчас существует такое понятие как «казахстанский патриотизм». Это нечто особое, так как речь в данном случае идет об отношении многонационального народа Казахстана к одной, общей для множества народов Родине. Интернационализм казахстанского патриотизма достоин больших похвал и особой гордости за то, что ни в одной из республик на территории постсоветского пространства нет такой авторитетной общественной организации, как Ассамблея народа Казахстана. Казахстанский патриотизм мы воспитываем на уважении к языкам и культуре других этносов. Воспитание патриота, владеющего системой ценностей и идеалов Нового Казахстанского Патриотизма, умеющего реализовать себя в обществе и быть полезным для своей страны, — основная цель, предложенных Елбасы Н.Назарбаевым в статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания». Патриотизм не заложен в генах, это социальное качество, которое формируется всей окружающей действительностью через самовыражение себя как личности, гражданина и патриота, мобильное участие в жизни страны [1].

Таким образом, успешность развития казахстанского общества напрямую зависит от патриотического воспитания современной молодёжи, которая в ближайшем будущем станет основой научной, экономической и политической элиты нашего общества.

2 Методы, формы и средства формирования казахстанского патриотизма школьников в рамках Программы «Туған жер».

Процесс воспитания патриотизма происходит как через содержание учебного предмета, так и через различные формы организации внеурочной деятельности, как факультативные занятия, кружковая работа, краеведческое и туристско-краеведческое направление, детско-юношеские объединения и др. Необходимым условием эффективности такой работы является ее системность, непрерывность и последовательность. Она должна осуществляться всеми участниками образовательного процесса (обучающиеся, администрация школы, учителя, родители) в тесном сотрудничестве с государственными, общественными и неправительственными организациями. Взаимодействие участников педагогического процесса должно быть четко и комплексно спланировано и организовано как в школе, так и в каждом первичном объединении – классе, клубе, кружке.

В Концептуальных основах воспитания в условиях реализации программы «Рухани жаңғыру» они классифицированы и, соответственно, детерминируют приоритетные направления обновления базового содержания воспитания. Следовательно, смысл и назначение этих направлений состоит в модернизации многообразия педагогических систем и организаций педагогического процесса, современного воспитательного пространства, расширении круга нравственно-духовных и общекультурных ценностей, обеспечении целостного подхода школы, семьи, государства и общества к практике воспитания юных казахстанцев.

В рамках реализации первого направления воспитательной работы *«Воспитание нового казахстанского патриотизма и гражданственности, правовое воспитание»* Концептуальных основ воспитания реализуется «Туған жер».

Целью данного проекта является формирование чувства принадлежности и привязанности к стране, твердой веры и уверенности в будущем, преданности казахстанскому обществу и нации. В рамках масштабного проекта будут реализованы три подпроекта: общереспубликанская экспедиция «Туған елге тағзым», социальные проекты «Тарих тағлымы» «Қазақ мәдениетінің антологиясы».

В рамках общереспубликанской экспедиции «Туған елге тағзым» экспедиционные группы изучают свой регион, исследуют их флору и фауну, памятные места, историческую значимость, культуру, инновационные объекты, архитектурные сооружения и многое другое (по экономической направленности - объекты промышленности, культурной - архитектура, исторические памятники региона, образовательной - архивы, памятники, археологические раскопки). Социальный проект «Тарих тағлымы» позволит изучить историю городов, аулов и улиц, а также личностей, внесших вклад в развитие государства, региона, спорта, культуры, образования. Проект «Қазақ мәдениетінің антологиясы» нацелен на изучение национального фольклора через творчество акынов, жырау, күйши своего региона.

Патриотизм начинается с любви к своей земле, к своему аулу, городу, региону, с любви к малой родине. Особое отношение к родной земле, ее культуре, обычаям, традициям – это важнейшая черта патриотизма. Лучшая форма патриотизма – изучение истории родного края. Вопросы популяризации и пропаганды краеведческих знаний среди обучающихся отражены в *Концептуальных основах развития краеведения в Республике Казахстан* [8].

В формировании и развитии гражданственности и патриотизма у обучающихся большую роль играют военно-патриотические клубы, детско-юношеские движения, в том числе «Жасұлан», «Жас қыран», «Жас сарбаз», «Скауты Великой степи», «Жулдыз» [6].

В рамках программы «*Туған жер*» сохранение и приумножение нравственно-духовных и культурных ценностей подрастающего поколения рекомендуется проводить следующие проекты: «Менің Отаным – Қазақстан» (развитие детско-юношеского туризма и краеведения, организация экспедиций, походов, экскурсий), «Тарих мұрасы», «Познай свою землю» (повышение краеведческого образования и школьного туризма, историко-археологическое движение, углубленное изучение истории, культуры и традиций родного края), «Табиғат бесігі» (ответственное и бережное отношение к родной земле).

В рамках экологического воспитания обучающихся важно организовать субботники по озеленению и благоустройству территорий организаций образования, района, города; посадку зелёных насаждений в рамках движения «Жасыл ел», волонтерское движение, очистку природных зон от мусора. В общеобразовательных организациях рекомендуется шире внедрять такие проекты как «*Экочелендж*», «*Экоцит*», «*Эко-десант*», «*Цветочный калейдоскоп*», «*Самый зелёный кабинет*», «*Зеленое золото*», *Плоггинг* «*Экопробег*» и др.

В целях организации системной работы экологического воспитания предлагаем опыт образовательного проекта «*Моя Эко-Школа*» Международной школы города Нур-Султан [19].

Данный проект представляет собой комплексный образовательный проект, направленный на формирование у обучающихся ценностного отношения к природе, повышение уровня экологической направленности образования, информированности по вопросам охраны окружающей среды и рационального использования природных ресурсов, воспитание ответственного отношения подрастающего поколения к природе, формирование экологической культуры.

Целями внедрения проекта «*Моя Эко-Школа*» являются:

- организация системной работы по комплексной реализации Программы «*Туған Жер*», «*Экология и устойчивое развитие*» на территории Школы;
- формирование экологически грамотного поведения;
- обучение обучающихся практическим способам и методам благоустройства школьной территории, внедрения современных достижений в области ландшафтного дизайна;

- выполнение проекта с привлечением и активным участием педагогических работников, обучающихся, родителей, местного сообщества и других заинтересованных структур.

Основными задачи Проекта являются:

- формирование высокой экологической и эстетической культуры обучающихся, повышение их социальной активности в решении вопросов охраны окружающей среды;

- формирование экологически ориентированного поведения обучающихся в отношении решения вопросов устойчивого развития через приобретение практических навыков;

- внедрение в практику работы школы мероприятий по сохранению биоразнообразия, энергосбережению, водосбережению, благоустройству и озеленению территории с использованием элементов ландшафтного дизайна, грамотному обращению с отходами;

- информирование обучающихся, родителей, педагогических работников по вопросам сохранения биоразнообразия, экономии водных ресурсов и энергии, обращения с отходами, экологически грамотного потребления товаров и услуг;

- создание атмосферы содружества, сотворчества, сотрудничества педагогов, обучающихся, родителей, местного сообщества и заинтересованных структур.

Проект реализуется через следующие виды деятельности:

1. Включение в учебную и практическую деятельность работу по направлениям:

- биоразнообразии – изучение видового разнообразия растений и способов увеличения декоративно-растущих растений;

- энергосбережение – изучение структуры энергопотребления дома и в организациях образования и способов его сокращения;

- водосбережение – изучение возможностей экономного использования воды в школе и дома;

- обращение с отходами – изучение источников образования отходов, определение способов их минимизации, внедрение отдельного сбора мусора;

- информационно-экологические, социально-значимые мероприятия акции, выставки, конкурсы, экологические инициативы, экологическое просвещение для местного населения;

2. Проведение конкурса «Моя Эко-Школа» на лучшее озеленение школы и прилегающей территории;

3. Проведение Эко-фестиваля: защита научных проектов, эко-квесты, мастер-классы по созданию арт-объектов из мусора, защита научных проектов по насущным проблемам экологии, подготовка театральных постановок, изготовление изделий из экоматериала, возможно с использованием вторичного сырья.

В методическую копилку зам.директоров по воспитательной работе, классных руководителей, учителей-предметников и методистов Национальная

академия образования им. Ы. Алтынсарина предлагает следующие разработанные материалы:

1. Методические рекомендации «Детско-юношеское движение в Казахстане: опыт, инициативы, социализация» («Жас Ұлан», «Скауты Великой Степи», Академия юных патриот и др.)

3. Методические рекомендации по ведению предмета «Өлкетану»: основа культурно-генетического кода» (уроки краеведения в учреждениях культуры) (5-7 классы).

4. Методические рекомендации «Ұлттық қазына»: «живые» уроки в музеях.

5. Методические рекомендации по организации «Айналаға қара» («Жизнь аула», «Жизнь города»): социально-исторический опыт».

6. Методические рекомендации по организации деятельности Республиканского Общественного Объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан».

Концепция проведения праздника «Саналы ұрпақ - жарқын болашақ» и методические рекомендации Конституционного Совета Республики Казахстан на рус. и каз. языках размещены на сайте <https://www.nao.kz>.

Таким образом, в рамках «Рухани жанғыру» весь комплекс воспитательной работы в организациях среднего образования должен быть нацелен на сохранение национальной идентичности через формирование личности с проактивной жизненной стратегией и высоким чувством патриотизма.

На уровне государства с целью духовно-ценностной и практической ориентации обучающихся в школы внедряются Программа «Туған жер». Одна из ее подпрограмм «*Тәрбие және білім*» направлена на воспитание всесторонне и гармонично развитой личности в духе казахстанского патриотизма. В базовом проекте этой программы «*Өлкетану*» реализуется краеведческое образование через ключевые события, включая «*Алтын адам*», «*Туған өлке тарихы*», занятия в музеях, введение в организациях образования факультативов, спецкурсов, кружков с экскурсиями по музеям, культурно-историческим местам края.

В формировании личности современного юного казахстанца-патриота значительную роль играет вовлечение детей в творческие виды деятельности, что неразрывно связано как с образовательным процессом в школе, так и с внеклассной деятельностью обучающихся. Здесь необходимо рационально использовать возможности дополнительного образования: факультативных занятий, кружков, секций, культурно-массовых, спортивных мероприятий в шестой школьный день. Педагогический потенциал экскурсий, туристско-краеведческих экспедиций в рамках реализации воспитательного процесса в соответствии с концептуальными подходами к духовному обновлению

общества содействует самореализации личности, выступает средством формирования гражданина патриота, расширяет культурное и познавательное пространство ребенка.

Понятие патриотизма включает в себя:

- чувство привязанности к тем местам, где человек родился и вырос;
- уважительное отношение к языку своего народа;
- заботу об интересах Родины;
- осознание долга перед Родиной, отстаивание ее чести и достоинства, свободы и независимости;
- проявление гражданских чувств и сохранение верности Родине;
- гордость за социальные и культурные достижения своей страны;
- гордость за свою Родину, за символы государства, за свой народ;
- уважительное отношение к историческому прошлому Родины, своего народа, его обычаям и традициям;
- ответственность за судьбу Родины и своего народа, их будущее, выраженное в стремлении посвящать свой труд, способности укреплению могущества и расцвету Родины;
- гуманизм, милосердие, общечеловеческие ценности.

Среди форм организации патриотического воспитания следует выделить *следующие формы*: классные часы, торжественные линейки, экскурсии по родному краю, поисково-исследовательская работа, КВНы «С чего начинается Родина?», военно-спортивные игры, конкурсы, викторины, ролевые игры, встречи со знаменитыми земляками, мероприятия по увековечиванию памяти павших в борьбе за независимость нашей Родины, празднование памятных дат, проведение выставок, просмотров видеофильмов, проведение конкурсов военно-патриотической песни, обращение к государственной символике, сбор материала о судьбе своих предков, родственников – участников ВОВ, знакомство с семейными реликвиями, хранящими память о ВОВ, социальные акции и др.

Методы воспитания – это способы педагогической работы, с помощью которых осуществляется целенаправленное формирование духовных, этических, эстетических и физических качеств личности. Методы воспитания — это способы взаимодействия педагога и ребенка, в процессе которого

происходит воздействие на сознание, чувства, волю, поведение и систему отношений воспитанника с целью формирования личности.

Существует множество классификаций методов воспитания.

Чаще всего в воспитании используется классификация методов, составленная Г.И. Щукиной. Педагог выделяет следующие группы методов воспитания:

1) Методы формирования сознания (рассказ, разъяснение, беседа, анализ ситуаций, пример);

2) Методы организации деятельности и формирования поведения (поручение, упражнение, приучение);

3) Методы стимулирования деятельности и поведения (требование, соревнование, поощрение);

Разъяснение считается одним из наиболее доступных методов нравственно-этического воспитания. С помощью данного метода обучающимся разъясняются нормы поведения в школе, дома, на улице, в обществе.

Рассказ является одним из основных методов нравственно-этического воспитания и предполагает накопление у обучающихся запаса представлений и понятий о тех нормах поведения, которые приняты в обществе. При этом данный метод основан на переживаниях школьников, через них обучающиеся начинают различать хорошее и плохое, справедливое и несправедливое. Реализовать методы рассказа и разъяснения возможно при изучении художественных произведений.

На формирование основ патриотизма у обучающихся огромное влияние оказывает такой метод воспитания, как *создание и анализ ситуаций*.

В педагогической практике используются следующие виды воспитывающих ситуаций:

- проблемная - формирование представлений о способах решения проблемы;

- конструктивная - проектирование поведения в заданных условиях;

- прогностическая - развитие умений предвидения последствий поступка (своего или чужого);

- оценочная - формирование и развитие навыков оценки;

- аналитическая - анализ верных и ошибочных действий участников;

- репродуктивная - словесная или практическая демонстрация уже имеющегося опыта поведения.

В процессе проигрывания различных ситуаций активизируется воображение ребенка. Это имеет большое значение для положительных изменений в нем самом благодаря появлению у него «образа себя», действующего по нравственным законам [14].

Эффективным методом патриотического воспитания на уроках литературного чтения является беседа. Она помогает обучающимся разобраться в сложных понятиях, сформировать у них твердую нравственную позицию, осознать свой личный опыт поведения.

Особенность беседы заключается в том, что обучающиеся сами вырабатывают правильные оценки и суждения о понятиях и поступках. Пример подразумевает целеустремленное и планомерное воздействие на сознание и поведение школьников с помощью организации образцов поведения. Считается одним из наиболее эффективных методов воспитания.

Выделим методы, которые могут быть представлены следующей таблицей:

<i>№ /n</i>	<i>Группа методов</i>	<i>Методы</i>	<i>Свойства методов</i>
I.	Методы формирования сознания личности	Убеждение, внушение, беседы, лекции, дискуссии, метод примера	Постановка подростка в позицию полноправного участника процесса, т.е. он не объект для применения данных методов, а сам принимает активное участие в их использовании.

I.	Методы организации деятельности и формирования опыта гражданского поведения	Педагогическое требование, требование коллектива, общественное мнение, поручение, метод - требование, создание воспитывающих ситуаций, коллективное творческое дело, метод проектов	Необходимо создавать ситуации, в которых подросток упражнялся бы в гражданской деятельности, осознавал свои обязанности по отношению к коллективу, обществу, ответственность за свои поступки. Важно демонстрировать значимость гражданской деятельности подростков для общества. С помощью регулирующих требований формируются традиции поведения.
III.	Методы стимулирования деятельности и поведения	Соревнование, поощрение, наказание, взаимовыручка, создание ситуации успеха	Необходимо побуждать подростка корректировать свое поведение. Стимулирование в различных его формах должно быть дозированным и заслуженным. Стимулирование побуждает подростка к анализу собственной деятельности, программирует дальнейшее поведение.

Несомненно, разнообразные методы патриотического воспитания должны использоваться на протяжении всего обучения детей в школе. Их выбор осуществляется в зависимости от особенностей обучающихся и изучаемых предметов.

В контексте программы «Туған жер» остановимся подробнее на методах формирования патриотичного поведения личности.

Любая деятельность протекает более эффективно и дает качественные результаты, если при этом у личности имеются сильные, яркие, глубокие мотивы, вызывающие желание действовать активно, с полной отдачей сил, преодолевать неизбежные затруднения, неблагоприятные условия и другие обстоятельства, настойчиво продвигаясь к намеченной цели. С мотивацией деятельности теснейшим образом связано ее стимулирование. Стимулировать – значит побуждать, давать толчок, импульс к мысли, чувству и действию. В целях подкрепления и усиления воздействия на личность обучаемого фактора патриотического воспитания применяются различные методы стимулирования, среди которых наиболее распространенными являются соревнование, поощрение, наказание и др.

Например, *метод стимулирования можно использовать при воспитании на примерах великих, известных личностей.* Великие личности — это те, чья

политическая либо духовная деятельность наиболее полно отражала потребности общества и оказала значительное влияние на его развитие, чья деятельность вышла за пределы государства и приобрела всемирную значимость и известность. Поэтому не случайно история любого государства наиболее ярко и впечатляюще представляется сквозь призму деяний великих людей. Изучение жизни и деятельности великих людей своего времени приобретает особое значение в том случае, если эти люди не только вершили историю, но и являлись носителями и проводниками культурных ценностей, нравственных принципов и традиций данного общества.

Приобщение к славной истории своих великих предков формирует у человека чувство гордости за свою страну, ее великую историю, великих людей, которые ее творили. В своей лекции перед студентами Евразийского Национального университета им. Л.Н. Гумилева Н.А. Назарбаев отмечал, что наши предки защищали и передали нам в наследство огромную территорию нынешнего Казахстана, самобытную культуру и особый дух восприятия и познания жизни. Этот дух свободолюбия и степной доблести не был растрочен на крутых переломах истории, его сумели сохранить предыдущие поколения. Таким образом, история жизнедеятельности великих личностей в истории Казахстана является одним из факторов формирования нового казахстанского патриотизма.

В воспитании гражданина и патриота, развитой личности, способной к самореализации, играет историческое образование. Иными словами, с помощью исторических знаний человек должен самоопределиться и интегрироваться в этот мир.

История края («малой родины») рассматривается как часть истории Казахстана, региона и как частица всемирной истории. При изучении проблемы личности в истории важно обратить внимание учеников на раскрытие фактов жизни конкретного человека в контексте эпохи, его вклада в развитие цивилизационного процесса [18].

Уроки истории обладают колоссальным воспитательным потенциалом, способствуют воспитанию гражданственности и патриотизма. Знания о Родине должны вызывать не только уважение, гордость за ее достижения, озабоченность ее проблемами. История открывает широкие возможности для формирования личности школьника. Но только предметных знаний недостаточно. Главной ценностью исторического знания является то, что без знания прошлого невозможно понять настоящее и заглянуть в будущее, чтобы школьник понимал важность духовной связи с малой Родиной, сохранял ее традиции. Здесь главной задачей для преподавателя истории является формирование интереса обучающихся к предмету через вовлечение их в поисково-исследовательскую деятельность по изучению истории малой Родины с последующим использованием собранных материалов на уроках истории.

Исследования учеников и метод проектов актуализировались в условиях современного Казахстана, что еще раз доказывает их универсальность и наличие большого воспитательного и образовательного потенциала.

Поисково-исследовательская деятельность по изучению прошлого своего края, района, села, своей семьи позволяет ребенку осознать свою сопричастность к истории страны. У них складывается целостная картина восприятия исторического прошлого: от истории малой родины к истории края, от истории края к истории страны. Активизировать познавательную деятельность обучающихся и развивать их творческие способности возможно только при условии наличия устойчивой мотивации к изучению истории.

В традиционной образовательной системе, которая, как правило, определяет характер учебного процесса, реализуется стандартная позиционная схема «учитель» – «ученик». Первый транслирует знания, второй их усваивает; все это происходит в рамках отработанной классно-урочной схемы. При развитии исследовательской деятельности эти позиции сталкиваются с реалиями: нет готовых эталонов знания, которые столь привычны для классной доски: явления, увиденные в жизни чисто механически не вписываются в готовые схемы, а требуют самостоятельного анализа в каждой конкретной ситуации».

В основу метода исследовательской деятельности школьников положена идея о направленности учебно-познавательной деятельности школьников на результат, который получается при решении той или иной практически или теоретически значимой проблемы.

Внешний результат можно увидеть, осмыслить, применить в реальной практической деятельности.

Внутренний результат — опыт деятельности — становится бесценным достоянием обучающегося, соединяя в себе знания и умения, компетенции и ценности.

Наиболее удачными с точки зрения осознанности всех этапов исследовательской деятельности являются историко-краеведческие проекты, выполненные на материалах региональной истории. По содержанию их можно сгруппировать следующим образом:

- проекты-реконструкции, характеризующие историю конкретного объекта;
- проекты-реконструкции, выполненные на материале истории конкретной семьи, рода;
- проекты, рассматривающие преломление процессов в истории одного или нескольких объектов: селений района, промышленных предприятий;
- проекты, реконструирующие политическую или творческую биографию личности того или иного земляка.

Для успешной организации процесса патриотического воспитания обучающихся педагог должен умело сочетать в едином комплексе формы и методы воспитания. При этом следует понимать, что в разных формах организации деятельности детей преобладает тот или иной метод как основное средство воздействия. В патриотическом воспитании действенными могут быть практически все методы воспитания [14].

Методы воспитания представлены группами:

- традиционно принятые — убеждение, упражнение, поощрение, принуждение и пример;
- инновационно - деятельностные (обусловлены внедрением новых воспитательных технологий) — моделирование, алгоритмизация, творческая инвариантность и др.;
- неформально-межличностные (осуществляются через личностно значимых, авторитетных людей из числа родственников, друзей и близких);
- тренингово-игровые (обеспечивают овладение индивидуальным и групповым опытом, а также коррекцию поведения и действий в специально заданных условиях) — социально-психологические тренинги, деловые игры;
- рефлексивные (основаны на индивидуальном переживании, самоанализе и осознании собственной ценности в реальной действительности).

Важной частью работы по воспитанию патриотизма является формирование у детей представления о людях родной страны, тех людях, которые прославили нашу Родину. Детям необходимо дать представление о месте и роли их страны в мире. Всё это и позволяет осуществить то разнообразие форм и методов воспитания, которые существует в современной школе [11].

При рассмотрении современных подходов в реализации подпрограммы «Тәрбие және білім» в организациях образования можно выделить следующие важные моменты, опираясь на которые, педагог может в полной мере способствовать развитию обучающегося и воспитанию у него основ нравственности и патриотизма:

1. В процессе реализации воспитательно-развивающего процесса отдавать предпочтение деятельностному подходу.
2. Обеспечивать интеграцию образовательных областей и видов деятельности для более полного погружения в изучаемую тему.
3. Активное внедрение ИКТ технологий в педагогический процесс.

В руках педагогов имеется разнообразный инструментарий, позволяющий организовать воспитательно-образовательную работу с учетом требований современности. Одним из современных эффективных подходов, является *деятельностный подход*, позволяющий школьнику стать полноправным, активным участником педагогического процесса. Через практическую и умственную деятельность школьник получает знания и учится самостоятельно достигать определенных, поставленных перед ним целей. Такой способ постижения окружающей действительности является наиболее оправданным с точки зрения современной педагогической науки.

В настоящее время повышение качества воспитания и образования школьников заключается в интеграции воспитательно – образовательного процесса. Интеграция разных образовательных областей – важный сдвиг в структурировании программного материала и решении поставленных перед

педагогами задач. Интеграционный процесс обеспечивает единство воспитательных, развивающих и обучающих задач, которые направлены на воспитание и развитие школьников.

Проектная деятельность в дополнительном образовании, создание разнообразных мини-музеев, национальных уголков – элементы педагогического процесса, обеспечивающие более глубокое погружение в культуру и историю своей страны. Дети, используя разнообразные анализаторы, могут обследовать предметы старины, представленные на выставках и временных экспозициях. При этом они запоминают характерные особенности, колорит, узнают национальный орнамент, знакомятся с обычаями и традициями. Разнообразные презентации и электронные пособия, игры, задания способствуют расширению представлений детей о Родине, разных городах Казахстана, их особенностях, роли в экономическом развитии страны. Задача педагога – используя инновационные педагогические технологии, спланировать свою работу в рамках подпрограммы «Тәрбие және білім» через разнообразные виды и формы деятельности обучающегося. Современные ИКТ технологии позволяют задействовать огромный мультимедийный потенциал для гармоничного развития обучающегося [12].

Воспитание патриотизма обучающихся в рамках программы «Туған жер» реализуется посредством разных направлений:

Направление: Историко-краеведческая работа.

Знание истории своего края обогащает духовно, развивает чувство патриотизма, гордости за свой народ. В этом направлении целесообразно проведение мероприятий:

- экскурсии в краеведческий музей, школьный музей,
- уроки-знакомства с памятниками края;
- изучение декоративно-прикладного искусства: народного костюма, обычаев и праздников;
- уроки мужества.

Одним из приоритетных направлений в деятельности образовательных организаций является *краеведение*.

Традиционно важное место в системе воспитательной деятельности школы занимает школьный музей. Школьные музеи являются методическим центром гражданско-патриотического воспитания обучающихся. Основная цель работы школьного музея: воспитание гражданственности, патриотизма, привитие уважения к историко-культурному наследию народа, создание условий для развития познавательной активности и коммуникативной культуры обучающихся, а также активной гражданской патриотической жизненной позиции, направленной на сохранение исторических, культурных и нравственных ценностей и традиций истории малой родины, их приумножение и развитие.

Существует несколько основных направлений работы школьного музея по

формированию гражданско-патриотического сознания:

- экскурсионная деятельность,
- поисковая деятельность,
- пропагандистско-просветительская деятельность.

Именно поисково – краеведческая работа способствует обращению обучающихся к традициям своего народа. Через участие в экспедициях по сбору информации идет приобщение к нравственным идеалам и принципам, героически-трудовому опыту поколений.

Направление: Воспитание на культурных традициях народа:

- уроки гуманитарного цикла;
- организация и проведение тематических вечеров, бесед;
- изучение обычаев, традиций, праздников своего народа;
- изучение своей семьи, составление генеалогического дерева семьи;
- организация и проведение диспутов, дискуссий на нравственные и этические темы.

Все эти мероприятия повышают интерес обучающихся к истории родного края, дают понимание значимости роли простого человека в исторических событиях, способствуют воспитанию уважительного отношения к старшему поколению, любви к Родине, чувству долга и патриотизма.

Направление: Патриотическое воспитание средствами дополнительного образования.

Особое место в патриотическом воспитании занимает дополнительное образование. Наиболее эффективной формой внешкольной деятельности обучающихся являются творческие объединения обучающихся и клубы военно-патриотического характера, так как они охватывают все направления военно-патриотической работы и позволяют, с одной стороны, придать военно-патриотическому воспитанию наиболее массовый характер, с другой стороны – вовлечь больше обучающихся в самоуправление оборонно-массовой работы. Деятельность обучающихся осуществляется на учебных занятиях военно-патриотических объединений, военно-спортивных слетах, экскурсиях, в рамках походов по родному краю, проведения зимних и летних профильных лагерей патриотической направленности, организации поисковых экспедиций [13].

Задачи организаций дополнительного образования детей по патриотическому воспитанию обучающихся:

- разработка и внедрение эффективных форм и методов работы, способствующих развитию патриотизма через активную практическую разнонаправленную деятельность;
- развитие гражданского и национального самосознания школьников, патриотическая направленность личности, обладающей качествами гражданина - патриота Родины и способной успешно выполнять гражданские обязанности в мирное и военное время;
- формирование патриотического мировоззрения, направленного на сохранение окружающей среды и достижений предшествующих поколений, воспитание гражданина, ответственного за свою родину;
- создание педагогических ситуаций, направленных на формирование у обучающихся способности и готовности к защите Отечества в военно-спортивных мероприятиях и творческих конкурсах.

В настоящее время наибольшее распространение получили следующие модели патриотического воспитания, встречающиеся в организациях дополнительного образования детей, как в чистом, так и в смешанном вариантах:

- предметно-тематическая, основанная на изучении предметов, содержание которых специально направлено на освоение основ научных знаний в сферах политологии, прав человека, обществознания, граждановедения, истории;
- межпредметная, которая включает совокупность воспитательных приемов и методов, объединенных общей ценностной направленностью воспитательной работы;
- институциональная, представляющая собой доминирование в жизни образовательной организации общественного самоуправления, придающего ему статус центра общественных и культурных связей;
- проектная, связанная с разработкой и реализацией различных проектов общественно-политической, патриотической направленности;
- диссеминационная, представляющая собой внедрение готовых разработок, сценариев, творческих дел, обеспечивающих результативность воспитательной работы по проблемам развития патриотической грамотности, формированию патриотической позиции обучающихся.

Педагоги дополнительного образования, которые связаны с деятельностью музеев боевой славы, детских объединений по краеведению, военно-спортивных лагерей, имеют широкие возможности патриотического воспитания обучающихся по различным направлениям: героико-историческому, спортивному, военно-патриотическому, краеведческому, культурно-историческому, духовно-нравственному, гражданскому, социально-патриотическому.

Реализация данных направлений связана со следующими формами деятельности: выполнение исследовательских работ по краеведению; организация поисковой работы; волонтерская и «тимуровская» работа; проведение встреч с известными людьми, героями; изучение и анализ исторических событий в Казахстане, истории своего края, рода, семьи; организация детских творческих конкурсов и т.д.

Организации дополнительного образования имеют широкие возможности для взаимодействия в работе по патриотическому воспитанию с разными организациями: организациями культуры и спорта, общественными организациями и другими, которые посещают обучающиеся.

Направление: Социальное партнерство

Социальное пространство для развития патриотизма не ограничивается стенами образовательной организации. Большую роль здесь выполняют семья и другие социальные институты общества, такие как: средства массовой информации, общественные организации, организации культуры и спорта, дополнительного образования, организации здравоохранения, правоохранительные органы, военные организации, организации социальной защиты населения, корпоративные объединения, кровнородственные, диаспорные связи и отношения.

Немаловажную роль играет информационно-пропагандистское обеспечение патриотического воспитания, взаимодействие со СМИ. Они направлены на развитие гражданской активности, инициативности, творчества обучающихся, оказывают помощь и поддержку на этапе становления личности подростков, формированию патриотизма.

Ключевым фактором успешности социального партнерства в сфере патриотического воспитания является взаимодействие школы и семьи. Взаимодействие с социальными партнерами является важнейшим условием развития образовательной организации, так как оказывает значительное влияние не только на патриотическое воспитание обучающихся, но в целом на их разностороннее развитие.

Партнерство образовательной организации и социума оказывает

долгосрочное воспитательное воздействие на обучающихся. Так постепенно и появляется главный результат социального партнерства, как формирование патриотических чувств, новые взаимоотношения детей и педагогов с социумом, успешная адаптация обучающихся в общество.

Патриотически-ориентированными могут быть любые виды деятельности как: познавательная, трудовая, художественная, общение, спортивная, ценностно-ориентировочная, общественная. Главное — это патриотическая направленность деятельности. Например: подготовка и проведение недели памяти Героя школы, родного края; уборка могил погибших воинов; подготовка празднования Дня школы; организация помощи ветеранам в микрорайоне школы; подготовка проектов ко Дню Первого Президента, акция по высадке деревьев и благоустройстве родного города, села и многое другое. Перечень средств, которые можно использовать в процессе патриотического воспитания, практически неограничен. Это слово, беседа, сбор, фотографии, кинофильмы, произведения искусства, факты, документы, традиции, литература и многое другое.

В процессе оценки достижения планируемых результатов патриотического воспитания, должны использоваться разнообразные методы и формы, взаимно дополняющие друг друга (стандартизированные письменные и устные работы, проекты, практические работы, творческие работы, самоанализ и самооценка, наблюдения и др.).

В результате реализации мероприятий должно обеспечиваться достижение обучающимися:

1) воспитательных результатов (духовно-нравственных приобретений – знаний, представлений; опыта эмоциональных отношений, переживаний; опыта действия; опыта ценностного постижения, присвоения ценности);

2) воспитательных эффектов (последствий воспитательных результатов – формирование патриотизма, гражданской идентичности, личностное развитие, формирование толерантности, развитие трудолюбия, формирование нравственной компетентности, и пр.).

В патриотическом воспитании обучающихся должны быть достигнуты *следующие результаты:*

- ценностное отношение к Казахстану, своему народу, своему краю, культурно-историческому наследию, государственной символике, законам Республики Казахстан, казахскому и другим языкам, народным традициям, старшему поколению;

- элементарные представления об институтах гражданского общества, о

государственном устройстве и социальной структуре казахстанского общества, наиболее значимых страницах истории страны, об этнических традициях и культурном достоянии своего края, о примерах исполнения гражданского и патриотического долга;

- первоначальный опыт постижения ценностей гражданского общества, национальной истории и культуры;

- опыт ролевого взаимодействия и реализации патриотической позиции.

Основные результаты духовно-нравственного развития и патриотического воспитания обучающихся оцениваются *в рамках мониторинговых процедур*, в которых ведущими методами будут следующие:

- экспертные суждения (родителей, учителей);
- анкеты, позволяющие анализировать (не оценивать) ценностную сферу личности;
- различные тестовые инструменты, созданные с учетом возраста;
- самооценочные суждения детей.

Также:

Тестирование (*метод тестов*) - исследовательский метод, позволяющий выявить степень соответствия планируемых и реально достигаемых результатов воспитания и социализации обучающихся путём анализа результатов и способов выполнения обучающимися ряда специально разработанных заданий.

Опрос - получение информации, заключённой в словесных сообщениях обучающихся.

Виды опроса:

- анкетирование - эмпирический социально-психологический метод получения информации, на основании ответов обучающихся на специально подготовленные вопросы анкеты;

- интервью - вербально-коммуникативный метод, предполагающий проведение разговора между исследователем и обучающимися по заранее разработанному плану, составленному в соответствии с задачами исследования процесса воспитания и социализации обучающихся;

- беседа - специфический метод исследования, заключающийся в проведении тематически направленного диалога между исследователем и обучающимися с целью получения сведений об особенностях процесса воспитания и социализации обучающихся [15].

Данные мониторингов помогут отследить такие результаты как уровень *социализированности и патриотизма*, ценностные ориентации, нравственные идеалы, составляющие основу национальных традиций, понимание их значения в жизни современного общества, а также своей сопричастности к ним.

Создавая воспитательное пространство с актуализацией на задачи проекта, педагог должен творчески подходить к отбору материалов, проявлять инициативу, использовать *передовые педагогические технологии*:

- коллективное творческое дело
- информационно – коммуникативные (создание сайтов, банка идей, видеосюжеты, Интернет, медиатека)
- социальное проектирование
- организационно-деятельностные игры (ОДИ)
- технология исследовательской деятельности
- технология проектов
- технология дидактической игры
- экологообразовательные
- кейс – технологии
- групповая проблемная работа (разработка проектов)
- диалоговые технологии (диспуты, дискуссии, дебаты).

Иллюстрацией системного подхода являются технологии, краткая характеристика которых представлена ниже.

Технология «КТД».

Технология коллективно-творческой деятельности - это система условий, методов, приемов и организационных форм воспитания, обеспечивающих формирование и творческое развитие коллектива взрослых и детей на принципах гуманизма.

Социальное проектирование - особый вид деятельности, результатом которой является создание реального социального «продукта», имеющего для участников проекта практическое значение.

Кейс-технология (метод конкретных ситуаций) – технология, основанная на использовании в учебном процессе специально смоделированной или реальной производственной ситуации в целях анализа, выявления проблем, поиска альтернативных решений, принятия оптимального решения проблемы.

Кейс (ситуация) – это соответствующая реальности совокупность взаимосвязанных факторов и явлений, размышлений и действий персонажей, характеризующая определенный период или событие и требующая разрешения путем анализа и принятия решения.

Рассмотрим характеристику форм, методов, средств патриотического воспитания на примере младших школьников

Знания будут способствовать формированию нравственных понятий и

чувств младшего школьника в том случае, если созданы особые условия для их получения, использованы определённые формы и методы воспитания. Задача учителя - отобрать из массы впечатлений, которые ребёнок может получить, те, которые будут ему наиболее доступны, и преподать их в подходящей форме [16].

Выделяют следующие формы патриотического воспитания в начальной школе:

- *индивидуальные;*
- *групповые;*
- *массовые.*

Индивидуальные формы подразумевают индивидуальную деятельность ребёнка, и, конечно же, учет индивидуальных особенностей обучающихся. Организация патриотического воспитания в индивидуальной форме способствует укреплению усвоенных ребёнком нравственных ценностей как черт личности. Он осмысливает нормы и правила, в результате чего они постепенно становятся его собственными взглядами и убеждениями. Кроме того, индивидуальные формы включают в себя тесное взаимодействие с семьями обучающихся. Именно семья играет решающую роль на том или ином возрастном этапе. Поэтому педагог должен вовлечь родителей в процесс патриотического воспитания детей.

Значимой формой патриотического воспитания (которая может быть как индивидуальной, так и групповой) является *игра*. Игры младших школьников направлены на подражание поведению взрослых. С одной стороны, в игре проявляется биологическая сущность ребенка, а с другой - готовность к социальной адаптации. В игре тренируются нормы поведения из взрослой жизни, вырабатываются ценности ребёнка. В игре ребенок переходит в развитый мир высших форм человеческой деятельности, правил человеческих взаимоотношений, и игра становится источником морали. Именно поэтому в начальной школе игры активно используются как в воспитании, так и в обучении.

Рассмотрим *групповые формы* патриотического воспитания младших школьников: групповые формы воспитания подразумевают деятельность обучающихся в группах от 5-7 до 25-ти человек.

К групповым формам патриотического воспитания можно отнести встречи с ветеранами войны и труда, беседы, викторины, коллективные творческие дела, выставки, экскурсии, туристические походы по изучению исторического прошлого родного края.

Интересной групповой формой работы является работа музея или музейной комнаты в школе. Одно из условий успешной организации и деятельности школьного музея - преемственность в работе его актива. Она обеспечивается тем, что в его состав включаются обучающиеся различных возрастных групп. Ученики сообща, совместно участвуют в выполнении различных заданий по поиску и сбору музейных материалов, их учету и хранению, оформлению выставок, экспозиций, подготовке и проведению экскурсий. В проведении занятий могут принимать участие учителя истории, сотрудники городского музея. На занятиях заслушиваются сообщения учеников о выполнении поисковых заданий, проводится обмен мнениями. Организация таких занятий позволят ученикам приобрести краеведческие знания о своей малой Родине.

Краеведческая работа – это одна из групповых форм патриотического воспитания. Главная особенность краеведческой работы состоит в том, что она включает в себя элементы исследования. Поэтому ее обязательной частью является непосредственное участие школьников в исследовательской работе. Формы краеведческой работы -- урочная, факультативная и внеурочная [17].

На уроках с элементами краеведения материал используется в виде отдельных вопросов или фактов, эпизодов, его рассмотрение может быть на любом этапе урока. Краеведческий материал может излагаться как учителем, так и обучающимися, которые делают сообщения.

Главной особенностью факультативных занятий является углубленное теоретическое изучение материала. В основе лежат добровольность и глубокий интерес обучающихся, их самостоятельная деятельность. Факультативные курсы по краеведению удачно сочетают в себе разные формы и методы урочной и внеурочной работы в целом.

Внеурочная краеведческая работа - экскурсии, экспедиции, вечера, олимпиады, викторины, конференции. Сюда же можно отнести встречи с участниками и свидетелями исторических событий, краеведческие игры. Действенным средством активизации самостоятельной деятельности учеников является их участие в выпуске краеведческих стенгазет, журналов, составление викторин, обсуждение прочитанных книг, изготовление фотомонтажей.

Массовые формы патриотического воспитания младших школьников подразумевают работу с большим количеством обучающихся. К массовым формам патриотического воспитания относят классные часы, кружки и секции, клубы и лагеря, вахты памяти, поисковую деятельность, встречи с ветеранами, фестивали и праздники, слеты и сборы, игры [16].

Младший школьный возраст – это возраст позитивных изменений и преобразований. Поэтому так важен уровень достижений, осуществлённых

каждым ребёнком на данном возрастном этапе. Если в данном возрасте ребёнок не почувствует радость познания, не приобретет умения трудиться, не научится любить близких, беречь природу, не приобретёт уверенность в своих способностях и возможностях, сделать это в дальнейшем будет очень трудно и потребуются огромные затраты. Кроме того, социальный опыт ребёнка – это не то, что он знает и помнит, потому что прочитал, выучил, а то, что он пережил, и этот опыт постоянно определяет его действия и поступки.

Патриотическое воспитание является одной из важнейших функций в работе педагога, который должен быть разносторонне образован и иметь глубокие познания, уметь заинтересовать учеников для создания условий развития их творческих способностей [16].

Для ознакомления и развития интереса у младших школьников к традициям малой родины необходимо проведение уроков по всем предметам начальной школы и внеурочных занятий.

В процессе формирования патриотизма у младших школьников посредством приобщения к традициям малой родины ученые выделили следующие задачи:

- воспитать в младшем школьнике любовь к своей малой Родине, к своей семье;
- формирование толерантного отношения к людям других национальностей;
- создание у обучающихся более полного представления о культуре народов региона через познание их традиций;
- формирование бережного отношения к природе своего края, ко всему живому.

В.И. Приходько определил систему принципов формирования патриотизма у младших школьников:

1. принцип учета региональных условий, характеризующихся привязанностью, любовью к родному краю, городу, деревне, улице и т.д.;
2. принцип универсальных направлений патриотизма, предполагающий комплексный подход к ним для использования такого фактора формирования патриотизма как: чувство гордости за своих предков, ценный опыт прошлых поколений, национальные традиции своей малой родины в быту, творчестве;
3. принцип организованного подхода, который предполагает целенаправленную работу для воспитания гражданина, преданного своему Отечеству, своей малой Родине.

Для достижения цели и реализации задач предлагаем разработки уроков по ознакомлению младших школьников с традициями и культурой малой родины, своим родным краем [11].

<i>тема урока</i>	<i>Цель урока</i>	<i>Формы работы</i>	<i>Результат</i>
1. Окружающий мир, тема: «Я люблю тебя, мой родной край, моя родина»	Воспитать гуманного, творческого, социально активного человека, воспитание любви к своему городу, к малой родине, развитие интереса к познанию самого себя и окружающего мира	Урок, беседа. Проект на тему: «История родного края»	Приобщить обучающихся к малой родине, повысить интерес к культуре своего народа
2. Литературное чтение, тема: «Устное народное творчество»	Сформировать личность школьника, понять прекрасное в жизни, расширить знания о традициях и культуре своего народа, любить свой край, свою родину, подвиги и победы своих предков	Урок, беседа. Неделя национальной культуры	Приобщить обучающихся к традициям своего края посредством устного народного творчества
3. Худ. труд. тема: «Искусство на улицах твоего города»	Освоение обучающимися художественного наследия малой родины, формирование	Групповая форма работы, посещение музея (виртуальная экскурсия)	Повысить у обучающихся уровень знаний о традициях малой родины

	знаний об искусстве и традициях своего края		
4. Музыка, тема: «Музыка сквозь «призму» казахской классики»	Формирование музыкальной культуры своего народа, как неотъемлемой культуры школьника	Индивидуальная/ групповая форма работы, музыкальный конкурс: «Голос»	Приобщить обучающихся к восприятию музыкальных произведений и осознанию своих творческих способностей в области музыки
5. Худ.труд. тема: «В швейной мастерской»	Расширение знаний обучающихся о культуре, быте, традиционном костюме народов Поволжья	Урок-беседа, Индивидуальная форма работы, посещение музея - швейной мастерской	Овладение знаниями о костюмах народов малой родины

В организациях образования Казахстана содержание воспитательного процесса на основе общенациональной идеи «Мәңгілік Ел» и программы «Туған жер» реализуется посредством определенных форм. В рассматриваемом конкретном процессе форма – это способы организации воспитательного процесса, способы организации коллективной и индивидуальной деятельности обучающихся. В условиях организаций образования используются массовые (тематические вечера, спортивные соревнования, мероприятия по облагораживанию территории), групповые (секции, кружки, студии, клубы), индивидуальные (беседы, консультации, индивидуальные задания). Методика подготовки и проведения массовых и групповых мероприятий имеет индивидуальный характер, который определяется уровнем методической культуры и интересами организаторов мероприятий.

В плане реализации патриотического воспитания молодежи педагогами - практиками отдается предпочтение следующим формам: экскурсии, походы, тематические вечера, брейн-ринг, круглые столы, занимательные, деловые, ролевые игры, стенгазеты, конференции, олимпиады, встречи, фестивали, викторины, тренинги, КВН, выставки, конкурсы.

В организациях образования, особенно в старших классах, ребята сами становятся организаторами различных мероприятий и разнообразных видов деятельности: общественно-политической, художественной, трудовой, спортивной, волонтерской, туристической, экологической и др. Каждый из видов деятельности имеет свою цель, задачи, содержание, посредством и в процессе их реализации осуществляется воспитание школьников – участников

деятельности. Организаторам воспитания необходимо выдвигать основную цель мероприятия [13].

Рассмотрим некоторые формы проведения *классных часов*.

Ролевая игра в патриотическом воспитании – одна из наиболее эффективных активных форм воспитательного процесса, развивающая практический опыт и жизненные ценностные патриотические установки. Выбор темы для ролевой игры предопределяется двумя ключевыми словами, свойственными этой форме проведения классных часов: «ролевая» и «игра». Слово «ролевая» означает, что все участники распределяются на различающиеся составные части и образуют некую структуру, целостность которой достигается именно взаимодействием различающихся и самостоятельно действующих частей. Как раз такой тип взаимодействий характерен для общественных процессов. Ролевая игра потому и подходит для воспитательного освоения общественных проблем и действий, что может в форме игрового распределения ролей уподобить учебный класс реальному обществу или отдельному общественному процессу, в учебной форме повторить, скопировать, имитировать общество или его отдельный процесс.

Предлагаются следующие темы ролевых игр:

- Я – гражданин и патриот Казахстана.
- Гражданственность и патриотизм.
- Вечная земля Казахстана – Ұлы Дала Елі!
- Мәңгілік Ел – это общность Истории, Культуры и Языка.
- Мы – Большая Страна – Большая Семья.
- С чего начинается Родина?

Для проведения ролевых игр необходимо, чтобы участники не только разработали роль по существу, содержательно, но и представили реальных персонажей, реальных прототипов их ролей в жизни (лидеров партий, директора школы, известного директора предприятия и др.). Это эмоциональная составляющая игры. Деловая игра – популярная и эффективная форма воспитательного процесса, развивающая навыки свободного владения и оперативного комбинирования накопленными знаниями, а также практическим опытом; способность уяснять постановку задач и самостоятельно или в команде находить пути их решения; способность и манеру работать в команде профессионалов, т.е. коллективно.

Для деловых игр подходят реальные или специально сконструированные ситуации, изложенные в виде воспитательной задачи. Правила игры повторяют те ограничения и возможности, которые для подобных задач существуют в реальной жизни [14].

В отличие от ролевой игры, в которой участники представляют общественные субъекты с разными общественными интересами, в деловой игре все участники находятся в рамках одного общественного интереса или же различие их общественных интересов значения не имеет. Их интерес – эффективнее решить поставленную задачу. В деловой игре – играть надо профессию, тема должна быть из какой-либо профессиональной сферы.

Примерные темы для деловой игры:

1. Лидеры XXI века.
2. Идея евразийства и Казахстан.
3. Мәңгілік Ел – это устойчивый экономический рост на основе инноваций.
4. История моей малой родины.
5. Я – казахстанец.
6. Известные сыны нашей Родины.
7. Герб, флаг, гимн Казахстана.
8. История моего имени и фамилии.
9. Моя будущая профессия и др.

Таким образом, наиболее эффективным в патриотическом воспитании обучающихся является вовлечение их в поисково-исследовательскую деятельность по изучению истории большой и Малой Родины. В ходе этой работы ребята реально переживают чувства привязанности к своей земле, совершают походы по памятным местам родного края, встречаются с людьми, совершившими боевые и трудовые подвиги. Участие в этой работе способствует формированию у ребят гражданских качеств [12].

Одним из направлений в поисково-исследовательской деятельности обучающихся является сбор и анализ краеведческих материалов. обучающиеся пишут краеведческие статьи по результатам поисково – исследовательской деятельности. При посещении музея школьники смогут увидеть и прикоснуться к вещественным доказательствам того сложного пути, который прошли наши земляки, великого прошлого отечественной истории. Благодаря этому ребята почувствуют себя сопричастными к своему народу, Отчизне.

Летом школьники участвуют в трудовых десантах, выполняют поисковые задания. Традиционны такие мероприятия, как акции «Растим патриотов», «Мой подарок ветерану», встречи с ветеранами, выпускниками школы, которые внесли весомый вклад в развитие поселка, района, области др. Именно во время летнего отдыха рождаются многие проекты, над которыми ребята работают в течение учебного года. Исследовательские работы, написанные с использованием материалов полученных в ходе поисково-исследовательской деятельности, представляются на общешкольных мероприятиях, на конференциях и конкурсах: школьных, районных, областных.

Важность обращения к истории крайне важна, без нее невозможно составить целостное представление об исторической эволюции казахстанского общества, истории всего государства. Есть еще один аспект востребованности программы «Туған жер», который убедительно раскрывает Елбасы. В частности, он обращает внимание на то, что «Человек – существо не только рациональное, но и эмоциональное», при этом «особое отношение к родной земле, ее культуре, обычаям, традициям – это важнейшая черта патриотизма. Это основа того культурно-генетического кода, который любую нацию делает нацией, а не собранием индивидов».

Для реализации программы «Туған жер» предлагаем следующие мероприятия:

- изучение, составление материалов, рефератов, презентаций об истории родного края;

- организация выездов учеников по местам, имеющим культурно-историческую ценность, местам воинской и трудовой славы;

- проведение конкурсов среди учеников школы, района (области) на знание истории края, исторических личностей, знаменательных событий, местности и т.д.;

- проведение конкурсов, слета юных (молодых) историков;

- стимулирование учеников на изучение истории края, к примеру, организация поездок победителей олимпиад в Нур-Султан, посещение региональных, республиканских научных, культурно-массовых мероприятий;

- формирование в библиотеках стендов (уголков), посвященных истории края, биографии выдающихся личностей региона и т.д.;

- организация встреч детей с успешными людьми, выходцами из родного региона;

- проведение творческих встреч с участием поэтов, писателей и деятелей искусства;

- организация в школах стендов об истории школы, выдающихся выпускниках (ветеранов ВОВ, воинов интернационалистов, ветеранов труда, деятелей науки, культуры, госуправления) и проведение уроков по данной тематике;

- организация проекта для обучающихся, проживающих в городах «Бір апта ауылда – Одна неделя в селе»;

- проведение турниров по играм «Асық», «Тоғыз құмалақ»;

- организация онлайн-конкурса написание лучшего эссе о воспоминаниях родного края для лиц, выехавших на постоянное место жительства в другие страны;

- организация и запись выступлений известных личностей (успешных бизнесменов, видных государственных деятелей, спортсменов, деятелей науки и культуры) о воспоминаниях родного края;

- создание военно-патриотических клубов с изучением военной истории страны и исторических личностей страны, формирование личности «Защитника Отечества»;

- организация массового вовлечения школьников к скаутскому движению.

- организация экологических субботников по очистке рекреационных объектов, природных заповедников, водоемов, русел рек.

- организация ежегодного областного форума юных краеведов, экологов и исследователей природы «Казахстан – моя страна»;

- популяризация среди школьников экологического туризма по рекреационным объектам, природным ландшафтам, памятникам природы;

- организация лекций, праздников, углубление знаний о традициях казахского народа, истории Казахстана.

Особую актуальность приобретает воспитание патриотизма у школьников в процессе *краеведческой деятельности*, способствующей формированию нравственно-патриотических ценностей (любви к Родине, малой родине, окружающей природе, к культуре, обычаям, традициям) в различных видах творческой, научной, исследовательской работы. Прежде всего, это формирование у школьников общественно-значимых патриотических ориентаций, сочетание личных и общественных интересов, неприятие чуждых обществу процессов и явлений, нарушающих его прогрессивные традиции и устои.

Формирование патриотических качеств школьников в процессе краеведческой деятельности видится в становлении личности с активной созидательной позицией в обществе, обладающей осмысленно позитивными ценностями и качествами, способной проявить их на благо Родины. Об актуальности данного направления говорит и тот факт, что в последнее время стало больше внимания уделяться данной проблеме со стороны государства и общественных объединений, о чем свидетельствуют нормативные документы, связанные с воспитанием патриотизма [8].

Они во многом отвечают потребностям современного казахстанского общества, заинтересованного в том, чтобы школьники принимали активное участие в социально-культурном развитии нашего государства, отстаивали принципы гражданственности и патриотизма в различных сферах деятельности, чему способствует широкая краеведческая работа в школах.

Краеведение - это прекрасная живая школа, которая формирует гражданско-патриотическое самосознание, является наиболее результативной формой в плане положительно ориентированной социальной адаптации детей и способна «вписать» деятельность ребенка в контекст общечеловеческой и народной культуры [20].

Краеведческая деятельность - это комплексное средство всестороннего развития личности. Она направляет школьников на активное познание родного края, его природных богатств, культуры и истории. Следовательно, педагогически правильно организованная краеведческая деятельность обеспечивает комплексный подход в воспитании, положительно воздействует на все сферы личности: интеллектуальную, эмоциональную, физическую, волевою и нравственную, способствуя всестороннему и гармоничному развитию личности.

Каковы наиболее эффективные пути, условия и технологии организации процесса формирования патриотических качеств личности средствами краеведческой деятельности в общеобразовательной школе, позволяющие разработать действенную систему?

Если процесс патриотического воспитания в общеобразовательной школе осуществляется посредством включения обучающихся в целостную и непрерывную систему учебной и внеучебной краеведческой деятельности,

технология организации которой обеспечивает глубокое познание исторических, этнокультурных, географических особенностей родного края через комплекс коллективных творческих дел, сложность и содержание которых определяется в зависимости от возрастных и индивидуальных особенностей школьников с учетом этнорегиональных, психолого-педагогических, организационно-методических факторов, то в результате создаются оптимальные педагогические условия для формирования патриотических качеств личности школьника.

Краеведческая деятельность - это совместная деятельность школьников и взрослых, направленная на достижение образовательно-воспитательно-оздоровительных целей, обязательным признаком которой является участие в походах, экспедициях, массовых туристско-краеведческих мероприятиях, где реализуются субъект - субъектные отношения обучаемых и обучающихся. И формирование патриотических качеств личности школьников через краеведение - это многогранный и сложный процесс, который расширяет кругозор и развивает познавательные интересы обучающихся, приобщает к творческой деятельности, формирует практические и интеллектуальные умения, помогает в выборе профессии. Воспитание патриотизма, начавшееся со знакомства с родным краем, своей малой Родиной, ведет к всё более широкому, всестороннему и научному его познанию. Технология организации краеведческой деятельности обучающихся развивает у школьников активную созидательную позицию, ведущую к формированию «зоны устойчивого патриотизма» - глубокому, патриотическому чувству.

Формы организации краеведческой деятельности подразделяются на *массовые, групповые, индивидуальные*. Однако одна форма внеклассной работы не мыслится без другой. Изучение родного края дает возможность привлечь обучающихся к поисково-исследовательской и экспедиционной работе. В воспитании духовных основ патриотизма педагог должен помнить важное методологическое требование – комплексность в краеведческой работе [17].

Краеведческая работа школьников должна проходить в несколько этапов:

- изучение местного материала на уроках, которое исходит из требований краеведческой тематики программ;
- изучение краеведческой литературы, в которой рассматривается история края, география и т.д.;
- изучение архивных документов, памятников истории культуры или природы;
- проведение школьных экскурсий, экспедиций, походов и др.;
- обработка, систематизация и оформление материалов, устройство выставок, пополнение фондов или организация школьного краеведческого музея (уголка);
- использование краеведческих материалов в учебно-воспитательном процессе.

Педагог должен помнить эту последовательность и систематичность в краеведческой работе, знать основы краеведения, владеть методикой исследовательской работы.

Воспитание патриотизма через краеведение предполагает выстраивание педагогического процесса по цепочке: представления – знания – умения – деятельность. Педагогу в первую очередь необходимо сформировать у обучающихся:

- *представления*: Родина как место, где человек родился, природа родины; родной язык; традиции, нравы, обычаи Родины; история; национальные особенности жизни людей; особенности жизни многонационального общества; интернационализм как нравственное качество человека; патриотизм как отношение к Отечеству; патриотические чувства; деяние на благо Родины как элемент жизни современного человека;

- *знания*: в ходе коллективной и индивидуальной работы обучающемуся необходимо усвоить понятия «Родина», «Отчизна», «Отечество», необходимо настроить воспитанника на самостоятельное познание истории родного края, своей родословной, на самоанализ и определение своего отношения к Родине, труду, окружающим людям;

- *умения*: воспитанник учится анализировать, вдумчиво читать, собирать по крупицам материал, работать в архивах, приобретать навыки экскурсовода, навыки работы в школьном музее;

- *деятельность* подразделяется на массовую, групповую и индивидуальную. Формы ее различны – это походы, поездки, экскурсии, экспедиции, соревнования, слеты, акции и др.

Для эффективной работы по формированию патриотических качеств личности обучающихся в процессе краеведческой деятельности необходимо:

- комплексное использование традиционных и инновационных форм и методов организации краеведческой деятельности школьников;
- обеспечение насыщенности учебной и общественно-полезной деятельности в школе содержанием краеведческого компонента;
- свобода выбора обучающимися достойных примеров для подражания; использование положительного воздействия общественного (коллективного) мнения [21].

Краеведческая работа предусматривает различные формы проведения занятий: уроки-обсуждения, уроки-исследования, видеоуроки, ролевые игры, диспуты, конференции, а также экскурсии и экспедиции на объекты национального и всемирного наследия. Большой импульс для научно-исследовательской работы дают обучающимся практические навыки, которые приобретаются в ходе занятий в процессе практики - археологических экспедиций, сплавов по рекам, походов и экскурсий.

Краеведческий объект *изучается по алгоритму*: выбор темы, определение целей и задач исследования; разработка и принятие общего плана работы; подготовка программы сбора материала; определение форм, методов и приемов работы; определение итогов работы по каждому разделу плана

(выпуск журнала, альбома, написание летописи, подготовка очерка, доклада, реферата, проведение вечера, конференции, викторины, олимпиады, оформление витрины, краеведческого уголка, музея); изучение опубликованной литературы и других источников по теме исследования; выявление и изучение документальных источников, хранящихся в местных архивах и музеях; выявление участников исторических событий, их очевидцев и ветеранов, старожилов; консультация, координация и контроль учителя за работой обучающихся; сбор, описание и изучение предметов материальной и духовной культуры; проверка достоверности собранного материала; обработка, систематизация оформление собранного материала.

Источники изучения краеведения:

- Краеведческая библиография;
- Статистические источники;
- Картографические источники;
- Архивные источники;
- Устные источники.

При отборе содержания краеведческой деятельности важно учитывать такие критерии как: научность; адекватность целям образования и потребностям обучающихся; полипредметность (рассмотрение территории с позиций разных учебных дисциплин); комплексность (отбор фактов, явлений, позволяющих рассматривать их в системе); познавательную значимость (ориентир на ценностную мотивацию к учению); познавательную доступность (возможность освоения содержания с учетом индивидуальных и возрастных психолого-физиологических особенностей детей); практикоориентированность и общественно-полезную направленность; генерализацию (выделение главного, отсутствие малозначимых фактов, событий и т.п.); субрегиональный подход (учет территориальной доступности используемых ресурсов краеведческой деятельности); предметную логику; дидактическую значимость (возможность использования конкретного содержания для организации целенаправленной, запланированной, разнообразной образовательной деятельности, обеспечивающей воспитание, обучение и развитие в единстве); диагностичность (возможность организации мониторинга и образовательных результатов краеведческой деятельности) [21].

Также основными критериями отбора материала являются:

- пригодность этого материала для достижения SMART цели обучения;
- соответствие этого материала познавательным способностям обучающихся;
- способность содействовать формированию ярких, образных представлений об историческом прошлом Казахстана, раскрытию духовных основ культуры народа;
- дискуссионность, проблемный характер материала;
- наличие учебных пособий, хрестоматий, дополнительной литературы;
- соответствие рекомендуемым требованиям ГОСО РК.

Подготовка проектов может осуществляться на факультативных занятиях, где изучаются собранные базовые тексты, тексты информационно-расширяющего блока. На каждом занятии необходимо проводить обсуждение материала. Итогом творческого проекта могут быть маршруты экскурсий, с пояснениями экскурсоводов, презентации, стенды, которые будут выставлены и могут занять место в школьном музее. К посещению таких выставок рекомендуем привлекать родителей.

Учитель создает условия через экскурсию, как вид внеурочной работы, для обогащения личного опыта ребёнка, способствует развитию интереса к различным видам деятельности, желания активно участвовать в них; умения жить в коллективе, т.е. сотрудничать друг с другом. В содержании такой внеурочной деятельности должны быть отражены базовые ценности, которые расширяют опыт обучающихся конструктивного, творческого, нравственно-ориентированного поведения в социуме.

Экскурсии проходят эффективно в том случае, если ранее был составлен историко - краеведческий маршрут. В него входят следующие пункты:

1. Название (с указанием региона республики, района): настоящее название, прежнее название.

2. Время возникновения и первое письменное упоминание о документах.

3. Тип населенного пункта (город, аул, поселок и др.).

4. Географическое положение:

- относительно источника воды, указать название реки, озера, ключа.

- относительно центра населенного пункта, города областного/ районного значения, столицы республики, окрестности, топонимика, окрестности (местное название), легенды, сказания, связанные с ними.

5. Историческое название населенного пункта, предания и рассказы о времени и обстоятельствах основания данного селения имеются ли археологические свидетельства, краткая история населенного пункта (важные века), какие природные и исторические памятники имеются в данной местности: святые ключи, мечети, курганы, старинные клады, памятники и т.п.

6. Население: численность жителей данного населенного пункта; национальный состав (кто преобладает); основные занятия жителей (прежде и в настоящее время); традиционные верования (мусульмане, христиане и др.); основные наиболее распространенные фамилии и имена в данном населенном пункте, легендарные и знаменитые люди, чем они прославились; наиболее распространенные роды данного населенного пункта (легенда возникновения одного из родов).

7. Чем интересен данный маршрут-экскурсия.

8. Дата составления.

Блок вопросов исследования памятника как сакрального объекта:

1. Как называется изучаемый памятник?

2. Где его местонахождение?

3. Какие события (эпохи) отражает памятник?

4. Почему памятник можно отнести к сакральным объектам?

5. Какова роль памятника в духовно-нравственном, патриотическом воспитании?

Необходимо, чтобы ученики не просто восхищались археологическими и культурными памятниками, но и понимали ценность этих памятников.

Ответить на вопросы поможет учетная карточка.

Учетная карточка включает в себя:

- сведения о месторасположении объекта;
- описание внешнего облика;
- функциональную характеристику;
- техническое состояние на момент составления учетной карточки;
- фотографию и план-схему объекта;
- рекомендуемую охранную зону.

Краеведческая деятельность является важным и действенным звеном в патриотическом воспитании школьников, где очень значительно эмоциональное, сознательное влияние живого материала, чтобы школьники прочувствовали его, чтобы он осязательно вошел в их сознание, вызвал практический отклик в форме общественного труда или подражания в жизни, в характере, в учебе [21].

Реализация задач, решаемых средствами краеведения, возможна при соблюдении организационных условий: комплексное использование всех ресурсов краеведения; реализация ресурсного потенциала в системе разнообразных взаимодополняющих форм краеведческой деятельности; обеспечение возможности активного участия во всех формах краеведческой деятельности каждым ребенком. Есть необходимость в создании комплекса форм организации деятельности, позволяющего вовлечь каждого ученика, как в систему обязательных форм, так и к участию в нескольких формах краеведческой деятельности, выбираемых самим учеником. *Формы, в которых принимают участие все школьники:* уроки самостоятельного курса «краеведение», интегрированные краеведческие курсы и курсы, содержащие краеведческий компонент образования; внеурочные и внеклассные мероприятия. *Формы, в которых обучающиеся принимают участие в зависимости от своего выбора:* занятия факультативных, элективных краеведческих курсов; туристско-краеведческие, экспедиционные, музейные, экскурсионные объединения, формы семейного краеведения [17].

Для правильной организации краеведческой работы целесообразно использование системы с соблюдением *следующих педагогических условий:*

- преимущественно патриотической ориентации краеведческой работы в школе с учетом национально-региональных и микросоциальных условий, выявления и раскрытия патриотических традиций, обычаев, ценностей, пробуждения исторической памяти обучающихся, формирования уважительного отношения к своей «малой родине»;

- включения школьников в процесс краеведческой деятельности с учетом их индивидуальных особенностей, интересов, совершенствования сотрудничества родителей, школьников, педагогов и администрации школы в

организации патриотического воспитания школьников, развития творческих, научных и познавательных способностей обучающихся средствами краеведения;

- готовности учителя к организации краеведческой работы в этом направлении;

- совокупности учебных заданий краеведческого характера и оптимального сочетания традиционных и инновационных форм и технологий патриотического воспитания школьников, предусматривающих обобщение и систематизацию их творческой деятельности в данном направлении;

- формирования готовности, стремления и умения школьников реализовать свои намерения в разных видах краеведческой деятельности и социально-ролевых позициях;

- максимального расширения границ участия школьников в планировании и подведении итогов экспедиции;

- предоставления поисковикам самостоятельности без мелочной опеки взрослых;

- включения растущего человека в общественные отношения, осуществления его взаимодействия с различными сторонами окружающей социальной среды;

- учета возрастных особенностей школьников и уровня развития детских коллективов;

- включения школьников в опережающий опыт практической деятельности: совместная игровая, общественно-полезная деятельность, празднично-ритуальные, трудовые десанты, культурно-досуговые дела [21].

Содержание функций управления краеведческой деятельностью организаций образования должно быть наполнено новым содержанием.

Новая парадигма краеведения сегодня тесно связана с цифровыми образовательными ресурсами (ЦОР) на базе ИКТ, которые стали активно использоваться в этой сфере. Уже накоплен большой опыт эффективного сопровождения школьного краеведения средствами ИКТ. ИКТ не дополняют сложившийся традиционный учебный процесс, с их помощью на их базе создается иной учебный процесс, с другой целевой ориентацией, иными ролевыми функциями участников, иной средой обучения.

Учебное и внеклассное краеведение тесно связаны между собой на основе принципа комплексного подхода (всестороннее изучение родного края - его истории, природы, хозяйства, этнографии, литературы, искусства и др.). Краеведческая работа дает эффективные результаты в том случае, если в ее организации соблюдается принцип систематичности и непрерывности (последовательное расширение и углубление краеведческих знаний и умений школьников в определенно плановой системе в течение всего учебного года, как на уроках, так и во внеклассной работе). На основе поисково-исследовательского принципа краеведческая работа вооружает обучающихся элементарными приемами научного исследования (самостоятельное решение учебно-познавательных задач путем постановки проблемы, планирования

поиска, нахождения приемов и способов решения различных задач в процессе наблюдений, обобщение краеведческих материалов и соответствующее их оформление). И важной стороной краеведческой работы является практическое осуществление принципа общественно полезной значимости (активное участие краеведов в решении общественно-практических задач родного края через проведение природоведческих наблюдений, участие в мероприятиях по охране природы по всему комплексу проблем - природных, социально-экономических, культурных и др.) [8].

Краеведческая работа в системе задач по программе «Туган жер» в школах может осуществляться по ряду направлений:

- Историческое краеведение (военно-историческое, историко-культурное, историко-архивное, археологическое и др.);
- Естественно-научное краеведение (географическое, экологическое, биологическое, геологическое и др.);
- Этнокультурное и социолого-демографическое краеведение (фольклорное, художественное, литературное и др.);
- Туристско-краеведческая деятельность (краеведческие исследования во время туристических походов);
- Спортивный туризм (совершение спортивных туристических походов в сочетании с проведением краеведческих наблюдений и разносторонним изучением района похода);
- Оздоровительный туризм (совершение некатегорийных походов по родному краю в сочетании с проведением краеведческих наблюдений, исследований и изучением отдельных особенностей района похода);
- Музейное краеведение (изучение родного края на базе краеведческого музея);
- Экскурсионное краеведение (изучение родного края во время подготовки и проведения самостоятельных, или участия в плановых экскурсиях);
- Семейное краеведение.

Рассмотрим краеведческий аспект реализации республиканского проекта «Туган жер» в обновленном содержании образования.

Цель: ознакомить обучающихся с идеями духовной модернизации общества согласно Программы «Туган жер», предложенной Елбасы Нурсултаном Назарбаевым в статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания».

Задачи:

- нацелить на сохранение духовного и культурного наследия Казахстана путем изучения региональной истории, восстановления культурно-исторических памятников и культурных объектов местного масштаба,

организации серьезной краеведческой работы в сфере образования, экологии и благоустройства

- внедрять краеведческий подход в преподавании учебных предметов (История Казахстана, География, Казахский язык и литература, Русский язык и литература, Музыка).

- развивать воспитательный потенциал краеведческой деятельности организаций образования в контексте духовной модернизации общества.

В рамках реализации программы «Туған жер» в организациях образования с 2017-2018 учебного года по предметам «История Казахстана», «География» и «Казахская литература» на проведение уроков отводится 5 часов на базе музеев, организаций сферы культуры и исторических объектов (за пределами школы). Для сельских школ, которые не смогут это организовать по причине отсутствия соответствующих объектов, будут разработаны специальные видеоматериалы. Эти видеоматериалы по мере разработки будут направляться в управления образования. [22]. Программа нацелена на сохранение духовного и культурного наследия Казахстана путем изучения региональной истории, восстановления культурно-исторических памятников и культурных объектов местного масштаба, организации серьезной краеведческой работы в сфере образования, экологии и благоустройства [2].

Для оптимизации управленческих процессов подпрограмма «Тәрбие және білім» декомпозирована на 3 базовых направления. В Инструктивно-методическом письме «Об особенностях организации образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан рекомендуется введение курсов по выбору «Краеведение» (7 класс), «Абайтану» (9-11 классы) по учебным программам, утвержденным приказом Министерства образования и науки РК от 3 апреля 2013 года №115.

Краеведческая работа издавна являлась составляющей учебно-воспитательного процесса в общеобразовательной школе. Краеведение должно стать неотъемлемым элементом регионального компонента образовательных стандартов, отражающим своеобразие края (географию, историю, биологию, экологию, русский и иностранные языки, художественную литературу и фольклор, искусство и другие), специфические потребности и интересы региона в области образования. Краеведение — одна из самых распространенных и популярных среди педагогов и обучающихся форм внеклассной деятельности по любому учебному предмету.

Одна из составляющих системы школьного краеведения — *организационные формы краеведческой работы в школе*. К ним можно отнести:

1. Изучение материалов краеведения на уроках основного курса истории. Речь идет об уроках истории Казахстана с включением элементов краеведения и курсах с включением регионального компонента.

2. Специальные учебные курсы регионального компонента в обычных классах и школах (лицеях, гимназиях) с углубленным изучением предметов гуманитарного цикла.

3. Факультативные, предпрофильные и профильные (элективные) курсы. При этом тематика и учебные цели могут быть самые разнообразные: «Писатели и поэты родного края», «Родной край: страницы истории», «Наш край в XX — начале XXI в.», «Народы края: история, культура, традиции», «Наш город: прошлое, настоящее, будущее» и т. д.

4. Специализированные внеклассные занятия: работа краеведческих кружков, научных ученических обществ, клубов, лекториев и т. д.

5. Туристско-краеведческая (пешеходный, водный, горный, комбинированный туризм, вело- и мототуризм), поисковая, экскурсионная, исследовательская (археологическая) деятельность; работа совета школьного музея, летних профильных лагерей и поисковых отрядов.

Возрождение краеведения в общем и изменение качества школьного краеведения и уровня его преподавания – знаменательные свидетельства перемен последних лет. Во многих областях Республики проводятся краеведческие научно-практические конференции [8].

Краеведение служит связующим звеном в интеграции многих учебных предметов. Курс краеведения логически дополняет курсы географии, биологии, истории, литературы и других предметов учебными знаниями о своем крае. Поэтому системно-деятельностные результаты работы активно достигаются во внеклассное и во внеурочное время. Во внепрограммном краеведении ребята принимают участие на добровольных началах. Это туристские походы по родному краю, школьные экспедиции, археологические раскопки, организация экспозиций школьного музея и другие виды краеведческой и поисково-исследовательской деятельности. Организация и отношение к учебной программе этих видов школьного краеведения различны, но, тем не менее, они очень связаны.

Качество и объем краеведческой работы школьников, увлеченность и масштабы их деятельности во многом зависят *от учителя*. Если учитель не относиться формально, если он заинтересован, то тогда можно добиться огромных результатов. Поэтому успешные результаты школьного краеведения во многом зависят от заинтересованности самого учителя и от того, как он сумеет заинтересовать краеведческой (поисковой) деятельностью своих учеников. Учитель должен хорошо знать свой край (область, регион), систематически его изучать и владеть знаниями краеведческой работы со школьниками. Занимаясь краеведческой работой с детьми и подростками, учитель в первую очередь повышает свой интеллектуальный уровень и более глубоко овладевает профессиональной компетенцией. Краеведение для учителя — верный путь к научно-исследовательской деятельности [21].

Краеведческая работа—это средство разрешения многих воспитательных проблем, единое целое со всем образовательным процессом школы, дает возможность подарить детям и себе радость общения и здоровье.

Близкое знакомство с окружающей природой, изучение действия законов, причинно-следственных связей ее формирует у школьников интерес и

склонности к исследовательской работе, которые в дальнейшем могут сыграть существенную роль в их *профессиональной ориентации*.

Главным результатом краеведческой работы является интеллектуальная, творческая личность, с высокой степенью самостоятельности, высокой экологической культурой, способной организовывать свою деятельность и любящей свой родной край [23]. Природа, родители, родственники, Родина, народ – не случайно однокоренные слова. По определению А.Н.Вырщикова, это «своеобразное пространство патриотизма, в основе которого лежат чувства Родины, родства, укорененности и солидарности, любви, которая обусловлена на уровне инстинктов. Оно необходимо, ибо мы не выбираем родителей, детей, Родину, место своего рождения» [14].

Таким образом, предполагается ориентация школы не только на сообщение обучающимся определенной суммы знаний, но и на развитие нравственных качеств личности, в том числе и патриотизма.

Цель: разработать и апробировать комплекс педагогических условий для формирования в подростках качеств, гражданина и патриота в рамках уроков географии, краеведения.

Задачи:

1) отобрать наиболее эффективные методы формирования патриотических качеств личности;

2) организовывать и проводить мероприятия, направленные на развитие патриотизма через практическую деятельность;

3) обеспечить возможности для самореализации, социализации подростков;

4) демонстрировать подросткам значимость их деятельности, признание и востребованность обществом проявления их гражданских и патриотических качеств.

При работе с подростками важно соблюдать *следующие принципы*:

- принцип систематичности и последовательности;
- принцип сознательности, активности воспитанников;
- принцип уважения к личности в сочетании с разумной требовательностью;
- принцип опоры на положительное в человеке;
- принцип включения в деятельность.

Исследование краеведения в Республике Казахстан в целом и в её регионах в частности продиктовано необходимостью воспитания у подрастающего поколения чувства патриотизма, любви и уважения к Родине. Не случайно в программах средних образовательных школ в качестве обязательного компонента введен региональный аспект изучения отечественной истории, географии, филологии и др.

Программа курсов должны быть составлена так, чтобы по ней было интересно учиться. Она не дублирует содержание учебников по предметам. К

тому же название тем уроков звучит весьма оригинально. Например, «Легенды и сказания родного края», «Топонимы – свидетели времен минувших» или «Экспонаты заговорили», «Мой край родной в стихах и прозе», все это позволит детям лучше усваивать новый материал. Кстати, отдельные темы будут подразумевать посещение музеев. Курсы призваны помочь детям в изучении истории, природы и культуры родного края. Также предмет расширит знания обо всех исторических процессах на территории малой родины, начиная с древности и до наших дней. Ребенок больше узнает о природных богатствах, памятниках истории и культуры своего региона. Благодаря этому предмету дети глубже познакомятся с ремёслами и традициями.

Работать на уроках будут по-особенному. Дети смогут составлять визитные карточки своего края, разрабатывать туристические маршруты, аудиокаталоги «30 песен и мелодий моего края», будут создавать электронную энциклопедию «Мой родной край». Курс «Краеведение» позволит школьникам получить больше знаний о родном крае.

Разноплановость содержания курса «Краеведения» предполагает использование разнообразных форм, методов и средств обучения. Но ведущей формой, определяющей краеведческий характер обучения, является экскурсия по своим улицам, в парки, скверы, музеи, на выставки и на предприятия

Важно, чтобы дети во время экскурсии наглядно увидели природные, культурные и хозяйственные объекты села, района и города с целью формирования у них активной гражданской позиции. Наряду с традиционными методами: беседой, рассказом учителям следует широко использовать экскурсионные методы. Особенно важна поисковая работа, сбор дополнительных сведений о родном крае [12].

Организация учебной деятельности при изучении краеведения должна опираться на следующие принципы:

- 1) преобладание самостоятельной работы обучающихся
- 2) поощрение инициативы и творчества детей
- 3) право выбора форм творческой деятельности, то есть приращение знаний должно проходить в процессе создания самими детьми собственных образовательных продуктов (гипотез, проектов, рефератов, видеосъемок, макетов, фотоальбомов и т.д.)
- 4) многообразие видов уроков (экскурсия, игра, квест, путешествие).

Кроме этого занятия должны быть системными, доступными, с применением *технологии критического мышления*.

На занятиях по краеведению должны обязательно присутствовать:

- опережающие задания с использованием дополнительной литературы и местного материала; рефераты
- дискуссии; работа с географическими картами,
- анкетирование, интервьюирование,
- работа в музее,
- практические занятия,

- игровые ситуации,
- использование тестов; викторины,
- самостоятельная работа - поисковые домашние задания, мини-доклады, обзор книг и Интернет-ресурсов,
- исследовательская работа,
- составление кроссворда, разработка интерактивной экскурсии,
- групповая работа; дебаты; конкурсы и викторины.

Формы и особенности организации проектной деятельности.

1. Чтение научно - познавательной литературы.
2. Просмотр видеofilьмов о родном крае.
3. Встреча с ветеранами, выдающимися земляками.
4. Экскурсия по родным местам.
5. Очно-заочные путешествия по родному краю.
6. Устные журналы, беседы.
7. Исследования и проекты.
8. Тренинги.
9. Коллективные дела по сбору материалов для классного альбома по различным направлениям краеведческой работы.
10. Посещение краеведческого музея.

Примерные направления проектной деятельности обучающихся по изучению курса краеведения:

- географическое положение, место на карте Казахстана,
- природные богатства края,
- историческое прошлое,
- улицы родного села, поселка, города,
- районы области
- культурные и архитектурные памятники ВКО
- знаменитые земляки
- культурное наследие родного края

Формы контроля за уровнем достижений обучающихся:

- традиционные письменные, практические и творческие самостоятельные работы
- презентация проектов обучающихся
- выставка рисунков и фотографий обучающихся
- интеллектуальные игры

В программной статье Главы государства Н.А. Назарбаева «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» в целях развития науки и культуры, патриотического, интернационального, нравственного и

эстетического воспитания подрастающего поколения особое место отводится музеям, музеям-заповедникам, Национальному музею РК [1].

Распоряжением Государственного секретаря Республики Казахстан от 30 октября 2015 года №7 утвержден План мероприятий по модернизации работы музеев Республики Казахстан на 2015-2017 годы, где в п.10 указывается на активизацию внедрения музейной педагогики как основы развития творческой личности, «уроки ремесленничества, этноуроки для детей и взрослых».

В этом контексте школам необходимо использовать возможности и ресурсы музеологии через инновационный проект «Ұлттық қазына»: «живые» уроки в музеях. При этом важно найти интегрирующие подходы, поскольку учебный процесс в школе достаточно регламентирован, уровень знаний контролируется. Музеи действуют в сфере неформального или так называемого «параллельного» образования: сюда приходят в свободное время. Необходимо устанавливать партнерство школы и музея.

Время, когда в музей приходили за информацией, осталось в прошлом. На данном этапе актуальна модель событийного музея: соучастия аудитории в музейном процессе, в непосредственном ее контакте с музейным предметом. Это помогает сделать обучение школьников осмысленным, соотнести научные и эстетические понятия, извлеченные из первоисточника на основе наблюдения явлений природы или осмотра предметов материальной среды, с чувственным опытом детей, развить их способность учиться и собирать информацию.

«Живые» уроки в музеях как никогда актуальны в плане привития навыков самостоятельного обучения, мотивирования самого процесса обучения, патриотического воспитания обучающихся общеобразовательных школ, гимназий, лицеев [24].

Форма и уровень контактов музея и школы во многом зависит от взаимопонимания учителя и музейного работника. Их сотрудничество требует не только желания совместно работать, но и умения учиться друг у друга, а затем объединиться для реализации поставленных целей. На этой основе складывается целостная система воспитания детей с использованием разнообразных музейных форм научно-просветительской деятельности.

Уникальность «Ұлттық қазына»: «живые» уроки в музеях в том, что музей и школа будут делать каждый свое дело, не пытаясь подменять друг друга. Школа «выведет» детей за границы учебных классов, дополнит преподавание насыщенными новыми фактами увлекательными по форме. «Живые уроки» решают ряд задач, направленных на формирование активной творческой личности ребенка, который станет полноценным и жизнеспособным членом общества, гражданином и патриотом Казахстана.

Интегрированность музея в пространство образования как хранителя и транслятора социально значимых ценностей имеет весомое воспитательное значение. Музей, интегрируя ценности культурного пространства в образовательное пространство, способствует усвоению достояния, заложенного в социальном пространстве [25].

Подпрограмма «Тәрбие және білім» Программы «Туған жер» направлена на воспитание всесторонне и гармонично развитой личности в духе казахстанского патриотизма. В базовом проекте этой программы «Өлкетану» реализуется краеведческое образование через ключевые события, включая «Алтын адам» на занятиях в музеях в направлении «Туған өлке тарихы». Необходимо введение в организациях образования факультативов, спецкурсов, кружков с экскурсиями по музеям, культурно-историческим местам края.

Подпрограмма «Рухани Қазына» нацеливает на возрождение интереса и уважения к традициям, истории и культуре родного края. Базовый проект «Туған өлке мәдениеті» основной задачей ставит развитие единого культурного пространства страны на основе синтеза культурных особенностей регионов. В рамках музейного контекста выделены ключевые мероприятия: Республиканский музейный фестиваль «История страны Великой степи» с выставкой, фотовыставкой, мастер-классами; организация встреч обучающихся с работниками музеев в рамках проекта «Один день в музее», где обучающиеся сами выступают в качестве экскурсоводов по музею.

Организация школьного музея стала одной из лучших форм общественно-полезной работы юных краеведов, объединяющая не только актив и совет музея, но и широкие массы обучающихся, учителей, родителей, совета ветеранов, общественности. Музейная образовательная среда помогает выполнять воспитательные функции, формирует практические навыки поисковой, исследовательской деятельности, развивает общественную активность обучающихся, дает возможность развивать у обучающихся творческие способности, развивать коммуникативность. В практике работы школьного музея могут использоваться не только экскурсии по музейным экспозициям, но и посещение памятных мест поселка и района. Знакомятся с музеями и святыми местами района, потом создают видеопрезентации о своих поездках и рассказывают о них младшим школьникам. Такая форма работы позволяет активизировать познавательную деятельность у обучающихся.

Перечислим приёмы включения элементов краеведения в уроки: краеведческое вступление к теме урока, краеведческая конкретизация основных вопросов урока, краеведческий материал как основа изучения темы урока [25].

Начать работу стоит с реализации воспитательных и развивающих задач экспонатов: выделить их признаки, обозначить исторические явления и факты, источником сведений о которых они являются. На втором этапе изучаются связанные с экспозицией источники литературы, документы, помещенные в витринах. Одновременно формируется маршрут занятий: места размещения и конфигурации группы, место педагога около каждой витрины. Третий этап – подготовка творческого задания, аналога рабочей тетради и связанного с ним сценария. На четвертом этапе все материалы корректируются.

Интегрированные уроки с краеведением являются эффективным средством, способствующим формированию знаний обучающихся, основанных на восприятии окружающего мира, развития и укрепления у детей чувства

любви к родному краю и малой Родине; формированию нравственной личности гражданина и патриота России.

Через краеведческую направленность происходит расширение и углубление содержания образования и воспитания младших школьников, границ их познавательной и исследовательской активности.

Уроки окружающего мира дают уникальную возможность работать по принципу интеграции. Для урока «*Наш край*» обучающиеся сами собирают информацию. С помощью презентации класс может совершать виртуальную экскурсию по селу, побывать в прошлом, затем перенестись в настоящее. Обучающиеся расскажут о природе края и ее экологических проблемах. После обсуждения, ребята составляют свод правил по сохранению окружающей среды края. Вся эта работа формирует правильное сознание детей по данной проблеме.

Уроки художественного труда дают возможность создавать композиции, аппликации, объемные поделки, пейзажи индивидуальные и групповые на тематику «Мой край», «Мое село», «Моя улица», «Мой дом» и др. Продуктивность у таких уроков значительно выше, чем у традиционных.

Решение задач *на уроках математики*, включающих данные краеведческого характера, способствует развитию творческого, логического, критического мышления и эрудиции; умению классифицировать и обобщать, расширяет кругозор обучающихся. Материал для составления задач может быть получен не только из краеведческой литературы, но и самими обучающимися при изучении объектов природы во время экскурсий.

Здесь большой спектр различных мероприятий, формирующие патриотическое воспитание школьников, отводится на интегрированные внеклассные мероприятия «Красная книга моего края» (окружающий мир + математика), «Природа нашего края» и др.

В результате у обучающихся меняется:

- отношение к себе окружающим людям – семье, друзьям, учителю, другим людям,
- отношение к природе,
- отношение к традициям,
- отношение к поступкам людей,
- отношение к нравственным понятиям – любовь к Родине, гордость за свою Родину, способность к поступкам, направленным на улучшение окружающего мира, готовность восхищаться своей Родиной [25].

Занятия в музее могут быть построены на традиционно *музейных приёмах*, таких как, экскурсия, путешествие, рассказы гидов, выставки, занятия, основанные на исследовании, поисковой работе, анализе первоисточников, комментировании, ведении репортажа. Становятся эффективны те занятия, в которых много вариативности, осуществляется переход от традиционных форм к нетрадиционным для активизации и приоритетности деятельности детей над деятельностью педагога.

С учётом специфики каждого предмета, входящего в школьную программу обучения, старший преподаватель кафедры «Воспитания и социализации личности» филиала АО «Национальный центр повышения квалификации «ӨРЛЕУ» «Институт повышения квалификации педагогических работников по Восточно-Казахстанской области» С.Г. Щеглов предлагает следующие методы *использования музейного материала на уроках*:

- *история, правоведение*: доклады, рефераты обучающихся, составление таблиц, графиков, картосхем по вопросам развития общества с древнейших времён до наших дней на основе краеведческого материала, работа в государственных и школьных музеях, архивах; встреча с ветеранами труда и военных действий; рассказы о знаменитых земляках, вписавших свои страницы в историю сельского хозяйства, литературы, искусства, науки, спорта; экскурсии к памятникам боевой и трудовой славы, осмотр исторических и культурных достопримечательностей родного края;

- *география*: организация комплексных наблюдений за природными явлениями в родном крае и хозяйственной деятельностью населения; экскурсия на природу, местные аграрные и промышленные предприятия; практические занятия на местности и географической площадке; работа в государственных и школьных музеях, архивах, обработка материалов экскурсий, походов, экспедиций; изготовление наглядных пособий для школьного музея; составление топонимического словаря данной местности и др.;

- *биология*: экскурсия на природу для ознакомления с сезонными явлениями, экологическими особенностями местности; эксперимент и опытническая работа на пришкольном участке; природоохранная деятельность; работа в живом уголке, местном краеведческом музее; заполнение дневника фенологических наблюдений; встречи со специалистами сельского хозяйства родного края;

- *химия*: экскурсии на местные объекты сельского хозяйства, промышленности, сферы обслуживания в целях ознакомления с практическим применением химии в народном хозяйстве; наблюдение за химическими явлениями в окружающей жизни; изучение химических веществ (удобрений, инсектицидов и др.), соответствующих почвам, климатическим условиям данной местности;

- *физика*: наблюдения за физическими явлениями в окружающей жизни; решение прикладных физических задач, связанных с сельскохозяйственной техникой и оборудованием промышленных, перерабатывающих объектов данной местности; работа в школьном музее по ознакомлению со старинными мерами длины, площади, объёма, массы;

- *казахский язык, русский язык*: использование произведений местных авторов для тренировочных упражнений и диктантов; изучение местного фольклора; составление словаря местных диалектов;

- *литература*: сочинения, изложение, рефераты, сообщение обучающихся по программному материалу, основанные на учебно-исследовательских работах краеведческого характера; иллюстрация сюжета

изучаемой темы справками из жизни родного края, подтверждающими достоверность описанного; систематизация произведений фольклора данной местности; изучение, анализ произведений местных авторов (как иллюстрация к изучаемой теме); встречи с земляками- поэтами и писателями; участие в литературных чтениях, конференциях, посвященных, родившимся или жившим в данной местности писателям, поэтам прошлого; экскурсия по памятным местам, связанным с литературой; составление литературных карт района, области;

- *математика*: составление и решение задач с использованием материалов родного края (расстояние между селами, численность населения и другие демографические параметры, урожайность выращиваемых культур и т.п.), а также старинных мер длины, площади, объёма, массы, характерных для данной местности;

- *иностраный язык*: использование текстов местной печати и литературных произведений для составления упражнений по иностранному языку; установление связей с музеями страны, язык которой изучается;

- *черчение*: использование для вычерчивания картосхем, расположенных в данной местности археологических объектов, сельскохозяйственных угодий;

- *физическое воспитание*: участие в школьных, районных, областных спортивных соревнованиях туристско-краеведческой направленности; включение в уроки физкультуры подвижных народных игр, характерных для данной местности;

- *художественный труд*: ознакомление с местными промыслами, ремёслами, технологией возделывания наиболее распространённых культур; выход на пленэр, создание зарисовок с натуры; изучение и изображение исторических народных костюмов данной местности; изображение, систематизация, расшифровка орнаментов вышивок, резьбы на предметах обихода, воссоздание старых жилищ;

- *музыка*: изучение, анализ музыкального фольклора данной местности-обрядовых песнопений, связанных с народным календарём, свадебных, колыбельных песен и т.д.

Полученные на уроках знания и навыки станут для ребят хорошей базой для формирования личности, толерантности и уважения к истории, культуре и традициям родного края, а также любви к своей малой Родине- аулу, селу, району, области, Казахстану в целом.

Музей является одним из тех механизмов, которые способствуют возрождению в памяти и сознании современной молодежи быта и традиций казахского народа, его ценного наследия, забытых страниц истории, вместе с тем и открывающим все это духовное богатство перед всем миром. Народным богатством мы называем свое культурное наследие. К культурным ценностям относится множество реликвий, которые повествуют нам о тысячелетней истории, богатой культурным наследием.

Таким образом, развитие краеведения является актуальным направлением современного образования, т.к. главной его функцией является воспитание гражданственности и патриотических чувств у молодого поколения. Краеведение имеет большие воспитательные возможности в формировании патриотических качеств личности обучающихся общеобразовательных школ [8].

Краеведение на сегодняшний день является равным партнером туризма и его сопутствующим компонентом, оно несет большой познавательный потенциал, огромные воспитательные возможности.

Туристско-краеведческое направление дополнительного образования для детей, как уникальная модель воспитания личности и многофункциональный стратегический ресурс инновационного образования, является одной из наиболее эффективных образовательных технологий, обеспечивающих гармоничное развитие личности, формирование казахстанского патриотизма, гражданской идентичности и культуры толерантности и одним из приоритетных направлений в рамках задач, поставленных государством по развитию туристской отрасли, активных видов туризма и краеведения, широкого вовлечения подрастающего поколения.

Развитие детско-юношеского туризма и краеведения в условиях реализации общенациональной идеи «Мәңгілік Ел», Программы «Рухани жаңғыру» является одной из эффективных образовательных моделей, способствующей воплощению в жизнь поставленных правительством задач.

В Концептуальных подходах к развитию детско-юношеского туризма в Республике Казахстан определены стратегия, цель и задачи государственной политики, принципиально важные для развития детей и молодежи, вовлечение обучающихся школ в туристско-краеведческую деятельность через походы, путешествия, экспедиции, экскурсии и клубную работу и составлены с учетом приоритетов развития внутреннего туризма.

Под школьным туризмом и краеведением понимают туристско-краеведческую деятельность обучающихся, выходящую за рамки учебных программ и организуемую школой и организациями дополнительного образования в целях обеспечения педагогически целесообразного использования их внеурочного времени. Туристско-краеведческая деятельность сегодня – это массовая внеклассная форма работы школьников по всестороннему изучению родного края, решающая воспитательные, познавательные, оздоровительные задачи и обусловленная программно-нормативными документами [26].

Специфичность туристско-краеведческой деятельности заключается в непосредственном «столкновении» детей с окружающей его природной и социальной средой, с действительностью, с жизнью и имеет большие воспитательные возможности, так как способствует воспитанию патриотизма, гражданственности, уважения к государственной символике, развивает познавательный интерес к познанию родного края, коммуникабельность, чувство ответственности и взаимопомощи, основы экологической культуры. И

чем раньше дети начнут подвергаться этому воспитанию, тем эффективнее будет результат.

В этом процессе важна роль и миссия педагога-наставника, способного реализовать на практике отношения: воспитатель-воспитанник, учитель-ученик, педагог-родитель. От педагога требуется педагогическое мастерство, широкий кругозор, оригинальность мироощущения и способность организовать учебно-воспитательный процесс так, чтобы ученики могли получить опыт социальной активности и почву для развития личных способностей. В процессе туристско-краеведческой деятельности педагог решает различные социо-педагогические проблемы: более прочное усвоение знаний, раскрытие интересов и склонностей своих воспитанников, формирование классного коллектива, развитие лидерских способностей, всестороннее развитие личности, навыки совместного пребывания в определенном социуме, на природе и многие другие.

Можно выделить несколько *мотивов*, обеспечивающих туристско-краеведческой деятельности не только привлекательность, но и понимание её необходимости для воспитателя и воспитанника.

Во-первых, туризм – это возможность оздоровления за счёт повышения двигательной активности. Причём самым простым, физиологически доступным любому из нас способом – ходьбой. Ведь не зря гласит древняя мудрость: ходить не вредно, вредно не ходить!

Во-вторых, во время похода группа и её руководитель находятся вне криминализованной городской среды, влияния неблагоприятных факторов, вызванных техногенным характером города (дорожно-транспортные происшествия, концентрация токсических веществ, пыль, шум, стрессы и др.).

Кроме того, это не просто нахождение в экологически чистой, природной среде, это возможность приобрести определённые навыки туристского быта, преодоления препятствий и выживания в экстремальных условиях.

В-третьих, туристские традиции, основанные на взаимопомощи, взаимовыручке, духе коллективизма и товарищества, создают комфортность социально-психологического климата коллектива туристской группы, построенного на внимании к возможностям и потребностям каждого члена коллектива. Многих привлекают неформальные условия для общения с коллегами и воспитанниками. Вся туристско-краеведческая деятельность построена на постулатах *педагогике сотрудничества*, способствующей раскрытию и реализации внутреннего потенциала и становлению личности.

В-четвертых, для педагога поход – активная совместная деятельность, создающая возможности для завоевания авторитета у своих подопечных и его укрепления, для повышения своего социального статуса в глазах родителей. Туризм для педагога может стать школой педагогического мастерства. Туристские походы – эффективная форма тренинга личностного роста. Поход – это способ удовлетворения духовных потребностей при посещении памятных мест, природных, исторических, архитектурных достопримечательностей, возможность повысить свой образовательный уровень.

Туризм и краеведение именно те виды деятельности, которые имеют интегративную основу и при разумной организации дают огромные образовательно-оздоровительные результаты [27].

Туризм и краеведение обладают большими потенциальными возможностями такими, как:

- приобретение *качеств, необходимых ребенку для продолжения образования* (владение новыми способами получения знаний о мире и о себе, интерес к продолжению изучения родного края, расширение представления о спектре профессий, связанных с исследованием и освоением живой природы, профессиональное самоопределение);

- обучение *навыкам сотрудничества* (мотивированная потребность детей в общении со сверстниками, ребёнок приобретает опыт общения, учится устанавливать положительные отношения, поддерживать коммуникативные контакты в условиях преодоления трудностей, физических и психологических нагрузок, опыт разрешения конфликтных ситуаций);

- создание необходимого *потенциал для развития лидерских задатков* (этому способствует организация работы органов самоуправления, обеспечение контроля за реализацией принятых решений, необходимость постоянного проявления ответственности);

- формирование *готовности к физическому саморазвитию и поддержанию собственного здоровья* (постепенно формируется отношение к собственному здоровью как к ценности, развивается положительная мотивация к физическому саморазвитию, к организации собственного досуга активными методами на природе); туризм – деятельность, требующая проявления определенных качеств личности (целеустремленности, дисциплинированности, настойчивости, терпимости и др.), поэтому он становится условием формирования эмоционально-волевой регуляции, необходимой для разработки и реализации планов физического саморазвития;

- формирование у школьников уважительного отношения к выполнению *обязанностей защитника Родины* (в походе есть возможность посетить места боевой славы, краеведческие музеи, памятные места; полевые трудности и необходимость терпеть лишения в связи с непогодой и физическими нагрузками развивают волевые качества, формируют уровень самоконтроля, которые помогут впоследствии все это преодолеть во время выполнения воинского долга);

- формирование *готовности к природоохранной деятельности* (этому способствует познание о негативном и позитивно воздействии общества на природную среду, развивается интерес к изучению природы, дети приобретают навыки практической природоохранной деятельности: уборка места привала, чистка родников, огораживание муравейников, изготовление кормушек для птиц и животных) [26].

Туризм выявляет и развивает творческо-исследовательский потенциал обучающихся, формирует у них гражданственность и патриотизм посредством углубленного изучения региона и решает следующие задачи:

- а) гражданско-патриотическое воспитание обучающихся через вовлечение их в общественно-полезную практику;
- б) социально-ориентированная деятельность через использование возможностей акций гражданско-патриотической и краеведческой направленности;
- в) включение личности в систему социальных коммуникаций через углубленное комплексное изучение своего региона;
- г) формирование исследовательских умений кружковцев;
- д) содействие социальной адаптации в общество через изучение рынка труда региона;
- е) формирование у обучающихся понимания взаимосвязи достойной, комфортной жизни каждой семьи и личного вклада гражданина в устойчивое развитие региона;

Также

- раскрыть значение "малой родины" как важнейшего источника нравственного развития личности;
- расширение и систематизация знаний и представлений школьников о родном крае (топонимика, природа, геральдика, национальный состав, обычаи и традиции жителей и др.);
- продолжить знакомство обучающихся с судьбами земляков, оставивших о себе добрый след в памяти потомков;
- формирование бережного отношения к культурно - историческому и природному наследию родного края, пробуждение желания посвящать свой труд, способности, таланты укреплению и процветанию родного края, Казахстана.

Сегодня для популяризации туристско-краеведческой деятельности проводятся различные слеты, соревнования, чемпионаты, фестивали, форумы, конкурсы туристско-краеведческой направленности. Проведение таких мероприятий способствует развитию творческих способностей, формированию устойчивых интересов и ранней профессиональной направленности детей и подростков.

В рамках туристско-краеведческих экспедиций школьников «Атамекен» и «Менің Отаным – Қазақстан» ежегодно проводятся десятки пеших, горных, лыжных, водных, велосипедных походов, экспедиций и экскурсий по самым различным маршрутам, в которых участвуют тысячи юных туристов и их взрослых наставников, туристские клубы, участники кружковых объединений. Республиканская туристско–краеведческая экспедиция школьников «Атамекен» стала массовой формой приобщения детей к патриотическому наследию Казахстана. Ежегодно она охватывает свыше ста тысяч детей. История и культура, ратные подвиги и судьбы соотечественников, семейные родословные и народное творчество – все это становится предметом познания детей, источником их социального, личностного и духовного развития.

В Казахстане накоплен немалый опыт по развитию детско-юношеского туризма и краеведения. Различным аспектам туристско-краеведческой работы

посвящены труды Т.К. Жиздыбаева, Шынар Капан, В.П.Фомина, Г.Г. Невзорова, В.А. Терещук, Л.В. Сапожниковой, Ю.С. Накаткова, В.Н. Вуколова, А.А. Бейсенбаевой, А.А. Саипова, М.С. Молдабековой, Н.Д. Хмель, Н.Н. Хан. Однако педагоги школ, и, особенно, организаций дополнительного образования ощущают существенный дефицит в программном, научно-методическом обеспечении ТКД.

Большую работу по внедрению туристско-краеведческой деятельности в организациях образования столицы, как ресурсный центр дополнительного образования, проводит ГККП «*Центр детско-юношеского туризма и краеведения*» акимата города Нур-Султан (далее Центр) [28].

Цель деятельности Центра: обеспечение организационно-педагогических условий для развития массового детско-юношеского туризма и краеведения в столице.

Задачи:

- обеспечение массового охвата обучающихся туристско-краеведческой деятельностью в организациях образования столицы в рамках реализации Республиканских туристских экспедиций школьников «Менің Отаным - Қазақстан» и «Атамекен» национальной программы «Рухани жаңғыру».

- патриотическое воспитание школьников через практическое познание родного края, всестороннее изучение Малой Родины, знакомство с достопримечательными местами Казахстана, природными и историко-культурными памятниками;

- развитие активных видов туризма среди обучающихся столицы;

- реализация модели системы непрерывного туристско-краеведческого образования (детсад – школа – дополнительное образование – ВУЗ);

- приобщение подрастающего поколения к здоровому образу жизни через общение с природой, альтернативой наркотикам и вредным привычкам, воспитание духовности, волевых и лидерских качеств;

- развитие детских клубов, детских инициатив;

- расширение экскурсионной деятельности;

- организация активно-познавательного отдыха обучающихся, формирование экологической культуры школьников.

В течение учебного года в 60 группах Центра занимается около 900 обучающихся по 18 направлениям деятельности: туристское многоборье, горный туризм, водный туризм, пешеходный туризм, скалолазание, спортивное ориентирование, альпинизм, велотуризм, спелеотуризм, «Өлкетанушы-туристер», «Пение под гитару», «Юные археологи», «Жас экскурсоводтар», «Юные туристы», «Малый туризм», «Юные туристы-спасатели», «Юные геологи», «Музейное дело». Занятия проводятся в 25 кружках на базе Центра, 32 школ города и детских садов № 13, 28.

Центр ежегодно проводит с обучающимися столицы около 30 массовых мероприятий с охватом 8500 школьников. В период проведения Международной специализированной выставки «Астана ЭКСПО-2017»

Центром был осуществлен прием 1888 обучающихся из Атырауской области с обеспечением экскурсионного обслуживания.

При Центре действует Региональное отделение Казахстанского филиала Международной Академии детско-юношеского туризма и краеведения им. А.А. Остпаца-Свешникова, 5 педагогов Центра входят в его состав.

В процессе туристско-краеведческой деятельности (далее ТКД) при правильном педагогическом построении интегрируются на личность все основные стороны воспитания: патриотическое, нравственное, трудовое, эстетическое, физическое, экологическое, интеллектуальное, формируются навыки исследовательской, поисковой деятельности, реализуются творческие способности, создаются благоприятные условия для самопознания, самореализации и социализации уже с раннего возраста. Специфичность туристско-краеведческой деятельности заключается в непосредственном «столкновении» ребенка с окружающей его природной и социальной средой, в условиях которого появляется возможность приобретения жизненно-необходимых навыков, коммуникативной культуры, созидательного и творческого опыта, таким образом, ТКД имеет большие воспитательные возможности [26].

Широкие педагогические возможности ТКД привлекают как самих детей, так и их родителей, содействуют сплочению коллектива и вовлечению родительского контингента в педагогический процесс.

Детско-юношеский туризм, являясь активным видом туризма способствует:

- формированию всесторонне развитой и физически здоровой личности;
- приобщению подрастающего поколения к здоровому образу жизни через общение с природой, альтернативой наркотикам и вредным привычкам, воспитанию воли и духовности;
- практическому познанию родного края, знакомству с памятниками истории и культуры, с окружающей природой;
- организации активного досуга, летнего отдыха обучающихся;
- формированию основ экологической культуры;
- привитию навыков трудовой, общественной деятельности, поисковой и исследовательской работы, профессиональной ориентации.

Представляем *опыт*: детский сад №13, общеобразовательная школа №19, Станция юных туристов г. Нур-Султан.

Неотъемлемой частью непрерывного воспитания и образования является *дополнительное образование*, которое реализуется на базе внешкольных организаций.

Занимаясь в кружках и секциях организаций дополнительного образования дети имеют возможность заниматься краеведением, изучать традиции и обряды родного края, совершенствовать и повышать туристское мастерство, познавать основы экологической культуры.

Дошкольный этап

Изучать и любить свой родной край, родную природу дети учатся с детства, а самой благодатной почвой для этого является туристско-краеведческая деятельность.

Некоторые элементы этой деятельности дети получают уже в *детском саду* на прогулках и экскурсиях в природу, на занятиях в «живых» уголках. Дошкольный возраст детей тем и уникален, что именно в этот период происходит закладка маленьких кирпичиков будущего фундамента в области познания мира и самого себя, знакомства с окружающей средой, с природными явлениями, растительным и животным миром, ежедневными открытиями: «Я открыл!», «Я познал!», «Я сумел!».

Познавательная прогулка в лес, сквер, парк или же туристский поход при правильной организации разрешают проблемы такого «бездеятельного», пассивного образования. Ребёнок своими глазами видит лес, поляну, реку, растения, животных, слышит птиц, осязает запах цветов и в его сознании идёт познавательный процесс на эмоциональном уровне, при помощи которого закладываются те самые первые кирпичики. Возможно, что эти первые познания так и останутся для ребёнка приоритетными на всю последующую жизнь.

Романтика туристских прогулок и походов способствует познавательной активности ребёнка, позволяет привлечь в сферу её действия и детей и родителей, а широкие педагогические возможности туристско-краеведческой деятельности содействуют сплочению как детского, так и взрослого коллектива, вовлечению родительского контингента в педагогический процесс, облегчению управлению детского коллектива и каждого обучающегося.

Детский сад №13, расположенный рядом со средней школы №19, является частым её гостем, для ребят проводятся совместные мероприятия с детьми и родителями, а ведь зачастую родители - это бывшие обучающиеся 19 школы, которые не так давно сами ходили в походы. Сейчас сотрудником станции юных туристов на базе садика апробируется экспериментальная программа кружка «Малый туризм», в котором уже с 5-6 лет дети приобщаются к туризму, к познанию родного края, осваивают основы экологической культуры [29].

Для занятий туризмом и краеведением с детьми дошкольного возраста разработана дополнительная образовательная программа «*Малый туризм*».

Программа составлена с учётом возрастных физиологических и психологических особенностей детей. Она содержит в себе различные формы проведения занятий познавательного характера (конкурсы, ролевые игры, творческие мастерские, викторины и другие) и туристской направленности (полоса препятствий, туристские этапы, эстафеты, соревнования, малая туриада и т.д.) с использованием игровых моментов и сказочных персонажей.

Программа рассчитана на детей дошкольного возраста (старшей группы - первого года обучения и подготовительной группы - второго года обучения) и предполагает 2-х часовое занятие по 35 минут 2 раза в неделю. Программа каждого года обучения содержит шесть модулей: «Всестороннее развитие

дошкольников в процессе туристско-краеведческой деятельности», «Законы, правила и традиции туристско-краеведческой деятельности дошкольников», «Туристско-краеведческие навыки и умения дошкольников», «Воспитание экологической культуры дошкольников», «Правила безопасности на прогулках, экскурсиях, в походах», «Спорт, туризм, отдых».

На занятиях кружка юные туристы учатся:

- наблюдать явления природы;
- правильно вести себя в лесу или парке;
- совершать путешествие пешком с условным грузом;
- преодолевать первичные этапы туристской полосы препятствий;
- ставить палатку (с помощью взрослых).

В программу Внедрен туристско-краеведческий аспект, использован комплексный подход, способствующий воспитанию всесторонне развитой личности.

Школьный этап

Программа «Туризм» рассчитана на обучающихся 5-11 классов и предусматривает базовую подготовку любого юного туриста, приобретение основных знаний о своем крае, технике и тактике туризма, ориентирования на местности, ведения краеведческих наблюдений и исследований, оказания первой доврачебной помощи, необходимых знаний, умений и навыков для получения спортивных разрядов по туризму, туристскому многоборью, званий «Жас турист» и «Қазақстан саяхатшысы».

На занятиях кружка в походах юные туристы должны научиться:

- разрабатывать маршрут;
- ориентироваться на незнакомой местности при помощи карты;
- делать пешие переходы с грузом;
- оказывать первую доврачебную помощь;
- ставить палатки, разводить костер, готовить пищу в полевых условиях.

Программа предназначена для педагогов дополнительного образования, учителей общеобразовательных организаций [30].

В конце каждого года обучения вне сетки часов планируется проведение зачетных походов или многодневных туристских мероприятий – слетов, соревнований, сборов, экспедиций, туристского лагеря.

Первая проблема, с которой столкнулся педагог на этом этапе, заключалась в том, что заниматься туризмом желал весь класс без исключения, но физические возможности - стартовые показатели оказались далеко не идентичными. Для решения этой проблемы были проведены мероприятия по созданию микро-групп, с использованием различных методов (наблюдения, анкетирования обучающихся и родителей, тестирования), с участием школьного психолога были определены психологические критерии обучающихся (по типу характера, темпераменту, увлечениям, психологической совместимости и коммуникабельности), было проведено тестирование физической подготовленности по стандартным упражнениям: бег, прыжки в длину, подтягивание, отжимание и другие.

Этот этап предусматривал освоение туристского минимума, получение стартовых туристско-краеведческих знаний, умений и навыков. Занятия в каждой микрогруппе проводились в разное время, по графику, с индивидуальной нагрузкой, учитывая возрастные и физиологические особенности, что способствовало раскованности при выполнении задания, отсутствию переживаний за ошибки или неправильное выполнение, в такой микросфере каждый ребёнок, даже со слабым здоровьем, почувствовал себя полноценным участником проводимого тренинга или туристского похода.

Ребята не только приобрели стартовые туристско-краеведческие навыки, но и имели возможность получить все виды воспитания: нравственное, патриотическое, физическое, трудовое, экологическое, эстетическое, о чем свидетельствуют показатели, определенные по каждому виду.

Согласно программе школьного туризма каждый класс обязан совершить в течение учебного года на не менее двух однодневных и одного двухдневного похода с ночевкой в полевых условиях.

В старших классах (8,9 класс) - введение предпрофильного курса программы начальной туристской подготовки. География и продолжительность походов постепенно расширялись с небольших пеших прогулок по окрестным местам, походов выходного дня, многодневных походов по Баян-Аулу и Боровому до сложных категорийных путешествий в туристских регионах Казахстана и Кыргызстана. Усложнилась программа и требования, изменилась система тренировок, изменилось и отношение ребят к занятиям туризмом, без которого, по их словам, они теперь не могли жить. На этом этапе обучающимся был предложен курс предпрофильного обучения, позволяющий освоить азы смежных с туризмом специальностей, а также теоретический и практический материал курса «Младшие инструкторы туризма». В обучении по специальной программе добавились элементы альпинистской подготовки и техники горного туризма, причем на занятиях ребята освоили полностью необходимый техминимум. Они обучились технике страховки, преодолению скальных участков, приемам скалолазания, освоили технику наведения и снятия переправ через горные реки, болота и другие препятствия, научились работать с компасом, ориентироваться по карте, выполнять топографическую съемку местности, изучили различные виды ориентирования, обогащая свой опыт участием в проводимых школой и городской федерацией спорта соревнованиях. Результатом деятельности на этом этапе является выполнение нормативов на значок «Қазақстан саяхатшысы» [30].

Реализация модели была продолжена в летний период в условиях туристского лагеря «Батыр» (Ерейментауский р-он). Юные туристы проживая в палаточном городке, не только отдыхали и совершали туристские походы, а всего было совершено 30 походов по 8 маршрутам, но и знакомились с местными достопримечательностями, с богатством природного и животного мира, встречались с местными старожилками, которые рассказывали ребятам о легендах края, знакомились с традициями и обычаями народа. Ребята также

принимали участие в экологических десантах по очистке малых рек, родников и лесных угодий.

Станция юных туристов и школа тесно сотрудничают со многими туристскими организациями республики и с Международной Академией детско-юношеского туризма и краеведения, штаб-квартира которой находится в Москве. Школа №19 имеет сертификат о том, что с 2006 года она является коллективным членом Академии.

В свободное от учёбы время ребята имеют возможность заниматься во внешкольных учреждениях, таких как станция юных туристов.

Станция юных туристов осуществляет свою деятельность третий год, в 48 её группах занимается около семисот столичных школьников по 17 различным направлениям: горный туризм, пешеходный туризм, водный туризм, скалолазание, альпинизм, спортивное ориентирование, бардовская песня, «Юные археологи», спелеотуризм, велотуризм, изотуризм, «Юные инструкторы туризма», «Жас этнограф-өлкетанушылар», «Өлкетану-географиясы», «Жас экскурсоводтар», «Экологи-краеведы», «Малый туризм».

На станции функционирует два отдела: организационно-массовый, и методический, деятельность которых в целом способствует организации туристско-краеведческой деятельности в школах столицы. Система непрерывного туристско-краеведческого образования позволяет решать многие задачи современного образования, а именно, воспитывать в наших детях патриотизм, гражданственность, стремление к успеху, совершенствованию, воспитывать всесторонне развитую, физически здоровую личность, способную самореализоваться и быть востребованной в обществе.

В Перспективе развития передового педагогического опыта:

1. Разработка программного и методического обеспечения для реализации модели системы непрерывного туристско-краеведческого образования для начальной школы с включением:

- методических рекомендаций по внедрению модели в начальных классах, среднем и старшем звене;
- разработки программы «Школы туристского мастерства» для воспитателей, классных руководителей и руководителей кружков.

2. Дальнейшее внедрение опыта на стадии реализации программы «Средняя туристская подготовка».

3. Дальнейшее развитие проекта социального партнерства школы и Станции юных туристов [28].

Таким образом, туристско-краеведческая деятельность способствует всестороннему развитию личности ребёнка, направлена на совершенствование его интеллектуального, духовного и физического развития, способствует изучению родного края, своей Малой Родины, приобретению навыков самостоятельной работы, осуществляется в процессе организации экскурсий, походов, экспедиций.

В формировании у подрастающего поколения чувства патриотизма, стремления к знаниям и самосовершенствованию; ответственного отношения к

делу; сопричастности к истории страны, к настоящему и будущему Независимого Казахстана особая роль отводится *детско-юношеским организациям*.

Трудно переоценить роль опыта в патриотическом воспитании и социализации подрастающего поколения. Участвуя в детском движении, ребенок приобретает особый социальный опыт, на его основе получает необходимые навыки для существования в обществе, усваивает ритуалы, обычаи, нормы и принципы поведения, принятые в социуме. При помощи опыта у обучающихся развивается любовь к малой родине, передаются язык, взгляды, мировоззрение и др.

Целью детско-юношеских организаций должно стать формирование у подрастающего поколения чувства патриотизма, стремления к знаниям и самосовершенствованию; ответственного отношения к делу; сопричастности к истории страны, к настоящему и будущему Независимого Казахстана.

Обладая мощнейшим воспитательным потенциалом, детско-юношеская организация каждую из функций должна ориентировать на привитие ценностей «Рухани Жаңғыру»:

- воспитательная функция - передачу образцов жизни, примеров поведения, пропаганду ценностей, отношение к миру, к людям, к самому себе и т.д.;

- познавательная функция – знаниевые ценности (богатейшие знания о мире) и трансляцию их в социальном опыте множества поколений;
- коммуникативная функция – социальные нормы общения, ценностные эталоны культуры речи и трансляцию их через оптимальный коммуникативный процесс (эффективный обмен информацией, коммуникативное поведение);

- социальная функция – общечеловеческие ценности, национальную систему и ценностей, позволяющих организации детей и подростков включиться в широкие социальные связи и определить свое место в социальной среде;

- информационная – ценности собранной, обработанной и выявленной информации (актуальной, объективной, насыщенной), обеспечивающей образовательные, духовные и культурные потребности, а также моделирование информационного поведения и личностные ценностные интересы;

- творческая – творческий личностный потенциал ребенка, его природные задатки, ценность творческого созидательного труда [31].

Ведущими принципами деятельности таких организаций будут:

- приоритетность общечеловеческих ценностей и гражданского самосознания;

- добровольность и доступность;

- преемственность поколений, соблюдение традиций;

- единство взрослых и детей в реализации основных целей и задач организации;

- патриотичность, толерантность и духовно-нравственная направленность деятельности.

Детское движение опирается на детские общественные объединения — объединение граждан, в которые входят дети и юноши в возрасте до 18 лет и совершеннолетние граждане, объединившиеся для совместной деятельности. Необходимо различать по своей природе и предназначению детское общественное объединение и объединение детей–обучающихся по интересам в системе дополнительного образования. Важно также различать детское общественное объединение и орган ученического самоуправления организации образования [32].

22 февраля 2016 года в РУОЦ «Балдаурен» была создана новая детско-юношеская организация «Академия юных патриотов-казахстанцев», призванная вести целенаправленную организаторскую деятельность по созданию условий для эффективного патриотического воспитания школьников; способствовать формированию эффективной системы патриотического воспитания, обеспечивающую оптимальные условия развития у каждого ученика верности Отечеству, готовности приносить пользу обществу и Казахстану [33].

В августе 2004 года был зарегистрирован Республиканский Союз «Жулдыз», имеющий свои представительства в десяти регионах Казахстана. Сегодня Союз объединяет более 500 тысяч школьников, более 2 тысяч самых разнообразных детских и молодежных общественных формирований [34].

Детско-юношеская организация «Жас Улан», созданная по поручению Елбасы Н. Назарбаева, лидерами МК «Жас Отан», молодежных и детских НПО, студентами «Назарбаев университета» сегодня является не только структурой, но и особой педагогически образованной средой жизнедеятельности ребенка; педагогически преобразованным социумом.

«Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан» является единой общественной организацией детей и подростков Республики Казахстан, формирующей подрастающее поколение в духе казахстанского патриотизма на основе высоких духовно-нравственных ценностей, принципов гуманизма, толерантности и демократизма [31].

Приоритетными задачами единой детско-юношеской организации «Жас Улан» названы:

- формирование духовно-нравственного потенциала подрастающего поколения на основе знания истории, культуры, языка народа Казахстана;
- повышение гражданской активности и сознательности детей и подростков;
- стимулирование познавательной деятельности;
- создание позитивных условий для интеллектуального, творческого и социального развития детей и подростков;
- развитие личностных качеств ребёнка, направленных на формирование любви к малой родине, его ответственности и трудолюбия, раскрытие лидерского потенциала и организаторских способностей.

Проблема методов организации деятельности детей и юношества – одна из ключевых в реализации их специфического социально-воспитательного

потенциала. Современные социально-педагогические реалии требуют инновационных методов по всем направлениям деятельности детско-юношеских организаций.

Особую актуальность приобретают вопросы организации досуговой занятости детей и подростков в условиях детского объединения.

Приоритетным в организации деятельности должен стать *индивидуальный подход*, основанный на знании личностных особенностей ребенка. Это даёт современному педагогу свободу в выборе форм и методов организации детской деятельности, главным результатом этого выбора должны стать личностные качества ребёнка, а не сумма его знаний, умений и навыков.

В условиях детской организации с целью усиления воспитательного воздействия на ребёнка, педагогу необходимо прибегать к приемам, формам и *методам* одной из ведущих современных технологий духовно-нравственного и патриотического воспитания — *технологии эмоционального стимулирования* [35].

Концептуальные идеи технологии эмоционального стимулирования выражаются в следующих позициях:

Особую роль в социализации и воспитании обучающихся в детско-юношеской организации играет *технология «личностного роста»*, целью которой является содействие в процессе осознания ребенком задач своего вхождения в детскую общественную организацию, своего места, роли и образа жизни в нем. *Технология организации преемственности* в деятельности современных детских организаций направлена на развитие вертикальных межвозрастных связей. *Технология социального проектирования* обеспечивает активное включение детей всех возрастов в общественную жизнь своего города, области, района. В этом случае обучающиеся более осознанно начинают ощущать себя гражданами, имеющими как определенные права, так и обязанности. *А социальный проект становится для них событием. Программы (долгосрочные и краткосрочные, общие и местные)* стали комплексным методом включения самого ребенка в целеполагание, отбор и организацию деятельности, определение ролей членов и участников, оценку реализации целей, задач коллективом и каждым подростком. Формы, методы, средства, приемы включения подростков в разработку и реализацию программы и становятся естественной системой диагностирования освоения ребенком новой позиции; выявления динамики личностного роста (развития субъектности).

Особую роль играют культурно-досуговые программы, которые направлены на удовлетворение потребностей детей, подростков и юношества в образовании, отдыхе, релаксации, общении путем организации их содержательного досуга с учетом их интересов, индивидуальных и возрастных особенностей развития через различные направления культурно-досуговой деятельности.

Выделяются различные культурно-досуговые программы: сюжетно-игровые, конкурсно-развлекательные, спортивно-развлекательные, информационно-дискуссионные, шоу-программы и др.

Сюжетно-игровые программы – комплекс разнообразных игр, объединенных сюжетом. В них преобладают разнообразные игры: подвижные, интеллектуальные, игры-драматизации, аттракционы, аукционы.

Конкурсно-развлекательные программы состоят из разнообразных конкурсов, позволяющих выделить лидирующих участников или целые группы в какой-либо области знаний или общественно-полезной деятельности. Разновидностью конкурсno-развлекательных программ является конкурсno-игровая программа по заданной тематике.

Актуальны следующие разновидности данного типа программ:

Спортивно-развлекательные программы включают подвижные игры, шуточные поединки, веселые старты, комбинированные эстафеты, спортивные конкурсы.

Информационно-дискуссионные программы включают новую и значимую для аудитории информацию, побуждающую к спору, дискуссии, размышлению. Педагогическая эффективность их зависит, прежде всего, от их содержания, которое черпается из обширного проблемного поля современной жизни.

Шоу-программы, состоящие из зрелища, пластики, танцев, показа мод, концертных номеров, клоунады, музыки, светового оформления. Разновидностью шоу-программ являются ток-шоу, в процессе которых на глазах у зрителей происходит обсуждение актуальных проблем; шоу-игра, которая может посвящаться как календарным тематическим праздникам, так и различным событиям культурной жизни (юбилеям писателей, тематическим неделям, ярким событиям, происходящим в селе, городе); игра-спектакль (театрализованная игра), в которой сюжет спектакля строится таким образом, что его сторонние участники без предварительной подготовки могут играть небольшие роли или выполнять задания, от которых будто бы зависит судьба героев спектакля и дальнейшее развитие событий; зрелище (концерт, литературно-музыкальная композиция, спортивное шоу и др.).

Праздничные программы культурно-досуговой деятельности весьма разнообразны. К ним относятся: фестивали детского творчества, слеты, театрализованные представления, гулянья, карнавальные шествия, тематические недели, дни, смотры, конкурсы, приветствия, презентации, церемонии, творческие отчеты и др. [36].

Жизнедеятельность детских организаций осуществляется на основе *программно-целевого подхода*.

Участие в той или иной программе реализует соответствующую модель формирования и развития определенных качеств личности.

По своей направленности программы бывают комплексными и профильными.

Комплексная программа - программа разноплановой деятельности детской организации (объединения). Например, программа деятельности ЕДЮО «Жас Ұлан», где реализуется 7 направлений.

Профильная (специализированная) - программа с одним ведущим, главным направлением деятельности. Например, программа профильной смены «Школа лидера» РУОЦ «Балдаурен» для детей.

Участвуя в работе детской организации, ребенок должен иметь возможность не только реализовать любые проекты, творческие замыслы, свои права, усвоить человеческий опыт, но, в первую очередь, сформировать ценностные компетенции, востребованные гражданским обществом.

Новая система детского движения «Жас Улан» расширяет зону формирования общей культуры, способствует становлению внутреннего мира детей, формированию новых ценностных ориентаций, стимулирует социальное развитие ребенка. Ценности являются смыслами воспитания и социализации детей в детско-юношеской организации. Они существуют именно для того, чтобы научить ребенка принимать их через деятельность и оценивать деятельность, инициировать и поддерживать ее с нравственных, общественно одобряемых позиций. «Жас Улан» осуществляет свою деятельность совместно с творческими, спортивными, общественными, неправительственными организациями и государственными учреждениями. В своей деятельности «Жас Улан» руководствуется Конституцией Республики Казахстан, законодательством и иными нормативно-правовыми актами и международными актами, ратифицированными Республикой Казахстан [31].

Союз детских общественных объединений «Жулдыз» – это общественная неправительственная организация, объединяющая на добровольной основе самые различные детские и молодежные формирования, признающие устав и программные документы Союза. Союз имеет свои символы: знамя, эмблему, девиз, галстуки, флаги, ленты, значки, различные знаки отличия и пр. атрибутику. В основу устава и программных документов положено уважение к личности ребенка, признание за ним права на индивидуальность, неповторимость и значимость для семьи, общества, государства. Программа деятельности строится на основе возрастного подхода, игровых технологий с широким применением культурообразующих принципов и механизмов творческой самореализации личности. Логика программы Жулдыз построена по принципу гармонии – цветовой гаммы радуги в виде семи лучей звезды.

«Скауты Великой степи». В рамках I Евразийского скаутского образовательного форума «Неформальное образование молодого поколения» Скауты Казахстана презентовали свою Молодежную программу «Формирование характера молодого гражданина Республики Казахстан». Программа основана на национальных ценностях Казахстана. Она рассчитана на детей и молодежь от 11 до 17 лет.

Активизировалась деятельность детской общественной организации «Жас Оркен» (ЗКО) при поддержке акима Западно-Казахстанской области. Участники организации активно пропагандируют свою деятельность через детскую газету, имеют собственное время эфира на областном телевидении при поддержке канала «Казахстан-1». Являются участниками международного детского фестиваля под патронатом СПО-ФДО «Детство без границ»,

активизируют развитие детских социальных проектов, например в разное время были реализованы: проект «Біз – біргеміз! – Мы – вместе!» для детей с особыми образовательными потребностями; проект телепередачи для детей «Большая перемена»; проект детской учебно-методической познавательной газеты «Жас АРТ»; проект «Школа лидеров».

Детско-юношеское объединение «Тулга» (Карагандинская область) реализует следующие инициативы: «Нажми на мусор», «Разложи мусор по контейнерам», «Стоянке нет, площадке – да!», «Дети должны жить с мамой и папой», «Теплые подъезды – теплый дом», «Экскурсия по городу».

Детско-юношеское общественное объединение «Жас урпак» (г. Кызылорда) работает по реализации следующих проектов: создание отрядов милосердия среди старшеклассников для помощи одиноким пенсионерам; организация дворовых клубов, создание общественного центра милосердия.

Детское объединение «Жандостар» активно развивает экологическое направление деятельности, через детский социальный проект «Очистим берега Ишима» при поддержке акима Северо-Казахстанской области. МИО было выделено 500 тысяч тенге для реализации данной детской инициативы.

Детское общественное объединение «Мурагер» активизирует деятельность участников организаций через участие в детской международной акции «Мой вербальный мир», в которой активное участие принимают дети Республики Казахстан и стран СНГ.

Отметим, что общественная деятельность - это целенаправленная деятельность, призванная сформировать у детей систему качеств личности, взглядов и убеждений. Задача данного направления - создание условий для демонстрации в детской, подростковой среде различных видов социальной активности участников общественного объединения.

Ведущими формами их направления становятся *волонтерская деятельность, социальное проектирование.*

Волонтерское движение – институт воспитания честности, справедливости, дружбы, ответственности, созидательности, трудолюбия и добра. Волонтерское движение - общечеловеческая ценность и представляет собой добровольную консолидированную социально полезную деятельность самоуправляемых, открытых объединений молодежи. Ценностные ориентиры программы «Туған жер» глубоко осваиваются в данном направлении, т.к. школьники имеют возможность разработки и внедрения в жизнь собственных социальных проектов, инициатив, получают незаменимый опыт общественного участия, который является важным условием для их самореализации и успешного будущего. Участие в волонтерских программах играет важную роль в становлении, социализации и развитии личности, позволяет обучиться различным трудовым навыкам, развить способности самореализации и самоорганизации, получить гуманистическое и патриотическое воспитание [37].

При планировании деятельности детско-юношеских организаций рекомендуется обратить внимание на основные направления реализации

Программы «Туған жер», которая является одной из составляющей Программы «Рухани Жаңғыру».

Ключевая роль в привитии основных направлений «Рухани Жаңғыру» отводится организаторам и руководителям общественной организации. Именно они призваны осуществить обновление:

- содержания деятельности,
- форм самореализации детей и подростков,
- методов творческого развития способностей и потребностей детей и подростков,
- построить новую систему межличностных взаимоотношений и взаимодействий между учениками и учителем, учениками в объединении, учителем и родителями, детьми и социальной средой.

Все эти позиции должны найти отражение в программах, планах работы, Положениях, Уставах детских коллективов, что позволит освоить, развить и закрепить нравственные ориентиры программы «Туған жер».

Таким образом, детско-юношеские объединения и организации являются социальным институтом по патриотическому воспитанию и развитию навыков участия в демократическом обществе подрастающего поколения, которые направлены на поддержку и развитие социальной адаптации молодежи к вхождению и участию в общественно-гражданских, социальных институтах государства.

Патриотическое воспитание обучающихся по программе «Туған жер» должно основываться на выборе современных средств, форм, методов, знании методологических основ педагогики, психологии, философии, социологии, создающие условия для духовно-нравственного развития и патриотического воспитания обучающихся, сохранения национальных ценностей в памяти молодого поколения.

Идеологическая составляющая «Туған жер», рассматриваемая в контексте всей национальной программы «Рухани жаңғыру», совершает не просто и не столько трансформацию в сознании наших граждан. Она является источником, родником живительной силы, из которого наш народ, проживавший на этой земле более 40 веков, черпал энергию Степи, праматери Умай. Решающий шаг в плане духовной модернизации стал возможным в силу сложившейся платформы, «соединяющей горизонты прошлого, настоящего и будущего народа», где программа «Туған жер» четко определяет реальные основы общенационального патриотизма.

Заключение

Успешность развития казахстанского общества напрямую зависит от воспитания современной молодёжи, которая в ближайшем будущем станет основой научной, экономической и политической элиты общества. Большую роль в данном процессе имеет формирование её духовности. Казахстан – многонациональная страна. Формирование таких качеств, как сознательность, ответственность, уважение к историческому прошлому, воспитание патриотизма, внутренней культуры, чувства собственного достоинства, гордости за свою Родину, гражданином которой является человек – залог гражданского становления личности. Патриотическое воспитание является важной составляющей духовно-нравственного воспитания.

В своей статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» Елбасы Н.А. Назарбаев отмечает, что одним из главных условий модернизации общественного сознания является сохранение собственного национального культурно-генетического кода, фундаментальная основа которого - патриотизм.

В связи с этим, повышается роль и значение воспитания молодёжи, формирование её духовности и патриотизма. Например, лучшая форма патриотизма - это изучение истории родного края в средних школах. Поэтому необходимо организовать серьёзную краеведческую работу в сфере образования, экологии и благоустройства, изучение региональной истории, восстановление культурно-исторических памятников и культурных объектов местного масштаба. Только патриотическое и в целом духовно-нравственное воспитание детей и молодёжи способно заложить крепкое основание для единения граждан и обеспечить сохранение единого социокультурного пространства в государстве.

На протяжении всей многовековой истории Казахстана проблема патриотизма является предметом особого внимания. Не одно тысячелетие насчитывает процесс воспитания патриотизма у казахстанского народа. У нас сформировалась культура, основой которой является народность, патриотизм, духовность, солидарность и уважение к традициям. И программа «Туған жер» стала одной из настоящих оснований нашего общенационального патриотизма. От малой родины начинается любовь к большой родине - своей родной стране. Программа «Туған жер» призвана соединить рациональное и эмоциональное отношение к Родине. Патриотизм, выраженный в любви к родной земле, ее культуре, обычаям и традициям выступает основой культурно-генетического кода. Чтобы стать конкурентоспособной нацией, нам нужно провести модернизацию общественного сознания и сохранить свою культуру, национальный код и патриотизм. Все это начинается с любви к своей земле и малой родине.

Программа «Туған жер» должна стать неиссякаемым источником общенационального патриотизма.

Список использованной литературы

1. Н. Назарбаев «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания», 12 апреля, 2017 года. <http://online.zakon.kz/>
2. Концептуальные подходы к реализации программы «Туған жер». Проект. - Астана, 2017. 30 с.
3. Кульжанова Г.К. Патриотическое воспитание казахстанской молодежи: проблемы и перспективы. – 2017. // articlekz.com/article/10988
4. http://ua.convdocs.org/docs/index-190577.html_page=5
5. Вырщиков А.Н., Кусмарцев М.Б. Патриотическое воспитание молодёжи в современном российском обществе / Монография. – Волгоград: НП ИПД «Авторское перо», 2016. – 172 с.
6. Paul Gomberg, "Patriotism is Like Racism" in Igor Primoratz, ed., Patriotism, Humanity Books, 2012.
7. <https://www.kazpravda.kz/fresh/view/s-nauchnim-podhodom/>
8. Концептуальные основы развития краеведения в Республике Казахстан, утвержденные приказом Министра образования и науки РК от 1 октября 2018 года, № 525
9. Программа деятельности детской общественной организации (объединения) crtdu.oskoluno.ru/doc/Metod_rek.
10. <https://www.nao.kz>.
11. Приходько В.И Актуальность проблемы воспитания патриотизма и готовности молодежи к защите Отечества / Молодежь и общество. – 2011.
12. http://www.rg.ru/oficial/doc/postan_rf/122_1.Shtm
13. Микрюков В.Ю. Формирование и развитие у учащихся личностных качеств и свойств гражданина и патриота // Воспитание школьников. — 2006. - № 1.
14. Вырщиков А.Н. и др. Настольная книга по патриотическому воспитанию школьников. М.: «Глобус», 2007. — с. 8-9.
15. <http://ua.convdocs.org/docs/index-190577.html?page=5>.
16. Мельникова Е.В. Патриотическое воспитание младших школьников. <http://www.gopsy.ru/gopsy /456/83694/>.
17. Педагогические условия организации системы патриотического воспитания школьников в краеведческой деятельности// Научный журнал Министерства образования и науки «Изденіс-Поиск», 2007. - № 2 - С. 211-215.
18. <http://gospatriotprogramma.ru/>.
19. isa.nis.edu.kz>sup/en/eco-school.php
20. Pedagogical conditions of using innovational technologies for steady development of local lore work at school//Lifelong learning: continuous education for sustainable development: proceedings of international cooperation. – Saint-Petersburg, 2008.
21. Горбова М.А. Патриотическое воспитание средствами краеведения М.: «Глобус», 2007. — с. 208, 211-214.

22. Об особенностях организации образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2017-2018 учебном году. Инструктивно-методическое письмо - МОН Республики Казахстан и Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, Астана, 2017.

23. Страничка Интернета/5-ballow/Образование/@. ru

24. Таушканова А.О., Шанц Е.А. Роль музея в образовательном процессе школы [Текст] // Теория и практика образования в современном мире: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, ноябрь 2012 г.). — СПб.:Реноме, 2012. URL <https://moluch.ru/conf/ped/archive/64/2986/>.

25. Урок в музее как современная образовательная технология // <https://www.menobr.ru/article/59981-qge-16-m7-urok-v-muzee-kak-sovremennaya-obrazovatel'naya-tehnologiya>

26. Сборник нормативных документов по туристско-краеведческой работе в организациях образования (часть I, II). — Астана, 2007.

27. Концепция развития школьного туризма и краеведения в г. Астане.- Астана, 2000.

28. Методические рекомендации по организации туристско-краеведческой деятельности с учащимися в организациях образования города Астаны, (I часть) – ГККП «Центр детско-юношеского туризма и краеведения» акимата г. Астаны – г. Астана, 2018 год

29. Айналаны қоршаған орта. Экология.- Алматы кітап, 2005.

30. Шаяхметов А.Г., Шаяхметова Г.М. Туристско-краеведческая модель базовой школы по туризму.- Астана, 2006.

31. Республиканская «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан» / <http://www.zhasulan.kz/ru/page/view?id=2>

32. Алиева Л. В. Детское общественное объединение в системе социального воспитания детей и юношества. Учебно-методическое пособие. М., 2007. 72 с.

33. <http://baldauren.kz/akademiya-yunyh-patriotov/>.

34. <http://zhuldyz.kz/>.

35. Технология эмоционально-ценностного стимулирования как способ развития эмоциональной сферы школьника в процессе изучения литературного произведения. <https://distant.posidpo.ru>.

36. Программа деятельности детской общественной организации (объединения) crtdu.oskoluno.ru/doc/Metod_rek.

37. Потапова Н.А. Волонтерство как феномен самореализации личности: Сб. науч. тр. // Вестник МГОУ. № 3. 2007. Москва.

**План мероприятий
по реализации программы «Туған жер»**

№ п/п	Наименование мероприятия
Подпрограмма «Тәрбие және білім»	
<i>Базовый проект «Өлкетану»</i>	
1.	Работа туристическо-краеведческой площадки «Мой родной край»
2.	Проведение уроков на базе музеев, организаций сферы культуры и исторических объектов по «Краеведению»
3.	Городской конкурс среди дворовых клубов «Туристическая карта и компас»
4.	Городской дебатный турнир «Туған жер»
5.	Городской конкурс среди детских хоровых коллективов "Фестиваль хоровой песни"
6.	Организация работы методического объединения воспитателей младших групп «Развитие познавательных способностей у детей младшего дошкольного возраста при ознакомлении с живой и неживой природой Родного края».
7.	Сетевой проект «Натуралисты Казахстана»
8.	Семинар для заместителей директоров школ по воспитательной работе «Туризм - как сфера активного летнего отдыха учащихся, средство патриотического, эстетического и физического воспитания школьников»
9.	Презентация «Краеведение – основа реализации национальной идеи «Мәңгілік Ел».
10.	Городская интеллектуально - познавательная игра «Сезон открытый» по географии, истории и краеведению среди учащихся 5-7-х классов
11.	Городской слет туристов-экологов
12.	Проект «Интеллектуальное лето-2019» для учащихся 6-10 классов
13.	Проведение уроков краеведения и географии в областных музеях
14.	Выставка рисунков дошкольников «Мой любимый город»
15.	Цикл мероприятий по краеведению для воспитанников детских садов «Мой край – колыбель нашего детства»
Базовый проект «Отаным-тағдырым»	
1.	Проведение школьных конференций «Исторические и литературные памятники родного края», посвященных Международному дню охраны памятников
2.	Конкурс рисунков учащихся общеобразовательных школ «Мой Казахстан»
3.	Конкурс юных музыкантов детской музыкальной школы «Мой Казахстан»
4.	Организация круглого стола «Труды деятелей партии Алаш Орда на латинской графике: роль в истории»
5.	Круглый стол «Герои современности, внесшие весомый вклад в развитие Казахстана за годы независимости»

6.	Принятие школьников в ряды «Жас Улан», «Жас Кыран», «Адал ұрпак»;
7.	Конкурс эссе «Мемлекттік қызмет – елдің мүддесіне адал еңбек»;
8.	Конкурс детских исследовательских проектов «Юные дарования»
9.	Заседание МО учителей истории и географии «Консолидация общества и ЭКСПО 2017, как площадка демонстраций новых педагогических технологий на уроках истории и географии»
10.	Городская дистанционная олимпиада на знание истории государственных символов РК и геральдических знаков.
11.	Школа классного руководителя «Усиление воспитательного компонента в рамках программы «Туған жер».
12.	Заочный конкурс на лучшую методическую разработку по патриотическому воспитанию школьников "Я - патриот"
13.	Городской конкурс сочинений и эссе, посвященных государственным символам РК.
14.	Конкурс «Лучший педагогический проект «Казахстан- Родина моя» для педагогов
15.	Городской этап международного конкурса рисунков «Расскажи о себе всей Азии»
16.	Конкурс-выставка работ учащихся художественной школы «Независимый Казахстан»
17.	Праздничный концерт «Өнерім саған – Тәуелсіз Қазақстаным», посвященный Дню Независимости Республики Казахстан
18.	Организация дебатных, дискуссионных клубов, патриотических форумов, акций
Базовый проект «Саналы Азамат»	
1.	Организация встреч школьников с представителями колледжей и ВУЗов, новаторами производства, успешными профессионалами
2.	Реализация воспитательных профориентационных проектов «Планирование жизни и карьеры», «Профессиональные пробы»
3.	Дни открытых дверей в ТиПО и в ВУЗах
4.	Конференция активистов «Жас Ұлан» на тему: «За нами будущее»
5.	Посвящение учащихся школ города в ряды «Жас Улан»
6.	Городские соревнования по робототехнике «Инженеры будущего»
7.	Городские соревнования по научно-техническому моделированию, выставка творческих работ учащихся школы технического творчества в рамках проекта «Научно-техническое моделирование – будущее Казахстана»
8.	Праздничное мероприятие для воспитанников детских садов «Я хочу стать Президентом»
9.	Уроки в музее «100 новых лиц Казахстана»
10.	Уроки профессионального мастерства, посвященные Дню труда в Казахстане
11.	Деловая игра «Выбор профессии — выбор будущего»
12.	Тренинги, опросы, анкеты, тестирования, психологические консультации в групповой и индивидуальной форме, изучение

	индивидуальных предпочтений и склонностей каждого ученика, выявление личностных особенностей и интересов. Оценка физических параметров, стрессоустойчивости и других психологических параметров детей. Изучение различных сфер деятельности, исследование ситуации на рынке труда, помощь старшеклассникам в «поиске себя».
Базовый проект «Кітап-білім бұлағы»	
1.	Организация обмена книгами – буккроссинг
2.	Книжные выставки : «Казахстан – страна мира и процветания», «Менің Отаным – Қазақстан» , «Толеранттылық – бейбітшілікке бастар жол»
3.	Конкурс «Папа, мама, я – читающая семья»
4.	Коучинг-практикум: «Формирование читательской грамотности посредством внедрения эксперимента развивающего чтения и письма»
5.	Городской конкурс «Библиотекарь года»
6.	Заседание гор МО школьных библиотекарей по теме «Активные формы мероприятий по пропаганде чтения»
7.	Заседание гор МО школьных библиотекарей по теме: «Школьная библиотека по популяризации программы «Туған»
8.	Подготовка выставочных стендов в библиотеках школ города, посвященных Дню языков
9.	Организация библиотечных уроков «Ана тілі» для учащихся старших классов в библиотеке
10.	Организация библиотечных уроков для младших школьников «Сказки и легенды народа степи»
11.	Организация уроков нравственности и добра «Мудрое слово» для учащихся 6-8 классов в библиотеке
12.	Подготовка выставочных стендов в библиотеках школ города, посвященных Первому Президенту
13.	Подготовка выставочных стендов в библиотеках школ города, посвященных декабрьским событиям 1986 года
14.	Поэтическая гостиная «Писатели Казахстана»
15.	Литературная гостиная в школьной библиотеке «Творчество Ы.Алтынсарина»
Подпрограмма «Атамекен»	
Базовый проект «Азаматтық бастамалар картасы»	
1.	Акция «Дорога в школу»
2.	Сюжетно - ролевая игра «Выборы главы класса» (8-11 классы)
3.	Конкурс эссе «Государственная служба - честный труд в интересах страны» (8-11 классы)
4.	Круглый стол « Реализация гарантированных прав и интересов детей» (10-11 классы)
5.	Родительский лекторий: «О противодействии коррупции» - Дискуссионный практикум «Основы общественного порядка» (6-7 классы)
6.	Деловая игра «Получение государственной услуги» (10-11 кл)
7.	Праздничные мероприятия, посвященные празднику «День национальной валюты – тенге»

8.	Городской конкурс на знание государственного языка среди представителей некорренных национальностей «Мың бала»
	Дистанционная олимпиада на знание истории государственных символов РК и геральдических знаков
Базовый проект «Азаматтық бақылау»	
1.	Правовой всеобуч с учащимися трех возрастных групп (по утвержденной программе)
2.	Работа клуба «Адал Ұрпақ» (1-11 класс)
3.	Конкурс рисунков «Права ребенка - права человека» (1-4 классы)
4.	Месячник правового воспитания «Профилактика насилия и жестокого обращения с детьми» (1-11 классы)
5.	Работа кружков: «Мастерская дебатов» (8-11 классы), «Подросток и закон» (7-8 классы), «Юные помощники полиции» (6-7 классы), ЮИД (5-7 классы), Юные спасатели (5-7 классы)
Базовый проект «Жомарт жүрек»	
1.	Акция «Забота»
2.	Акция «Дорога в школу»
3.	Работа выездной Детской общественной приёмной «Қамқор»
4.	Попечительские советы в организациях образования
5.	Развитие меценатства в организациях образования «Инвестиции в будущее»
6.	Проведение общегородского мероприятия «День опекуна»
7.	Школьная акция, посвященная Дню пожилого человека
8.	Благотворительная акция ко дню инвалидов «День добра и уважения»
9.	Праздничный концерт, посвященный «Дню пожилого человека»
10.	Уроки добра, посвященные Дню пожилого человека
11.	Уроки милосердия, посвященные «Международному дню толерантности»
12.	Урок знаний по теме: «Я – патриот своей страны» (1-11 классы)
13.	Патриотическая акция «Великий подвиг – помним и преклоняемся»
14.	Фотовыставка «Человек изменивший страну...» (5-9 классы)
15.	Выпуск буклета «История школы в лицах»
16.	Классные часы «Мой край - родина выдающихся тружеников» (в рамках проекта «100 новых лиц Казахстана»)
17.	«Наши победы и достижения»- сотрудничество со средствами СМИ
18.	Конкурс презентаций народов и этносов РК (6-7 классы)
Подпрограмма «Рухани қазына»	
Базовый проект «Өнегелік құндылықтар»	
1.	Акция «Таза көше», «Тал күні» по озеленению территории школы
2.	Акция «Жақсы істерді бірге жасаймыз»
3.	Праздничные мероприятия, посвященные «Дню семьи»
4.	Праздничные мероприятия, посвященные «Дню матери в Казахстане»
5.	Флеш-моб посвященный празднику «День здоровья»
6.	Работа школьных клубов «Адал ұрпақ»

7.	Акция «Экологический десант»
8.	Конкурс «Лучшая школьная площадка»
9.	Акция «Протяни руку», посвященная международному дню инвалидов
10.	<p>Работа кружков:</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Художественная обработка древесины» - «Тоғыз құмалақ» - «Казахские национальные игры» - Шахматный кружок «Белая ладья» <p>Спортивное соревнование</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Шынықсаң шымыр боласың» (9-11 классы) - Спортивная эстафета «Вместе мы едины» (5 классы) - Участие в региональных и республиканских соревнованиях по национальным видам спорта - Участие в городском фестивале - конкурсе «Мәңгілік ел» - Участие в ежегодном городском конкурсе «Талант! Музыка! Дети!» - КТД «Қош келдің, Наурыз» - Конкурс танцев и песен народов Казахстана «Бір шаңырақ астында» - «Под единым шаныраком» (8-11 классы) - Семейный праздник «Толағай» (2-е классы) <p>Проведение воспитательного проекта «Школа добрых дел»</p> <ul style="list-style-type: none"> - Акция «Дорога в школу», «Забота», «Подари человеку радость» ко Дню пожилого человека, «Олимп добра» в рамках республиканской патриотической акции «Великий подвиг – помним и преклоняемся».
Базовый проект «Туған өлке мәдениеті»	
1.	Проведение классных часов по истории развития тюркского алфавита и письменности в Казахстане
2.	Организация встреч учащихся в рамках проекта «Один день в музее»
3.	Организация деятельности ШПО по теме: «Развитие всесторонне развитой личности на уроках эстетического цикла»
4.	Организация уроков красоты в областной выставочной галерее (экспозиция художников Костаная)
5.	Организация уроков, классных часов мужества и патриотизма в музее «Вечная память»
6.	Проведение уроков истории в историко-краеведческом музее
7.	Организация классных часов «История школы – история родного города» (школьный музей)
8.	Акция «День музея»
9.	Презентация «Школьный краеведческий музей – центр нравственно-патриотического воспитания учащихся»
10.	Мероприятие, посвященное Дню языков «Язык – живая душа народа»
11.	Досуговые мероприятия, посвященные дню языков (организации дошкольного образования)
12.	Праздничный концерт «Ана тілім – ең баст байлығымыз»
13.	Книжная выставка «История страны Великой степи»
14.	Конкурс поделок «Мой Независимый Казахстан – моя Родина» (3-4 классы)

15.	Изучение культурного наследия, традиций и обычаев казахского народа, других этносов, проживающих в Казахстане «Культура Казахстана»
Базовый проект «Тарихи-мәдени мұра»	
1.	Организация и проведение конкурса эссе «Духовные святыни Казахстана»
2.	Семинар-практикум «Духовно-нравственное воспитание подрастающего поколения»
3.	Конкурс Декоративно-прикладного искусства «Алтын қазына»
4.	Городской конкурс «Жас толқын»
5.	Конкурсно-развлекательная программа «Осенний калейдоскоп»
6.	Игра «Традиция народов - золотая колыбель», посвященная празднованию Дня Первого Президента Республики Казахстан
7.	Организация вечеров-встреч, литературных гостиных: «Красота спасёт мир», «Созидательная сила добра»
8.	Посещение школьниками (организованным туристическими группами) национально-культурных объектов города Нур-Султан: Музей Первого Президента РК, Национальный музей РК, Библиотека Первого Президента Республики Казахстан
Базовый проект «Жергілікті туризм»	
1.	Краеведческие экспедиции по изучению культурного наследия, традиций и обычаев казахского народа, других этносов, проживающих в Казахстане по маршрутам
2.	Слет туристов – экологов «Шаг в природу»
3.	Посещение культурно-исторических мест, столицы г. Нур-Султан
4.	Акции «Новые туристические маршруты», «Красоты родного края»
5.	Семинар для зам. директоров школ по ВР «Туризм - как сфера активного летнего отдыха обучающихся, средство патриотического, эстетического и физического воспитания школьников»
6.	Семинар для заместителей директоров по ВР «Методика организации туристического похода»
7.	Уроки географии и краеведения «Туристическими тропами» в музее
8.	Проведение мероприятий, посвященных Международному году устойчивого развития туризма (под эгидой ООН)
9.	Работа кружков «С чего начинается Родина?», «Юный путешественник»
10.	Участие в республиканском форуме юных краеведов, экологов и натуралистов
Подпрограмма «Ақпарат толқыны»	
Базовый проект «На республиканских и региональных телеканалах»	
1.	Освоение и применение в учебно - воспитательной работе новых web-сайтов и интернет ресурсов
2.	Активное использование материалов республиканских и областных телеканалов в рубриках по освещению реализации программы «Туған жер»
Базовый проект «В печатных СМИ»	

3.	Сотрудничество со СМИ по информационному сопровождению реализации программы «Туған жер»
4.	Работа школьного сайта по информационному сопровождению реализации программы «Туған жер»
Базовый проект «На интернет ресурсах и социальных сетях»	
5.	Участие в онлайн-конкурсах, конкурсах эссе и рисования по краеведению, этнокультуроведению
6.	Организация встреч, круглых столов с интересными людьми города в рамках реализации программы «Туған жер»
7.	<p>Публикация статей в местных СМИ</p> <ul style="list-style-type: none"> – Достойное поколение нового казахстанского общества «Подари тепло детям» – Туған жер бағдарламасы мектебімізде – Школа-колыбель духовного возрождения – Правильный выбор профессии - это важно и возможно – День опекуна – Семья – основа духовного возрождения – История школы – история страны – Рухани жанғыру-келешек кілті – Воспитание патриотизма у будущего поколения казахстанцев – Туған жер бағдарламасының бала тәрбиесіндегі маңызды рөлі – Исследуем и творим – Историческая память - бережем и преумножаем
8.	Рубрика «Рухани жаңғыру» на сайтах организаций образования

Содержание

Введение	97
1. Роль Программы «Туған жер» в формировании казахстанского патриотизма школьников	98
2. Методы, формы и средства формирования казахстанского патриотизма школьников в рамках Программы «Туған жер»	120
Заключение	181
Список использованной литературы	182
Приложение	184

**Білім беру ұйымдарында
«Туған жер» бағдарламасы арқылы
білім алушылардың қазақстандық
патриотизмін қалыптастыру бойынша
әдістемелік ұсынымдар**

**Методические рекомендации
по формированию казахстанского патриотизма
обучающихся организации образования
через программу «Туған жер»**

Басуға 18.09.2019 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/12.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 12

Подписано в печать 18.09.2019 г. Формат 60×84 1/12.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 12

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Нұр - Сұлтан қ., Мәңгілік ел д-лы 8, «Алтын Орда» БО, 15-қабат.

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. Ы.Алтынсарина
010000, г. Нур - Султан, пр. Мәңгілік ел 8, БЦ «Алтын Орда»